

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**AFGANİSTAN'DA YEREL YÖNETİM SİSTEMİNDE YAŞANAN
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: KABİL ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

Hikmatullah WAHIDI

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi. Aslı YÖNTEN BALABAN

SAMSUN
2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Hikmatullah WAHIDI tarafından, **Dr. Öğr. Üyesi. Aslı Yönten BALABAN** danışmanlığında hazırlanan “**AFGANİSTAN'DA YEREL YÖNETİM SİSTEMİNDE YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: KABİL ÖRNEĞİ**” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 15.05.2023 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Cevdet YILMAZ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Prof. Dr. Ahmet MUTLU Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Aslı YÖNTEN BALABAN Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Şermin ATAĞ ÇOBANOĞLU Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Kentleşme ve Çevre Sorunları Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Talha PAŞAOĞLU Samsun Üniversitesi Siyaset ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar 'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet ☐ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☒

12/04/2023

Hikmatullah WAHIDI

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: AFGANİSTAN'DA YEREL YÖNETİM SİSTEMİNDE YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: KABİL ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 12/04/2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 4

Tek kaynak oranı : % 4 Çıkmıştır.

12/04/2023

Dr. Öğr. Üyesi. Aslı YÖNTEN BALABAN

ÖZET

AFGANİSTAN'DA YEREL YÖNETİM SİSTEMİNDE YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: KABİL ÖRNEĞİ

Hikmatullah WAHIDI
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Doktora, Mayıs /2023
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi. Aslı YÖNTEN BALABAN

Afganistan İslam Cumhuriyeti, Orta Asya'da bulunan 34 il, 387 ilçe ve binlerce köyden oluşan, 5000 yıldan uzun bir tarihsel geçmişi bulunduğu konum ve sahip olduğu doğal kaynaklar ile jeostratejik açıdan önemli olan bir ülkedir. Tarihsel süreç içerisinde gerek çeşitli ülkelerin Afganistan'a yönelik dış müdahaleleri gerekse otuz yıldır süren iç savaş ve iç göç, başta başkent Kabil olmak üzere ülkenin alt yapısına, siyasi, hukuki, ekonomik ve idari sistemine zarar vermiştir. Dış müdahaleler ve iç savaşlardan etkilenen sistemlerden biri de Afganistan'daki yerel yönetim sistemi olmuştur.

Afganistan'da idari sistem, merkezi ve yerel yönetimler olarak ikiye ayrılmıştır. Yerel yönetim birimleri arasında iller, ilçeler, köyler ve belediyeler bulunmaktadır. Tezde, Afganistan'da yerel yönetim sisteminde yaşanan sorunlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri Afganistan'ın başkenti ve altı milyon nüfusa sahip olan Kabil örneği üzerinden ortaya konulacaktır. Kabil, diğer illerle karşılaştırıldığında özellikle Afganistan'da yaşanan savaşlar nedeniyle son yıllarda mültecilerin çoğunun varış noktası olan bir kenttir. Kabil kentinde, kentsel hizmete ilişkin sorunlardan, yerel demokrasiyi sağlamaya, mali kaynakların yetersizliğinden, personele, denetimden, yasal ve kurumsal yapılanmaya kadar çok sayıda sorun alanı vardır. Tezde yerel düzeydeki bu sorunlar ortaya konulurken, sorunların arka planındaki tarihsel, siyasi, ekonomik, yönetsel nedenler de tartışılacaktır.

Kabil'de belediyelerin sorunlarının çözülmesi güçlü bir belediye yönetim sistemi gerektirmektedir. Bunun için de ülkede ve kentte çok yönlü reformlara ihtiyaç vardır. Kabil'de yapılacak kentsel dönüşüm merkez ve yerel birimler arasında görev paylaşımının belirlenmesi, koordinasyon ve iş birliğinin sağlanması, finansal kaynakların güçlendirilmesi, atamalarda liyakat standartlarının benimsenmesi, yolsuzluğun ortadan kaldırılması bunlardan bazılarıdır. Araştırmanın bulguları gösteriyor ki, tarihsel süreç içerisinde yapılan bazı reformalara rağmen Afganistan'daki belediye yönetiminde yaşanan sorunlar devam etmektedir. Bu kapsamda tezde, başkent Kabil örneği üzerinden belediyelerin sorunlarına yönelik tarihsel süreç içerisinde yapılan reform çalışmalarının eleştirel bir bakış açısıyla ele alınması, mevcut sorunların çözümüne yönelik politika önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu tezde, bir metodoloji olarak araştırma amaçlarına verimli bir şekilde gerçekleştirmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Niteliksel veriler kitap, makale, politika belgeleri vb. birincil ve ikincil kaynaklardan toplanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Afganistan, Belediye, Kabil, Yerel Yönetimler, Reform

ABSTRACT

CHALLENGES AND SOLUTIONS FOR THE LOCAL GOVERNMENT SYSTEM IN AFGHANISTAN: KABUL CASE

Hikmatullah WAHIDI

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Public Administration

Ph.D, May /2023

Supervisor: Assist. Prof. Aslı YÖNTEN BALABAN

The Islamic Republic of Afghanistan, consisting of 34 provinces, 387 districts, and thousands of villages in Central Asia, has more than 5000 years of history. It is a geostrategically important country with its location and natural resources. In the historical process, the foreign interventions of various countries in Afghanistan as well as the civil war and internal migration that have lasted for thirty years, have damaged the country's infrastructure, political, legal, economic, and administrative systems, especially the capital of Afghanistan. One of the systems affected by foreign interventions and civil wars has been the local government system in Afghanistan.

The administrative system in Afghanistan is divided into two types: central and local governments. Local government units include provinces, districts, villages, and municipalities. In this research, the problems in the local administration system in Afghanistan and the solutions to these problems will be presented with an example of Kabul City, the capital of Afghanistan, which has a population of six million. Compared to other provinces, Kabul is a city that has been the destination for most refugees in recent years, especially due to the wars in Afghanistan. There are many problems in Kabul, the problems related to urban service to ensuring local democracy, the inadequacy of financial resources, personnel, inspection, and legal and institutional structuring. While these problems at the local level are presented in this research, the historical, political, economic, and administrative reasons behind the problems will also be discussed.

Solving the problems of municipalities in Kabul City requires a strong municipal management system. For this, there is a need for multidimensional reforms in the country and in the city. Some of these are the determination of task sharing between the central and local units of the urban transformation to be made in Kabul, ensuring coordination and cooperation, strengthening financial resources, adopting the standards of merit in appointments, and eliminating corruption. The research findings show that, despite some reforms made in the historical process, the problems in the municipal administration in Afghanistan continue. In this context, the thesis aims to critically examine the reform studies carried out in the historical process for the problems of municipalities through the example of the capital city of Kabul and to develop policy proposals to solve existing problems. This research uses the qualitative research method to achieve research objectives efficiently. Qualitative data can be books, articles, policy documents, etc. collected from primary and secondary sources.

Keywords: Afghanistan, Municipality, Kabul, Local Governments, Reform

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın konusuna karar verirken ve hazırlık sürecinin her aşamasında değerli uzmanlığını ve zamanını benimle paylaşarak çalışmalarımı her zaman ilgilenen ve bana rehberlik eden danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Aslı Yönten Balaban'a teşekkürü bir borç bilir ve şükranlarımı sunarım. Doktora eğitimim boyunca tavsiyeler, bilgileriyle beni yönlendiren Prof. Dr. Ahmet Mutlu ve Prof. Dr. Cevdet Yılmaz hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim. Beş yıllık üniversite kariyerim boyunca bana kattıkları ve gelecekte sesimi duyurmamı sağlayacak bilgileri bana kazandırdıkları üniversite hocalarıma, Türkiye Bursu ile eğitim hayatım boyunca bana böyle bir eğitim fırsatı sunan, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na (YTB) en içten teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, işime olan cesaretleri ve inançları için ve bana sevgi ve saygı terimlerinin önemini anlamamı öğrettikleri için aileme teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

Hikmatullah WAHIDI

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI.....	i
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
2. AFGANİSTAN’IN TARİHİ, SOSYO-EKONOMİK VE SİYASİ YAPISINA GENEL BİR BAKIŞ.....	6
2.1. Afganistan’ın Coğrafi Konumu ve Jeostratejik Önemi.....	6
2.1.1. Afganistan’ın Coğrafi Konumu	6
2.1.2. Afganistan'ın Jeostratejik Önemi.....	8
2.2. Afganistan’ın Tarihi	11
2.3. Afganistan’ın Sosyo-Ekonomik Yapısı	18
2.3.1. Nüfus ve Etnik Yapısı	18
2.3.1.1. Peştunlar	19
2.3.1.2. Hazaralar	19
2.3.1.3. Tacikler	20
2.3.1.4. Türkler.....	21
2.3.1.5. Diğer Etnik Gruplar.....	21
2.3.2. Ekonomik Durumu	21
2.3.3. Eğitim Durumu.....	25
2.3.4. Sağlık Durumu	27
2.3.5. Medyanın Durumu	27
2.4. Afganistan Siyasal Sistemi	28
2.4.1. Yürütme Organı.....	30
2.4.2. Yasama Organı	30
2.4.3. Yargı Organı.....	31
3. AFGANİSTAN İDARİ YAPISI İÇERİSİNDE YEREL YÖNETİMLER	33
3.1. Afganistan Merkezi Yönetim Sistemi ve Taşra Birimleri.....	33
3.1.1. Cumhurbaşkanı	34
3.1.2. Bakanlıklar	36
3.1.3. Diğer Merkezi Yönetim Organları.....	38
3.1.4. Merkezi Yönetimin Yetki ve Görevleri	41
3.2. Afganistan Yerel Yönetim Sistemi.....	43
3.2.1. Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı	43
3.2.2. Merkezi Yönetim Temsilcileri.....	45
3.2.2.1. İl ve Vali.....	45
3.2.2.2. İlçe Düzeyindeki Yerel İdareler.....	48
3.2.2.3. Köy Düzeyindeki Yerel İdareler.....	51
3.2.3. Halk Tarafından Seçilmiş Örgütler.....	52
3.2.3.1. İl Meclisleri	52
3.2.3.2. İlçe Meclisi	54

3.2.3.3. Köy Meclisi	55
3.2.3.4. Belediye Yönetimi.....	57
3.3. Afganistan’da Yerel Yönetimlerin Tarihsel Gelişimi	66
3.3.1. Birinci Dönem (1747-1922)	67
3.3.2. İkinci Dönem (1922-1964).....	72
3.3.3. Üçüncü Dönem (1964-2021).....	81
3.3.4. 2021 ve Sonrası: Afganistan'da Mevcut Kamu Yönetim Sisteminde Yaşanan Dönüşümler.....	89
3.3.4.1. Afganistan Üzerine Doha’da Barış Müzakeresi	90
3.3.4.2. Yerel Yönetim Sisteminde Yaşanan Güncel Gelişmeler.....	94
4. KABİL’DE BELEDİYE YÖNETİMİ: SORUNLAR VE POLİTİKA ÖNERİLERİ.	97
4.1. Kabil İline İlişkin Genel Bilgiler	97
4.2. Kabil’de Belediye Yönetimine Genel Bakış.....	101
4.3. Kabil’de Belediye Yönetiminin Sorunları	106
4.3.1. Kentsel Sorunlar	106
4.3.1.1. Göç Sorunu.....	107
4.3.1.2. Arsa, Konut ve Gecekondulaşma Sorunu	109
4.3.1.3. Kentsel Çevre Sorunları.....	116
4.3.2. Yerel Demokrasiyi Sağlamada Yaşanan Sorunlar	120
4.3.3. Mali Kaynakların Yetersizliğine İlişkin Sorunlar	122
4.3.4. Personele İlişkin Sorunlar.....	123
4.3.5. Denetime İlişkin Sorunlar.....	124
4.3.6. Yönetimsel ve Kurumsal Yapılanmaya İlişkin Sorunlar.....	126
4.4. Kabil Belediye Yönetiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Politika Önerileri	130
4.4.1. Kentsel Sorunlara Yönelik Politika Önerileri	131
4.4.1.1. Göç Sorununa Yönelik Politika Önerileri	132
4.4.1.2. Arsa Sorununa Yönelik Politika Önerileri	135
4.4.1.3. Konut Sorununa Yönelik Politika Önerileri.....	137
4.4.1.4. Gecekondu Sorununa Yönelik Politika Önerileri.....	147
4.4.1.5. Altyapı Sorununa Yönelik Politika Önerileri.....	151
4.4.1.6. Çevre Sorunlarına Yönelik Politika Önerileri.....	156
4.4.2. Yerel Demokrasinin Sağlanmasına Yönelik Politika Önerileri.....	160
4.4.3. Mali Kaynakların Yetersizliğine Yönelik Politika Önerileri	162
4.4.4. Personel Sorununa Yönelik Politika Önerileri	164
4.4.5. Denetim Sorununa Yönelik Politika Önerileri	166
4.4.6. Yönetimsel Sorunlara Yönelik Politika Önerileri	168
4.4.7. Örgütsel Sorunlara Yönelik Politika Önerileri.....	170
5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	173
KAYNAKLAR	185
ÖZ GEÇMİŞ	197

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AISS	: Afganistan Stratejik Araştırmalar Enstitüsü
ADB	: Asya Kalkınma Bankası
ANDS	: Afghanistan National Development Strategy
AQI	: Air Quality Index (Hava Kalitesi Endeksi)
BMM	: Büyük Millet Meclisi
BRT	: Otobüs Hızlı Transit
CIT	: Certificate in Information Technology
DANIDA	: Danimarka Uluslararası Kalkınma Ajansı
DCDA	: Dahsaz Citz Geliştirme Kurumu
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.
GSYİİ	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IARCSC	: Bağımsız İdari Reform ve Kamu Hizmeti Komisyonu
IDLG	: Bağımsız Yerel Yönetim Müdürlüğü
IRIN	: Entegre Bölgesel Bilgi Ağları
ISAF	: Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti
ISP	: İnternet Servis Sağlayıcıları
İSKİ	: İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
JICA	: Japonya Uluslararası iş birliği Ajansı
KAEC	: Kral Abdullah Ekonomik Kenti
KMA	: Kabil Büyükkent Bölgesi
KNC	: Kabil Yeni Kenti
LRT	: Hafif Raylı Transit
MEC	: Bağımsız Ortak Yolsuzlukla Mücadele İzleme Komitesi
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
MUDL	: Ministry of Urban Development and Land
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü,
NEPA	: National Environmental Protection Agency
NSIA	: Ulusal İstatistik ve Bilgi Kurumu
ÖİB	: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
PPP	: Kamu-Özel Ortaklığı
RECS	: Yenilenebilir Enerji Sertifikası

STK : Sivil Toplum Kuruluşu
UN-HABITAT: Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı
UNHCR : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu
UNICEF : Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNODC : Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
USAID : Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı
WB : Dünya Bankası
WHO : Dünya Sağlık Örgütü
YKY : Yeni Kamu Yönetimi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Afganistan Siyasi Haritası	8
Şekil 4.1. Kabil İlçelerin Haritası	104
Şekil 4.2. Kabil Belediyesi İdare Şeması	105

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Afganistan Hakkında Genel Bilgiler	7
Tablo 2.2. Afganistan Ekonomi Hakkında Genel Bilgiler	23
Tablo 3.1. İl Düzeyinde Devlet Kurumları	48
Tablo 3.2. İlçe Düzeyindeki Yerel İdareler	49
Tablo 3.3. Köy Düzeyindeki Devlet Daireleri	51
Tablo 4.1. Kabil Hakkında Genel Bilgiler	101
Tablo 4.2. Kabil Yeni Kent Hakkında Genel Bilgiler	139

1. GİRİŞ

Afganistan, Orta Asya ve Güney Asya'nın kavşağında bulunan, denize kıyısı olmayan dağlık bir ülkedir. Afganistan'nın Kuzeyinde Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan, Güneyinde Pakistan, Doğusunda Çin, Batısında ise İran yer almaktadır. Afganistan, Güney Asya ile Batı Asya'yı Orta Asya'ya bağlar. Afganistan'ın transit bir ülke olması, doğalgaz, kömür, petrol, bakır, uranyum gibi doğal kaynaklara sahip olması, tarım potansiyeli ülkenin kalkınmasına katkı sağlayabilecek fırsatlar arasında yer almaktadır.

Ülkede güvenli ulaşım yollarının ve gerekli iletişim kanallarının olmaması ise bölgede yer alan ülkelerin ticari ve kültürel ilişkilerinin gelişmesini engellemiştir. Ülkenin sahip olduğu yer altı kaynakları her dönemde dış güçlerin ilgi odağı olmuş ve tarih boyunca ülke birçok kez saldırıya uğramış, işgal edilmiştir. Ayrıca komşu ülkelerin müdahalesi ve iç çatışmalar istikrarsızlığın devam etmesine neden olmuştur.

Afganistan tarihsel süreçte meşruti monarşi, monarşi ve cumhuriyet gibi yönetim biçimleriyle yönetilmiştir. Afganistan bağımsızlığını ilan ettiği günden itibaren işgal, iç savaş ve istikrarsızlık içinde yaşayan bir ülkedir. Devam eden terör olayları, iç savaşlar, uluslararası toplumun Afganistan için uygulamaya çalıştığı stratejiler, ülkenin idari sistemini ve dolayısıyla yerel yönetimlerin idarî ve malî özerkliğini olumsuz etkilemiştir. Tüm bu gelişmeler, Afganistan'da mevcut yönetim sisteminin sorgulanmasına ve yeni yönetim yaklaşımlarının aranmasına yol açmıştır. 20. yüzyılın son çeyreğinde dünya genelinde küreselleşme süreciyle birlikte ekonomiden kamu idaresine kadar çoğu sistemde değişim yaşanmaya başlanmıştır. Bu dönemde geleneksel kamu yönetiminden Yeni Kamu Yönetimi'ne (YKY) geçiş yaşanmıştır. Geleneksel kamu yönetimi anlayışının güçlü merkeziyetçilik başta olmak üzere yaşanan sorunların üstesinden gelmek için çözümler üretememesi, yönetimlerin yeni yönetim arayışına girmesine neden olmuştur. Bunlardan biri de Afganistan'ın yerel yönetim yapısında iyi yönetimin uygulanmasına ilişkin başlayan tartışmalardır.

2001'den sonra, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Taliban'ı etkisiz hâle getirdikten sonra Batı ülkelerinin desteğiyle Afganistan'da modern ve çağdaş yönetişim ilkelerini benimseme girişiminde bulundu. 2001 yılında ABD tarafından yapılan müdahale sonrasında ülkede Bonn Toplantısı ile oluşturulması planlanan

yönetim yapısı ortaya konulmuştur. 2004 yılında kabul edilen Afganistan Anayasası ile ülkenin yeni yönetim yapısı oluşturulmuştur. Bu anayasanın ülkede merkezî yönetim ve yerinden yönetim birimlerinden bahsediyor olması yerelleşmeyi gündeme getirdi. 2007 yılında Afganistan Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı'nın kurulması da yerelleşmenin kabul edildiğinin bir diğer göstergesidir. Buna karşın 2004 Anayasası'nda doğrudan yerel yönetimlerle ilgili herhangi bir bölüm bulunmamaktadır. Bu anayasada yerel yönetimlere ilişkin sadece birkaç bağlı hüküm yer almaktadır.

2004 Anayasası oluşturulduktan sonra Afganistan'ın idari sisteminde büyük bir değişiklik yapılmıştır. Öncelikle Afganistan'ın yönetim sistemi düzenlenmiş ve Afganistan'da yerel yönetimler tanımlanmıştır. Afganistan, Anayasa'nın 1. maddesinde tek, bölünmez bir ulus olarak tanımlanmıştır. Anayasa'da Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin merkezî yönetim ve taşra birimlerince yönetileceği belirtilmektedir. Anayasa'nın 136. maddesinin birinci fıkrasına göre idarî kurumlar, merkez ve taşra idareleri olarak ikiye ayrılır. Merkezi yönetim, Cumhurbaşkanı ve bakanlardan oluşmaktadır. Yerel yönetim birimleri arasında, iller, ilçeler, belediyeler ve köyler ilk sırada gelmektedir. Yerel yönetim birimleri arasında belirli bir sayıya sahip tek birim illerdir. Diğer birimlerin tam sayıları belirlenmemiştir. Bunun nedenleri, merkezi yönetim kurumlarının sayılarının arşivlerinde farklı şekilde kaydedilmesi, Afganistan'ın idari sınırlarının belirlenmemesi, yerel yönetim kurumlarının ayrışmasının teknik ve idari gerekliliklerden çok siyasi nedenlerden kaynaklanmasıdır. Genel olarak ülkenin 34 il, 387 ilçe, 165 il ve ilçe belediyesi ve 45.538 köye ayrıldığı kabul edilmektedir.

Yerel yönetimlere ilişkin oluşturulan önemli birimlerden biri de Cumhurbaşkanlığı'na bağlı Bağımsız Yerel Yönetimler Başkanlığı'dır. 29 Eylül 2007 tarih ve 1047 sayılı Kararname ile kurulan Bağımsız Yerel Yönetimler Başkanlığı, yerel yönetim işlerini yürütmekten, yasa ve yönetmelikleri, programları uygulamaktan il, belediye ve ilçedeki koordinatörlük ilgili departmanlar aracılığıyla resmi işleri yürütmekten sorumludur. Bütün yerel organlar Cumhurbaşkanlığı'na bağlı Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı tarafından denetlenmekte ve yönetilmektedir. Bütün ilçeler ve köyler yerel yönetim birimleri tarafından idare edilmekle birlikte, önemli kararlar

merkezi yönetim tarafından alınır. Afganistan'da yaşanan siyasi, ekonomik, güvenlik ve yönetim sorunlarının etkileri yerel yönetimleri de etkilemektedir.

Yerel yönetim birimlerinden biri olan belediyelerin anayasal olarak yerel halkın özgür iradesiyle oluşturulacağı ifade edilirken, Afganistan'da belediye başkanı tamamen merkezi yönetim tarafından atanmaktadır. Belediye başkanlarının Afganistan'daki merkezi yönetim tarafından atanması, onların merkeze bağlı olarak faaliyet göstermesine yol açmaktadır. Bu nedenle diğer yerel yönetim birimleri gibi belediyeler de ekonomik veya politik olarak merkezi yönetimin himayesinde faaliyet göstermektedir. Böylelikle yerel hizmetler de yerel halkın taleplerine göre değil, merkezi yönetimin takdir ettiği gibi verilmektedir. Bu nedenle belediyeler, yerel halkın ihtiyaçlarına göre yerel hizmetler uyarlanmasında çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Yerel hizmetlerin boyutunun ve şeklinin merkezi yönetimin tarafından belirleniyor olması dolayısıyla verilen hizmetlerin kalitesi düşmekte ve hizmetler etkin bir şekilde yapılamamaktadır. Öte yandan bakanlıkların ve idari birimlerin yerel hizmet vermesi belediyelerin özerkliğini de engellemektedir.

Bakanlıkların ilçe ve il müdürlükleri, il ve ilçe düzeyindeki belediyeler, il ve ilçe yöneticileri, yerel düzeydeki meclisler yerel yönetimlere ilişkin öne çıkan diğer oluşumlardır. Yerel yönetimlerin işleyiş biçimleri yasal olarak düzenlenmekle birlikte uygulamada yasal çerçevenin dışına çıkılmaktadır. Ayrıca yerel yönetimlere ilişkin çıkarılan yasalarda da uygulamaya yönelik eksikliklerin olduğu görülmektedir. Yasalarda tanımlanan merkez-yerel arasındaki ilişkide de güçlü merkeziyetçi anlayışın devam ettiği görülmektedir. Ülkenin illeri arasında da yerel yönetimler arasında farklı uygulamalar olmaktadır. Ülkedeki asayiş ve güven ortamının sağlanamamış olması yerel yönetimlerin demokratikleşmesindeki engellerin başında gelmektedir.

2004 Anayasası'yla birlikte âdem-i merkeziyetçilik fikrinin benimsenmeye başlandığı görülmekle birlikte, anayasada merkeziyetçilik ilkelerinin korunarak yerel yönetimlere kanunlara uygun olarak yetkilerin devredileceği belirtilmektedir. Bu tanımlama yerel yönetimleri zayıf kurumlar haline getirmektedir. Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı, ülkenin yerel yönetimlerinin yeniden yapılanması ve merkez-yerel arasında ilişki kurması amacıyla oluşturulan Kabil'de faaliyetlerini sürdüren bir birimdir. Bu kuruluşun başkanının bakan statüsünde kabul edilmesi ve kabinede görev alması da tartışmalı konular arasındadır. Ancak, Afganistan'da 2001 yılına kadar iç

çatışmalar sorunlar ve bunun sonucunda istikrarsızlık ortaya çıkan yerel yönetimlerin görevlerini tam olarak yerine getirememelerine neden olmuştur. Ülkedeki etnik ve dinî krizler; iç savaş, güvensizlik ve siyasi istikrarsızlık ile sonuçlanmıştır. İstikrarsızlığın temel sebepleri dış müdahaleler, darbeler ve etnik çatışmalardır. Bu olaylar, ülkedeki yerel yönetimlerin devamlılığını olumsuz etkilemiştir. Ülkede uzun vadeli olarak hiçbir yasa, kanun ve anayasa uygulanamamıştır. Afganistan'ın yerel yönetimlerle süregelen tarihsel deneyime sahip değildir.

İl, il meclisi, belediye, ilçe ve ilçe meclisi ve köy meclisi Kabil ilinde ilk sırada gelen yerel yönetim birimleridir. Afganistan'ın 1919 yılında bağımsızlığını kazanmasının ardından, Amanullah Han krallığı altında Kabil Afganistan'da ilk defa belediyeler ve il meclisleri kurulmuştur. Çiftçiler ve tüccarlar doğrudan Kral Amanullah tarafından vergilendirildi. Ayrıca düzenli muhasebe ve bütçeleme reformları uygulanmıştır. Kabil Belediyesi, Kabil'in kentsel yönetiminden sorumludur. Kabil Belediyesi, 1919 yılında Amanullah Han döneminde "Belediye İdaresi" adı altında kurulmuştur. Kabil Belediyesi'nin iki tür idari teşkilatı vardır. Birincisi, kent içindeki kent bölgeleri (Nahia) adı verilen kuruluşlardır. İkincisi, kent dışındaki ilçe (Valasvali) adı verilen kuruluşlardır. Kabil ilinin 22 bölgeleri (Nahia) Kabil kent içinde faaliyet göstermektedir. Ancak, Kabil'de 2001-2022 yılları arasında yaşanan iç çatışmalar ve bunun sonucunda ortaya çıkan istikrarsızlık, kırsal alanlardaki güvensizlik, kentleşme eğilimini hızlandırmıştır. Kamu hizmetleri, istihdam fırsatları, daha iyi yaşam koşulları ve güvenlik sebepleri başta olmak üzere çok sayıda insan kırdan kente göç etmiştir. Ayrıca Pakistan ve İran'dan geri dönenlerin büyük çoğunluğu Kabil kent merkezine taşınmıştır. Bu büyümenin bir sonucu olarak belediye yönetimleri vatandaşlarına temel hizmetleri sağlama konusunda sorunlar yaşamaya başlamışlardır. Kentsel sorunlar, göç sorunu, arsa, konut ve gecekondulaşma sorunu, kentsel çevre sorunları, yerel demokrasiyi sağlamada yaşanan sorunlar, mali kaynakların yetersizliğine ilişkin sorunlar, personele ilişkin sorunlar, denetime ilişkin sorunlar, yönetsel ve kurumsal yapılanmaya ilişkin sorunlar Kabil'de belediye yönetimlerin başlıca sorun alanları arasındadır. Kabil'de güçlü bir belediye yönetim sisteminin oluşturulması için belediyelerin sorunlarına yönelik tarihsel süreç içerisinde yapılan reform çalışmalarının eleştirel bir bakış açısıyla ele alınması, kentsel dönüşüm uygulaması, koordinasyon ve iş birliğinin sağlanması, atamalarda liyakat ilkesinin

benimsenmesi, yolsuzluğun ortadan kaldırılması, mevcut sorunların çözümüne yönelik politika önerilerinin geliştirilmesi gibi reformlara ihtiyaç vardır.

Tez üç Bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Afganistan'ın tarihi, sosyo-ekonomik ve siyasi yapısına genel bir bakış odaklanarak kısa bir geçmişi ile başlamıştır. İkinci bölümde ise Afganistan idari yapısı içerisinde yerel yönetimler ve Afganistan'da yerel yönetimlerin tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmektedir. Son olarak, Kabil'de belediye yönetimi yaşanan sorunlar ve politika önerileri incelenmiştir. Bu tezde, bir metodoloji olarak araştırma amaçlarına verimli bir şekilde gerçekleştirmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Niteliksel veriler kitap, makale, politika belgeleri vb. birincil ve ikincil kaynaklardan toplanmıştır. Çalışma kapsamında Türkçe kaynakların yanı sıra, Farsça ve diğer yabancı kaynaklardan çeviriler yapılmıştır.

Bir araştırmaya başlamak, bilimsel olarak, toplum için çok önemli olan sorulara cevap bulmak anlamına gelmektedir. Mevcut araştırma, aşağıdaki soruları cevaplamak için tasarlanmıştır:

1. Afganistan'ın tarihsel ve coğrafi koşullarının, sosyo-ekonomik yapısının, siyasal kültürü, demokratik bilinç düzeyinin belediye yönetim sistemi ve mevcut sorunlar üzerine etkileri nelerdir?
2. Belediye yönetimlerinin uygulamada yaşadığı sorunlar nelerdir?
3. Kabil ilinde belediye yönetimine ilişkin başlıca sorun alanları nelerdir?
4. Tarihsel süreç içerisinde (2001-2022) ABD'nin Afganistan'a müdahalesi sonrasında iyi yönetim anlayışı kapsamında yapılan kurumsal ve yasal düzenlemeler Kabil'deki yerel sorunların çözümüne hangi ölçüde katkıda bulunmuştur?

Ana hipotez, belediye yönetimine ilişkin sorunların Afgan yönetiminin performansı üzerinde olumsuz etkiye sahip olmasıdır. Belediye yönetimiyle ilgili sorunlar Afganistan'da iyi yönetimi engellemiş ve halkın memnuniyetsizliğinin büyümesine sebep olmuştur. Alt hipotez, Kabil'deki belediye yönetiminin sorunlarını çözebilmesi için iyi yönetim stratejilerinin uygulanması, siyasi irade, ulusal destek, bağımsız yargı, toplumsal sermayenin güçlü olması gerekmektedir.

2. AFGANİSTAN'IN TARİHİ, SOSYO-EKONOMİK VE SİYASİ YAPISINA GENEL BİR BAKIŞ

Afganistan'daki siyasi iktidar, yıllarca miras ve baskı yoluyla aktarılmış ve yöneticilerin iradesi halka zorla dayatılmıştır. Afganistan'ın tarihi antik çağlara kadar uzanır. Ülke, İslam'ın gelişinden önce ve sonra birçok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Önemli bir coğrafi konuma sahip olan ülke, son 2500 yılda Moğollar, Yunanlılar, Persler, Hintliler, İskitler, Hunlar ve Türkler dahil olmak üzere birçok hanedan tarafından yönetilmiştir. Dünyanın büyük medeniyetlerinin ve ipek yolu üzerindeki konumu ülkeyi tarih öncesi ticaret merkezlerinden biri olarak çağın en önemlilerinden biri yapmıştır. Afganistan'ın jeostratejik ve jeopolitik konumu, İran, Orta Asya ve Güney Asya da dahil olmak üzere bu ülkede önemli kültür ve zengin medeniyetlerden oluşan bir mozağin yaratılmasında önemli bir faktör olmuştur. Bu bölümde Afganistan'ın coğrafi konumu ve jeostratejik önemi, sosyo-ekonomik yapısı, siyasal sistemi gibi konu başlıkları ele alınacaktır.

2.1. Afganistan'ın Coğrafi Konumu ve Jeostratejik Önemi

2.1.1. Afganistan'ın Coğrafi Konumu

Afganistan, Orta Asya ve Güney Asya kavşağında yer alan ve denize kıyısı sahip olmayan dağlık bir ülkedir. Ayrıca bazen Orta Doğu'nun bir parçası olarak dahil edilmektedir. 652,230 km² yüzölçümü ile büyüklük olarak dünyanın en büyük 40. ülkesidir. Kabil, Afganistan'ın en büyük kenti ve başkentidir. Afganistan Hindukuş'un çoğunu içermektedir. Ülkede dört büyük nehir vardır: Amu nehri, Hari nehri, Kabil nehri ve Helmand nehri. Ayrıca ülkede birçok küçük göl bulunmaktadır (Majidiyar, 2018).

Afganistan tamamen karayla çevrilidir. En yakın kıyı yaklaşık 480 km Güneyde Umman denizi boyunca uzanmaktadır. Hem izolasyonu hem de değişken siyasi tarihi nedeniyle, dünyanın en az araştırılan bölgelerinden biri olmaya devam etmektedir. Afganistan'nın Kuzeyinde Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan, Güneyinde Pakistan, Batısında ise İran ile sınır komşusudur. Aynı zamanda, aşırı Kuzeydoğudaki uzun, dar Vākhān'un (Wakhan Koridoru) sonunda, Xinjiang, Çin ile kısa bir sınırı var (Dupree, 2022).

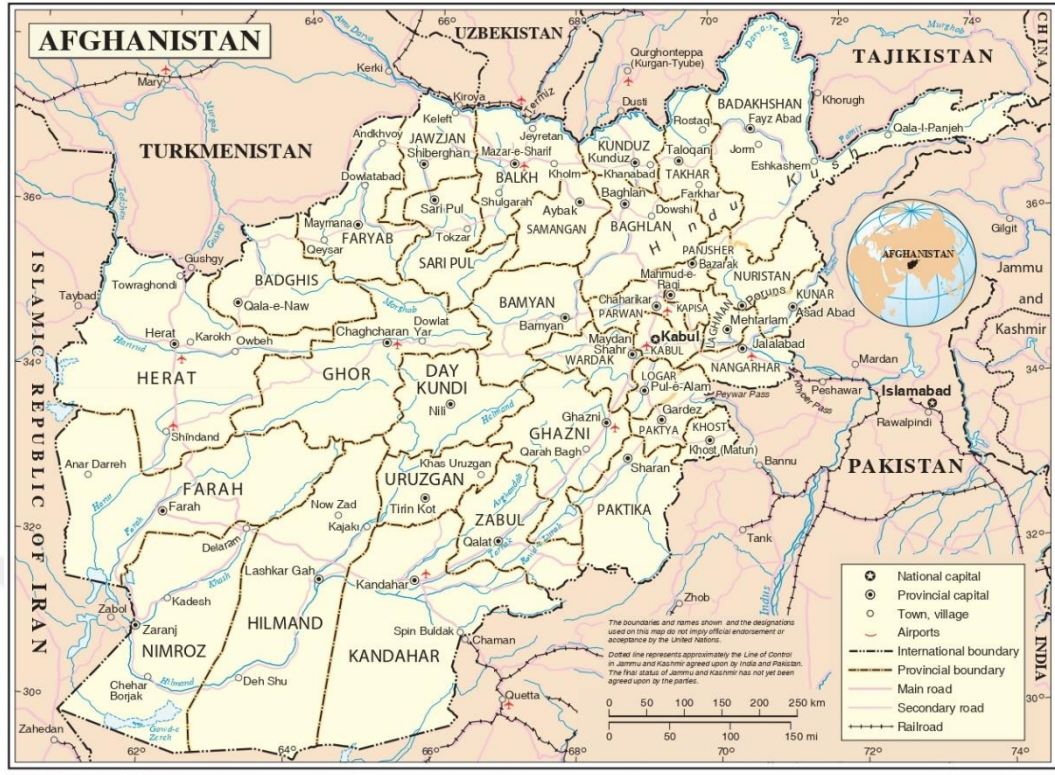
Afganistan yer altı kaynakları bakımından çok zengindir. Kuzey bölgesi doğal gaz, petrol, ortada demir, kükürt, kömür, kurşun ve çinko bakımından zengindir. Öte yandan Pamir'de değerli lacivert, altın ve lal taşı vardır. Dünyanın en değerli berilyum ve yakut rezervleri bu ülkenin Güneyinde yer almaktadır. Birçok yerde tuz bulunur. Bu yer altı kaynakları her dönemde dış güçlerin ilgi odağı olmuş ve Afganistan'da istikrasızlıklara neden olmuştur.

Başkenti Kabil olan Afganistan'ın diğer önemli kentleri: Mezar-e- Şerif, Hirat, Kondoz, Citalabad ve Kandahar'dır. 34 ilden oluşan Afganistan'da Daryayi Kokça, Daryayi Hilmand, Amuderya ve Kabil nehirleri bulunmaktadır. En önemli gölleri Sarıgöl, Anı İstade ve Binde-Amir gölüdür. Afganistan çoğu topraklarının dağlıktır. Bu dağların ülkenin farklı bölgelerine uzanan kolları vardır. Ayrıca Kuzeyde Bendi Türkistan, Güneyde Süleyman dağları vardır. Ülke genelinde sert iklim hâkimdir.

Tablo 2.1. Afganistan Hakkında Genel Bilgiler

Afganistan Genel Bilgiler	
Afganistan'ın Resmi Adı	Afganistan İslam Cumhuriyeti (2000-2021'e kadar)
Yönetim Şekli	İslam Cumhuriyeti (2000-2021'e kadar)
Başkent	Kabil
Önemli Kentler	Herat, Celalabad, Kandahar, Mezar-ı Serif
Komşu Ülkeleri	Pakistan, Tacikistan, Türkmenistan, İran, Özbekistan ve Çin
Yüzölçümü	652,230 km ²
Nüfus	41,031,276 (2021)
Etnik Dağılımı	Peştun (%35), Tacik (%29), Hazara (%12), Özbekler (%11), diğer (Aymak, Türkmen, Baloç %13)
Resmi Dili	Paştuca ve Farsça
Saat Dilimi	Türkiye'den 1.5 saat önde (GTM + 4:30)
Para Birimi	Afgani

Kaynak: (DEİK, 2011)

Şekil 2.1. Afganistan Siyasi Haritası

Kaynak: <https://www.un.org/geospatial/content/afghanistan>, Erişim 26 Mart 2022.

2.1.2. Afganistan'ın Jeostratejik Önemi

Afganistan İslam Cumhuriyeti, Orta Asya'nın Güneyinde bulunan kara bir ülkesidir. Afganistan denilen coğrafya, 5000 yıldan uzun bir geçmişe sahiptir. Afganistan'ın jeo-stratejik durumu, Doğu ve Batı Asya'yı birbirine bağlar ve şu anda Afganistan olarak adlandırılan coğrafyanın büyük imparatorluklar tarafından saldırıya uğradığı ve her zaman bir bölgesel rekabet ve imparatorluk kurma kaynağı olduğu görülmüştür. Bu bölge, dünyadaki herhangi bir bölgeden daha fazla, sosyo-politik yapı ve bölgelerarası güçlerin yıkıcı işgallerine uğramıştır. Bu nedenle 19. yüzyılın sonlarında, Afganistan, Rus ve İngiliz çarları arasındaki rekabet sahnesi haline geldi. 20. yüzyılın ikinci yarısında, eski Sovyetler Birliği ve ABD ile daha sonra uluslararası terörizm devri haline gelen ülke, 11 Eylül'den sonra uluslararası terörizmle mücadele için ABD'nin soğuk rekabet alanı haline gelmektedir (Akbari, 2018).

Coğrafi olarak Orta Asya farklı şekillerde tanımlanabilir: İstanbul'dan Çin'e kadar olan bir bölgeyi tanımlamak veya Moraunner bölgesi olan Amu Derya ve Sibirya nehirleri arasındaki bir alanı ifade etmek için kullanılabilir. Asya Kıtası'nın

Doğu Batı ve Kuzey Güney geçiş noktasında bulunan Afganistan'ın hem fiziksel hem de stratejik olarak bir ayrı öneme sahiptir. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, İran, Rusya ve Pakistan arasında bulunan Afganistan, İç Asya'ya, sıcak sulara, Hint Alt Kıtası'na ve Orta Doğu'ya çıkış için tek kavşak noktasıdır. Afganistan, coğrafi konumu nedeniyle Orta Doğu ile uzak Doğu arasında köprü ve bir kavşak konumundadır. Bu dağlar, tarih boyunca en önemli stratejik özelliklerden biri olmuştur. Bu ülke stratejik önemini her zaman korumuştur. Afganistan, coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle tarihsel olarak sömürge ve emperyalist yönetimlerin hedefi olmuş, birçok kez saldırıya uğramış ve işgal edilmiştir. Tüm bu saldırılarda Afganistan halkı büyük maddi ve manevi zarar görmüş, toplu ölümler yaşanmıştır. Ülkenin kentleri, kasabaları, doğal ve tarihi varlıkları tahrip olmuştur. Yabancı güçlerin işgali ve saldırganlığı her zaman Afgan halkının direnişiyle sonuçlanmıştır. Bu işler ve saldırılar maddi zararların yanı sıra ülkenin sosyal yapısı ve insanların sosyolojik kişiliği üzerinde olumsuz etkiler yaratarak büyük toplumsal zararlara neden olmuştur (Turan, 2011: 2).

Afganistan, Orta Asya'nın hassas ve stratejik bölgesinde yer almaktadır. Bir yanda Hindistan kıtası ile diğer yanda Orta Asya olarak bilinen ülkeler ve Çin Halk Cumhuriyeti, diğer yanda Batı Asya ve Orta Doğu ile bağlantılıdır. Afganistan bu bölgeler arasında bir köprü olarak görevi görmektedir. Büyük Asya kıtasının kalbinde yer alması Afganistan'ı hiçbir yönden denize ulaşamaz hale getirmiş, Afganistan'ın denize en yakın ulaşım yolları İran ve Pakistan ülkeleri üzerinden geçmektedir. Bu iki ülke üzerinden Afganistan, Umman denizi ve Hint okyanusu'na ulaşabilir ve deniz haberleşmesinden faydalanabilir. Ek olarak, Afganistan'ın Vahan Koridoru ve Çin toprakları üzerinden Pasifik okyanusu ve Doğu Asya'ya erişimi vardır. Ancak Afganistan ile Doğu Çin arasındaki büyük mesafe, bu rotanın avantajını ilk rota (İran ve Pakistan) lehine etkisiz hale getirmiştir. Afganistan'ın Kuzey komşuları denize kıyısı olmayan ülkelerdir. Afganistan'ın jeostratejik konumu, bu ülkelerin Güneydeki sulara İran ve Pakistan ile aynı yoldan erişmeleridir.

Son iki asırda Afganistan, Batı ve Doğu imparatorlukları arasında bir tampon bölge olmuştur. İngiliz hakimiyetinde olan ve Rusya tarafından işgal edilen Orta Asya ile arasına mesafe koymaya çalışıyordu. Aynı amaçla, Vahan Boğazı Afganistan toprakları olarak yeniden düzenlendi. Genel olarak, Afganistan stratejik konuma bir sahip olmasına rağmen, aynı zamanda bu durum topraklarının işgaline neden olmuştur.

Afganistan'ın stratejik konumu, bölgesel süper güçlerin her zaman kendisine özel ilgi göstermelerine, iç işlerine müdahale etmelerine ve böylece siyasi istikrarsızlığa neden olmuştur.

Dünyanın en fakir ülkelerinden biri olan Afganistan'nın ekonomisi hayvancılığa ve ağırlıklı olarak tarıma dayanmaktadır. Halkın kültürel yoksulluğu ve bazı mafya gruplarının bu ülkenin yönetimine uyguladığı baskı, Afganistan'ı dünyanın en büyük uyuşturucu üreticisi haline getirmiştir. Afganistan maden kaynakları bakımından zengin bir ülke olarak tanımlanmaktadır. Ancak Afganistan'da tam olarak hangi kaynakların mevcut olduğu da net değildir. Ayrıca bilinen maden rezervlerinin miktarı hakkında da kesin bir bilgi yoktur. Afganistan'ın maden kaynaklarının çok zengin olduğu ve Rusları Afganistan'ı işgal etmeye iten etkenlerden birinin de maden kaynakları olduğu tahmin edilmektedir.

Doğal gaz, kömür, demir cevheri, petrol, bakır, uranyum, yakut, alüminyum, kurşun, yanmaz pamuk, Afganistan'ın bilinen en önemli maden rezervleri arasındadır (Aliabadi, 1994: 80). Afyon özsuğu ve diğer uyuşturucu maddelerin yapımında kullanılan haşhaş üretimi, Afganistan tarımının en büyük bölümünü oluşturuyor. Afganistan'ın diğer tarım ürünleri arasında buğday, bahçe meyveleri ve badem sayılabilir. Ülkenin doğal kaynak ve tarım potansiyelinin etkili bir şekilde değerlendirilmesi durumunda ülke gelecekte bölgesel düzeyde yüksek bir ekonomik güce sahip olacak ve birçok ülkenin birincil kaynak ihtiyacını karşılayacaktır.

Afganistan'ın nüfusu, sosyal kompozisyon açısından çok çeşitlidir. Ülke bir dizi farklı etnik gruptan oluşmaktadır. Mevcut sakinler, iki büyük ırktan hayatta kalanlardır. Birincisi: beyaz ırk Peştunları, Tacikleri, Hazaraları ve Nuristanlıları, ikincisi ise sarı ırkı Özbekleri, Türkmenleri, Kırgızları ve Moğolları kapsamaktadır (Aliabadi, 1994: 12). Dini durumla ilgili olarak "İslam, Afganistan halkının mutlak dinidir. Dini önyargılar da diğer dinlerin mensuplarının bu ülkeden göç etmesine neden olmuştur. Afganistan halkının %99'u Müslüman, %84'ü Sünni ve %15'i Şii'dir. Bu ülkede yaklaşık 20.000 Hindu ve 150 Yahudi aile yaşamaktadır (Merrill, vd., 2006: 1-15).

Yukarıdaki tüm istatistikler, Afgan toplumunda çok fazla heterojenlik göstermektedir. Geçmişte Afganistan'ın siyasi durumunu etkileyen ve Afgan yönetimlerinin geleceğini de etkileyen en önemli heterojenlik, etnik heterojenliktir.

Afganistan'da yaşayan tüm büyük etnik gruplar, komşu ülkelerde yaşayan etnik gruplardır ve bu etnik grupların çoğunun Afganistan dışında bağımsız yönetimleri vardır. Tacikler, Özbekler, Türkmenler, Kırgızlar ve Moğolların Orta Asya'da bağımsız ülkeleri vardır. Etnik açıdan Afganistan'ın geleceğini neyin tehdit ettiğini hem iç hem de dış bağlamlarda düşünmek mümkündür. Dış bağlamda, Afganistan'a komşu ülkeler, Afganistan'da yaşayan etnik grupların kendi ülkelerine entegrasyonunu ve tek bir ülkenin kurulmasını veya istedikleri hedeflere ulaşmak için merkezi yönetimden radikal bir etnik grubun desteğini talep etmektedir. Afganistan'ın yerel bağlamda, etnik grupların haklarının hiçe sayılması ve her bir etnik grubun ayrımcılığa uğradığı duygusu, merkezi yönetime karşı protestoları ve tahrikleri tetikleyecektir. Etnik gerilimlerin ve hareketlerin önüne geçebilmek için Afganistan merkezi yönetimi her zaman ülkesinde yaşayan etnik grupların haklarını gözetmeli ve kültürel, sosyal, ekonomik, siyasi ve adaleti uygulayarak onları tatmin etmeye çalışmalıdır.

2.2. Afganistan'ın Tarihi

Afganistan tarihini iki ayrı döneme ayırabiliriz. İslamiyet öncesi dönem ve İslamiyet sonrası dönem. Afganistan'da İslam öncesi dönem, 7. yüzyılda İslam'ın bölgeye girişinden önceki zaman aralığını kapsar. Bu dönem genellikle "İslam öncesi çağ" veya "İslam öncesi dönem" olarak da adlandırılır. Bu süre yaklaşık 5000 yılı kapsamaktadır. Afganistan, dünyadaki en önemli jeopolitik yollardan biri üzerinde yer almaktadır ve eski zamanlardan beri fetih orduları bu bölgeden geçmiştir. İran, 11. yüzyılda İslam'ı benimsemeden önce, biri Hint diğeri Yunan iki farklı olmak üzere medeniyetten etkilenmişti (DEİK, 2011: 2). İranlıların bölgede haberdar oldukları ilk işgal hareketinin M.Ö. 500 yılında gerçekleşmiştir. İran (Darius) güçleri bugünkü Afganistan bölgesini yaklaşık 200 yıl boyunca işgal etmiş ve yönetmiştir (Zeki, 2015)

Afganistan, tarih açısından dünyanın en eski ülkelerinden biridir. İpek yolu üzerindeki konumu nedeniyle buluşma noktası olmuş ve antik ticaret merkezlerinden biri çağın en önemli olarak kabul edilmiştir. Afganistan'ın bu önemli jeopolitik konumu, ülkede İran, Yunan, Mezopotamya ve Hindistan gibi büyük kültür ve medeniyetlerin zengin bir mozağinin oluşmasında önemli rol oynamıştır. Paleolitik çağdan tarihsel dönemler boyunca, Afganistan halkı dünya dinlerinin yayılmasında, tanıtılmasında ve ticarete önemli bir rol oynamıştır. Asya'daki baskın siyasi ve kültürel merkez olmuştur. Bu nedenle, tarih boyunca Afganistan, hala görülebilen

işgalciler ve fatihler tarafından saldırıya uğramıştır (Hiebert, vd., 2008). Paleolitik dönem, el yazısı ve yazının olmaması nedeniyle çok fazla bilginin bulunmadığı ve bu döneme ait bilim insanlarının varsayımlarının yalnızca arkeolojik kazılardan ve dilbilimsel çalışmalardan elde edilen çalışmalara dayandığı bir dönemdir. Bu dönem, Hindu kuş eteklerinin Kuzeyindeki insan varlığına dair ilk arkeolojik kanıtların MÖ 100.000 civarında elde edildiği alt Paleolitik dönemle başlar ve 7. yüzyılın başlarında Tunç çağı'nın sonu ve Demir çağı'na kadar sürmüştür. Eskiçağ tarihi eski yazılarda kalan birçok bilgiye sahip olan hat sanatının icadından sonraki dönem ve MÖ 7. yüzyılın başlarında Ahamenişlerin saltanatı ile başlamıştır ve MS 7. yüzyılda Arapların Afganistan'ı işgalini de içermiştir.

Eski zamanlarda "Ariana" ve "Khorasan" olarak da adlandırılan (Gubar, 2005: 1), Asya kıtasının işgal rotalarından birinde yer alan Afganistan, eski zamanlardan beri çeşitli orduların egemenlik için mücadele ettiği bir coğrafya olmuştur (Saray, 1988). M.Ö. 500'de, İran Dara'nın ordusu tarafından işgal edilen ülke, İranlıların egemenliği altında neredeyse iki yüz yıl boyunca kalmıştır. Batıdan gelen büyük İskender, İranlıları yendikten sonra Afganistan'ı istila edilmiştir. Seleucid Krallığı topraklarında kalan Alexander İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra Bactrian (Yunan kökenli) (187) hâkim olmuştur ve 480'den sonra, Ak-Hun olarak da bilinen Halac Türkleri, Afganistan'da yerleşmiştir (Saray, 1988: 404).

İslamiyet sonrası dönemde, bağımsız ilk Afgan devleti, Nadir Şah'ın ölümünden sonra İran'daki kargaşadan yararlanılıp, 1747'de Ahmet Şah Dürani Kandahar'ı ele geçirerek kurulmuştur. Ahmet Şah, Piştunları, Özbekleri, Tacekleri ve diğer kabileleri kendi egemenliği altına alarak Afganistan'ın tek devleti olmuştur. Ahmed Şah Durrani, yönetim merkezi sistem ve şura bileşimi Konseyi, sermaye ve yürütme arasında yönetim oluşturdu (Selim, 2004: 37-38). Ahmet Şah Dürani, 1748-1760 yılları arasında, Kurduğu devletin sınırlarını genişletmeyi hedefleyen Hindistan'a yaptığı dört seferde Babürlülere karşı başarı elde etmiştir. Daha sonra İran'a yönelik fetih hareketleriyle Hirat ve Meşhed'i ülkesine katmayı başarmıştır. Bu sırada İstanbul'a elçi göndererek Osmanlı hükümdarı birlikte hareket ederek İran devletini ortadan kaldırmayı III. Mustafa'ya teklif etmiştir ve olumlu bir cevap alamamıştır (Saray, 1988: 405).

Afganistan tarihi boyunca, yönetim genellikle kamuya açık bir mesele olmuştur. Şah Amanullah ilk defa 1933'te anayasaya dayalı bir yönetim kurmaya karar vermiştir. Şah Amanullah'ın tüzüğüne göre, üyelerinin yarısı kral, diğer yarısı ise halk tarafından aday gösterilen bir yönetim konseyi oluşturulur (Naderi, 2007).

İdareyi devralan Emir Amanullah Han, 1919'da İngilizlerden bağımsızlık kazanmış olsa da iç çatışmalar bitmemiştir. Emir Amanullah Han, İngilizlerle bir barış anlaşması imzalamış ve özellikle Türkiye'nin siyasi ve askeri konularda hemfikir olmasını sağlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ü örnek alarak Afganistan'a yenilikler getirmek istese de insanların ayaklanmaları sonucu başarılı olamamıştır (Suleyman, 1995: 18).

Amanullah'ın monarşisinin 1937'da düşmesinden sonra Nadir Şah, yönetimini "Meşruti monarşi" olarak da adlandırdı. Anayasayı revize etti ve etkili bir şekilde iki meclisli bir parlamentoya sahip oldu (Habib, 2021).

Nader Han'ın ölümünden sonra yerine Zahir Şah'ın 19 yaşında en büyük oğlu tahta geçmiştir ve kırk yıl boyunca yönetimi elinde tutmuştur. Kral Zahir Şah, II. Dünya Savaşı'na katılmamış, Zahir Şah'ın hükümdarlığı döneminde Şah Mahmud'un başbakanlığı sırasında Millet Meclisi'nin yedinci dönemine kadar devam etmiştir. Yedinci parlamento, Şah Mahmud'un başbakanlığı döneminde yapılan parlamento seçimleri temelinde oluşturuldu (Arvin, 2010). Daha sonra parlamentodan kabineye güvenoyu vermesi istenmiştir. Basın yasasının bu parlamento tarafından çıkarılması da ülkede ifade özgürlüğünün yolunu açmıştır. Siyasi özgürlüğün sonuçlarından endişe duyan Şah Mahmud, bir sonraki parlamento seçimleri için işleri zorlaştırmıştır ve sekizinci parlamento seçimleri sıkı bir yönetim denetimi altında yapılmıştır. Ulusal Meclis'in yeniden siyasi sistemin bir parçası olmasına izin verilmesi on yıl almıştır. Meclis'in 11. döneminde Zahir Şah, anayasayı yeniden yazmak üzere bir komisyon atanmıştı ve Afganistan'da yeni bir anayasa (Demokrasi On Yılı) yazımına başlanmıştır.

1944 Anayasası'nın 24. Maddesiyle, kraliyet ailesi üyelerinin bazı önemli yönetim pozisyonlarında ve ayrıca siyasi partilerde bulunması yasaklanmıştır (Anayasası, 1944). Zahir Şah döneminde, Afganistan'da seçilmiş üyelerle iki meclisli bir parlamento mevcuttur. Yasaların çıkarma, yönetimi denetleme ve hatta kabine üyelerini sorgulama ve görevden alma gücüne sahiptir. Anayasa siyasi partilerin

kurulmasına izin vermekle birlikte, kral siyasi partileri tüzel kişilik olarak tanıyan bir yasa imzalamamıştır (Hâkimi, 2007).

Zahir Şah'ın Kuzen Muhammed Davut, 40 yıllık krallık sistemini sona erdirmiştir ve 1977'de Afganistan'daki ilk cumhuriyeti ilan etmiştir. 14 Nisan 1978'de Afgan ordusu, Sovyet yapımı tank ve uçakları kullanarak Abdulkadir komutasındaki Mohammad Davut idam etmişti. Bu darbenin asıl sebebi Sovyetlere dönmeyi bırakmak isteyen Muhammed David'in Muhammet Noor Tarekki ve Bebrak Karmel gibi Sovyet liderleri tutuklamasıdır (Tanin, 2004: 97).

Afganistan Cumhuriyeti Anayasası, siyasi sistemin demokratik yapısını vurguladı. Ancak Muhammed Davud, onu yönetmek için tek partili bir sistem kurmuştur. Afganistan Cumhuriyeti Anayasasının 49. Maddesine göre, %50 köylü ve işçi olan Ulusal Jirga üyeleri, parti tarafından önerilen ve dört yıllığına yasa hükümlerine göre genel, serbest, gizli ve doğrudan halk tarafından seçilmektedir.

Nisan 1978'de Afgan ordusu Davud Han yönetimi devirmişti ve Sovyet yapımı tanklar ve uçaklar kullanarak Davud Han idam etmiştir. Muhammed Nor Taraki darbeden sonra Afganistan Cumhurbaşkanı olmuştur. Taraki, Afganistan'da Sovyet yanlısı bir yönetim istiyordu. Bu mesele ülkede çok tepkilere olmuş ve halkın silaha sarılıp direnmesine neden olmuştur.

1979 Eylül ayı başlarında Tarakki'yi deviren Hafızullah Âmin, Sovyetler istemese de Afganistan'da Marksist rejimin başına geçmişti. Sovyetler askeri müdahalede bulunarak Hafızullah Amin'i öldürmüş ve yerine Babrak karmel başkan olmuş. Halk müdahaleye direnince Sovyetler Birliği, uluslararası hukuku ihlal ederek Babrak Karmel'i ve gücünü korumak için ülkeyi işgal etmişti. Bu işgalle birlikte halkın direnişi, Sovyetler Birliği yönetim güçlerine karşı bir iç savaşa dönüşmüştür. Ruslar ve Afgan yönetim güçlerinin Mücahidlere karşı yenilgisinden sonra Sovyetler 1986'da Babrak Karmal'ı devirerek yerine Doktor Najibullah Afganistan Devlet Başkanı olmuştur (Saray, 1988: 407).

Doktor Necibullah'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde parlamentonun yeniden açılması da sembolikti ve çoğunlukla yönetim yetkilileri tarafından temsil edildi (Naderi, 2007). Doktor Necibullah yönetimi Sovyetler Birliği'nin desteğini kaybettikten sonra, Birleşmiş Milletler'in müdahalesine rağmen sonunda başarısız olan

rejiminin hayatta kalması için Mücahidlerle ulusal bir uzlaşma önerdi ve Doktor Necibullah yönetimi devrildi.

1979–1989 yılında gerçekleşen Sovyet istilasından kaynaklanan kesin zayıat sayısı bilinmiyor. Ancak bir milyondan fazla Afgan'ın savaş sonucu öldüğü söyleniyor ve milyonlarca insan göç etmiştir (Hilali, 2005). Ülkenin altyapısı tahrip edildi ve 15.000 Sovyet askeri öldürüldü Afgan Mücahidleri, Sovyet işgalcilerinin ihraç edilmesinden sonra Sovyet destekli Doktor Necibullah rejimini devirdi ve Hazreti Sagbathullah yeniden iktidara geldi. Cihat partileriyle 8 Nisan 1992'de yapılan istişareden sonra Cumhurbaşkanı oldu. Ancak Mücahidlerin iktidara gelmesi için iç savaşlar başladı (Farahmand, 2021).

Profesör Burhanuddin Rabbani liderliğindeki yeni kurulan Mojahedin yönetimi, kısa süre sonra Kabil üzerinde bölgede iktidar için bir vekâlet savaşına karıştı ve bu yönetim tarafından hazırlanan anayasa bile onaylanmadı. Sonunda, ülke, sonuncusu totaliter bir diktatörlük biçiminde Taliban yönetiminin damgasını vurduğu bir kaos döneminden geçti (AISS, 2017: 11).

Afganistan tarihindeki en önemli gelişmelerden biri, 1994 yılında başlayan Taliban hareketidir. Taliban hareketi 1994 yılında usulsüzlükleri ortadan kaldırma ve İslami değerleri koruma taahhüdüyle başlayan hareket sonucu, 1996 yılında Kabil dâhil çok sayıda eyaleti ele geçirildi. Aslen Suudi Arabistanlı El-Kaide lideri Osama İbniladin, Afgan mücahidlerinin yanında duruyordu ve silahlı Taliban'a katıldı. Fakat Osame İbniladin, ABD tarafından 11 Eylül 2001 olaylarına karışmakla suçlandı, Birleşik Devletler Taliban'a Osame'yi Afganistan'dan çekmesi çağrısında bulundu. Ancak Taliban ABD'nin talebini reddettiğinde, o yılın Ekim ayında Taliban'a bir hava saldırısı gerçekleştirdi ve daha sonra Kuzey İttifak'ın yardımıyla Taliban rejimini devirdi. Afgan yönetimi ve El Kaide'nin silahlı muhalefetini ortadan kaldırmak için, 46 ülkeden 42 bin asker ABD ile güçlerini birleştirdi, ancak yalnızca güvenlik genişletilmedi, silahlı muhalefetin faaliyetleri de artı ve güvensizlik Güneyden Kuzeye il yayılarak genişledi. Amerika Birleşik Devletleri, Pakistan ve Suudi Arabistan'ın ürettiği Taliban hareketi, Afganistan'daki en karanlık dönem olarak kabul ediliyor. Cihadın lideri ve Afganistan'ın tek emiri Molla Ömer "Emir el-Mu'minin" ilan edildi (Selim, 2004:179).

Taliban Emirate'nin düşmesiyle birlikte, yeni Afgan yönetiminin kurulması için 5 Aralık 2001'de, Afganistan'ın dört muhalefet grubu Bonn, Almanya'da toplandı ve Hamid Karzai'yi Afganistan geçici yönetim başkanı olarak seçilmiştir. Geçici yönetim sırasında, daha önce düzenlenen silahlı siyasi partilere dönüştü. 9 Ekim 2004 tarihinde düzenlenen Cumhurbaşkanlığı seçiminde oyların %50'sinden fazlasını alan Hamid Karzai, Afganistan'ın Cumhurbaşkanı seçildi. Geçici yönetim sırasında yeni dönemde delegeler tarafından hazırlanan ve kabul edilen anayasası ile Afganistan, Uluslararası Topluluğa "Afganistan İslam Cumhuriyeti" olarak tanıtıldı (Selim, 2004: 182).

Yeni anayasa dikkate alınarak parlamento yeniden açılmış ve parlamentonun 15. dönemi yapılmıştır. Yeni anayasa, iki meclisli bir parlamentoyu ve bir parlamenter sistemin bazı özelliklerine sahip karma bir başkanlık sistemini içeriyordu. Çünkü mevcut siyasi sistemde Cumhurbaşkanı hem yürütme kolunun başkanı hem de yönetimin başıdır ve parlamentoya karşı hiçbir sorumluluğu yoktur (Anayasası, 2004). Ancak, kabine üyelerinin parlamentoda güven oylamasına ve bireysel olarak ve kabinede parlamentoya karşı sorumludurlar (Anayasası, 2004).

2004 Anayasası, yönetimin üç kolu arasında iktidarın bölünmesi ilkesi, ifade özgürlüğü ve toplumdaki siyasi partilerin rolünün tanınması gibi sistemin demokrasisinin bazı önemli unsurlarını içermektedir. İlk defa Şii azınlığın mahkemelerde kendi içtihat ilkelerine göre faaliyet göstermesine izin verildi. Peştuca ve Farsça'ya ek olarak, diğer etnik grupların ana bölgelerindeki dili üçüncü resmi dil kabul edilmektedir.

2004 Anayasası, merkeziyet ilkesini korurken yönetimi düzenlemek için yerel yönetim getirmektedir. 132. maddeye göre, sosyal, ekonomik ve kültürel işlerin iyileştirilmesi ve halkın milli hayatın gelişimine daha fazla katılımının, işleri düzenlemek ve aktif katılımı sağlamak için yasa hükümlerine uygun olarak yerel yönetime gereken yetkileri vereceğini belirtmektedir. Mahalli idare, ilçe ve köylerde yasa hükümlerine göre konseyler oluşturulur. Bu konseylerin üyeleri, mahalle sakinleri serbest, genel, gizli ve doğrudan seçimlerle üç yıllık bir süre için seçilmektedir. Anayasa ayrıca kent işlerini yönetmek için genel, özgür, gizli ve doğrudan seçimler yoluyla belediye ve belediye meclislerinin oluşturulmasını sağlar (Anayasası, 2004).

Ancak 2004 Anayasası'nın gözden geçirilmesi, yeni anayasanın kabul edilmesinden 19 yıl sonra, ilçe, köy ve belediye meclisi seçimlerinin henüz yapılmadığını gösteriyor. Öte yandan, anayasa valiye yerel yönetime verilen yetkilerin kapsamı hakkında açık bir şekilde tavsiyede bulunmaz. İl meclislerinin rolü (il idaresine danışmanlık yapmak) sınırlıdır ve ilçe ve köy meclislerinin rolü belirsizdir.

Hamid Karzai önderliğinde kurulan bu yönetim 10 yıl sürdü. Eylül 2014'te yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Aşraf Gani seçimi kazanarak Afganistan'ın yeni Cumhurbaşkanı oldu. 2019'te yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Aşraf Gani tekrar seçimi kazanarak Afganistan'ın Cumhurbaşkanı oldu ve onun yönetimi 2021 yılına kadar devam etmektedir.

Taliban daha sonra yeniden örgütlenmiştir ve Afgan merkezi yönetimine ve ABD ile NATO ülkelerinin çoğunluğundan oluşan ISAF'a karşı bir gerilla savaşı başlaştırmıştır. Barack Obama'nın yönetimi sırasında, Taliban ve Afgan siyasi partileri arasında barış müzakerelerine başlamıştır. Washington'daki 2011, 2012 ve 2013'te yapılan müzakereler başarılı olamamıştır. Donald Trump'ın 2017'de ABD Başkanı seçilmesinden sonra barış görüşmeleri fikri yeniden gündeme gelmiştir. 25 Şubat 2019'da ABD ve Taliban temsilcileri, barış müzakereleri için ilk kez Doha'da bir araya gelmiştir. ABD ve Taliban yetkilileri arasındaki müzakereler, iki tarafın "Şiddeti Azaltma" olarak bilinen mevcut bir ateşkes oluşturmayı kabul etmesiyle Aralık 2019'da başlamıştır ve 29 Şubat 2020'de Katar'ın Doha kentinde düzenlenen törende, ABD'nin Afganistan özel elçisi Zalmay Halilzad ve Taliban'ın yardımcısı Molla Abdul Ghani Baradar, ABD ile Taliban arasında "Afganistan'ın Barış Antlaşması" imzalanmıştır. Afganlar arası diyalog, Afgan yönetim hapishanelerinden bin Taliban mahkûmu ve Taliban'ın elindeki bin rehine ve esir serbest bırakıldıktan sonra başlamıştır. Son olarak, 12 Eylül Afgan barış müzakerelerinin ilk turu Doha, Katar'daki Sheraton Otel'de başlamıştır. ABD güçlerinin Afganistan'dan çekilmesine ilişkin ABD-Taliban anlaşmasının aşamaları tartışılmıştır. Taliban ilk kez Afganistan'ın büyük kentlerinin kontrolünü ele geçirmiş ve 15 Ağustos 2021'de Afganistan'ın başkentini (Kabil) kontrol altına alarak ikinci kez hâkim olmuştur (Khalil, 2021).

2.3. Afganistan'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı

Bu başlık altında, Afganistan'ın sosyo-ekonomik yapısıyla ilgili konuları ele aldık. Afganistan'ın nüfus ve etnik yapısı, ekonomik durumu, gelir dağılımı, yoksulluk oranları, işsizlik, eğitim durumu, sağlık hizmetleri ve medyanın durumu gibi konuları inceledik.

2.3.1. Nüfus ve Etnik Yapısı

Afganistan'ın nüfusu yüz ölçümüne göre kalabalık değildir ancak coğrafi koşullar nedeniyle yönetim ve kalkınma açısından önemli zorluklarla karşı karşıyadır. Ancak, Afganistan'ın dağlık ve coğrafyası nedeniyle, nüfusun büyük bir bölümü sınırlı sayıda kentsel alanda ve verimli vadilerde yoğunlaşmıştır. Bu da yerleşim yerlerinin nüfus yoğunluğunu artırabilir. Ayrıca son yıllarda Afganistan nüfusu artan bir eğilime sahiptir. Özellikle son on yılda nüfus artarak neredeyse iki katına çıkmıştır. Bununla birlikte, ülkedeki nüfus artış hızı yavaştır ve bazı bölgelerde nüfus azalmaktadır.

Afganistan nüfusunda 1992-2002 yılları arasında bir artış yaşanmıştır. Ülkenin toplam nüfusu, 2021 yılında yapılan son nüfus sayımına göre 33.6 milyon olarak tahmin edilmiştir; bunun 17.1 milyonu %51'i erkek ve 16.5 milyonu %49'u kadındır. 2021 yılında ülkede yaşayan 33.6 milyon insanın 23.8 milyonu %70.8'i kırsal, 8.3 milyonu %24.7'si kentsel ve 1.5 milyonu %4.5'i göçebidir. 2021 nüfus sayımına göre Afganistan'da Doğum değeri binde 50.1 ve ölüm değeri ise 21.3'tür (NSIA, 2021).

Afganistan'da her yedi kişiden biri ülkenin başkenti Kabil'de yaşamaktadır. Kandahar, yarım milyondan fazla insanıyla ikinci büyük kenttir. Kandahar'dan sonra Batıda Herat, Kuzeyde Mazar-e-Sharif ve Doğuda Celalabad büyük kentlerdir. Yaklaşık 2.5 milyon Afgan kayıtlı mülteci şimdi Pakistan ve İran'da yaşamaktadır. Afganistan, son kırk yılda ekonomik istikrarsızlık ve yoksulluğun neden olduğu iç çatışmalar sonucunda en yüksek göç oranlarına sahip ülkelerden biridir. Kabil kent Afganistan'ın başkenti, en büyük kenti arasında ve Güney Asya'nın en hızlı büyüyen kentlerinden biridir. Bununla birlikte, mevcut bazı tahminler, kentin nüfus artış hızını 1992'den 2002'ye kadar yılda %15'e çıkarmıştır. 2004'te, kentin toplam nüfusunun 1999'da 1.78 milyon olan nüfus artışının 3 milyon olduğu tahmin edilmiştir (Noori, 2010).

Afganistan %99' undan nüfusunun fazlası Müslümandır, bunların %80'i Sünni, %19'u Şii'dir. Nüfusun %1'i Hindu ve çok az kişi de Hristiyan'dır (NSIA, 2021). Afganistan'ın resmi dilleri Farsça ve Peştuca'dır. Sonuç olarak Afganistan, farklı etnik kökenlere ve dillere sahip insanlara ev sahipliği yapmaktadır. Afganistan'da çeşitli gelenekler ve etnikler yaşanmaktadır. Her birinin kendine özgü bir dini ve dilsel çerçevesi vardır. Etnik çeşitlilik açısından Afganistan dünyada 37. sırada yer almaktadır. Bu bölgede meydana gelen çeşitlilik, ülkede yüksek düzeyde etnik ve dilsel çeşitlilik ile sonuçlanmıştır. Devam eden göç ve çeşitlilik eğilimi, daha fazla etnik yapının inşasına, gelenek kaynaşmasına, sürekli nüfus değişimine ve çok sayıda dini grubun yükselişine neden olmuştur (Farhad, 2011).

Afganistan halkının çoğunluğunu oluşturan etnik gruplar şu şekilde sıralanabilmektedir: Peştunlar, Hazaralar, Tacikler ve Türkler (Saray, 1988: 21).

2.3.1.1. Peştunlar

Peştunlar ülke nüfusunun yaklaşık %39 oluşturmaktadır. Bugün konuştukları dil Peştuca, Afganistan'ın resmi dillerinden biridir (Akseer, vd., 2019).

Peştunlar ülkede çok eski bir tarihinahiptir. Peştun, Pakhtun, Patan sözcüklerinin hepsi aynıdır ve Peştun halkı için kullanılmaktadır. Anayasanın kabulü ile birlikte ülkedeki tüm vatandaşlar için "Afgan" terimi kullanılmaktadır. Peştunlar esas olarak Afganistan'ın Güneyinde ve Doğusunda Pakistan sınırında yaşıyor ve Kabil, Kandahar, Zabul, Helmand, Nangrahar, Paktia, Paktika, Khost, Helmand, Logar ve diğer illerde yaşıyor. Abdul Rahman Han zamanında Afganistan'ı Peştunlaştırmak için bazı Peştunlar Afganistan'ın Baghlan ve Kunduz gibi Kuzey bölgelerine taşınmıştı. Peştunlar Aryan kökenlidir. Peştunlar uzun zamandır tarım, hayvancılık ve ticaretle uğraşmaktadır. Peştunların kendilerinin birkaç kabileye ayrıldığını belirtilmektedir. Peştunların çoğu Hanefi ve bir azınlık Şiidir (Mesbahzadeh, vd., 2006: 144).

2.3.1.2. Hazaralar

Hazaralar Afganistan toplum nüfusunun 3 veya 4 milyonluk kesimini oluşturmaktadır. Hazaralar uzun süredir Afganistan'da ikamet etmektedir ve Peştunlar ve Tacak ile birlikte ülkedeki birkaç büyük etnik gruptan biridir (Hakcu, 2016).

Binlerce kişinin çoğunluğu, Afganistan'ın merkezi bölgelerinde, "Hazarajat" veya Hazaristan'da dağlık bölgelerde yaşamaktadır. Hazaralar sınıflandırma, kökenlerine göre yapılır ve bunların en önemlileri aşağıdaki gibidir; Badakhshan ve Katgan illerinde Hazara, Bamyan ve Balkh çevresinde Hazara, Kunduz Hazara, Maimana ve Badakhshi Hazara. Hazaraların dili, Farsçanın "Hazaregi" lehçesiyle konuşulmaktadır. Hazaraların dini Şia'dır; Ancak Ghor, Baghlan ve Badghis vilayetlerinde azınlık Hanefi ve bir azınlık İsmailidir (Hakcu, 2016: 32).

Hazara bir halkın adıdır ve bazı araştırmacılara göre, İskender zamanında ve hatta öncesinde Afganistan'da Hazaraların varlığını düşünmüş ve İskender'in işgali sırasında orada yaşadıklarına inanmışlardır. Diğer araştırmacılara göre, Mogol ve Tatar görünümünün, onların Cengiz ve Mogol kökenli olduklarını ve Moğollarla birlikte Afganistan'a girdiğini ve yavaş yavaş bu topraklara yerleştiklerini gösterdiğine inanılmaktadır (Mesbahzadeh, vd., 2006: 77).

2.3.1.3. Tacikler

Tacikler Afganistan nüfusunun 6 veya 7 milyonunu oluşturmaktadır (Saray, 1988: 402). Tacik kelimesinin tam anlamı ve tarihsel kökeni bilinmemektedir ve anlamı hakkında çeşitli görüşler ifade edilmiştir. Tarihsel olarak Tacikler farklı gruplar olarak anılmıştır. Ancak şimdi Tacikler olarak adlandırılanlar, Tacikistan, Afganistan ve Özbekistan'ın bazı bölgelerinde, özellikle de Semerkant ve Buhara'daki ana etnik gruplar ortak noktaları Dari Farsça konuşulmaktadır. Tacikler Aryan kökenlidir. Tacikler Afganistan'ın her yerinde yaşamaktadır; ancak dağlarda (Kabil'in Kuzeyi), Kabil ve çevresinde, Amu Darya, Badakhshan, Herat, Ghazni ve Ghor çevresinde Pancşir daha yoğunlaşmıştır. Tacikler iki gruba ile ayrılmaktadır; Bunlardan biri, Afganistan'ın Kuzeydoğu köşesinde yaşayan Tacikler, bu kırsal çiftçiler son derece fakirdir. Başka grup, daha önce belirtildiğimiz gibi, çoğunlukla Kabil, Bamyan, Herat civarında veya ülkenin Kuzeyinde yaşayan Taciklerdir. Bunlar yetenekli zanaatkarlar ve tüccarlardır. Taciklerin çoğunluğunun dili Farsçadır. Dinsel olarak çoğunluğu Sünnidir, ancak ülkenin orta ve Batı kesimlerindeki Tacikler çoğunlukla Şiidir. Bazı Taciklerin Şii ve bazı Hazaraların Sünni olması, her iki etnik grubun dili Farsça olduğu için Taciklerin ve Hazaraların etnik kökenini bilmeyi zorlaştırmaktadır (Saray, 1988: 22).

2.3.1.4. Türkler

Afganistan'da 2 milyon civarında Türkmen olduğu tahmin ediliyor. Hindu Kuş'un Kuzeyinde, genellikle "Afgan Türkistan" olarak bilinen bir bölgede çok sayıda Türk etnik kabilesi yaşamaktadır. Türkler birkaç farklı etnikten oluşmaktadır, Bunlardan en önemlileri Afganistan'daki önem ve popülasyon sırasına göre: Özbekler, Türkmenler, Kırgızlar, Kazak, Karakalpak, Karluk, Kıpçak ve Aymaklardır. Coğunlukla Cevizcan, Faryab, Belh, Samangan, Sar-e-Pul gibi Kuzey illerinde ve Pamir çevresinde yaşamaktadır ve hayvancılık, tarım, ticaret ve el sanatları ile uğraşıyorlar. Bu halkın büyük çoğunluğunun dili Özbekçe ve Türkmen aksanlı Türkçe'dir ve çoğunluğu Sünnidir. Kentli Türkler çoğunlukla Farsça konuşur. Afganistan'daki Türklerin çoğu Özbektir. Son üç yüz yıl boyunca Balkh, Mazar-e-Sharif, Shibarghan Maimana, Khanabad, Kunduz, Takhar, Badakhshan çevresinde vb. Yaşayarak Amu Darya'nın Kuzeyinden Güney kıyılarına göç ettiler ve tarım, hayvancılık, at yetiştiriciliği ve koyun, halı dokumacılığı, kilim dokumacılığı dâhil olmak üzere toplam, ticaret, el sanatları ile uğraştılar. Özbekistan'dan sonra en büyük Özbek nüfusu Afganistan'da yaşamaktadır. Özbekler 90'dan fazla kabileye sahiptir (Selim, 2004).

2.3.1.5. Diğer Etnik Gruplar

Bugün Afganistan nüfusunun etnik yapısı çok karışıktır. Bu karma etnik yapının bir sonucu olarak Afgan ulusunun Afganistan şeklinde oluşumu artmıştır (Saray, 1988: 21). Peştun dili ülkenin Güney bölgelerinden Farsça ise ülkenin Kuzey ve Batısında konuşulmaktadır. Afganistan'ın son anayasasında resmi dil olan Türkçe özellikle Kuzey bölgelerinde ve Batıdan Kuzeydoğuya birçok ilde etkili bir dildir. Afganistan'da ayrıca bir düzineden fazla dil ve etnik grup var. Bir Hint-Aryan dil grubu olan Nuristanis, farklı lehçelerle, Hint kökenli etnik gruplarla Pakistan bağlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca Batı Bakhtiari'nin Batı bölgelerinde ve bazı küçük gruplar arasında kentin Batı bölgelerinde Arapça, Zabler, Lashimi, Brahui, Pammeri, Lizi, Mountainous ve Jet gibi diller konuşulmaktadır (Hakcu, 2006: 33-34).

2.3.2. Ekonomik Durumu

Afganistan, son yıllardaki çatışmalar ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle ekonomik olarak zorlu bir dönemden geçmektedir. Tarım ve hizmet sektörü ülkenin ekonomik

yapılarının temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, ülke altyapı, ticaret sistemi ve yatırım eksikliği sorunlarıyla karşı karşıyadır. Ayrıca, uluslararası yardımların kesilmesi ve yönetimin yoksul kesimlerin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalması nedeniyle yüksek yoksulluk oranları vardır.

Bir ulusun temel yapı taşları güvenlik, istikrar ve ekonomidir. Bunlar olmadan o ülkenin gelişimini tartışmak maalesef mümkün değildir. Yıllar süren iç çatışma ve Sovyet işgali Afganistan'ın ekonomisine önemli ölçüde zarar vermiştir. Bugün toplumun önemli bir bölümü, 11 Eylül'ü izleyen askerî harekâtlar ve ülkedeki siyasi çalkantılar sonucunda yetersiz beslenme, giyecek, barınma ve sağlık sorunlarıyla mücadele ediyor.

Afganistan'ın nüfusu tarım, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık ve benzeri faaliyetlerle geçimini sağlamaktadır. Pamuk, narenciye ve afyon bir tür ticari ürün olarak kabul edilse de tarımsal üretimin çoğunluğu, başta buğday olmak üzere gıda tahıllarından oluşur. Afganistan'ın ekonomisi çoğunlukla, ailelerini geçindirmek ve pazara mal taşımak için çeşitli mesleklerle uğraşan çiftçiler ve köylüler tarafından destekleniyor.

Afganistan'da önemli miktarda yer altı kaynakları potansiyeli vardır. Ülkenin Güney bölgesi, dünyadaki en zengin berilyum ve yakut rezervlerine ev sahipliği yapmaktadır. Birçok yerde tuz satılmaktadır. Yabancı ülkeler her zaman bu yer altı zenginlikleriyle ilgilendiler ve ne yazık ki en çok zararı Afgan halkı görmüştür (Saray, 2016:403).

Afganistan'ın merkez bankası Da Afganistan Bankası'dır. Afganistan Uluslararası Bankası, Azizi Bankası, New Kabul Bankası ve Pashtany Bankası da dahil olmak üzere bir dizi yerel banka ülkede faaliyet göstermektedir. Şekil 2.1'de Afganistan ekonomisine ilişkin genel bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2.2. Afganistan Ekonomi Hakkında Genel Bilgiler

Afganistan Ekonomik Bilgiler	
Mali Yıl	21 Aralık – 20 Aralık
Ticaret Organizasyonları	WTO, SCO, SAARC ve ECO
Ülke Grubu	Az Gelişmiş Ülke
Enflasyon Oranı	%20.50 (2022 Tahmini)
Bütçe	Af 216.5 milyar (2022)
GSYİH Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	19.81 Milyar Dolar (Nominal, 2021 Tahmini), 78.88 Milyar Dolar (2019 Tahmini)
GSYİH Büyümesi	%1.8 (2018) %2.9 (2019), -%5.5 (2020) %1.0 (2021)
Kişi Başına GSYİH	508.8 Dolar (Nominal, 2021 Tahmini), 2.087 Dolar (SAGP, 2021 Tahmini)
Sektöre Göre GSYİH	Tarım: %23, Endüstri: %21.1, Hizmetler: %55.9 (2016 tahmini)
İşsizlik Oranı	%25 (2022 Tahmini)
Ana Sanayi	Küçük ölçekli tekstil, mobilya, sabun, gübre, ayakkabı, giyim, meşrubat, gıda ürünleri, çimento, maden suyu, el-doğalgaz, dokuma halı, bakır ve kömür üretimidir
İhracat	823 Milyon Dolar (2021)
İhracat Malları	Meyveler, kuruyemişler, Afgan kilimleri, yün, pamuk, postlar, değerli taşlar ve şifalı otlar
Ana İhracat Ortaklarının Ülkeleri	Birleşik Arap Emirlikleri, Pakistan, Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Türkiye, Almanya, Danimarka, Suudi Arabistan ve Ürdün
İthalat	6.0 Milyar Dolar (2021)
İthalat Malları	Makine ve diğer sermaye malları, gıda ve tekstil petrol ürünleri
Ana İthalat Ortaklarının Ülkeleri	İran, Pakistan, Hindistan, Çin, Amerika Birleşik Devletleri, Kazakistan, Türkiye, Özbekistan, Rusya ve Malezya
Mevcut Hesap	1.014 milyar dolar (2017 tahmini), -515.80 Milyon Dolar (2022 tahmini)
Gayri Safi Dış Borç	1.4 Milyar Dolar (2022)
Kamu Borcu	GSYH'nin %7'si (2017), GSYH'nin %9.50'si (2022)
Bütçe Dengesi	GSYH'nin-%15.1'i (2017), GSYH'nin-%13.00'ü (2022)
Döviz Rezervleri	9.6 Milyar Dolar (ABD tarafından donduruldu)

Kaynak: <https://www.cia.gov/the-world-factbook>. Erişim21 Ekim 2022.

Afganistan ekonomisi kırılgan ve dışa bağımlı bir yapıya sahiptir. Bir ulusun, gayri safi yurtiçi hasılasının (GSYİH) %10'u veya daha fazlası dış yardımdan geliyorsa yardıma bağımlı olarak kabul edilmektedir. Afganistan, GSYİH'sının yaklaşık %40'ını uluslararası yardımdan almaktadır. ABD, dış yardım yaparak Afganistan'a ekonomisini canlandırmayı planlamıştır. Kişi başına düşen gelir 2002-2022 yılları arasında 147-575 dolardan artırılmıştır. Ticaret Ekonomisi küresel makro modellerinin tahminlerine ve analistlerin beklentilerine göre, Afganistan'daki GSYİH'nın 2022 sonunda 21.43 Milyar ABD Dolarına ulaşması bekleniyor. Kanıtlanmamış maden yataklarında bir trilyon dolardan fazla tutmasına rağmen, Afganistan hala dünyanın en az gelişmiş ülkelerinden biri devam edilmektedir. İşsizlik oranı %23'ün üzerinde (The World Factbook, 2022) ve nüfusunun yaklaşık yarısı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (The Global Economy, 2022).

Tüm bunların arkasındaki ana faktör, Afganistan'da devam eden ve yalnızca büyük yabancı yatırımcıları ve yardım dağıtımlarını caydırmakla kalmayıp aynı zamanda tüm nüfusun sağlığını da etkileyen savaş olmuştur. Afganistan, ekonomisini iyileştirmek için uzun süredir yabancı yatırım aramaktadır.

15 Ağustos 2021'de Taliban yönetimi ele geçirdiğinde, Afganistan'ın iç bankacılık sistemi dondurulmuştur. Çoğu kapalı olan bankaların ve para vermeyen ATM'lerin önünde uzun sıralar oluşmuştur. Paraya sınırlı erişimle, insanlar giderek daha kötü hale gelmektedir. ABD ve Almanya da dâhil olmak üzere Batılı güçler ülkeye yapılan dış yardımı ertelenmiştir. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) da ödemeleri durdurulmuştur. Merkez Bankası'nın "De Afghanistan Bank" (DAB) döviz rezervleri de dondurulmuştur. DAB'in çoğu ABD'de tutulan yaklaşık 9 milyar dolar rezervi mevcuttur (Nagesh, 2021). O sırada Afganistan insani ve ekonomik bir krize girdi. Raporlara göre, 22 milyondan fazla insan yaşamı tehdit eden gıda güvensizliği ile karşı karşıya kalabilir ve bunların 9 milyonu kıtlıktan etkilenmek üzere milyonlarca Afgan aylarca sabit bir gelir elde edemedi. Artan gıda ve yakıt fiyatları, kısmen ABD'nin Taliban'a yönelik ekonomik yaptırımları nedeniyle Afgan halkını olumsuz etkilemektedir.

Enflasyon 2021'in ilk yarısında kademeli olarak hızlandı. Enerji fiyatları yılın ilk yarısında küresel trendlere paralel olarak %12 artmıştır. Gıda ve yakıt da dâhil olmak üzere temel ev eşyalarının fiyatları, Taliban sınır noktalarını ve önemli geçiş

merkezlerini ele geçirerek tedarik zincirlerini bozduğu için önemli ölçüde artmıştır. Enflasyon, Taliban'ı devrıldıktan sonra daha da hızlanmıştır ve uluslararası ticaretteki kesintileri yansıtılmıştır (Dünya Bankası, 2021).

2.3.3. Eğitim Durumu

Afganistan'da eğitim sistemi 6+3+3 şekli de derecelendirilmiştir. Böylelikle okul öncesi eğitimle başlayan (0-3 yaş arasında ve 4-6 yaş arasında olmak üzere iki aşamalıdır) süreç üzerine 6 yıllık bir genel eğitim sistemi kurulur. Genel okuryazarlık kursları da bunu destekler. Ortaokullarda altıncı sınıftan sonra ağırlıklı olarak din eğitimi olmak üzere ikiye ayrılarak ve genel eğitim müfredatını takip eden orta okullarda gerçekleşmektedir. Son basamak olan liseler, üç bölüme ayrılmıştır. Bu dönemde branş eğitimi alan çocuklar teknik mesleki eğitim, sosyal bilimler ve fen bilimleri liselerine devam edebilirler. Daha sonra ilgili dallarıyla bağları olan kolejlere ve üniversitelere devam ederler. Afganistan'ın eğitim sisteminde kadın erkek farkı yoktur. Her Afgan vatandaşı, eğitimlerini sürdürmek için aynı haklara sahiptir. 7 yaşına giren her çocuğun yasal olarak devlet okullarına ücretsiz gitme hakkı vardır. Afganistan Anayasası'nın 43. Maddesi, devlet okullarının ücretsiz olduğunu ve ilköğretimin zorunlu olduğunu şart koşuyor. Ancak Afganistan'ın uzun süredir devam eden işgali ve bu ülkedeki ekonomik ve siyasi çıkmazlar eğitim sistemini olumsuz etkiledi. Ancak okullaşma oranlarının düşük olması, öğretmen eksikliği, büro malzemesi eksikliği gibi etkenler verim alınmasını engellemektedir.

Afganistan'da eğitim ücretsizdir ve ilköğretim zorunludur. Eğitime ilişkin sorunlar, bütçeleme eksikliği, toplumdaki yaygınlık, özellikle kırsal alanlardaki meslek okullarının eksikliği, eğitim olanaklarına erişimdeki eksiklik, fiziki imkanların azlığı olarak sıralanabilir. Çocukların sadece %17.4'ü köylerinde ilkokullara erişebiliyor ve %37'si en yakın 5 kilometrelik okula gitmek zorunda kalıyor ve öğrencilere özel bir ulaşım hizmeti olmadığı için %29.9'u okula ulaşmak için her gün 10 km yürümek zorunda kalıyorlar (Pajhwok News, 2021). UNICEF'in 2020 yılının tahminlerine göre, kızların %80'inden fazlası ve erkeklerin yaklaşık %50'sinin eğitime erişimi yok. Millî Eğitim Bakanlığı'na göre ülke genelinde güvensizlik nedeniyle 420 okul kapatıldı (Millî Eğitim Bakanlığı, 2020).

2021 yılında cumhuriyetçi sistemin yıkılıp Taliban rejiminin kurulmasından sonra, kız öğrencilerin okula gitmesi yasaklandı. Erkek çocukların eğitimlerine devam

etmeleri engellenmediği halde devlet okullarındaki mevcut durumdan şikayetçidirler. Devlet okulları öğrencileri, Cumhuriyet döneminde okul derslerini "çok büyük bir ganimet" olarak tanınıyor. Onlara göre Taliban yönetimindeki devlet okulları sadece okul adını korumuş, özünde dini okullara dönüşmüştür. Kitap eksikliği, deneyimsiz öğretmenler, öğretim koşullarının olmaması ve denetim eksikliği erkek öğrencilerin ve ailelerinin şikayetlerine neden olan hususlardan bazılarıdır (Yusufi, 2022). Taliban'ın Afganistan'ın kontrolünü yeniden ele geçirmesinin üzerinden bir buçuk yıldan fazla zaman geçti, kadınların hala altıncı sınıftan sonra okula gitmelerine ve yanlarında bir erkek refakatçi olmadan çalışmalarına veya seyahat etmelerine izin verilmemektedir (<https://www.e-ir.info/pdf/97118>).

Yüksek Öğretim Bakanlığı'nın 2021 yılı istatistiklerine göre, Afganistan'da Yüksek Öğretim Bakanlığı tarafından tanınan ve faaliyet gösteren 178 yüksek öğretim kurumu bulunmaktadır. Bunların 38'i Afgan yönetimine ve 140'ı özel öğretim kuruluşlarına aittir. Afganistan'da, tüm devlet üniversitelerinde Yönetim ve Kamu Politikası Bölümü kurulmuştur. Kabil Üniversitesi'nin Yönetim ve Kamu Politikası Bölümü 2011 yılında kurulmuştur ve 2012'de ulusal giriş sınavı süreciyle öğrencilerin ilgisini çekmiştir. Kabil Üniversitesi İdare ve Kamu Politikası Bölümü, Afganistan yönetiminin mevcut ihtiyaçlarına göre kurulmuştur ve şu anda iki bölümden oluşmaktadır: Kamu Politikası Bölümü ve Geliştirme yönetimi bölümü. Kamu yönetimi bölümü, Afganistan'daki kamu idarelerinin ihtiyaçlarının karşılanması ve uzman kadroların yetiştirilmesi yoluyla Afganistan'da sağlıklı bir yönetişimin kurulmasını amaçlamaktadır. Geliştirme yönetimi bölümü, Afganistan'da ve gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın karşı karşıya olduğu başlıca sorunları da değerlendirmektedir (Kabil Üniversitesi, 2022).

15 Ağustos 2021'de Taliban'ın iktidarı ele geçirmesi, ülkeyi ve yüksek öğretim sistemini çöküşün eşiğine getirmiştir. Son aylarda birçok okul ve tesis kapatıldı. Öğretim üyeleri ülkeyi terk etti veya terk etmeye devam etmektedir. Akademik özgürlük, kurumsal özerklik ve kadınların yüksek öğrenime erişimi büyük ölçüde azaltıldı veya tamamen kaldırıldı. Yüksek öğretim sektörü İslami köktendincilik ile bir kez daha ve aşiretçiliğe dayalı, kusurlu ve dar bir dini ilkeler ve sosyal ilişkiler algısıyla karışık teokratik bir sistem tarafından yönetilmeye başlamıştır (Ahmadi, 2022). Afgan üniversiteleri, gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi düşük kalite, iletişim

eksikliği, yetersiz finansman, yeterli fiziksel tesislerin olmaması, ekonomi ile zayıf bağlantılar ve zayıf yönetim gibi sorunlara sahiptir. Demokrasiye, çoğulculuğa, insan haklarına, bireysel özgürlüklere, ilerlemeye ve modernliğe dayalı bir eğitim sistemiyle nitelikli insan sayısının artması, ülke kalkınmasına da katkı sağlayacaktır.

2.3.4. Sağlık Durumu

Afganistan eğitim sisteminde olduğu gibi sağlık sisteminde sorun alanları bulunmaktadır. Bunlar arasında, ölüm oranının yüksekliği, sağlık bütçe yetersizliği, sağlık temel hizmetlerine erişim yetersizliği vb. Afganistan'daki ölüm sayısı dünyada en yüksektir. Her beş çocuktan biri beş yaşından önce ölür. Sekiz kadından biri doğum kusurları nedeniyle ölmektedir. Afganların %70'i güvenli içme suyuna erişemiyor. Afganistan'daki kadınlar ve ortalama yaşam süresi erkekler için 44 yıldır. Afgan halkı 1978'de başlayan savaşırlardan önce reformlu bir sağlık sistemine sahipti ve Kabil gibi kentlerde yarı gelişmiş bir sağlık sistemi vardı. Ama Rus işgali ve iç savaşlar sırasında, sağlık sistemi tamamen tahrip edildi. Yaklaşık 30 yıllık savaş, ülkedeki yaklaşık bir milyon Afgan'ı etkiledi ve yaklaşık 80000 kişi, dünyanın en yüksek mayınları nedeniyle ayaklarını kaybetti (Hughes, 2008).

2002'den sonra ülkedeki sağlık sistemi uluslararası toplumun yardımıyla geliştirilmiştir ve bugüne kadar ülkede birçok hastane, sağlık merkezi kurulmuştur. Ancak kentlerde vatandaşların %90'ı, kırsal alanlarda %65'i sağlık hizmetlerine erişebiliyor. Hastanelerde yatak başta olmak üzere ekipman yetersizliği, zayıf aşılama gibi çok sayıda sorun alanı mevcuttur. Bunların tümü hastaneler üzerindeki baskıyı artırmıştır (Essar, vd., 2021).

Ayrıca, kırsal alanlarda nüfusun çoğunluğu yaşamaktadır. Bu durum pandemi ile mücadelede coğrafi zorluklar yaratmaktadır. Genel sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve güvenlik nedeniyle bu tür yerlerde sağlık hizmetlerine erişim pek mümkün değildir.

2.3.5. Medyanın Durumu

Afganistan'da medyanın durumu tarihsel süreç içerisinde bir buçuk asırlık bir geçmişe sahiptir. İlk baskı makinesi ve Sham-So-Nahar'ın ilk sayısı, 1973 yılında kral Amir Shir Ali Han döneminde basılmıştır. Anis Jaridah olarak bilinen Anis dergisi, 1920'lerde Kral Amanullah Han'ın hükümdarlığı sırasında yayınlanan ilk sivil toplum gazetesi idi (Raiszada, 2019). Böylece bağımsız medya temel olarak 1940'larda Şah

Mahmud'un başbakanlığı döneminde bir basın kanunu çıkararak ortaya çıkmıştır. Daha sonra 1953'te bağımsız basın kapatılırken, Muhammed Davud başbakan olmuştur. Kral Mohammad Zahir Sha tarafından bağımsız medyanın faaliyet göstermesine tamamen izin verilen yeni bir anayasanın ilan edilmesiyle “Demokrasinin On Yılı” olarak bilinen 1964 Anayasaya göre “her Afgan, yasa hükümlerine uygun olarak düşüncelerini söz, yazı, resim ve diğer vasıtalarla ifade etme hakkına sahiptir” (Tarzi, 2006). Daha sonra Halk Partisi sırasında yönetimin sansür altındaydı, Taliban rejimi sırasında, medyanın genel olarak yönetime ait olduğu ve devlet televizyonunun çalışmasına izin verilmedi. Ancak 2002'den bu yana, serbest medya faaliyetine izin verildi ve şimdi kişisel idare ve dış yardım amacıyla çok sayıda devlet, özel ve il (yerel) medyası kuruldu (Sreberny, 2010).

1996-2001 yıl arasında Taliban yönetimi altında Televizyon, müzik ve sinema yasaklanmıştır. Basın tamamen Taliban rejim tarafından kontrol edilmiştir ve gazeteler resimsiz yayınlanmıştır. Afganistan'da ABD liderliğindeki NATO müdahalesinden sonra, Afganlar çok sayıda haber kanalı ve yeni açılan FM radyo istasyonları ile televizyona erişim kazanmıştır ve gazetecilik alanında üniversite diplomaları almaya başlanmıştır (Safia, 2021).

Afganistan'da 14 Ağustos 2021'e kadar 100 TV, 213 radyo, 270 yazılı basın ve 15 kamu ve ticari haber kuruluşu mevcuttur. Taliban yönetimi sırasında büyük ölçüde Taliban propagandası için dini olan sadece bir radyo çalışılmaktadır. Taliban Kabil ve illerin kontrolünü ele geçirdiğinden beri, 153 medya kuruluşu kapatılmıştır. Kadın gazeteciler işlerini kaybetmiştir ve gazetecilere yönelik tehditler ve şiddet artırmıştır (International Federation of Journalists, 2021).

2.4. Afganistan Siyasal Sistemi

Afganistan'daki siyasi iktidar, uzun yıllar boyunca miras ve baskı yoluyla aktarılmış ve yöneticilerin iradesi halka zorla dayatılmıştır. Ahmed Şah Abdali (1747) döneminde siyasi durum değişmiştir ve Loya Girga (Kabile Büyüklerinin Meclisi) aracılığıyla aşiret büyükleri her konuda bir araya gelmiştir. Girga'nın devletin emellerini meşrulaştırmak için kullanılan bir parlamenter organ olduğu söylenmiştir, ancak Girga'da sadece devletle aynı tarafta olan aşiret ve siyasi liderler bulunmaktadır (Hakcu, 2006: 51). Girga veya kabile şurası aslında Afgan toplumunun bir ilkesidir ve Afganistan'da siyasi meşruiyet için kullanılmaktadır. Ayrıca 2001 yılında

Afganistan'da yeni yönetimin kurulmasıyla birlikte, modern toplumlarda olduğu gibi, milletlerin siyasi ve yasal haklarını tartıştıkları parlamenter sisteme geçilmiş, ancak yine de ülkenin önemli kararlarının "Loya Cirga" şurası tarafından alındığı görölmektedir.

Afganistan İşlam Cumhuriyeti sistemi, 2004 yılında bu ülkenin anayasasının 1. maddesine göre Afganistan bir İşlam Cumhuriyeti, üniter, bağımsız ve bölünmez bir devlettir ve İşlam esasları üzerine kurulmuş olan Afganistan yönetiminin adıdır. Anayasanın üçüncü ve dördüncü maddelerine göre, sistemin ilkeleri cumhuriyetçilik ve İşlam'a dayanmaktadır ve ülke kanunlarının İşlam dininin inanç ve hükümlerine ve Afganistan'daki ulusal egemenliğe aykırı olmaması gerekmektedir. Afganistan'da ulusal egemenlik halka aittir ve halk bunu doğrudan veya seçilmiş temsilcileri aracılığıyla kullanmaktadır. Afgan kelimesi, Afgan ulusunun her üyesi için kullanılır. Afganistan'da cumhuriyetçi sistem 1973'te Muhammed Davud Han'ın darbesinden sonra kurulmuştur (Liwal, 2017). Afganistan İşlam Cumhuriyeti ise 2001'de Taliban'ın devrilmesinden sonra kurulmuştur.

Afganistan'ın siyasi ve idari yapısı, Afganistan'ın mevcut anayasasında ayrılmıştır. Anayasanın sekizinci bölümü Afganistan'ın idari yapısına ayrılmıştır. Bu anayasanın 136. maddesine göre "Afganistan İşlam Cumhuriyeti'nin idaresi, merkezi idare ve mahalli idare birimleri esas alınarak kanuna göre düzenlenir." Afganistan İşlam Cumhuriyeti'nin siyasi ve askeri yapısında yürütme (yönetim), yasama (Temsilciler Meclisi ve Senato'dan oluşan iki meclisli bir organ olan Ulusal Konsey), yargı ve diğer kent ve köy meclisleri, il meclisleri gibi kurumlar oluşturulmuştur. Afganistan'da sistem başkanlık sistemidir ve Cumhurbaşkanı Afganistan'daki en yüksek makama sahiptir. Cumhurbaşkanı bu üç gücün ve yönetimin başındadır. Afganistan İşlam Cumhuriyeti Anayasası, Büyük Kurucu Meclis tarafından 2004 yılında 12 bölüm ve 162 madde halinde onaylandı. Afganistan'da faaliyet gösteren 64 siyasi parti vardır (Ministry of Justice, 2022).

Afganistan Anayasasında kuvvetler ayrılığı tanınmıştır ve Afganistan'ın siyasi sistemi, her biri yasal görevlerinde bağımsız olan yürütme, yasama ve yargı organlarından oluşmaktadır.

2.4.1. Yürütme Organı

Afganistan'ın Yürütme organı, seçilmiş bir başkan ve iki başkan yardımcısı (birinci ve ikinci başkan yardımcısı) oluşmaktadır. Anayasaya göre; "Cumhurbaşkanı, yasama, yürütme ve yargı yetkilerini yürüten Afganistan İslam Cumhuriyeti devletinin başıdır" Anayasası, 60. Maddesine göre Cumhurbaşkanın yokluğu, istifası veya vefatı durumunda birinci başkan yardımcısının, birinci başkan yardımcısının yokluğunda ikinci başkan yardımcısının bu anayasa hükümlerine uygun hareket edeceğini belirtmektedir. Anayasa güçlü bir başkanlık sistemi önermektedir. Anayasanın 61. maddesine göre Afganistan Cumhurbaşkanı, doğrudan beş yıl için halk tarafından seçilmektedir.

Afgan 2004 Anayasasında yönetim (yürütme organı), Cumhurbaşkanının başkanlığında görevlerini ifa eden bakanlardan oluşmaktadır. Yönetimin aşağıdaki görevleri vardır:

- Anayasa ve diğer kanun hükümlerini ve mahkemelerin kesinleşmiş kararlarını uygulamak,
- Bağımsızlığın sürdürülmesi, Afganistan'ın toprak bütünlüğünün uluslararası forumlarda çıkarlarının ve bütünlüğünün savunulması,
- Kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması amacıyla her türlü idari yolsuzluğun ortadan kaldırılması,
- Bütçeyi ayarlamak, devlet maliyesini düzenlemek ve kamu mallarını korumak,
- Kalkınma, sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik programların planlanması ve uygulanması,
- Mali yılın sonunda yapılanlar ve yeni mali yılın ana programları hakkında Ulusal Konseye bir rapor sunulmak,
- Anayasa ve diğer yasalara göre devlet görevi sayılan diğer görevleri yapmak.

2.4.2. Yasama Organı

2004 Anayasa'nın 81. Maddesine göre "Afganistan İslam Cumhuriyeti Ulusal Konseyi, en yüksek yasama organı olarak halkının iradesini ortaya koyacak ve tüm ulusu temsil edecektir. Her Meclis üyesi, oy verirken, Afganistan halkının genel üstün

menfaatlerine göre hüküm verir.” Anayasa'nın 82. Maddesine göre: Ulusal Meclis, Wolesi Jirga (Halk Meclisi veya Temsilciler Meclisi) ve Meshrano Jirga'nın (Büyükler Meclisi veya Senato) üst meclisi iki olmak üzere meclisten oluşmaktadır. Bir kişi aynı anda her iki mecliste üye olamaz. Afganistan Anayasası'nın 90. Maddesine göre, Ulusal Konsey aşağıdaki yetkilere sahiptir:

- Yasaları veya yasama emirlerini onaylamak, değiştirmek veya yürürlükten kaldırmak,
- Sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik kalkınma programlarına onay verilmesi, devlet bütçesinin onaylanması ve kredi alma veya izni verme,
- İdari birimlerin oluşturulması, ayarlanması veya kaldırılması,
- Uluslararası anlaşmaların ve sözleşmelerin onaylanması veya Afganistan'ın buna katılımının sona erdirilmesi.

2.4.3. Yargı Organı

2004 Anayasanın 116. maddesine göre; yargı, devletin bağımsız bir organıdır. Yargıtay, devletin en yüksek yargı organıdır. Başkan tarafından Wolesi Jirga'nın onayıyla atanan 9 üyeden oluşur. 9 üyeden 3'ü 4 yıl, 3'ü yedi yıl, diğer 3'ü 10 yıllığına atanır. Cumhurbaşkanı, üyelerinden birini Yüksek Mahkeme Başkanı olarak atar. Yargı, bireyler, tüzel kişiler ve devlet arasındaki sorunları hukuka uygun olarak çözmekle sorumludur. Mahkemelerde davalar iki aşamada çözülür; birincil ve itiraz. Yüksek Mahkeme, yalnızca Temyiz Mahkemelerinin belirtilen davaları ile ilgilenir (Ministry of Justice, 2022).

2004 Anayasanın 130. maddesine göre Afganistan'daki mahkemelerin davaları Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin anayasası ve diğer kanunlarına göre çözmesi gerekiyor. Anayasada veya diğer yasalarda davaya ilişkin bir hüküm yoksa mahkemeler, Hanefi içtihatına göre ve bu Anayasanın belirlediği sınırlar içinde adaleti en iyi şekilde sağlayacak şekilde karar verir. Anayasanın 128. maddesine göre, Afganistan'daki mahkemelerdeki yargılamalar, herkesin hukuka uygun olarak katılma hakkına sahip olacağı bir açık şekilde yapılacaktır. Mahkemeler ayrıca ancak kanunla açıklığa kavuşturulduğunda gizli olarak yargılama yapabilir, ancak yine de kararının açıklanması her davada açık olmalıdır. Afganistan Anayasası'nın 120. maddesine göre Afgan yargısının görevleri şunlardır:

- Yönetim dahil olmak üzere (davacı veya davalı olarak) gerçek kişiler tarafından açılan tüm davalar ve mahkeme kararlarına kanun hükümlerine göre bakmak,
- Kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin, devletler arası antlaşmaların, uluslararası sözleşmelerin anayasaya uygunluğunun incelenmesi ve bunların yönetim ve mahkemelerin talebine göre hukuka uygun olarak yorumlanması.

3. AFGANİSTAN İDARİ YAPISI İÇERİSİNDE YEREL YÖNETİMLER

Afganistan, Taliban rejiminin devrilmesinden sonra önemli bir yasal gelişme yaşamıştır. Hukuki gelişmede bir asırdan fazla bir mücadelenin sonucu olan 2004 Anayasası, Afganistan'da bugüne kadar en demokratik ve ilerici anayasadır. Bu bağlamda, uluslararası toplumun 2004 Anayasası'nın hazırlanmasına gösterdiği özel ilgi de önemli bir rol oynamıştır. 2004 Anayasası, idare hukuku alanında 1964 Anayasası'ndan büyük ölçüde etkilenmiştir, ancak demokrasi, hukukun üstünlüğü ve bireysel hak ve özgürlükler ilkelerine özel vurgu yapması bakımından benzersizdir (Moschtaghi, 2012: 683-713).

Anayasa'nın 137. maddesi, Afganistan'daki idari sistem modeliyle ilgilidir. “Yönetim, merkeziyetçilik ilkelerini koruyarak, ekonomik, sosyal ve kültürel konuların hızlandırılması ve iyileştirilmesi ve ulusal kalkınmaya halkın katılımını sağlamak için kanuna uygun olarak gerekli yetkileri yerel yönetimlere devreder.” Bu madde bir yandan “merkeziyetçilik ilkesinin korunmasını vurgularken, diğer yandan yerel yönetimlere “gerekli yetkilerin” verilmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, bu madde, merkezi sistem ve ademi merkeziyetçilik için ikili bir anayasal tercihi yansıtmaktadır. Benzer şekilde, ülkenin kalkınmasına halkın katılımını vurgular. Bu kurumsal tasarım, akademisyenlerin çoğunluğunun, anayasanın “merkezi olmayan” bir idari sistem öngördüğü sonucuna varmasına yol açmıştır (Hosseini, 2013). Afganistan idari sistemi olmak üzere merkezi yönetim ve yerel yönetimler olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Merkezi sistem altında Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcısı, bakanlıklar, diğer merkezi yönetim organları birimler, yerel yönetimler içerisinde bağımsız yerel yönetim başkanlığı, merkezi yönetim temsilcileri ve halk tarafından seçilmiş örgütler gibi birimler yer almaktadır.

3.1. Afganistan Merkezi Yönetim Sistemi ve Taşra Birimleri

Afganistan'da Taliban rejiminin düşmesinden sonra, Afganistan'daki savaşı sona erdirmek için kapsamlı, ulusal ve temsili bir yönetime ihtiyaç duyuldu. Almanya'da ABD Devletleri'nin önerisiyle BM tarafından 2001 yılında savaşı sona erdirmek, ulusal uzlaşmayı teşvik etmek ve gelecekteki yönetim için bir plan tasarlamak için Bonn Konferansı düzenlenmiştir (Momand, 2016: 32-37). Taliban

liderleri dışında tüm Mücahidler ve siyasi partilerinin liderleri konferansa davet edildi (Daniş ve Kasim, 2016: 200-245).

Bonn Konferansı dokuz gün devam edilmiştir ve sonunda Afganistan'daki siyasi partilerin liderleri ile Mücahidler arasında Bonn Anlaşması imzalandı. Anlaşma, kalıcı demokratik bir devlet kurmak için bir demokratik geçiş dönemi sağladı. Demokrasiye geçiş üç düzeyde tasarlandı: 1. Altı aylık geçici yönetim. 2. İki yıllık geçiş yönetimi 3. Kalıcı demokratik yönetimdir. Birinci ve ikinci geçiş yönetiminin hedefi kalıcı bir demokratik yönetimin kurulmasına yol açmaktı (Daniş ve Kasim, 2016: 228-245). Hamid Karzai başkanlığındaki altı aylık geçici yönetimi, 2001 yılında 30 üyeli bir kabine ile göreve başladı. Kadınlara eğitim ve çalışma hakkı verildi. Altı aylık geçici yönetimin iki temel işlevi vardı. Birincisi gücün toplanması, ikincisi ise Loya Jirga'nın bir geçiş yönetimi kurmaya davet edilmesi. Loya Jirga'nın amacı, bir Cumhurbaşkanı seçmek ve iki yıllık bir geçiş yönetimi için bir kabineyi onaylamaktaydı. 1600 üyeli Loya Jirga'ya ulusun temsilcileri katıldı. Jirga sekiz gün sürdü ve sonunda oy çokluğuyla Hamid Karzai iki yıllığına geçiş yönetimi başkanlığına seçilmiştir ve geçiş yönetiminin kabinesi onaylandı. Kalıcı bir demokratik yönetim kuruluncaya kadar, geçiş yönetimi 1964 anayasasına göre ülkeyi yönetmekten sorumluydu (Momand, 2016: 6). İki yıllık Geçiş yönetimi 2002'de göreve başladı. Geçiş yönetiminin iki temel işlevi vardı: Yeni bir anayasa oluşturmak ve ardından yeni anayasaya dayalı olarak genel seçimler yoluyla demokratik bir yönetim kurmaktaydı. Anayasa taslağı hazırlandıktan sonra, Loya Jirga toplandı ve ulusun beş yüz üyesi Loya Jirga'ya katıldı. Loya Jirga anayasayı onayladı. Bu anayasa, geçiş yönetimi başkanı Hamid Karzai'nin 26 Ocak 2004'te anayasayı resmen onaylamasının ardından yürürlüğe girdi (Afganistan Anayasası, 2004). Bonn Konferansı'na göre, yeni bir anayasanın oluşturulması demokrasiye geçişte en önemli adımdı. Yeni anayasa, demokratik, meşru ve güçlü bir yönetimin kurulmasının yolunu gerçekleştirildi.

3.1.1. Cumhurbaşkanı

2004 Anayasası'na göre cumhurbaşkanı, 1964 Anayasası'na göre başbakan ve kralın sahip olduğu yetkiye sahiptir. Anayasa, üçüncü bölüme ek olarak başka yerlerde de Cumhurbaşkanı'na özel yetkiler vermektedir. Afganistan'ın siyasi-idari sistemi bu şekilde güçlü bir başkanlık sistemine dayanmaktadır. Doğrudan ve halk oyuyla seçilen Cumhurbaşkanı hem devlete hem de hükümete başkanlık eder. Cumhurbaşkanı'nın

devlet başkanı olarak konumu, bazılarının, Cumhurbaşkanının yönetimin üç güç üzerinde özel yetkiye sahip olduğuna ve kuvvetler ayrılığını baltaladığına inanmasına yol açmıştır ve yargının bağımsızlığıdır (Hashimzai, 2012: 665-681). Bu, yargının bağımsızlığı ve kuvvetler ayrılığı şeklindeki iki temel anayasal ilkeyi koruyabilecek doğru bir yorum olsa da Cumhurbaşkanının devlet başkanı olarak konumunun Afganistan devletini Afganistan devletini temsil etmesine izin vermesidir.

Cumhurbaşkanının ana idari yetkisi, anayasanın ve diğer kanunların uygulanmasına (madde 63) ek olarak, yönetimin üst düzey görevlilerinin atanmasıdır (64. maddenin 10-14. alt maddeleri). 64. maddenin 20. fıkrası, Cumhurbaşkanına yeni idari bürolar ve komisyonlar oluşturma yetkisi vermektedir. Devletin idari yapısındaki değişikliğe ilişkin olarak, Devletin temel teşkilatı kanununun 58. maddesinde “Bakanlar ve kamu idarelerinin yapısında ihtiyaca göre ilave ve eksiltmeler teklifle yapılır. İlgili idarenin görüşü ve kanunda öngörülen usule göre başkanın onayı.” Afganistan’da Başkan kapsamlı atama yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanı, ulusal meclisin onayı ile bakanları, bağımsız komisyonlar ve idare gibi diğer idari organların başkanlarını tek yetkisiyle atar. 2004 Anayasası seçilmiş belediye başkanlarını öngörürken, henüz belediye başkanlığı seçimi yapılmadığı için Cumhurbaşkanı tüm belediye başkanlarını da atamaktadır. Ayrıca, Devlet Memurları Kanunu’nun 10. maddesine göre, birinci ve ikinci kademedeki kamu görevlilerini, idari reform ve kamu hizmeti komisyonunun önerisi üzerine atama yetkisi Cumhurbaşkanına aittir. Başkan, Afganistan’ın kamu idaresindeki hemen hemen tüm idari işleri denetleme ve kontrol edilme yetkisine sahiptir ve tüm üst düzey idari görevlileri işe alma ve işten çıkarma yetkisine sahiptir.

Kısaca, Cumhurbaşkanının yetkileri şunlardır: Anayasanın uygulanmasını denetlemek, ülkenin politikalarını belirlemek, Ulusal Meclis’i açmak, Afganistan’ın silahlı kuvvetleri başkomutanlığının sıfatını taşımak, savaş çıktığında ulusal meclisin yarımı ile savaşa liderlik etmek, yardımcılarının istifalarını kabul etmek, bakanları atama yetkisi, meclisin onayladıktan sonra yargıtay ve yüksek mahkeme başkanlarını görevden alma yetkisi, Loyge Jirgenin kurulması halinde liderlik etmesidir. Bu süreçte Cumhurbaşkanı hastalandığı ve istifa ettiği zaman Cumhurbaşkanı birinci yardımcısı yerinden Cumhurbaşkanı sıfatı ile hüküm verme yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanının

birinci yardımcısı görevi üstlendikten sonra üç ay içerisinde yeni bir seçime gidebilir (Afganistan Anayasası, 2004).

3.1.2. Bakanlıklar

Anayasanın dördüncü bölümü yönetime ayrılmıştır. Bu bölümün birinci maddesinde “Yönetim, Cumhurbaşkanı başkanlığında görev yapan bakanlardan oluşur. Bakanların sayısı ve görevleri kanunla düzenlenir.” ifadesi yer almaktadır. Bu maddenin ikinci cümlesi, henüz kanunlaşmamış olan devletin temel yapısının kanununa atıfta bulunmaktadır. Bu maddenin ilk cümlesi yönetimi tanımlar. Bu maddeye göre, devlet başkanı yönetimin aynı zamanda başıdır. Bunun nedeni, Afganistan'ın başkanlık sisteminde yürütmeyi yönetme yetkisine sahip tek kişinin Cumhurbaşkanı olması ve ayrıca 1964 Anayasası'nda başbakana tanınan yetkilerin 2004 Anayasası ile Cumhurbaşkanı'na devredilmiş olmasıdır. Bu düzenleme, Afganistan'da kamu yönetiminin örgütlenmesi için birtakım sorunlar yaratmaktadır. 2004 Anayasası'na göre, kabinenin tüzel kişiliği, devlet başkanının tüzel kişiliğiyle eşdeğer hale geldi; Devlet başkanının aynı zamanda kabineye başkanlık ediyor olması, kabinenin pozisyonunun devletin diğer iki erki ile olan ilişkisinde önemli ölçüde yükselmesine neden olmuş, öyle ki çoğu zaman kabinenin tüzel kişiliği, kabinenin tüzel kişiliğinden açıkça ayrılmamıştır. Milli Birlik Yönetimi altında, Bakanlar Kurulu'na ek olarak, Bakanlar Kurulu yetki ve sorumlulukları Bakanlar Kurulu'nun altında kalan ayrı bir kurum olarak ortaya çıkmıştır.

2004 Anayasası 75-76. maddelerinde yansıtılan geniş idari-politik yetkiler sağlamaktadır. Anayasa ve diğer kanun hükümlerinin uygulanması, mahkeme kararlarının uygulanması, asayişin sağlanması, bütçenin yapılması, imar projelerinin planlanması ve uygulanması, yönetmeliklerin çıkarılması, yönetimin görev ve yetkilerinin büyük bölümünü oluşturur. Ayrıca Cumhurbaşkanı tarafından imzalanacak kanun hükmünde kararnamelerin hazırlanması da yönetimin yetkisi içindedir. Yönetimin yetkisine ilişkin diğer bir önemli husus da bakanlık, bakanlar kurulu, kabine ve Cumhurbaşkanlığıdır. Hepsi yönetimin bir parçası olmakla birlikte, her birinin ayrı bir kurumsal konumu da vardır. Örneğin, Cumhurbaşkanı ve bakanların kabineden bağımsız olarak belirli yetki ve sorumlulukları vardır. Yönetimin yapısı tartışılırken, anayasada başkan yardımcıları yer almamaktadır.

2004 Anayasasına göre, merkezi yönetim birimleri, her biri bir bakan tarafından yönetilen bakanlıklardır. Her bakanlığın veya merkezi yönetim biriminin yetki ve sorumlulukları, ilgili mevzuatında belirtilmiştir. Bakan, bakanın başı olarak, o bakanlığın en yüksek idari amiridir. Bakanlar, ilgili bakanlıklar üzerinde nihai idari yetkiyi kullanmanın yanı sıra, siyasi bir role de sahiptir; bakanın pozisyonu, atanma prosedürü ve sorumluluklarının bir kısmı, bakanların pozisyonunun siyasi niteliğini vurgulamaktadır. Bakan, onay gerektiren idari kararlar haricinde, ilgili bakanlığıyla ilgili nihai idari otoritedir. Kabine veya Cumhurbaşkanı. Bakanlar, bütçeleme, işe alma, idari organizasyon (taşkilat), yasama, karar verme ve gözetim alanlarında idari yetkiye sahiptir.

Bütçe Maliye Bakanlığı, Bakanlar Kurulu ve Millet Meclisi tarafından belirlenmesine rağmen, bakanların bütçeyle ilgili yetkileri devam etmektedir. Bakanın mali yetkileri, bakanlık bütçesini yapmak ve uygulanmasını denetlemek, bakanlık adına sözleşmeler yapmak ve imzalamak ve bakanlık sektöründe gelir ve giderlerin artırılmasına ilişkin yetkileri içerir. Bakanlar ayrıca bir dizi işe alma yetkisine sahiptir. 2005 Devlet Memurları Kanunu'na göre “Merkez ve taşrada üç, dört ve beş, merkezde altı sıra işçi alımı, işe alım kurulunun tespit ve önerisi doğrultusunda” yapılır (Devlet Memurları Kanunu, 2005). Bakanlık veya bağımsız idari müdürlük, bakanın veya bağımsız müdürlüğün yöneticisinin yetkisindedir. Bakanın, bakanlığın teşkilat yapısı üzerindeki yetkisi, bakanlık teşkilatında yapılacak küçük değişikliklere ilişkin kararları da içermektedir. Büyük değişiklikler olması durumunda, değişikliği Ulusal Meclis veya Bakanlar Kurulu onaylamalıdır. Bakanın yasama yetkisi, direktiflerin, prosedürlerin ve yönergelerin ilan edilmesini ve ayrıca ortak talimat verilmesini içerir. Politikaların tasarlanması ve uyarlanması alanlarında bakanlar önemli yetkilere sahiptir. Bakanlar, kendi bakanlık sektörlerindeki politikaların tasarımı ve uyarlanması konusunda nihai otoritelerdir. Bakanlar ayrıca alt idari birimlerin performansını denetleme yetkisine de sahiptir. Bakanlık yetkilerinin ilgili kanunlarda düzenlendiğine dikkat edilmelidir.

Merkezi yönetim aşağıdaki gibi 25 bakanlıktan oluşmaktadır: Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Sınır ve Aşiret İşleri Bakanlığı, Rehberlik, Hac ve Yardım Bakanlığı, Madenler ve Petrol Bakanlığı, İletişim ve Bilgi Teknolojileri Bakanlığı, Enerji ve Su Bakanlığı, Bayındırlık

Bakanlığı, Ulaştırma ve Sivil Havacılık Bakanlığı, Kentsel Gelişim ve İskân Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Eğitim Bakanlığı, Bilgi ve Kültür Bakanlığı, Halk Sağlığı Bakanlığı, Tarım, Sulama ve Hayvancılık Bakanlığı, Kırsal Rehabilitasyon ve Kalkınma Bakanlığı, Narkotik ile Mücadele Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Mülteciler ve Geri Dönerler Bakanlığı, Kadın İşleri Bakanlığı ve Çalışma, Sosyal İşler, Şehitler ve Engelliler Bakanlığı (Afganistan İşleri İdaresi, 2021).

Bir kişi bakan olmak için bakanlığa aday olmak istiyorsa, aşağıdaki şartları yerine getirmek zorundadır (Afganistan Anayasası, 2004).

1. Afgan vatandaşı olmak,
2. İyi bir eğitim, iş tecrübesi ve itibar sahibi olmak,
3. 35 Yaşından küçük olmamak,
4. Mahkeme tarafından herhangi bir suçla suçlu bulunmamak.

Bakan aşağıdaki görevlerle sorumludur:

1. Kanunlara uygun hareket etmek,
2. Ülkenin bağımsızlığını korumak, toprak bütünlüğünü korumak ve Afganistan'ın uluslararası toplumdaki toprak bütünlüğü ve statüsünü savunmak,
3. Bütçeyi düzenlenmek, devlet finansını ve kamu fonlarının kullanımını yönlendirmek,
4. Düzen ve kamu güvenliğini sağlamak ve her türlü idare yolsuzluğu ortadan kaldırmak,
5. Sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik gelişim programlarını sağlamak ve uyarlamak,
6. Yılsonunda yapılan işler ve mali finansal planlar hakkında rapor hazırlamak,
7. Anayasada belirtildiği gibi devlet memurlarının haklarını korumak ve iyi temsil etmek.

3.1.3. Diğer Merkezi Yönetim Organları

2004 Anayasası, yönetimin Cumhurbaşkanı ve bakanlardan oluşacağını açıkça belirtmesine ve bakanları merkezi yönetimin birimleri olarak kabul etmesine rağmen,

merkezi yönetimin bakanlık olmayan ve bakanlığın yetki alanına girmeyen başka birimleri de bulunmaktadır. Komisyon, yüksek daire, meclis, komisyon gibi farklı unvanlar altında bulunan bu idari birimler, doğrudan Cumhurbaşkanı'nın denetimi altındadır. Bu idari birimlerin bir kısmı anayasa tarafından oluşturulmuştur. Kabinenin bir parçası olması gerekmeyen bu idari birimlerin sayısı fazladır ve artmaktadır. Bu bakanlık dışı idari birimlerin yasal dayanağı konusunda fikir birliği yoktur.

Afganistan İslam Cumhuriyeti Yönetimi, Afganistan'ın gelişmesine ve ilerlemesine yardımcı olabilmeleri düşünülerek çeşitli alanlarda çeşitli Başkanlıklar kurmuştur. Bu Başkanlıklar ise şöyledir: Ulusal Güvenlik Genel Başkanlığı, Spor Genel Başkanlığı, Ulusal Radyo ve Televizyon Genel Başkanlığı, Bilimler Akademisi Başkanlığı ve Parlamento İşleri Bakanı. Ayrıca, Bakanlıklara bağlı olarak, doğrudan yönetimle bağlantısı olmayan bakanlıkların nezareti altında faaliyet gösteren bağımsız kurumlar mevcuttur. Bu kurumların bütçesi devletin bütçesinden farklıdır.

Afganistan İslam Cumhuriyeti Yönetimi, Afganistan'ın ilerlemesine yardımcı olabilmeleri düşünülerek çeşitli alanlarda çeşitli Bağımsız Kamu Başkanlıkları kurmuştur. Bu Bağımsız Kamu Başkanlıkları ise şöyledir: Bakanlar Kurulu ve İdari İşler Genel Müdürlüğü, Ulusal Güvenlik Genel Müdürlüğü, Kızılay Müdürlüğü, Afganistan Merkez Bankası, Kabil Belediyesi, Bilimler Akademisi, Spor Genel Müdürlüğü, Ulusal Afet Yönetim Ofisi, Kontrol ve Denetim, Çevre Koruma Bürosu, Jeodezi ve Kartografa İdaresi, Yatırım ve Destek Ofisi , Merkez İstatistik Ofisi, Afganistan Telekomünikasyon Hizmetleri Düzenleme Kurumu, Afganistan Elektrik Şirketi, Yeni Kabil Kentinin Kalkınma Ofisi, Yerel Yönetim Başkanlığı, Yolsuzlukla Mücadele Yüksek Ofisi ve Ulusal Norm ve Standartlar Bürosu Müdürlüğü. Öte yandan, Afganistan İslam Cumhuriyeti Yönetimi, çeşitli alanlarda yüksek yönetimler Ulusal Yönetimler kurmuştur. Bu Bağımsız Kamu Başkanlıkları ise şöyledir: Yüksek Yolsuzlukla Mücadele Yönetimi, Yüksek Teftiş Yönetimi, Ulusal Çevre Koruma Yönetimi, Ulusal Standartlar Yönetimi ve Ulusal Afet ile Mücadele Yönetimi (Afganistan İşleri İdaresi, 2021).

Afganistan İslam Cumhuriyeti Yönetimi, çeşitli alanlarda diğer yönetimler kurmuştur. Bu diğer yönetimler ise şöyledir: İstatistik Merkezi Yönetimi, Jeodezi ve

Kartografya Genel Yönetimi, Belediye (Kabil Belediyesi), Kızılay ve Afganistan Yatırım Destek Yönetimi.

Afganistan İslam Cumhuriyeti Yönetimi, Afganistan'ın gelişmesine ve ilerlemesine yardımcı olabilmeleri düşünülerek çeşitli alanlarda çeşitli komisyonlar kurmuştur. Bu komisyonlar ise şöyledir: Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu, Bağımsız Seçim Komisyonu, Özerk Seçim Şikâyet Komisyonu, Özerk İdari Reformlar Komisyonu ve Kamu Hizmeti Komisyonu (IARCSC), Bağımsız Anayasanın Uygulanmasını İzleme Komisyonu, Yüksek Atom Enerjisi Komisyonu ve Özerk Uzlaşma Komisyonu (Danış ve Sarvar, 2016: 165-167).

Ayrıca Cumhurbaşkanlığı uzmanlardan çok sayıda komisyonlar oluşturmuştur. Bu kurul ve komisyonlar Cumhurbaşkanlığına bağlı ve yeterli bir yetkiye sahiptir. Komisyonlar: Kentsel Gelişim Yüksek Komisyonu, Göç İşleri Yüksek Komisyonu, İdari Reform Yüksek Konseyi, İnsan Kaynakları Yüksek Konseyi, Arazi ve Su Yüksek Konseyi, Kanun Egemenliği ve Yolsuzlukla Mücadele Yüksek Konseyi, Ulusal Güvenlik Konsey Toplantısı Kurulu, Ulusal Satın Alma Komisyonu, Yüksek Ekonomik Konseyi, Altyapı Geliştirme Konseyi, Bağlantı ve Bölgesel Ekonomik iş birliği Geliştirme Konseyi, Yoksulluğu azaltma, Hizmet Sunma ve Vatandaş Katılımı Yüksek Konseyi (Afganistan Cumhurbaşkanlığı İşleri İdaresi, 2020).

Anayasa'da yönetimin meclis denetimi bakanlarla sınırlandırılmış ve Anayasa'nın 71. maddesinde "Yönetim bakanlardan oluşur ve Cumhurbaşkanlığına göre hareket eder. Bakanların sayısı ve görevleri kanunla düzenlenir.

Anayasanın 60. Maddesi: "Cumhurbaşkanı, Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanıdır ve bu Anayasa hükümlerine göre yürütme, yasama ve yargı alanlarındaki yetkilerini kullanır." Başkan ülkenin en yüksek yöneticisidir ve bu nedenle en fazla siyasi ve idari yetkiye sahiptir (Muhammedi, 2018: 165-172). Anayasanın 61. Maddesi Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçilir. Başkan seçilebilmek için adayların oyların en az %50'sini alması gerekmektedir. İlk turda hiçbir aday %50 oy alamazsa ikinci tura geçilecek. İlk turda en çok oyu kazanan iki aday ikinci tura katılacak ve en çok oyu kazanan Cumhurbaşkanı seçilecektir. Cumhurbaşkanı hem yönetimin başıdır hem de Afganistan devletinin uluslararası toplumdaki Temsilcisidir.

3.1.4. Merkezi Yönetimin Yetki ve Görevleri

Cumhurbaşkanının görevleri Anayasa'nın 64. maddesinde tanımlanmıştır. Cumhurbaşkanı'nın yönetimin başı olarak aşağıdaki gibi görevleri vardır:

1. Anayasanın uygulanmasına dikkat etmek,
2. Ülke politikasını ana hatlarıyla belirlemek,
3. Ulusal ve önemli konularda siyasi, sosyal veya ekonomik halk oylamasına gitmek (Anayasa hükümlerinin ihlal edilmemesi veya değiştirilmemesi şartıyla),
4. Millet Meclisinin onayı ile tüm veya bazı bir bölgelerde olağanüstü hâl ilan etmek, Millet Meclisinin bazı yetkilerini yönetime devretmek ve Anayasa'nın bazı hükümlerini askıya almak,
5. Loya Jirga'dan alıntı yapmak,
6. Anayasa değişiklikleri önermek, değişiklik taslakları hazırlamak, anayasayı onaylaması için bir Loya Jirga çağırmak ve nihayet anayasayı onaylamak için bir komite oluşturmak,
7. Kanun hükümlerine göre madalya, fahri unvanlar vermek,
8. Yabancı yönetimlerde ve uluslararası kuruluşlarda Afgan siyasi temsilcilerinin atanması,
9. Afganistan'daki yabancı siyasi temsilcilerin kimlik bilgilerinin kabul edilmesi,
10. Kanun hükümlerine göre uluslararası anlaşmaların imzalanması için yetki verilmesi (Daniş ve Kasım 2016: 166-184).

Cumhurbaşkanı yönetimin başı olarak aşağıdaki yetkilere sahiptir:

1. Hükümet veya Bakanlar Kurulu Başkanlığı yapmak,
2. Silahlı Kuvvetler Komutanlığı temsil edilmesi,
3. Ulusal Meclisin onayı ile savaş ve barış ilanı edilmesi,
4. Toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumak için zorunlu kararları almak,
5. Ulusal Meclisin onayı ile silahlı kuvvetlerin yurt dışına göndermek,
6. Yardımcıların istifasını kabul etmek,

7. Bakanları, Başsavcayı, Merkez Bankası Başkanını, Milli Güvenlik Genel Müdürü (Genel İstihbarat Dairesi) ve Kızılay Başkanını Meclis onayı ile işe atamak, görevden almak veya istifalarını kabul etmek,
8. Silahlı asker, polis, milli güvenlik görevlileri ile üst düzey sivil ve siyasi görevlilerin atanması, görevden alınması, istifasının kabulü ve emekliye ayrılma.
9. Ülkenin idari işlerinin iyileştirilmesi için kurum ve komisyonların kurulma.

Cumhurbaşkanı'nın Ulusal Meclis üzerindeki yetkiler şu şekilde sıralanabilir:

1. Ulusal Meclisin (Parlamento ve Senato) açılışı,
2. Tatillerde olağanüstü toplantılar için Ulusal Konseyin oluşturulması,
3. Senato üyelerinin üçte birini atama,
4. Devlet başkanı olarak Millet Meclisine (Parlamento) kanun teklifinde bulunabilme, (Millet Meclisine yasa tasarısı sunabilir veya yasa tasarısı hazırlayıp yönetime gönderebilir)
5. Veto alma hakkı: Millet Meclisi kanunlarını inceler ve gerekçelerini belirterek 15 gün içinde meclise iade edebilir,
6. Parlamento, mali işlemleri dışında kalan diğer durumlarda tatil günlerinde karar çıkarabilir,
7. Millet Meclisi tarafından onaylanan yasaların onaylanması.

Cumhurbaşkanının Yargıya Karşı İlgili önemli yetkiler aşağıdaki bir şekilde sıralanabilir:

1. Yüksek Mahkeme Başkanını ve üyelerini Meclisin onayı ile atmak,
2. Yargıtay üyeleri, Başkan'ın huzurunda yemin ederler,
3. Yargıçların Cumhurbaşkanı tarafından atanması, görevden alınması, istifasının kabulü ve emekliye ayrılması,
4. Kanun hükümlerine göre suçluların cezalarının hafifletilmesi ve affedilmesi,
5. Mahkeme tarafından açıklanan ölüm cezasının onaylanması.

3.2. Afganistan Yerel Yönetim Sistemi

Afganistan’da iki tür yerel yönetim birimi bulunmaktadır. Birinci merkezi yönetim temsilcileridir bunlar arasında, iller, ilçeler, belediyeler ve köyler ilk sırada gelmektedir. İkinci ise halk tarafından seçilmiş örgütlerdir bunlar arasında, İl meclisleri, ilçe meclisleri, köy meclisi ve belediye yönetim meclisleri ilk sırada yer almaktadır.

3.2.1. Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı

Anayasa’nın 142. maddesine göre yönetim, Anayasa’nın hüküm ve değerlerini yerine getirmek için gerekli kurumları oluşturabilir. Anayasanın bu maddesine göre, 2007 yılında yürütme organı çatısı altında Cumhurbaşkanlığına karşı sorumlu Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı kurulmuştur (Rizayia, 2018: 28-33). Afganistan’daki idari sistem merkezileşme esasına dayandığından, İçişleri Bakanlığı mahalli ve taşra yönetimlerini ele alıp yönetmekteydi. Ancak Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığının kurulmasından sonra mahalli ve taşra idareleri İçişleri Bakanlığı’ndan çıkarılmıştır (IDLG Politikası, 2010).

Yerel yönetim kuruluşları iki kategoriye ayrılır. Birincisi merkezi yönetim temsilcileri (il teşkilatları), ikincisi ise seçilmiş yerel yönetimlerdir (belediyeler, il, ilçeler ve köyler meclisleri) (Muhammedi, 2018: 215-216). Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı’nın, yerel ve taşra teşkilatları ile merkezi yönetim yapısı arasındaki yerel yönetim bir köprü, koordinatör, irtibat ve kolaylaştırıcı olarak hareket etmektedir. Valiler ve belediyeler artık raporlarını Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı’nın aracılığıyla Cumhurbaşkanına sunmaktadırlar. Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı il yönetimlerini yönetmek üzere vali, kaymakam ve belediye başkanlarının atanması için Cumhurbaşkanlığına önerilerde bulunmaktadır. Çünkü Cumhurbaşkanı, valileri, kaymakamları ve belediye başkanlarını atama yetkisine sahiptir (IDLG Politikası, 2010).

Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı’nın amaç ve görevleri şunlardır: Yerel düzeyde yerel yönetimlerin iyi yönetim ilkelerinin şeffaf, açık, hesap verebilir, etkin, katılımcı, tutarlı, kapsayıcı ve yasalarca korunmasını sağlamaktır. Afganistan’da halkın idari işlere katılımını, hizmet sunumunda etkinlik-etkililiği ve tüm insanların haklarının korunmasını sağlamak için yerel düzeyde kamu kurumlarını kurmaktır.

Yerel yönetimlere vatandaş ve paydaş katılımı için fırsatlar yaratmaktır. Afgan halkının refahı için ulusal hizmetlerin ve programların sağlanmasını kolaylaştırmada yerel makamların verimli bir rol oynamasını sağlamak ve yönetişime geliştirmek, Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı amaçları arasındadır (IDLG Politikası, 2010).

Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı'nın görevleri dört kategoride sınıflandırılmıştır:

1. Politika alanındaki ana görevi: Devletin yasalarına uygun hareket etmektir. Yerel yönetim başkanlığı ilk kurulduğunda altı yüz sayfalık bir kararla Afganistan siyasetinde yerini almıştır. Afganistan'da yeni yerel yönetim sistemi için Afganistan'ın yerel politikasının yeni bir girişimidir. Afganistan'da, yerel politika amaçları, stratejisi ve yönetim yapısı yerel yönetimle belirlenmiştir,
2. Yerel idari birimlerinin kapasitelerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi ise bu yönetim tarafından çözülecektir,
3. Yerel yönetimin amacı ise, bilinçli bir şekilde halkı devletin yanında durmalarını sağlamak ve devletinde halka yaklaşmasını sağlamaktır. Bu sistem yeni olduğu için yerel yönetimle yönetilen dost ülkelerin tecrübelerinden faydalanmaktır,
4. Destek fonksiyonları: Yerel kuruluşlar tarafından ulusal programların uygulanmasının kolaylaştırılması.

Afganistan'daki en büyük idari birim illerdir. Anayasa'nın 136. maddesine göre vilayetin mahalli idare birimidir. İllerin ve ilgili dairelerin nüfus sayısına, sosyo-ekonomik durumuna ve coğrafi konumuna göre sayısı, alanı, bileşenleri ve organizasyonu kanunla düzenlenir.

2007 yılında yerel yönetimlerden Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı'na yetki devri, il ve merkez arasındaki iletişim düzeyini iyileştirmiş ve karar alma hızını artırmıştır. Ayrıca bu birim, politikaların oluşturulmasında, bakanlıklar arasında koordinasyonun sağlanmasında ve eğitim-öğretim hizmetlerinin sağlanmasında değerli bir rol üstlenmiştir. Ancak bu makam doğrudan Cumhurbaşkanlığı makamına bağlı olduğu için, dış görünüşü, bu makamın işlevlerinin merkezi yönetimin denetim düzeyini azaltmak yerine merkezden daha fazla güç kullanma eğiliminde olması anlamında siyasi bir kurum haline gelmiştir.

3.2.2. Merkezi Yönetim Temsilcileri

3.2.2.1. İl ve Vali

İl, belirli bir nüfusa sahip, işleri il idaresinin koordinasyon edilen ve denetlenen, ikinci ve üçüncü birimler de belirli bir dâhil olmak üzere coğrafi alandır (IDLG Politikası, 2018). İl başkenti en büyük yerleşim yeridir. Yerleşim yeri, her biri bir alan statüsüne sahip olan belediyeler tarafından farklı bölgelere ayrılmıştır. Anayasa, yeni bir il oluşturmak için nüfus, ekonomik ve sosyal statü, coğrafi konum faktörlerin dikkate alınması gibi gerektiğini ve uygulanmasının kanunla yönlendirileceğini ve aşağıdaki koşullarla oluşturulacağını öngörüyor:

Bu şartlardan ilki nüfustur. Buna göre, nüfusu iki yüz binden fazla olan yerler il olabilir. İl, nüfus, yüzölçümü, ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer bölgesel özelliklerine göre birinci, ikinci ve üçüncü derecelere ayrılmıştır. 34 ilden 6'sı birinci, 11'i ikinci, 17'si üçüncü derece derecesine sahiptir. Nüfus büyüklüğü ve alan genişliği özelliklerine göre puanlar yapılmıştır. Valilerin yetkileri üzerinde vilayet rütbelerinin bir etkisi yoktur, tüm valiler eşit yetkiye sahiptir (Mohammadi, 2018: 216-233). Afganistan 34 illere bölünmüştür (Azimi, 2018: 11). Her il ilçe ve köylere ayrılmıştır. Bu sıralama temel kaynakların tahsis için yapılmaktadır (IDLG Politikası, 2018) Her ilin bir valisi, yardımcıları ve bir yönetim kurulu vardır. Vali, Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığının teklifi üzerine Cumhurbaşkanının tarafından yüksek görevlisi atanan temsilcisidir.

Her ilin başında bir vali bulunur (IDLG Politikası, 2010: 160-198). Vali, İl düzeyi Cumhurbaşkanı tarafından seçilir ve en yetkili yöneticidir. Cumhurbaşkanı valiyi görevden alabilir veya başka bir vilayete görevlendirebilir (Hüseyini ve Ali, 2013: 118-126). Yerel Yönetim Başkanlığı ise valiliğe uygun olan kişileri vali adayı olarak Cumhurbaşkanı'na sunuyor ve Cumhurbaşkanı da uygun gördüğü takdirde o kişi vali olarak atanıyor. Merkezi yönetimin tüm bölümleri valilerin kontrolü altında çalışır ve vali onlara karşı sorumludur. Ordu ve yargı temsilcileri bunun dışındadır. Valinin planlama, bütçeleme ve karar verme yetkisi çok sınırlı olduğundan, merkezi yönetimin il ve ilçede genişlemesi çalışmalarını ve kararlarını geciktirir. Nitekim merkez Kabil, illerde veya bakanlıklarda çalışanlar İdari Reformlar ve Bağımsız Komisyonu İdaresi tarafından seçilmektedir. Valiler 6. sınıf seviyesinde olan sözleşmeli memurları atayabilme yetkisine sahiptir. Bakanlar ise 5. Sınıf daimî devlet

memurlarını atayabilme yetkisine sahiptir. 2. Sınıf üst seviyede olan memur veya müdürleri ise Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.

Merkezi yönetim tarafından yönetilen ülkelerde valiler merkezi yönetim tarafından atanırken merkezden yönetilmeyen ülkelerde ise, valiler halk tarafından seçilmektedir. Valiler halkın refahı için devletin planlarını uygulamaktadır. Afganistan'da valiler Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır yani valilik makamı siyasi bir makamdır. Valiler için aşağıdaki koşullar göz önünde bulundurulur:

1. En az lisans mezunu veya lisansüstü tahsile sahip olması,
2. En az 3 yıl iş tecrübesi,
3. Devlet işlerini yönetme ve kontrol edebilme vasfına sahip olması,
4. İyi bir deneyime sahip olması,
5. Ulusal dilleri konuşabilmesi,
6. Günümüz teknolojisine vakıf olması.

Valinin görevleri şunlardır (IDLG Politikası, 2010):

1. İl düzeyinde ekonomik, kalkınma, sosyal, kültürel ve güvenlik alanlarında program ve planların tasarlanması ve uygulanması sürecine liderlik etmek,
2. İl düzeyinde farklı departmanlar arasında ortaklık oluşturulması ve güçlendirilmesi,
3. Yerel yönetişime ve yerel kalkınmaya halkın katılımı sağlanması ve artırılması,
4. İlde yatırım çekmeye ve özel sektör geliştirme olasılığına uygun ortamın oluşturulması,
5. Şeffaflık, hesap verebilirlik, adalet, hukukun üstünlüğü, etkililik, verimlilik ve hesap verebilirlik gibi iyi yönetim ilkelerini ve değerlerini teşvik etmek ve güçlendirmek,
6. Kaynakların il düzeyinde adil dağılımının sağlanması,
7. İl düzeyinde ilçeler, yerel meclisler, belediyeler ve köyler yetkilendirme sürecine öncülük etmek ve desteklemek,
8. Ulusal ve yerel programların uygulanmasının koordinasyonu ve desteklenmesi,

9. İl düzeyinde barış, istikrar ve güvenliğin pekiştirilmesi sürecine öncülük etmek,
10. Şikayetlerin ele alınması ve anlaşmazlıkların çözülmesi,
11. Kaliteli, zamanında ve halka duyarlı hizmet sunumunun sağlanması,
12. Spor, turizm, park ve rekreasyon alanları, kullanılmayan ve çorak arazilerin ıslahı ve sanayi kalkınma alanlarında il düzeyinde ekonomik kalkınma projelerinin oluşturulmasına ve yürütülmesine yön vermek,
13. Bölgesel düzeyde ekonomik kalkınma programları il yönetiminin aktif katılımını sağlamak,
14. İl yönetiminin yerel ve merkezi yönetimlerle iş birliğini sağlamak,
15. İl yönetimlerinin İl vatandaşlarının istek ve önerilerine yanıt vermesini sağlamak,
16. İlçe, belediye, yerel meclis ve ikinci birimlerin performansının izlenmesi ve değerlendirilmesi,
17. Kamu varlıklarının, madenlerin, çevrenin, ormanların, otlakların, su kaynakları dahil olmak üzere doğal kaynakların korunması,
18. Narkotiklerin yetiştirilmesi, üretilmesi ve ticaretinin önlenmesi,
19. Eğitim, öğretim ve araştırma kurumları oluşturmak, donatmak ve geliştirmek için ulusal ve uluslararası kuruluşların yardımını almak,
20. Kütüphaneler, müzeler ve tarihi eserlerin korunması,
21. Hizmet sunumunu iyileştirmek için kamu sektörünün kullanılması inovasyonunun desteklenmesi,
22. İslami ve milli değerleri güçlendirmeye yönelik programlara öncülük etmek ve başlatmak.

Vali aşağıdaki yetkilere sahiptir (IDLG Politikası, 2010):

1. Vali, idari meclis, askeri şura ve il kalkınma kurulu başkanıdır,
2. Vali, adli kurumların idari işlemlerini denetleme yetkisine sahiptir ve mahalli organlar aracılığıyla Cumhurbaşkanının yüksek kurumuna rapor verebilir,
3. Bağımsız İdari Reform ve Kamu Hizmeti Komisyonu ile iş birliği içinde, vali, ilgili bakan veya başkan, ikinci birim başkanlarının performansını eşit bir şekil olarak değerlendirilir,

4. İl idaresi memurlarının atanması, nakledilmesi, hizmete alınması ve görevden alınması vali tarafından sekizinci pozisyondan dörde kadar sayılmaktadır.

Tablo 3.1. İl Düzeyinde Devlet Kurumları

İl Düzeyinde Devlet Kurumları					
Özel Sektör	Bölge Ofisi	İnsan Hakları Komisyonu	İl Ofisleri	İl Mahkemesi	İl Meclisleri
Sivil Toplum					
Toplum	Basın Ofisi		Meclisler ve Konseyler		Konseyler
İl İdaresi					
İl Başsavcılığı	İl Şube Müdürlükleri	Vergi Dairesi	Emniyet Müdürlüğü	İl Kalkınma Komitesi	İl Valisi

Kaynak: (Habib, 2013: 1-16)

Afganistan'da il düzeyinde birçok sivil toplum örgütü faaliyet göstermektedir. Bu örgütler, ülkede sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmayı desteklemek, sağlık, eğitim, insan hakları, kadın hakları ve çevre koruma gibi konularda çalışmakta ve insani yardım faaliyetleri yürütmektedir. Afganistan yerel yönetiminde sivil toplumun güçsüz olduğu söylenebilir. Bu durum, savaşın ve çatışmaların yanı sıra yetersiz siyasi istikrarın etkisiyle oluşmuştur. Ancak, savaşın etkisiyle yerel yönetimlerin yapıları zayıflamış, güvenlik sorunları nedeniyle sivil toplum kuruluşları yeterli desteği alamamış ve faaliyetlerini sürdürmekte zorlanmıştır.

3.2.2.2. İlçe Düzeyindeki Yerel İdareler

İl, ilçe ve köy yönetimleri anayasada idari birimler olarak kabul edilmiştir. Her bir ilde en az üç ilçe ve bir köyden oluşmaktadır (Mohammadi, 2018: 223-227) ve ilçeler, birkaç köyden oluşan devlet kurumlarıdır. (Hüseyni, 2013: 126-133). Kaymakamlar, her bir ilçenin denetiminden sorumludur. İlçe alan genişliği, ekonomik, toplumsal ve diğer koşullar bölgesel özellikler üçüncü kategoride yer almaktadır. Bölge kategorilerinin eyalet otoritesi üzerinde hiçbir etkisi yoktur, ancak tüm eyaletler eşit otoriteye sahiptir (IDLG Politikası, 2010: 85).

Aşağıdaki koşullardan birine sahipse birinci kategorideki bir ilçe oluşturulur:

1. En az 50000 nüfusa sahip,
2. Hem ekonomik ve sosyal öneme sahip hem de kentsel özelliklere sahiptir,
3. Sınırın konumu (sınırdaki) ve kent merkezine 100 km'den fazla sadece nüfusuna göre ikinci olan mesafe bölgenin seviyesinden az olmaması koşuluyla (yirmi beş binden fazla kişi).

Aşağıdaki koşullardan birine sahipse ikinci kategorideki bir ilçe oluşturulur:

1. 25000'den fazla nüfusa sahip olmak.
2. Sınır konumu ve kent merkezine 100 km'den fazla mesafe nüfusunun üçüncü ilçe düzeyinden az olmamak koşuluyla (on binden fazla) (Yerel Yönetim Kanunu, 1999).

Aşağıdaki koşullardan birine sahipse üçüncü kategorideki bir ilçe oluşturulur:

1. 10 binden fazla nüfusa sahip olmak,
2. Nüfusu yedi bin kişiden az olmamak kaydıyla, kent merkezine elli kilometreden fazla veya dağlık bir bölgede bulunmak (Yerel Yönetim Kanun'u, 1999).

Tablo 3.2. İlçe Düzeyindeki Yerel İdareler

İlçe Düzeyindeki Yerel İdareler				
İlçe Meclisleri	İlçe Mahkemesi	İlçe Offisleri	Özel Sektörler	
Sivil Toplum				
Meclisler	Esambele ve Konseyler	Basın	Toplum	
İlçe Offisleri				
Kaymakamlık	İlçe İdari Topluluğu	İlçe Emniyet Müdürlüğü	Kaymakamlığın Alt Birimleri	İlçe Mahkemesi

Kaynak: (Habib, 2013: 1-16)

Afganistan'da ilçe düzeyinde birçok sivil toplum örgütü bulunmaktadır. Bu örgütler, sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmayı desteklemek, eğitim, sağlık, çevre koruma, insan hakları ve adalet gibi konularda çalışmak ve insani yardım faaliyetleri yürütmek gibi amaçlarla faaliyet göstermektedirler. Ancak, Afganistan'daki sivil

toplum örgütleri birçok zorlukla karşı karşıyadır ve güvenlik tehditleri, finansal zorluklar ve yasal engeller gibi zorluklarla mücadele etmek zorundadırlar.

İlçenin amaçları aşağıdaki gibidir:

1. Bulunduğu toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak,
2. Merkezi yönetimin plan ve politikalarının uygulanması,
3. Devletin kalkınma hedefleri için kamu desteğinin sağlanması,
4. Düzeni sağlamak ve kamu yararını korumak (Yerel Yönetim Kanunu, 1999).

İlçenin (kuruluşların) genel görevleri şunlardır:

1. İlgili ilçede huzur, güvenlik, asayiş ve istikrarın sağlanması,
2. Bölge düzeyinde hukukun üstünlüğünü sağlanması,
3. İlgili ilçenin yaşayanların insan haklarını kullanma becerilerinin kazanılması, savunulması, ilerletilmesi ve güçlendirilmesi,
4. İlgili bölgenin sosyal, ekonomik, eğitimsel ve kültürel gelişimi,
5. İlgili ilçenin vatandaşlarına hizmet vermek. Bu hizmetlerle insanların tüm ihtiyaçları karşılanmaktadır,
6. İyi yönetim tabanlı yönetim oluşturmak,
7. İnsanların yaşamlarını iyileştirmek için hastalıklarla mücadele etmek ve yoksulluğu azaltmak,
8. Bölgedeki kazaları ve hasarları azaltıp kontrol altına almak,
9. Bölgede haşhaş ekimini durdurun ve alternatif çiftçilerin gelirlerini artırmak,
10. Çevrenin korunması,
11. İslami törenlerin düzenlenmesini ve anılmasını desteklemek,
12. Bölgede Afganistan için ulusal kalkınma planları ve politikaları öncelik programlarının uygulanmasına yardımcı olmak (IDLG Politikası, 2010, 160-186).

Kaymakamlıklar, valiliklere, Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı'na, Cumhurbaşkanlığı'na karşı sorumludur ve valiliğe resmi olarak rapor verir. Kaymakamlar hiyerarşik yönetim ve valinin denetimi altında oldukları için Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı ile doğrudan temas kuramazlar, vali

aracılığıyla yapabilirler (IDLG Politikası, 2010: 85-87). Afganistan’da yaklaşık 387 ilçe bulunmaktadır.

3.2.2.3. Köy Düzeyindeki Yerel İdareler

Köyler en eski üçüncü alt-yerel birimdir (Anayasası, 2004: Mad. 141). Afganistan’da 45538 civarında köyler mevcuttur (IDLG Politikası, 2010: 89-92). Her ilçenin alanı köylere bölünmüştür ve her köyün başında bir kişi Muhtar olarak seçilir. Muhtar, köylülerin temsilcisi olarak bilinir. Mahallenin en önemli görevleri mahalle ile köylüler arasında iletişimi sağlamak, il ve mahalli birimlere köylülere emir vermek, köydeki aileler, insanlar arasındaki anlaşmazlıkları çözmek ve sahada hazır bulunmaktır (Mohammadi, 2018: 226-227). Muhtarlar hizmetlerinden dolayı devletten ve halktan herhangi bir karşılık almazlar (IDLG Politikası, 2010: 89-93). Köyler, anayasada ve mahalli idareler kanununda bir taşra birimi olarak tanınmıştır, ama resmi değildir. Köylülerin durumu net değil ve kanunda tanımlanmadı. Yerel ve il yönetimlerinin mevcut durumuna güncellenmesi gerekiyor ve uygun değildir.

Tablo 3.3. Köy Düzeyindeki Devlet Daireleri

Köy Düzeyindeki Devlet Daireleri						
Köy Meclisleri			Köy Geliştirme Meclisleri			
Sivil Toplum						
Meclisler			Basın			
Köyler Düzeyinde Devlet Dairesinde Çalışmayan Kişiler						
Melik	Arbab	Köy Muhtarı	Han	Ak Sakallı	Mahalle Muhtarı	Komutan

Kaynak: (Habib, 2013: 1-16)

Afganistan’da köy düzeyinde de birçok sivil toplum örgütü bulunmaktadır. Ancak, Afganistan’da köy düzeyindeki sivil toplum örgütleri de birçok zorlukla karşı karşıyadır ve güvenlik tehditleri, finansal zorluklar ve erişim zorluğu gibi zorluklarla mücadele etmek zorundadırlar.

3.2.3. Halk Tarafından Seçilmiş Örgütler

Topluluk tarafından seçilen yerel yönetimler bu tür örgütlenme kapsamına girmektedir. Halk tarafından seçilen il meclisleri, ilçe meclisleri ve koy meclisleri gibi bu örgütler hiyerarşiye tabi olmamalıdır.

3.2.3.1. İl Meclisleri

Afganistan'da il düzeyindeki ilk seçilen kurum il meclisidir. Merkezi devletin iller düzeyindeki ilk seçilen kurumu olarak 2005 yılında kurulan bu meclise il meclisi denilmektedir. İl meclisinin 420 üyesi bulunmaktadır ve bu rakam her vilayetin nüfusu ile orantılıdır. Buna rağmen il meclisinin dörtte biri yasal olarak kadınlar için tahsis edilmiştir. Aynı halde seçimlere katılabilmek için adayların seçime aday oldukları illerde yaşamakta olmaları gerekmektedir. Aslında, il meclisleri sivillerin devlet kürsülerine geçmeleri ve halk ile devlet arasında bulunan sorunların çözülmesinde bir araç olarak tasarlanmıştır (Nijat, 2016).

2004 Afgan Anayasası'nın 138. maddesine göre, her bir ilde bir il meclisinin varlığı olmalıdır. İl genel meclisi üyeleri açık ve il halkı tarafından doğrudan seçimlerle dört yıllığına seçilir (IDLG Politikası, 2010). Afganistan'ın seçim yasasına göre, İl Konseyi üyelerinin en az 25 yaşında olmaları ve göreve aday olabilmek için liseden mezun olmaları gerekir (Seçim Kanunu, 2016).

Meclis Kanununun 4. maddesine göre il Temsilciler Meclisinin görev ve yetkileri aşağıdaki gibidir (İl Meclis Kanunu, 2007):

1. Sosyal, ekonomik, sağlık, çevre ve eğitim yeniden yapılanma geliştirme hedeflerinin belirlenmesine katılmak,
2. İl mali kaynaklarının etkin kullanımını tavsiye etmek ve izlemek,
3. Aşiret büyükleri aracılığıyla yerel anlaşmazlıklara katılmak ve çözüme katılımı sağlamak,
4. İl imar planını yönetime göndermeden önce incelemek,
5. İslami gelenek ve yasalara aykırı eylemlerin yasaklanması, zorla evlendirme yasaları, kadınlar ve İnsan haklarının sağlanması,
6. İl müdürlüklerinin performans ve çalışmaları hakkında bilgi talep etmek ve başkana ve il genel meclisine yazılı bir rapor sunmak,

7. İl yönetiminin yıllık kalkınma planını ve harcamalarını inceleyerek medya aracılığıyla il sakinlerine iletilmesini sağlamak,
8. Tarihi eserlerin tahribi, çalınması ve kaçakçılığının önlenmesi,
9. Valiler ve il başkanları en az üç ayda bir kez olmak üzere istişare toplantıları düzenlemek ve sakinlerini bilgilendirmek,
10. İlçe ve köy toplantılarına katılmak,
11. Kamu mülkiyeti, yetkililerle iş birliği yapmalı ve kamu mülkiyetinin gaspını önlemek.

Meclisi üyeliğinin şartları Anayasa'nın 33. maddesinin birinci fıkrasında şöyle tanımlanmıştır: "Afgan vatandaşları seçme ve seçilme hakkına sahiptir." Tüm seçimlerde (Cumhurbaşkanlığı, milletvekili, il, ilçe, taşra ve belediye seçimleri) seçmenler için aynı şartlar sağlanmaktadır. Seçim Kanunu'nun 37. maddesi, seçmenler için aşağıdaki şartları düzenlemektedir:

1. Afgan uyruklu ve vatandaşlığına sahip olmak,
2. Seçim günü on sekiz yaşını doldurmak,
3. Kanun veya mahkeme kararı ile vatandaşlık haklarından yoksun olmaması,
4. Seçmenin adının seçmen listesine kaydedilmiş olması.

Seçim Kanunu'nun 40. Maddesi, il meclisi adaylarının seçim koşullarına ek olarak aşağıdaki koşulları da düzenlemektedir (Seçim Kanun'u, 2016):

1. Adaylık tarihinde en az 25 yaşında olmak,
2. En az on ikinci sınıf mezunu (lise mezunu) olmak.

Her il meclisinin bir başkanı, başkan yardımcısı ve sekreteri vardır. İlk oturumda il genel meclisi, başkan, başkan yardımcısı ve sekreterini gizli oyla doğrudan ve serbestçe bir yıl için seçmektedir (İl Meclis Kanunu, 2007). İl meclisi kurul toplantıları kanuna göre 15 günde bir defa yapılır. Olağanüstü toplantılar, il meclisi başkanının, üyelerin üçte birinin veya valinin il meclisi başkanına teklifi ve il meclisi başkanının kabulü üzerine yapılmaktadır. İl meclis toplantıları kent merkezinde yapılmaktadır. İl Meclisi, faaliyet raporlarını üç ayda bir sosyal ağlar üzerinden halka sunmaktadır ve toplantıya katılan üyelerin üçte iki çoğunluğu ile alınmaktadır (İl Meclis Kanunu, 2007).

3.2.3.2. İlçe Meclisi

Her ilçede anayasaya uygun olarak bir ilçe meclisi kurulacak. Üç yıllık bir süre için ilçe sakinleri, ilçe meclis üyelerini nüfusları oranında doğrudan serbest, genel, gizli seçimlerle seçerler (Muhammedi, 2018: 228-237)

2004 Anayasa'nın 140. maddesine göre, mahalle ve köylerde işleri düzenlemek ve yerel yönetimlere halkın katılımını sağlamak üzere meclisler kurulur. Üç yıllık bir süre için, bölge sakinleri özgürce, genellikle gizlice ve doğrudan bölge meclisi üyelerini seçerler. İlçe meclisleri doğrudan halk tarafından seçilir ve herhangi bir hiyerarşiye tabi değildir. İlçe meclisinin tüzel kişiliği, bütçesi ve geliri tüzükte belirtilmemiştir, ilçe meclisinin faaliyetleri ilçe meclisi kanunuyla düzenlenir (Anayasa, 2004: Made 140).

İlçe meclisleri bu ildeki il meclisleri ile aynı yetki ve sorumluluklara sahiptir. İlçe meclisi, merkezi yönetimin bütün ilhaklarını denetleme ve değerlendirme yetkisine sahiptir. Kaymakam ve diğer daire müdürlerinin çalışma raporlarını ilçe meclisine sunmaları istendi. İlçe başkanı, ilçe meclisine aylık bir rapor sunmakla yükümlüdür (Hüseyini ve Ali, 2013: 149-151).

Meclisi üyeliğinin şartları Anayasa'nın 33. maddesinin birinci fıkrasında şöyle tanımlanmıştır: "Afgan vatandaşları seçme ve seçilme hakkına sahiptir." Tüm seçimlerde (Cumhurbaşkanlığı, milletvekili, il, ilçe, taşra ve belediye seçimleri) seçmenler için aynı şartlar sağlanmaktadır. Seçim Kanunu'nun 37. maddesi, seçmenler için aşağıdaki şartları düzenlemektedir:

1. Afgan uyruklu ve vatandaşlığına sahip olmak,
2. Seçim günü on sekiz yaşını doldurmak,
3. Kanun veya mahkeme kararı ile vatandaşlık haklarından yoksun olmamak,
4. Seçmenin adının seçmen listesine kaydedilmiş olması.

Seçim Kanunu'nun 61. maddesinde ilçe meclisi üyeleri, ilçe nüfusu oranında aşağıdaki şekilde atanır:

1. Kırk beş bin nüfuslu bir ilçeden 5 kişi,
2. Nüfusu kırk bin ile yetmiş bin arasında olan bir ilçeden 7 kişi,
3. Yetmiş bin ile yüz bin nüfuslu bir ilçeden 9 kişi,

4. Nüfusu yüz binden fazla olan bir ilçeden 11 kişi. Seçim yasasına göre her ilçe meclisinden en az 5 kişi, en çok 11 üyesi mevcuttur. İlçe meclis üyelerinin en az %25'i kadınları öngörmüştür (Seçim Kanunu, 2016).

Seçim Kanunu'nun 40. Maddesi, ilçe meclisi adaylarının seçim koşullarına ek olarak aşağıdaki koşulları da düzenlemektedir (Seçim Kanunu, 2016):

1. Afgan uyruklu ve vatandaşlığına sahip olmak,
2. Seçim günü on sekiz yaşını doldurmak,
3. En az on ikinci sınıf mezunu (lise mezunu) olmak.

İlçe meclisleri, ildeki il meclisleri ile aynı yetki ve sorumluluklara sahiptir. İlçe meclisi adayı, kayıt sırasında on bin Afganlıyı nakit olarak ödemek zorundadır, seçimde oyların çoğunluğunu kazandıktan sonra, ödeme adaya iade edilir, aksi takdirde seçim kazanmadığı durumunda ödenen miktar iade edilmez (Seçim Kanunu, 2016).

3.2.3.3. Köy Meclisi

Köy meclisi Seçim Kanunu'nun 63. Maddesi'nde, "Her köyün, üyeleri köy sakinleri tarafından üç yıllık görev süreleri için seçilen bir konseyi vardır" ifadesi yer almaktadır. (Seçim Kanunu, 2016).

Afganistan yerel yönetiminin köy meclisinin politikasında aşağıdaki görevler yer almaktadır (IDLG Politikası, 2010):

1. Köy imar planının tasarımı ve uygulanması,
2. Yönetim, köyde verilen hizmetlerin yönetimini gözden geçirmek, izlemek, değerlendirmek ve sağlamak,
3. STK'lar ve medya araçları ile iletişim,
4. Barış, güvenlik, düzen ve istikrarın korunmasına yardımcı olmak,
5. Hukukun üstünlüğünün sağlanmak,
6. İnsan haklarının savunulması, güçlendirilmesi ve geliştirilmesi,
7. İslam hukukuna ve yasadışı gelenek ve uygulamalara karşı mücadele etmek,
8. Uyuşturucuya karşı mücadele etmek,
9. Beklenmedik olaylara ve afetlere hazırlık,
10. Köy işleri yönetmek,

11. Maliyetleri ve bütçeleri yönetme yetkisine sahip olmak,
12. İlçe meclisi ve idare ile koordinasyonu sağlamak,
13. Yürürlükteki devlet direktiflerine uygun hizmet sunmak,
14. Sosyal güvenlik,
15. Köylüler arasındaki sorunları çözmek,
16. Doğal kaynak yönetimi,
17. Çevre koruma,
18. Arazi kaydı,
19. Köyün sınırlarının belirlenmesi,
20. Köy nüfusunun kaydı,
21. Kırsal Kalkınma Konseyi'nin (CDC) faaliyetlerini kolaylaştırmak,
22. Üst düzey devlet kurumlarıyla iş birliği.

Köy meclisleri, faaliyetleri ve harcamaları doğrultusunda ilçe ve ilçe meclislerine rapor verir ve köylülere karşı sorumludur. Kanunda bu meclislerin tüzel kişiliğe, gelire ve ayrı personel atama yetkisine sahip olduğuna bir dair hüküm bulunmamaktadır (IDLG Politikası, 2010: 201-205).

Meclisi üyeliğinin şartları Anayasa'nın 33. maddesinin birinci fıkrasında şöyle tanımlanmıştır: "Afgan vatandaşları seçme ve seçilme hakkına sahiptir." Tüm seçimlerde (Cumhurbaşkanlığı, milletvekili, il, ilçe, taşra ve belediye seçimleri) seçmenler için aynı şartlar sağlanmaktadır. Seçim Kanunu'nun 37. maddesi, seçmenler için aşağıdaki şartları düzenlemektedir:

1. Afgan uyruklu ve vatandaşlığına sahip olmak,
2. Seçim günü on sekiz yaşını doldurmak,
3. Kanun veya mahkeme kararı ile vatandaşlık haklarından yoksun olmaması,
4. Seçmenin adının seçmen listesine kaydedilmiş olmasıdır.

Köy meclisi adayı, kayıt sırasında bin Afganlıyı nakit olarak ödemek zorundadır, seçimde oyların çoğunluğunu kazandıktan sonra, ödeme adaya iade edilir, aksi takdirde seçim kazanmadığı durumunda ödenen miktar iade edilmez (Seçim Kanunu, 2016). Seçimde en çok oyu kazanan ve alan adaylar meclis üyeliğini kazanabilirler. İlçe meclis üyelerinin en az %25'i kadınları öngörmüştür.

Seçim Kanunu'nun 64. maddesine göre köy meclisi yeleri köy nüfusu oranında aşağıdaki şekilde atanır (Seçim Kanunu, 2016):

1. Nüfusu beş yüz nüfusa sahip bir köyden 3 kişi,
2. Nüfusu beş yüz fazla nüfusa sahip bir köyden 5 kişi,
3. Bin kişiden fazla nüfusa sahip bir köyden 7 kişi.

Yerel meclislerin ayrı tüzel bir kişiliğı, bütçesi, geliri ve personel atama yetkileri yoktur. Ayrıca mali açıdan da devlete bağımlıdırlar. Yerel meclislerden sadece il meclisi ilgili formasyon ve kanunlar çıkarılmıştır. İlçe ve köy meclisleri, sınırlarının ve nüfuslarının belirsizliğı nedeniyle güvenlik ve mali açıdan ilgili henüz kanunlar kurulmamıştır (Mohammadi, 2018: 227-237).

3.2.3.4. Belediye Yönetimi

Belediyeler halka genel refahı sağılamak amacıyla kurulan devlet kurumlarıdır. Belediye yönetimi, kurumsal statüye ve sınırlı özyönetim haklarına sahip ve kent gibi belirli bir siyasi birime hizmet eden seçilmiş bir yerel yönetimdir (Business dictionary, 2022). Afganistan'da belediye yönetiminin tarihçesine bakıldığında, ilk belediye, 1919 yılında Amanullah Han döneminde "Belediyeler İdaresi" adı altında Kabil kentinde kurulmuştur. Mohammad Nader Khan'ın hükümdarlığı yıllarında kentsel geşişme süreci daha müreffeh hale geldi ve Mohammad Zaher şah'ın hükümdarlığı sırasında ilk kez bir kentsel "yönetmelik" uygulandı. 1941'de belediye adı "şarvali" olarak değıştirilmiştir. 1948'de ilk Kabil belediye seçimleri yapıldı ve Gholam Mohammad Farhad, Kabil'in ilk seçilmiş belediye başkanı olarak seçildi. Kabil nüfusunun 300000'i gemediğı o yıllarda, Kabil belediyesinin temel görevleri arasında hizmet, su temini, yönetim binalarının inşaatlarının denetimi ve bahçe ve yönetim yerlerinin denetimi ve bakımı alanında çok sınırlı hizmetler vardı. Ancak son yıllarda, belediyenin görevlerine, günümüzde halen "temizlik" olarak anılan kentsel fiziki geşişmenin denetimi ve kentsel temizlik hizmetlerinin sağılanması da eklenmiştir (Miran, 2017).

2004 tarihli Afganistan Anayasası, 141. Maddesi belediyeleri kapsar: "Kent işlerini yönetmek için belediyeler kurulmaktadır. Belediye başkanı ve belediye meclisi yeleri serbest, genel, gizli ve doğırudan seçimle seçilmektedir. Ayrıca Alt-Ulusal Yönetim Politikası (2010), belediyelerin yerel düzeyde en iyi şekilde planlanan, üretilen ve sunulan kamu hizmetleri üzerinde sorumluluk üstlenmesini zorunlu

kılmaktadır" Alt-Ulusal Yönetim Politikasına uygun olarak merkezi olmayan bir yönetim sistemini destekleyen yeni bir Belediye Yasası taslağı hazırlanmıştır. Yeni Belediye Kanunu taslağı 2018 yılında düzenlenmiş ve yasal hükmünde kararnameyle yürürlüğe girmiştir. Ancak bu taslak Ulusal Konsey tarafından onaylanmamıştır. Oysa Anayasa'nın 79. maddesine göre kanun hükmünde kararnameler Cumhurbaşkanı'nın onayından sonra kanunlaşıyor. Ulusal Konsey tarafından reddedilirse geçerli olmayacaktır.

Afganistan 8 ekonomik bölgeye ayrılmıştır. 34 il, 387 ilçe, 163 belediye ve yaklaşık 45000 köy vard (Dünya Bankası, 2018). Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı altında, Belediye İşleri Genel Müdürlüğü Afganistan'daki tüm belediyelerden sorumludur (Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2007). Ülkenin başkentindeki model farklıdır ve doğrudan Cumhurbaşkanı'na bağlıdır. 33 il belediyesinin her birinin doğrudan IDLG tarafından atanan ve Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan bir belediye başkanı vardır. Belediye seçimleri bugüne kadar yapılmamıştır (Ghani, 2014).

Her belediye, belediye başkanı tarafından atanan bir bölge müdürü tarafından yönetilen Nahia'ya (Kent bölgeleri) bölünmüştür. Prensip olarak, her Nahia'nın Nahia coğrafi bölgesinde yer alan bir ofisi vardır ve çeşitli departmanları (örnek olarak, gelir departmanı, mühendislik departmanı) içerir. Ancak uygulamada bazı Nahia'ların ofis binası yoktur ve belediye ile paylaşırlar. Nahia genellikle vatandaşlar ve belediye arasındaki ilk temas noktasıdır. Safayı (temizlik) vergilerinin toplanması; inşaat ruhsatı vermek ve yerel nüfus sayımı/nüfus kayıtlarını desteklemek görevleri arasındadır. Her Nahia, genellikle bölgenin yaşlısı olan bir Vakili Gozar tarafından yönetilen Gozarlara bölünmüştür. Vakili Gozar, bölge sakinleri tarafından belirlenir ve belediyeye tanıtılır. Gozarların boyutları değişir, ancak genellikle 1000-1250 bitişik hane içerirler. Gozar yapısı, yerel alan bazlı seçimler yoluyla ve Toplumsal Kalkınma Konseyleri ile bağlantılıdır. Her Gozar Meclisi, Toplumsal Kalkınma Konseyleri'ne bölünmüştür. Özünde, erkek ve kadın meclislerini demokratik bir şekilde seçen, eylem planları geliştiren, alt projeleri uygulayan ve geniş çapta topluluk uyumunu, dayanışmasını ve belediyeleriyle bağlantılarını destekleyen 200-250 haneden oluşan bir kümedir (UN-Habitat, (2015).

Afganistan'daki belediyeler yalnızca kendi gelir kaynaklarına bağlıdır. Bu nedenle, belediye gelir toplama yetkileri ve güçlü belediye gelir yönetimi kapasitesi ile ilgili netlik, belediye sektörünün başarısı için son derece önemlidir. Ayrıntılı belediye gelir tahsilatı rakamları mevcut değil gibi görünse de sınırlı belediye vergi tabanı ve Afganistan'daki belediyelerin karşılaştığı güvenlik ve diğer zorluklar göz önüne alındığında, belediye gelir tahsilatları oldukça güçsüzdür. Afganistan'da belediye düzeyine tahsis edilen gelir türleri, yerel yönetimler için finansman kaynakları olarak genellikle uygundur, ancak bazı belediyelerin tekrarlanmayan varlık gelirlerine güvenmeleri mali sürdürülebilirlik konusunda önemli bir endişe yaratmaktadır. Afganistan'da belediye gelir toplama uygulamaları nispeten iyi tanımlanmıştır ve şimdiki kararnameye göre, belediyelere reklam panosu ücreti gibi çeşitli belirli ücretleri toplama konusunda özel yetki sağlamıştır. Ancak, mevcut muğlak yasal çerçevenin varlığında, belediyelerin kendi kaynak gelirlerini hangi çerçeve içinde toplayıp kullandıkları belediyelere açıkça bildirilmemiştir. Belediye gelir idaresi için ulusal operasyonla yönergelerin getirilmesi yoluyla daha iyi bir netlik sağlanabilir. Belediye gelir çabası, bu tür operasyonla ayrıntıların açıklığa kavuşturulması ve belediyeler tarafından toplanan öz gelir gelirinin mali yılın sonunda ulusal hazineye geri dönmeyeceğine dair güvence sağlanmasıyla büyük olasılıkla artırılacaktır. Belediye gelir yönetimi kılavuzlarının çıkarılmasına ek olarak, belediyelerin belediye gelirlerini verimli ve adil bir şekilde yönetmesini sağlamak için IDLG'nin belediye gelirleri üzerindeki gözetim rolünün güçlendirilmesine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, IDLG'nin belediye gelir tahsilatlarına ilişkin temel bir analiz yapması ve belediye gelir tahsilatları üzerinde düzenli bir denetime sahip olması yararına olabilmektedir (Boex, vd., 2011).

Belediyeler kente yapacakları faaliyetlerini planlar ve bu faaliyetleri yürütme sorumlulukları vardır. Belediye yönetimi genellikle politika planlama ve yürütme organlarından oluşur. Kent konseyi kentsel işlerin planlanmasından sorumludur ve belediyenin kendisi de bunun uygulanmasından sorumludur. Belediye yönetiminin başı yerel halk tarafından atanır veya seçilir. Belediye meclisi üyeleri, yerel halk tarafından seçim bir sistemiyle seçilmektedir. İl ve ilçe birimlerinde belediye yönetimi en önemli yerel yapıdır. Kent yönetimleri halka doğrudan hizmet sağlamaktan sorumludur. Belediyeler kamu bütçeleri, varlıkları olan tüzel kişiliklerdir.

Afganistan'ın Tüm gelir ve ücret oranları Kabil'deki merkezi yönetim ve bakanlıklar tarafından belirlenmektedir; ancak yerel idarelerde vergi toplayabilen tek kuruluş belediyelerdir ve tüm yerel harcamaları desteklemek için kullanılmaktadır. Merkezi yönetim bakanlıklarının yerel ofislerdeki temsilcileri ise ana finans kuruluşunun onayı ile tahsis alan ikincil finansal kuruluşlardır. Bakanlıklar ve merkezi yönetime bağlı kuruluşlar, belirli bütçeleri kanunla belirlenen ana bütçeleme kurumlarıdır (Nijat, 2016: 6). Sonuç olarak, Afganistan'da yerel hükümetinin çok az mali özerkliği vardır veya hiç mali yetkisi yoktur. Gelir ve giderlerle ilgili her karar Kabil'de alınmaktadır ve yerel yetkililer, il bütçesi ve harcamaları ile ilgili karar alma konusunda neredeyse tamamen yetkisizdir

Kabil'de, Yerel Yönetim Başkanlığı İdaresi belediyelerin işlerini gözetler ve bazı illerde valiler bu işi yapar. Belediyeler vergi toplar ve onları kendi bütçelerinde saklar. Bütün illerin ilk başta bir belediye başkanlığı vardır. Bütün ilçeler, genel olarak bir köy belediye başkanlığına sahiptir. Hâlbuki bazı illerde bu yoktur. Hali hazırda 165 belediye başkanlığı hem köylerde hem de illerde mevcuttur (IDLG Politikası, 2018: 8-9).

Belediye Kanunu'nun 7. maddesine göre, il ve ilçelerde aşağıdaki şartlarla belediye kurulabilir (Belediye Kanunu, 1999):

1. İdari birimin beş bin kişinin yaşadığı (il, ilçe) merkezlerinde,
2. İl ve ilçe merkezlerinde uygulamaya yönelik stratejik planın mevcudiyeti.

İdari birimlerin merkezlerinin yukarıdaki şartları taşıması halinde ve kent sakinlerinin talebi üzerine valinin talebi, Belediyeler Genel Müdürlüğü'nün Bakanlar Kurulu onayı ile belediye idaresi oluşturulur (Popal, 2014: 19).

Belediye başkanı yönetimin başıdır. Belediye meclisi, belediyenin en önemli karar merciidir. Afganistan'ın 2004 yılında kabul edilen anayasası uyarınca Belediye meclis üyeleri de yerel halk tarafından seçilir. Ancak şu ana kadar belediye başkanlığı veya meclis seçimi gerçekleştirilmedi. Belediye başkanı yönetim tarafından görevlendirilmektedir (IDLG Politikası, 2010: 96-100). Belediye meclisi ülkenin anayasasına göre yapılmamıştır.

Kabil şehrinin belediye başkanı, 2004 yılında onaylanan Afgan anayasasının aksine, Afgan cumhurbaşkanı tarafından atanır. Afganistan anayasası, Cumhurbaşkanının yetkilerini ve görevlerini belirler ve Kabil kentinin belediye başkanının da Cumhurbaşkanı tarafından atanmasını öngörür. Anayasanın 64. maddesi uyarınca, Cumhurbaşkanı, il vallerini, Kabil kenti de dahil olmak üzere, ulusal meclis'in onayıyla atama yetkisine sahiptir. Kabil kentinin belediye başkanının atanması, Kabil İl Meclisi'nin onayına tabidir.

Belediye Kanunu'nun 8. maddesine göre Kabil Belediyesi, belediye başkanı, yardımcıları, belediye başkanları, idare meclisi, merkez şubeleri ve bölge müdürlükleri gibi kişi ve organları içerir. Kabil Belediye İdari Konseyinin üyeleri şunlardır: belediye başkanı, belediye başkan yardımcısı veya yardımcıları ve daire başkanları belediye yönetim konsey üyeleri, belediye başkanının talebi üzerine kabine tarafından atanır (Belediye Kanunu, 1999).

Bu belediyelerin kendilerine ait ofis binaları bulunmakta ve faaliyetlerini bu binalarda sergilemektedirler. Ancak bazılarının kendi ofis binası yok, genellikle ilçe ofis binalarında veya kiralık binalarda çalışılmaktadır.

Belediye Kanunu'nun 16. maddesi belediyelere aşağıdaki görev ve yetkileri vermektedir (Belediye Kanunu, 1999):

1. Bölgede yaşayan insanlara yaşam olanakları sağlamak için önlemler almak,
2. Kuyu, gölet ve içme suyu depolarının yapımı ve bakımı için ilgili kurumların tedbirlerini almak,
3. Kentlerin yeşil alanlarını korumak, yeşil alanları geliştirmek, çevreyi korumak ve ilgili toplulukların temiz olduğundan emin olmak için adımlar atmak,
4. Planlanan alanlara, yol yapımına, beden eğitimi ve spor sahalarına (stadyumlar), halk sağlığı hizmetlerine, hamamlara, alışveriş merkezlerine, marketlere, kültür ve halk merkezlerine özel yatırımları çekecek tedbirleri almak,
5. Mevzuata göre yerleri fiyatlandırmak,
6. Belediye mallarının kira bedelinin mevzuata göre belirlenmesi,

7. İlgili kurumlarla iş birliği içinde restoran, hamam, otel, yüzme havuzu, kafe, misafirhane, sauna ve diğer gıda perakendecilerinin temizliğine yönelik tedbirler almak,
8. Hastalıkların yayılmasını önlemeye ve çevreyi korumaya yönelik tedbirlerin uygulanmasında sağlık kuruluşları ile iş birliğini sağlayacak tedbirleri almak,
9. Konut ve ticaret alanların inşası ve inşası için ilgili yönetmeliklere uygun olarak arazi dağıtımına yönelik tedbirler alınmak,
10. Mevzuata uygun arazi ediniminin satın alma hükümleri almak,
11. Yerleşim merkezlerinin inşasına, yolların, sokakların ve yerleşim bölgelerinin bakımına katılmak için önlemler almak,
12. Kent içi ulaşımın sağlıklı ve etkin büyümesine yönelik tedbirlerin ilgili kurumlarca benimsenmesi,
13. Geçim hizmetlerini iyileştirmek için gıda tedarikine ve dağıtımına yardımcı olacak önlemler almak,
14. İlgili alandaki fiyatların ve ölçü aletlerinin kontrol edilmesi ve metrik sistemin genelleştirilmesi,
15. Spor ve beden eğitiminin gelişmesine yardımcı olacak önlemler almak,
16. Temizlik faaliyetleri, yeşil alan ve diğer faydalı kentsel hizmetlerde halkın gönüllü iş birliğini sağlamak,
17. İlgili makamların iş birliği ile tarihi ve kültürel anıtların korunmasına ve restore edilmesine yardımcı olacak önlemleri almak,
18. İstatistiksel veri ve istatistiklerin (demografi) toplanmasına yardımcı olacak önlemler almak,
19. Belediye hizmetlerinden alınan vergilerin kanun hükümlerine göre tahsil edilmesi,
20. Okuma yazma bilmemeyle mücadelede, kültürel eğitim düzeyi, mesleki eğitim, kamusal ve sosyal hizmet ağlarının geliştirilmesi, okulların, halk ve meslek kütüphanelerinin, eğitim ve kütüphanenin geliştirilmesi konularında ilgili kurumlarla ilgili alanda etkin iş birliğini sağlayacak tedbirleri almak,
21. Kanun hükümlerine uygun yönetmelik çıkarmak,
22. Belediyedeki birimlerin ve bölümlerin yönetimi,

23. Belediye hizmetleri ile ilgili toplantıların düzenlenmesi,
24. Bütçe uygulamasını, yıllık gelir ve gider planını ayarlayın ve maliyet tasarrufu için önlemler alınması,
25. İdari Konsey kararlarının uygun şekilde uygulanmasını denetler,
26. Kent trafiği binaları hakkında yorum yapmak,
27. Mezbahe yerlerinin belirlenmesi, kasaplık işinin sağlığının daha iyi düzenlenmesi,
28. Fiyatları Şeriat'a göre bölünmesi,
29. Belediye mülkünün değerlemesi, şartnameler, yükümlülükler, sözleşmeler ve kiralamalar,
30. Kentsel kamu nehirlerinin inşaatı, rehabilitasyonu ve temizliği,
31. Müşteriyi kabul etmek ve kentsel şikayetleri zamanında ve adil bir şekilde ele almak ve bölgelerinin eylemlerini ve kararlarını denetlemek,
32. İlgili departmanların iş birliği ile ilgili alandaki acil sosyal ve ekonomik ihtiyaçların karşılanması ve giderilmesine yardımcı olunması,
33. Mezarlıkların yerlerinin belirlenmesi,
34. Kızılay ile iş birliği yapılarak meçhul ölümlerin ücretsiz defnedilmesine yönelik tedbirler alınması,
35. Yıkımına yakın binaların yıkımına teknik kurulların görüşü alınarak karar verilmesi,
36. Belediyenin adak ve adaklarını kabul etmek ve ilgili dairelere kaydettirmek,
37. İlgili güvenlik görevlilerinin iş birliği ile plansız ve kaçak inşaatların önüne geçmek,
38. Kent esnafına çalışma izni verilmesi,
39. Yabancı kurum hizmet çalışanlarına (temizlikçi, şoför, kapıcı vb.) çalışma izni verilmesi,
40. İlgili birimlerle iş birliği içerisinde evlilik, doğum, ölüm ve yerinden edilme ile ilgili güvenilir raporların toplanması ve ilgili kurumlara sunulması,
41. Güvenliğin, toplumsal düzenin ve toplumsal barışın güçlendirilmesi için hukukun üstünlüğüne katkıda bulunmak,

42. Yerel halkın meşru çıkarlarını savunmasına ve korumasına yardımcı olmak,

43. Toplumun geliştirilmesinde ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesinde iş birliği.

Belediye bütçeleri belediye başkanı tarafından hazırlanmaktadır ve belediye meclisi tarafından onaylanır. Belediye bütçesi, hazırlanıp onaylandıktan sonra geçerlidir. Bütçeyi uygulama ve denetleme yetkisi de belediyeye aittir (Belediye Kanunu, 1999).

Belediye gelirleri sabit ve sabit olmayan gelir olarak ikiye ayrılır. Belediyelerin 84 farklı gelir kaynağı bulunmaktadır. Bunların en önemlileri belediye hizmetleri, temizlik, esnaf çalışma izinleri, kira gelirleri ve belediye mallarının satın alınmasıdır. Bu gelirlerin vergi oranı ve bedeli Maliye Bakanlığına belirlenir. Belediye yönetimlerine kanunla gelir toplama ve geliştirme izni verilmiştir (Popal, 2014: 29-34).

Belediye bütçesi üç ana unsurdan oluşmaktadır: Sabit ve sabit olmayan tahmini gelirler ve bankadaki belediye yönetim varlıklarıdır. Belediye onayının kesin bir bağımlı hiyerarşisi vardır. Yani bütçe belediye başkanı tarafından hazırlandıktan sonra değerlendirilmekte, karşılaştırılmakta ve son olarak Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı tarafından kabul veya reddedilmektedir. Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı'nın onayından sonra Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmaktadır (Popal, 2014: 39-43).

Belediyeler hizmetlerini kendi gelirlerinden ödüyorlar. Bu nedenle, belediye yönetimi gelirleri toplama ve geliştirme yetkisine sahiptir. Belediyeler Kanunu'nun 15. maddesine göre belediyeler, gelir giderlerini karşılayamayacakları durumlarda devlet tarafından destek verilmektedir (Belediye Kanunu, 1999).

Belediyenin organları ise şunlardır: Belediye başkanı, belediye meclisi, belediye encümeni, belediye idari şubeleri ve belediye denetim kurulu belediyelerin organları arasında yer almaktadır.

Belediye başkanı genel, serbest, gizli ve doğrudan seçimlerle seçilmektedir (Anayasa, 2004: Mad. 141). Yerel oyların çoğunluğu ile dört yıl için belediye başkanı

olarak görev yapabilir. Her kentte belediye başkanlığı seçimleri, Seçim Komisyonu tarafından Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı ile iş birliği içinde yapılır.

Seçim kanununda belediye adayları için seçim şartları ve aşağıdaki şartlar vardır (Seçim Kanunu, 2016):

1. İlin belediye adayının en az lisans mezunu ve beş yıllık bir dönem iş tecrübesine sahip olması, diğer belediye adaylarının ise lise mezunu ve üç yıllık bir dönem iş tecrübesine sahip olması gerekmektedir,
2. Aday olduğu ilde en az beş yıldır ikamet etmekte olmak,
3. Yukarıdaki koşullara ek olarak, belediye adayları aşağıdaki ön ödemeleri ödemekle yükümlüdür.

Birinci derece il merkezi adaylarının 100000 Afgani (AFN) ikinci derece il merkezi adaylarının 50000 AF, üçüncü derece il merkezi adaylarının 25000 Afgani (AFN) ve diğer belediye adaylarının on 12500 Afgani (AFN) ödemeleri gerekmektedir. Birinci derece il merkezi adayları için kullanılan oyların %5'i, ikinci derece il merkezi adayları için kullanılan oyların %3'ü, üçüncü il merkezi adayları için kullanılan oyların %2'si ve il merkezi adayları için kullanılan oyların %1'i oranında ele geçirdiği zaman ödenen parası adaya iade edilir (Seçim Kanunu, 2016).

Belediye Meclisi, ilk olarak 1969 Anayasası'nda öngörülmüştür. Belediye Meclisinin en önemli ve karar alma bir kuruluştur. Belediye Meclisi aynı zamanda il parlamentosu olarak da bilinir. Afganistan'da Belediye Meclisinin üyelerinin genel, serbest, gizli ve doğrudan seçimleriyle seçilir (Anayasası, 2004: Mad. 141). Belediye Meclisinin üyeleri, il ve ilçe sakinleri tarafından dört yıl süreyle seçimlerle seçilir. Her belediye bir meclisi en az üç üye atanmaktadır.

Belediye meclisi, belediye hizmetlerinin maliyetlerini belirlemek, yıllık bütçeyi onaylamak, halkın ihtiyaçlarını karşılamak, belediye çalışmalarını izlemek ve değerlendirmek, hedefleri belirlemek için iş birliği yapmak, öncelikleri geliştirmek ve belirlemek, kentsel planlama ve toplumsal kalkınma hizmetlerini izlemek, Belediye Meclisinin Yetki ve Görevleri arasındadır (IDLG Politikası, 2010). 2018 Belediye Kanunu'na göre belediye meclisi aşağıdaki görevleri yapmakla yükümlüdür (Belediye Kanunu, 2018):

1. Belediye faaliyetlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi,
2. Belediye faaliyetlerinin iyileştirilmesine yönelik önerilerde bulunmak,
3. Düzenlemeler, formaliteler ve işlemler kanun hükümlerine tabidir ve diğer hukuki hususlarda belgelere aykırı olduğunu gördüğünde engellemesi,
4. Uygulamada tartışılan konularda kanun hükümlerine göre karar vermek.

Seçim Kanunu'nun 43. maddesi belediye meclisinin üyeliğin şartları için düzenlemektedir (Seçim Kanunu, 2016). Adaylık gününde en az 25 yaşı olması, en az lise mezunu, bir mahkeme tarafından insan haklarına karşı bir suçtan veya medeni hakların ihlalinden suçlu bulunmamak ve aday olduğu ilde en az beş yıl aynı ilde ikamet etmiş olmaktadır.

Birinci derece ilçe merkezi adaylarının 20000 Afgani, ikinci derece ilçe merkezi adaylarının 10000 Afgani, üçüncü derece ilçe merkezi adaylarının 5000 Afgani ve diğer belediye adaylarının on 2000 Afgani ödemeleri gerekmektedir. Birinci derece ilçe merkezi aday için kullanılan oyların %4'i, ikinci derece ilçe merkezi aday için kullanılan oyların %3'ü, üçüncü ilçe merkezi aday için kullanılan oyların %2'si ve ilçe merkezi aday için kullanılan oyların %1'i oranın ele geçirdiği zaman ödenen parası adaya iade edilir (2016 Seçim Kanunu, 2016).

Belediye Encümeni, belediyenin yürütme organı olarak belediye başkanı tarafından yönetilir. Belediye bütçesinin hazırlanması, belediye meclisinin aldığı kararların uygulanması ve belediye faaliyetlerinin yürütülmesinden sorumludur.

Belediye İdari Şubeleri, belediyenin hizmetlerini yürütmek için kurulan idari birimlerdir. Bu birimler arasında maliye, insan kaynakları, planlama ve koordinasyon, bilgi işlem, itfaiye gibi alanlar yer alabilir.

3.3. Afganistan'da Yerel Yönetimlerin Tarihsel Gelişimi

Afganistan'da yerel yönetimlerin tarihsel gelişimini dört döneme ayırabiliriz: 1747-1922 yılları arasını kapsayan birinci dönem, 1922-1964 yılları arasını kapsayan ikinci dönem, 1964-2021 yılları arasını kapsayan üçüncü dönem, 2021 ve sonrası yılları arasını kapsayan dördüncü dönemdir.

Afganistan'da yerel yönetimlerin tarihsel gelişimini dört döneme ayırmamızın nedenleri çeşitli faktörlere dayanmaktadır. İlk olarak, Afganistan'ın tarihinde önemli

siyasi ve sosyal değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerin her biri yerel yönetimlerin yapılarını, yetkilerini ve sorumluluklarını etkilemiştir. Bu nedenle, dört döneme ayırarak her bir dönemin özelliklerini ve yerel yönetimlerin evrimini daha iyi anlamamız mümkün olur. İkinci olarak, Afganistan'ın siyasi ve idari yapısı zaman içinde değişikliklere uğramıştır. Bu değişiklikler, yerel yönetimlerin yapısını ve işleyişini etkilemiştir. Dört döneme ayırarak, farklı dönemlerdeki siyasi ve idari değişiklikleri vurgulayarak yerel yönetimlerin evrimini daha iyi anlama fırsatı elde ederiz. Ayrıca, Afganistan'ın toplumsal ve kültürel yapısı büyük çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik, farklı bölgelerde ve dönemlerde yerel yönetimlerin farklı şekillerde örgütlendiği anlamına gelir. Dört döneme ayırarak, bu farklılıkları ve yerel yönetimlerin bu çeşitlilikle nasıl ilişkilendiğini vurgulayarak tarihsel gelişimlerini daha iyi anlamamız mümkün olur. Son olarak, Afganistan'da yaşanan tarihsel olaylar yerel yönetimlerin evriminde belirleyici bir rol oynamıştır. Örneğin, Sovyetler Birliği'nin işgali, Taliban dönemi ve sonrasında yaşanan siyasi değişiklikler yerel yönetimlerin yapısını ve rollerini etkilemiştir. Dört döneme ayırarak, bu önemli olayların yerel yönetimler üzerindeki etkisini daha iyi anlama fırsatı elde ederiz. Tüm bu nedenlerle, Afganistan'da yerel yönetimlerin tarihsel gelişimini dört döneme ayırmak, ülkenin geçmişini, yerel yönetimlerin evrimini ve bu evrimin arkasındaki faktörleri daha iyi anlamamızı sağlar. Her dönemdeki siyasi, sosyal ve kültürel değişimleri ve bu değişimlerin yerel yönetimler üzerindeki etkilerini daha iyi değerlendirebiliriz.

3.3.1. Birinci Dönem (1747-1922)

Yerel yönetimlerin tarihsel gelişimi incelendiğinde birinci dönem 1747-1922 yılları arasında kapsamaktadır. Bu dönemde Afgan devletinin başında Ahamad Şah Abdali, Nadir Şah, Dost Mohammad Han ve Amir Şer Ali Han yer alınmıştır. Bu dönem, Afganistan'ın modern devlet yapısının temellerinin atıldığı ve yerel yönetimlerin oluşmaya başladığı dönemdir. Bu dönemde, Afganistan'da beylikler ve aşiret liderleri yerel yönetimi etkilemiş ve yönetim yetkileri dağınık bir şekilde dağılmıştır. Bu dönemde yerel yönetimler genellikle beylikler ve aşiret liderleri tarafından yönetilmiştir.

Ahamad Şah Abdali (1747-1773): Çağdaş Afganistan, Afgan devletinin ilk kurucusu olan Ahmad Şah Han Abdali'nin hakmiyeti altında ayrı bir bölge ve bağımsız

bir devlet olarak 1747 yılında kurulmuştur. Ahmet Şah Abdali, Horasan ve Hindistan'da büyük bir imparatorluk kurdu. Ahmed Şah döneminde idari sistem sivil ve askeri olarak iki parçaya bölündü. Afganistan'ın modern tarihi Ahmed Şah Abdal'ın saltanatı ile başlar (Bahtiyari ve Kasim, 2016: 1-9).

Ahmet Şah Abdali, idari ve askeri teşkilatlara odaklanmış yerel ve uluslararası organizasyonlar geliştirmiştir. Ahmet Şah Abdali'nin kamu idaresini, ülke işlerinin idaresi ve vilayetlerin idaresi olmak üzere iki kısma ayırmıştır. Ahmet Şah Abdali, güçlü bir merkezi devlet ya da merkezi yönetim oluşturulmasını istemiştir. Ahmet Şah Abdali'nin idari sistemi feodal sisteme dönüştürülmüştür. Yönetimlerin başında birkaç aşiret lideri yer alıyordu (Attayi, 2010: 63-65).

Ahmed Şah Abdali, olağanüstü zamanlarda yetkiyi varisine devretmekle birlikte, uzlaşma, savaş, antlaşmalar ve üst düzey yetkililerin atanması gibi görevleri kendisi üstlenirdi. Ahmet Şah Abdali yönetimi altındaki merkezi ve yerel yönetimler şunlardır (Gubar, 1989: 357-360). Ahmet Şah Abdali, idari, adli ve askeri teşkilatların başıydı, sınırsız yetkiye sahipti ve Şah'ın kararı nihai karar olarak kabul edilirdi (Gubar, 1989: 357-360). Ahmet Şah Abdali, merkezi yönetimin önemli işlerini çeşitli kuruluşlar eliyle yürütüyordu.

Mecliste dokuz kişi vardı. Bu meclis, Ahmet Şah Abdali'ya idari, askeri ve genel siyasi tavsiyelerde bulunmaktaydı. Bu bireyler kabilelerin liderleri ve toplumun seçkinleri arasından seçilirdi. Şah ve bu meclis sürekli görüş alışverişi yapmaktaydı (Stanikzai, 2014: 92-93).

Başbakan, yürütme işleri ile görevlidir. Şah'ın yakın iş arkadaşlarından biridir ve önemli görevleri arasında, Şah'a tavsiyede bulunmak, Şah'ın emirlerini yürütmek, tüm merkezi ve yerel otoriteleri, dış idareleri ve iç politikayı kontrol etmek yer almaktadır. Gerektiğinde askeri işler başbakana havale edilmiştir (Farhang, 1988: 71-99).

Maliye Bakanlığı görev alanı ve personeli diğer şubelere göre daha genişti ve doğrudan ve dolaylı vergiler olarak görevleri vardı. Tarım, ticaret, devlet varlıkları, krediler, depolama ve diğer vergi konularında vergi toplamaktan sorumluydu. Tüm devlet varlıkları, para ve altın sayaçlara aitti (Stanikzai, 2014: 93). Maliye memuru saraydan ve törenlerden de sorumluydu.

Yargının başında kadı-el kudat başkanı adında bir kişi vardı. Polis ve memurların suçlarını kovuşturmaktan sorumluydu. Üst düzey yönetim yetkililerini kovuşturmak için ayrı bir organ yoktu. Bu büronun işleri memurlar ve hâkimler tarafından ele alındı. Bütün yargı işleri İslam hukukuna dayanıyordu. Taşrada ceza işleri hâkimin emri üzerine muhtasip (polis) tarafından yürütülüyordu. Yargıda bir yargıç, artık belediyeler tarafından yapılan önemli maddeleri satın alma, tartma ve fiyatlandırma gibi işlemleri yapardı. Yargı bugün yargının konumundaydı (Gubur, 1989: 358). Bu dönemde askeri mahkemeler vardı ve bu mahkemelerde görevli kişiye askeri hâkim deniyordu. Askeri görevlilerin eylemleri yargı tarafından denetlendi. Merkez ve taşra hâkimleri kral tarafından atanırdı.

Sekerterlik, önemi ve kapsamı açısından sekretarya mali yönetimden sonra gelmektedir. Doğrudan sorumluydu ve Başbakan'a bağlıydı. Padişahın ve başbakanın emirleri bu makamda tutulurdu. Bu bürodaki tüm belge ve hükümlerin tutulmasından sekreter adında bir kişi sorumluydu. Bu birim bugün arşiv işlerini yapmaktadır (Stanikzai, 2014: 94).

Yukarıda sayılan teşkilatların yanı sıra sarayda başka kurum ve şahıslar da bulunuyordu. Teşkilatın ve saray görevlilerinin görevleri genellikle padişaha yardım etmektir.

Ülkenin bölgesel bölümü illere ve büyük yönetimlere (Ala Yönetimleri) bölünmüştür. Eyaletlerin coğrafi ve siyasi alanı, büyük yönetimlerinkinden daha genişmişti.

İller: Kendihar, Hirat, Kabil, Mezar-e-şerif, Horasan, Bedeşan, Pencab, Keşmir, Şikarpor, Sind, Çeç Hazara, Multan ve Sar Hint.

Büyük Yönetimler: Ferah, Maymana, Bedeşan, Gazni, Lağman, Peşaver, Dera Ismael Han, Dera Gazi Han ve Kalat.

Her il, ilçelere, kentlere ve köylere ayrılmış, her ilçede bir yargıç bulunmakta ve yargıç kral tarafından atanmaktaydı. Ayrıca her ilde bir askeri komutan bulunur ve bu kişi kral tarafından atanırdı. Görevdeki diğer devlet çalışanları bir hâkim veya bakan tarafından atanıyordu. Her yargıcın iki yardımcısı vardı ve bazı durumlarda bölge yargıcı güvenlikten sorumluydu. Valilere yönetim temsilcileri deniyordu. Valilerin mali, cezai ve bütçe bağımsızlığı vardı. Aşağıdaki birim ve işler de valinin etkisi

altında yapılmıştır: Ordu Komutanı, Adliye Memurları, Mikro Komutanlık, Muhafız, Devlet ve Askeri Daireler, Vergi Daireleri, Gümrük, Ulaştırma Daire Başkanlığı, Liman Memurları, Kanalizasyon, Belediyeler. (Gubur, 1989: 358).

İlin il ve köylerinde yerel halk tarafından belediye başkanları seçilir ve vali tarafından onaylanırdı. Bu liderlere muhtar, lider veya padişah denirdi. Bu insanlar vergi toplamakla görevliydi (Stanikzai, 2014: 94-95).

Taşra teşkilatları ve alt düzey birimler feodal merkez büroları gibiydi. Büyük şeflerin büroları ve imparatorluğun unsurunu oluşturan eyaletler genellikle kralın oğulları tarafından yönetiliyordu. Kralın oğulları daha genç olmasaydı, eyalet yönetiminden biri onlara yardım ederdi. Uzak iller yerel liderler tarafından yönetiliyordu (Farhang, 1988: 95).

Amir Doost Mohammed Han (1793-1863): Bu dönemde memleketin idaresi, yüksek mevkiler, icra işleri ve bakanlıkların idaresi aşiret reislerine devredildi. Ama valilik Amir'in oğullarının elindeydi. Her ilin gelir ve masraflar kendilerine aitti. Gelir giderleri aştığında, fazla gelir merkezi yönetime gönderilir. İller (vilayetler) mevcut âdem-i merkezîyetçilik yaklaşımıyla yönetiliyordu. Her ilin kendi gelir ve masraflar vardı. Bütçeleme tam bağımsızlık ilkesine dayanıyordu. Her il, bir vali tarafından serbest yönetimle yönetiliyordu ve özerk bir bölge olarak tanınıyordu (Stanikzai, 2014: 99-100).

Amir Dost Mohammad Han zamanında, Afgan yönetim sistemi bir monarşiye benziyordu, ama aslında aristokrattı. Çünkü ülke birtakım kabilelerin reisleri ve hanları tarafından yönetiliyordu.

Amir Şir Ali Han (1825-1879): Amir Sharali Han iki dönem padişah olmuştur. İlk dönemi kısaydı ve genellikle savaşta geçmiştir. Görevdeki ikinci döneminde, yönetimin çeşitli alanlarında on yıllık reformlar gerçekleştirmiştir. Afganistan tarihinde ilk defa bu dönemde modern bir kabine oluşturulmuş ve bu kabineye yetenekli ve yetkin kişiler istihdam edilmiştir. Görevler bakanlıklar arasında paylaştırıldı. Geçmişte olduğu gibi, Şah'ın aile üyeleri ve aşiret liderleri kabineye seçilmedi. Kabine şu bölümlerden oluşuyordu: Başbakan, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Bakanlığı ve Kral Sekreterliği (Gubur, 1989: 603-607).

Bu dönemde 12 üyeden oluşan daimî bir yönetim konseyi kuruldu. Konsey, tüm ülkenin durumunu değerlendirip karara bağladı ve kralla istişare edilmekteydi.

1865'te, ülkenin durumunu ve kralın bu konudaki eylemlerini değerlendirmek için 2.000 kişilik bir geçici kurul kuruldu. Şah, bu meclisin kararlarını uygulamıştır (Gubur, 1989: 596).

Bazı tarihçiler Amir Şir Ali Han'ı ilerici ve medeniyet seven bir kişi olarak tanımlar. Şah, reformlarda ülkenin ilerlemesini görmüş ve bu amaçla yönetim, askerlik, kültür, tarım vb. alanlarda reformlar yapmıştır. İdare alanındaki en önemli reformlardan biri, bir kabine oluşturmak ve yetenekli ve nitelikli kişileri atamak ve merkezi yönetimin kontrolü altındaki tüm bölge ve illeri devralmaktır. Bu dönemde yönetim alanındaki gelişmelere katkı sağlayan Seyed Cemaliddin Afgan (1838-1897) olmuştur. Seyed Cemaliddin Afganistan'da Şah'ın Sarayı'ndaydı, Şah'a idari işler ve reformlar konusunda tavsiyelerde bulunuyordu ve Kasr'ın en önemli isimlerinden biriydi (Attayi, 2010: 145-151).

Amir Abdul Rahman Han (1880-1901): Şir Ali Han'dan sonra Afganistan'da merkezi bir yönetim kurmayı başaran ilk kişi Amir Abdul Rahman Han'dı. Amir Abdul Rahman Han, oldukça heterojen ve dağınık bir bölgeyi kararlı bir şekilde bastırarak Afganistan'ı karargâhın kontrolüne aldı. Amir Abdul Rahman Han döneminde, idari sistem iki ilkedden oluşuyordu. Birinci, bütün meselelerin prensini işgal eden merkeziyetçilik ilkesi. İkincisi, kendi kontrolü altındaki ülkenin herhangi bir yerinde çalışabilmesi için işini iyi yönetmek için güçlü bir yönetim kurmuştur. Ayrıca sivil ve askeri alanlarda reformlar yapmıştır. Abdul Rahman Han ne başbakan ne de bakana sahipti, bütün yönetim onun gücüne sahipti. Merkez ofisi, biri kabineye diğeri konsey toplantısı olarak benzer iki tiyatro tarafından yönetildi. İkinci heyet, Juanes, Amir ailesinin üyeleri ve ateşli ruhlardan oluşuyordu. Ülke, Kabil, Afganistan, Türkistan, Hirat, Kandihar Ferah ve Badakhshan Khanabad da dâhil olmak üzere altı eyalete bölünmüştür. Ayrıca adalet, telekomünikasyon, vergi ve istifa, sağlık, posta, pasaport ve mevcut ve önceki muhasebe kontrol ofisleri gibi çeşitli alanlar yaratmıştır. Aynı şekilde, üç tür mahkeme vardı (dini, ticari ve kısmi). Bu şekilde, yetkililer onları mollalardan uzaklaştırdılar, yetkililere ve yargıya verdiler. Ayrıca, polis kuvveti olmadan, piyade, binicilik sistemi ve topçu kuran altı kişiden oluşan bir kuvvet oluşturdular (Gubur, 1989: 643-699).

Amir Abdul Rahman Han'ın saltanatından sonra ülkenin idari, örgütsel ve askeri sistemi iki İngiliz işgali nedeniyle çöktü. Zayıf bir merkezi yönetim vardı ve bölgeler ve iller genellikle merkezi yönetimle hiçbir bağlantısı olmayan kabile ve feodal liderler tarafından yönetiliyordu.

Amir Abdul Rahman Han, ülkenin yönetim biçiminde bir dizi reform başlatmış, Amir Abdul Rahman Han, feodalizmin koşullarına uygun güçlü bir merkezi yönetim kurmuştur. Han'ın yönetim sistemi tam bir diktatörlüktü. Emir'in teşkilatında bir başbakan ya da bakan olmadığı için bütün komitelerin başkanıydı. Merkezi yönetim iki kurul tarafından yönetiliyordu. Birincisi, saray meclisi (konsey) ve ikincisi, sivil Hanların kurulmasıdır. İlki, kabine statüsüne sahip bir dizi aşiret reisi, memur ve din adamlarından oluşuyordu ve ikincisi, kraliyet ailesi üyelerinden, Hanlardan ve parlamenter statüye sahip din adamlarından oluşuyordu. Hiçbir kurumun yetkisi yoktu. Sadece danışmanlık görevlerini yerine getirdiler ve sembolik organizasyonlardı (Stanikzai, 2014: 106-110).

Amir Abdul Rahman Han daha çok orduya odaklandı ve güçlü bir ordu kurmayı planladı. O zaman ülkede güçlü bir orduya ihtiyaç vardı. Han, ülkeyi yönetmek için güçlü bir orduya ihtiyaç duymaya çalışıyordu (Gubur, 1989: 643-699).

O zamanlar ülke, dört büyük eyalete, Türkistan, Herat, Kandahar, Kabil, Naye el Hakumah ve hükümdarın başkanlık ettiği yedi ilçeye bölünmüştür. Tabii ki, ülkenin yerel birimlere bölünmesi, merkezi yönetim egemenliğinin doğrudan yetkilendirilmesinde, güçlerin âdem-i merkeziyetinden daha fazla amaçlandı. Tüm yönetim yetkililerinin yasalarca belirtilmeyen herhangi bir karar vermesi yasaklandı. Eğer böyle bir karar hissedilirse, Kral tarafından yönlendirilmeleri gerekiyordu. Bu dönemde görev ayrılığı, vergilendirme ve yargı alanında önemli reformlar yapıldı (Stanikzai, 2014: 106-110).

3.3.2. İkinci Dönem (1922-1964)

Yerel yönetimlerin tarihsel gelişimi incelendiğinde ikinci dönem 1922-1964 yılları arasını kapsamaktadır. Bu dönemde Afgan devletinin başında Amir Amanullah, Mohammad Nadir Şah yer alınmıştır. Bu dönemde önemli reformlar gerçekleştirdi. Amanullah Han, Afganistan'ı modernize etmek ve Batılı ülkelerle daha fazla entegrasyon sağlamak amacıyla birçok önemli değişiklik yapmıştır. Ülkesindeki yerel

yönetimleri güçlendirmek ve merkezi yönetimden daha fazla özerklik sağlamak amacıyla çaba harcadı. Bu dönem, Afganistan'da merkeziyetçi bir yönetim anlayışının hakim olduğu bir dönemdir. 1921 yılında Afganistan Bağımsızlık Bildirgesi'nin kabul edilmesiyle birlikte modern devlet yapısı ve merkezi yönetim sistemi oluşturulmuştur. Bu dönemde, merkeziyetçi bir yönetim sistemi kurulmuştur.

Amir Amanullah Han (1919-1929): Afganistan'daki modern reformun en önemli aşaması, Kral Amanullah Han'ın egemenliği altındadır. Anayasa, merkezi yönetim ve yerel ofislerin seviyelerini, kamu ve idari mahkemelerden oluşan ikili bir yargıyı ve Batı sistemlerinden esinlenen hak ve özgürlüklerin bir listesini ayıran yeni bir idari sistem ortaya koydu.

Bu dönemde Afganistan, Birleşik Krallık'tan bağımsızlığını kazanmış, ilk anayasası hazırlanmış (1923), idari, siyasi, sosyo-kültürel, ekonomik ve yasal reformlar yapılmıştır. Yukarıda belirtilen nedenlerle bu dönem Afganistan tarihinde mühim bir yere sahiptir. Genel olarak, Afganistan yönetiminin tarihi o zamandan beri araştırılmıştır (Baktiyari ve Kasim, 2016: 76-90).

Anayasaya, teşkilatın temel kurallarına ve toprak paylaşımı kurallarına göre, Afganistan'ın kamu idari sistemi iki kısma ayrıldı. Birincisi merkezi yönetimidir ve ikincisi ise yerel yönetimlerdir (Rahimi, 2016: 35-38).

Şah, merkezi yönetimin başındaydı ve teşkilat şu şekildeydi. Başbakan, yedi bakan, yönetim konseyi ve doğrudan krala karşı sorumlu olan özerk sağlık departmanıdır. Bu yönetim yapısı Teşkilat'ın Temel Tüzüğü'nün 1. Maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır: (a) Afganistan'da ülkenin idaresi, özerk yönetim ve bakanlar kurulu'nun denetimi altındadır. B) Bakanlar, bakanlıklarda teftiş edilmeleri gerekiyorsa krala teslim edilir ve kurallara göre kral tarafından bir teftiş timi atanarak gönderilir. C) Memurların sürekli teftişleri için, bakanların isteği üzerine kral tarafından teftiş ekip kendi takdirine bağlı olarak gönderilir. Müfettişler özel düzenlemelere göre hareket edeceklerdir. D) Merkezi yönetim, bakanlıklar ve kendi kendini yöneten yönetimlerden oluşur. E) Bakanlıklar şunları içerir: Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Adalet, Maliye, Eğitim ve Ticaret, Yönetim Konseyi. F) Sağlık Bakanlığı, diğer bakanlıklar gibi, krala karşı sorumludur (Baktiyari ve Kasim, 2016: 161-163). Başbakan ve bakanlar kral tarafından atanırdı (Bugdandi, vd., 2011: 33-34).

Bu dönemin yönetim sistemi merkeziyetçi sisteme dayanıyordu. Anayasa'nın 6. maddesine göre, "Ülke bakanlar tarafından yönetilir ve bakanlar kral tarafından atanır. "Her bakan kendi bakanlığını yürütmekle yükümlüdür." Anayasa'nın 23. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'na Başbakan başkanlık ediyordu.

Şah, Bakanlar Kurulu'nun başkanıydı. Kralın yokluğunda başbakan göreve başladı. Anayasa'nın 7. ve 28. maddelerine göre, Başbakan da diğer bakanlar gibi Şah tarafından atanıyordu (Bugdandı, vd., 2011: 33-34).

Devlet Konseyi: Merkezde eyalet meclisleri, illerde danışma meclisleri oluşturuldu. Ancak Afganistan'da ikili bir yargı sistemi ortaya çıktı. Yani biri adliye mahkemesi diğeri idare mahkemesi olmak üzere iki tür mahkemelerden oluşturulmuştur. İdare mahkemeleri, devlet memurları ile devlet memurları arasındaki devlet memurlarının davalarına bakmaktadır. İdare mahkemeleri, devlet konseyinin bir birimi olarak görev yapılmaktadır. 1923 Anayasanın şuranın yapısı ve görevleri 39-40 maddelerde açıklanmıştır. Anayasanın 39. maddesine göre "Devlet meclisi merkezde, danışma meclisleri illerde kurulur." 40. ve 41. maddelere göre "Konsey üyeleri iki şekilde seçilir. Yarıısı kral tarafından atanır ve ikinci yarıısı halk tarafından seçilmektedir.

Danıştay'ın görevleri, yönetime ticaret, ekonomi, eğitim, vergi, sosyal haklar ve diğer konularda tavsiyelerde bulunmaktır. Meclisin yasama sorumlulukları da vardı (Danish, 2015: 60-72).

Yasama görevleri iki yönlüydü. Birincisi anayasa ilkelerinin yorumlanması, ikincisi ise yasaların hazırlanması, kodlanması, gözden geçirilmesi, yorumlanması ve düzeltilmesiydi. Yasama işlevleri Anayasa'nın 71 ve 46. maddelerinde tanımlanmıştır. Konseyin yasama görevleri, aşağıdaki hüküm ile Afganistan Teşkilatı Temel Tüzüğü'nün 75. Maddesinde belirtilmektedir. Bir konuda mevzuata ihtiyaç duyulduğunda, kanun tasarısı veya özerk idare tarafından hazırlanarak danıştay'a gönderilir. Kanunda gerekli eklemeler ve değişiklikler yapıldıktan sonra danıştay tarafından bakanlar kurulu'na sunulacaktır. Bakanlar kurulu ve şah'ın onayladıktan sonra bu kanun ilgili bakanlığa gönderilecekti (Danish, 2015: 60-72).

Ülkenin idari sistemi merkezi bir sisteme dayanmasına rağmen, yerel yönetimleri görece özerkliğe sahipti. Bu dönemde eyalet yönetimlerine birçok yetki

devredildi. Bazı kaynaklara göre bu bir hareket ve âdem-i merkeziyetçiliğin bir işaretiydi (Danish, 2015: 161-163).

Anayasa'nın 63 1 1'inci maddesine göre, “İl yönetimleri üç ilkeye göre hareket etmiştir. 1. Yetkinin kapsamı. 2. Görevlerin ayrılması. 3. Sorumluluğun belirlenmesi. İl özel idarelerinin tüm çalışanlarının görevleri kanunla belirlenir ve devlet memurlarının yetkileri kanunla sınırlandırılır. Her memur, amirlerine karşı yaptıklarından sorumludur. Faaliyetlerinin yetki ve sorumluluk derecesi, bir tür bağımsızlık ve âdem-i merkeziyetçiliktir (Danish, 2015: 161-163). Yerel yönetimleri merkezi yönetim tarafından kontrol edildi. Yerel yönetimleri İçişleri Bakanlığına bağlıydı (Bugdandı, vd., 2011: 33-34).

İdari birimler 1923 Anayasası'nda beş aşamada tasarlanmıştır: İller: Vali tarafından yönetildi, Yüksek Yönetimler: Bir Yüksek Yargıç tarafından yönetilirdi, Büyük yönetimler: Büyük bir yargıç tarafından yönetiliyordu, Yönetim: Bir yargıç tarafından yönetiliyordu ve Mahalleler: Bir keşiş tarafından yönetiliyordu (Danish, 2015: 161-163).

Afganistan arazi tahsis yönetmeliği'nin 1. maddesinde idari birimler şu şekilde tanımlanmıştır:

1. Afganistan, bölgesel bölünmelere dayalı olarak iller ve yüksek yönetimlere bölünmüştür,
2. Afganistan'ın beş iller ve dört yüksek yönetimi vardır. İller: Kabil, Kendihar, Hirat, Türkistan, Katgan ve Badakhshan. En yüksek yönetimler Doğu ve Batı bölgesi, Ferah ve Maimana'dır,
3. İller vali yardımcıları tarafından, yüksek yönetimler ise yüksek yargıçlar tarafından yönetilir. Sadece Kabil vali yardımcısı vali olarak tanımlanır. Diğer illerin valileri ise vali yardımcıları olarak tanımlanmaktadır,
4. Büyük yönetimler büyük bir yargıç tarafından yönetilir, yönetimler bir yargıç tarafından yönetilir ve mahalleler bir başkan tarafından yönetilir. Her köyün bir tane muhtarı vardır. Yönetimlerde üç mahallede iki kat vardır,

5. Farklı seviyelerdeki hâkimler ile hâkimler arasında yetki ve hizmet bakımından bir fark yoktur. Hâkim sadece yönetimlerin ve mahallelerin büyüklüğü ve önemi bakımından yönetim tarafından belirlenir.

Afganistan Temel Teşkilatı Tüzüğü'nün 27. maddesi uyarınca; Kabil valisi, vali yardımcıları, yüksek yargıçlar ve büyük yargıçlar Şah tarafından atanırdı (Afganistan'ın Temel Teşkilat Nizamnamesi, 1923).

Afganistan Temel Teşkilat Yönetmeliğinin 28. Maddesine göre, birinci ve ikinci kademe yönetimlerin yargıçları İçişleri Bakanlığı Memurları Seçim Komitesi tarafından seçilir ve Şah tarafından onaylanırdı (Afganistan'ın Temel Teşkilat Nizamnamesi, 1923).

Her ilde aşağıdaki kuruluşlar vardı: Adalet Mahkemeleri, Mali yönetim, Eğitim yönetimi, Gümrük yönetimi, Tarımsal yönetim, Nüfus yönetimi, Dışişleri Bakanlığı, Hazine yönetimi, Komutanlık, Kayıtlama memuru, Sayıştay. Bu teşkilat Şah'a doğrudan bağlı ve sorumluydu ve bu departmanlar, merkez ofislerin bir uzantısı olarak hareket ederdi ve onlar bir hiyerarşiye bağlaydı (Stanikzai, 2013: 111-112).

Her ilde üyeleri yerel halk tarafından seçilen bir danışma konseyi ve belediye ofisleri de vardı. Bu birimler ilke ve özelliklerine göre mahalli idare teşkilatları konumunda olduklarından her birinin yapısı, görev ve konumları şu şekildedir:

Anayasa'nın 39. maddesine göre: merkezde bir devlet meclisi ve illerde, yüce yönetimlerde yüksek eyaletler, birinci, ikinci ve üçüncü derece eyaletler, ilçelerde ise danışma meclisi bulunurdu (Anayasası, 1923: Mad. 39).

Anayasa'nın 41. maddesine göre, danışma kurullarının seçilmiş ve atanmış üye sayısı eşittir. Yarısı Kral tarafından atanırken diğer yarısı ise yerel halk tarafından seçilirdi (Anayasası, 1923: Mad. 41).

Danışma konseyleri iki alanda faaliyet gösterdi. Birincisi vilayetlerin işlerini ve mevcut kararları değerlendirmek, ikincisi ise devlet memurlarını araştırmaktı. Memurların soruşturması veya yargılanması, yukarıdaki makamların izniyle işlenen suçlarla sınırlıydı. Seçilmiş üyeleri yerel topluluk tarafından üç yıllık bir dönem için seçilirdi. Danışma kurulları, yüksek yönetimlerin vali yardımcıları ve yargıçların denetiminde faaliyet gösteriyordu (Afganistan'ın Temel Teşkilat Nizamnamesi, 1923).

Anayasa'nın 66. maddesine göre, "Belediye idaresi, belediyelerin teşkilat ve görevleri özel bir yönetmelikle açıklanır." Anayasa, kentsel yönetim hakkında daha fazla bilgi veya açıklama sağlamamaktadır. Organizasyon ve görevleri özel düzenlemelere göre düzenlenmiştir. Anayasada belediye yönetiminin ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olması şartı dair bir hüküm bulunmamakta olup, yalnızca teşkilat ve görevleri özel bir yönetmelikle açıklanacaktır. Bu konuda belediye yönetmeliğinde herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Belediye yönetimi, anayasada ve belediye düzenlemelerinde herhangi bir hiyerarşiye veya kuruma tabi değildir.

Belediye yönetimi, yerel yönetim niteliğini taşımış ve kendi çalışma alanında belediye düzenlemeleri çerçevesinde özerk kalmıştır (Anayasası, 1923: Mad. 66). Kent yönetiminin pozisyonları, teşkilatları, görevleri ve personeli aşağıdaki belediye yönetmeliklerine göre gözden geçirilmiştir.

İllerde, Yüksek ve Büyük Yönetimlerde Belediye Büroları Kurulmasına Dair Belediye Yönetmeliği'nin 2. maddesine göre: Kabil'de, il başkentlerinde ve daha bir büyük merkezlerde ayrı belediye yönetimleri vardır (Belediye Nizamnamesi, 1923).

1923 Belediye Bürolarının Yönetimine Dair Belediye Nizamname'sinin 3. maddesine göre: belediye idaresi, belediye görevlileri ve yerel halk tarafından seçilen belediye meclisi tarafından bir şekilde yönetilmektedir (Belediye Nizamnamesi, 1923). Belediye idaresi seçilmiş yetkililer tarafından yürütüldü. Belediye yöneticileri yerel halk tarafından üç yıllığına seçilirdi.

Belediye başkanının seçimi ve onayı 1923 Belediye Yönetmeliğinin 4. Maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: İllerin belediye başkanları doğrudan yerel halk tarafından seçilir ve onayları vali ve hâkimlere bırakılır. Belediye başkanları yerel halk tarafından seçildikten sonra vali ve yargıçların onay vermesine izin verildi. Belediye başkanları, vali ve hâkimlerin onayladıktan sonra görevlerine başlayabilirler (Belediye Nizamnamesi, 1923).

Belediye Yönetmeliği'nin 5. Maddesinde seçimler ve kent konseylerinin görevleri şöyle açıklanmaktadır: Belediye meclisi, belediye faaliyetlerine kanun çerçevesinde katılmak ve değerlendirmek üzere yerel halk tarafından seçim yolu ile seçilir. Kent merkezlerinde belediye meclisi belediye faaliyetlerine katılacak ve

bunları değerlendirecek ve kararlar alacaktır. Belediye meclisleri, belediyeyi ilgilendiren tüm hususları kanun çerçevesinde değerlendirebilir ve karar verebilir.

Belediye meclisi üyelerinin görev sürelerine ilişkin belediye yönetmeliğinin 8. maddesinde Belediye meclisi üyeleri, görevlerine iki yıl, müteakip dönemlerde üç yıl süreyle devam etmek üzere seçilirler. Süresi dolan aday gösterilebilir ve yeniden seçilebilir (Belediye Nizamnamesi, 1923). 8. maddeye göre belediye meclisi üyeleri yerel halk tarafından ilk defa iki yıl ve daha sonra üç yıl için seçilirler.

Belediye Encümeni ve Denetleme Kuruluna İlişkin Belediye Yönetmeliği'nin 12. maddesi şöyledir: Belediye meclisi her yıl sonunda kendi içinden üç vilayetlerden ve belediye üst yönetimlerinden iki kişı seçer. Bu kişiler belediye başkanı olarak belediye encümeni, diğerlerini de belediye başkan yardımcısı olarak oluştururlar ve belediye meclisleri kendi arasından dört, illerden ve üst düzey yönetimlerden üç, büyük yönetimlerden iki kişiyi işleri denetlemek üzere atarlar. Konsey belediye tüzüğü'nün 12. maddesine göre, Belediye Meclisi ve Belediye Denetleme Kurulu üyeleri meclis üyelerinden oluşur. Bu iki formun üyeleri atama doğrudan halk tarafından belediye meclislerine seçilir. Tüm belediye yönetimlerinin, tüm belediye meclislerinin üyelerinden oluşan ortak bir komitesi vardı.

Belediye seçimleri, Belediye Yönetmeliğinin 14. ve 15. maddelerinde düzenlenmiştir. 14. maddede, Artık bu yönetmeliğin yayımlanması ve müteakip sevkiyatlarda her yılın bitiminden bir ay önce seçimlere başlanacak olup, vali yardımcıları ve ülkenin en yüksek yargıçları belirli tarihlerde seçim yapmakla yükümlüdürler (Belediye Nizamnamesi, 1923). Ülkenin vali yardımcıları ve yargıçları belirli tarihlerde seçim yapmakla yükümlüdür. Bu seçimler belediye meclisi üyelerinin görev sürelerinin bitiminden bir ay önce yapılır. Kent konseyi ve komitesinin görevleri şunlardır:

1. Belediyenin yıllık bütçesini ve belediye hizmetlerine ilişkin tarifeyi ayarlamak, meclisinin ana görevleri arasındadır (Belediye Nizamnamesi, 1923),
2. Belediye ve belediye yetkilileri tüm belediye işlemlerinden sorumludur (Belediye Nizamnamesi, 1923),
3. Belediye meclisi, tüm belediye eylemlerini değerlendirmekten ve karar vermekten sorumludur. Belediye işlemleri, belediye başkanı, belediye

meclisinin karar ve onayından sonra ve görevlileri tarafından yapılır. Belediyeler, yönetmelikte belirtilen yetki ve görevler çerçevesinde özgürce bir karar alma ve kararları uygulama yetkisine sahipti ve herhangi bir yabancı kuruluştan izin almalarına gerek yoktur (Belediye Nizamnamesi, 1923),

4. Belediye meclisi, yönetim veya başka bir kuruluşla bir kredi anlaşması müzakere eder,
5. Menkul ve gayrimenkul alım satım sözleşmesi belediye meclisinin sorumluluğudur,
6. Sağlık ve sosyal yardım tesislerinin sözleşmesi ve düzenlenmesi,
7. Belediyeyi çalıştırmak için yurtdışından getirilen uzmanlar. Doktor, mühendis vb. sözleşmeleri gözden geçirmek,
8. Belediye idaresi için çalışanların ihtiyaçlarını belirlemek ve sunmak,
9. Her yıl komisyon tarafından hazırlanarak belediye meclisine sunulan bütçeyi gözden geçirmek,
10. Belediye görevlerinin yerine getirilme biçimindeki tüm bozuklukları değerlendirir, araştırır ve belediye toplantılarında sunar ve tartışmaktadır (Belediye Nizamnamesi, 1923).

Belediye Tüzüğü'nün 32. maddesine göre, her belediyede büyüklüğüne, işin önemine ve bütçenin yeterliliğine göre devlet memuru bulunurdu. Devlet memuru sayısı belediye meclisi tarafından belirlendi. Belediye başkanı ve belediye başkan yardımcısı halk tarafından seçilir ve ilgili yüksek yönetimlerin valisi, vali yardımcısı ve yargıçları tarafından onaylanırdı. Maliye başkanı, ilin mali sorumluluğu ve diğer görevliler belediye başkanı, yardımcısı ve maliye müdürü tarafından atanır ve belediye meclisi kararıyla atanırdı. Belediye çalışanlarının maaşları Belediye Meclisi tarafından belirlenir ve Kabil valisi ve illerdeki vali yardımcısı ile en yüksek yönetimlerin hâkimleri tarafından onaylanırdı (Belediye Nizamnamesi, 1923).

Gıda ve yakıt, ulaşım, çevre temizliği, sağlık ve sanitasyon fiyatlarını belirlemek de kent yönetimlerinin sorumluluğudur. Bu dönemin belediyeleri, günümüz yerel yönetimlerinin tüm özelliklerini taşıyordu. Yerel halk tarafından karar alma ve yürütme organları seçim mekanizması ile seçilmiş, işlerini tüzükte belirtilen şekilde yürütmüş, ayrı bir gelire sahip, bütçeyi belirleme yetkisine sahip ve çalışanlarıyla

herhangi bir sıkıntı yaşamadan görüşebilmişlerdir. Dış müdahale. İhtiyaçların, herhangi bir dış kuruluş tarafından kontrol edilmeyen personel maaşlarını belirlemesine izin verildi. Anayasa ve yönetmeliklerde ayrı tüzel kişiliğinden bahsedilmemektedir (Belediye Nizamnamesi, 1923).

Muhammed Nadir Şah (1929-1933): Bu dönemde 1923 Anayasası ve diğer kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır. Mohammad Nadir Şah 10 üyeli bir kabine kurdu ve başbakan kabinenin başkanıydı. Şah yönetiminin başındaydı ve yürütme organı bir başbakan ve bakanlardan oluşuyordu. Başbakan kral tarafından atanırken, bakanlar başbakan tarafından seçilir ve kral tarafından reddedilir veya onaylanır (Bugdandı, vd., 2011: 34-35).

1930 yılında Ulusal Meclis kurulmuş ve bu amaçla Loya Jirga (Büyük Meclis) oluşturulmuştur (Bugdandı, vd., 2011: 34-35). Bu parlamento kralın saltanatını onayladı. Parlamento yeni anayasa hazırlamak için üyeleri arasından 105 kişiyi seçmişti. Bu meclisin adı daha sonra Ulusal Meclis olarak değiştirildi. Yeni anayasa, 1931'de 110 madde ile meclis tarafından onaylandı. 1931 Anayasası hükümleri genel olarak 1923 Anayasasından alınmıştır. Dikkate değer değişikliklerden biri saltanatın monarşi biçimine geçmesi, ikincisi ise iki meclisten oluşan bir parlamentonun oluşturulmasıdır (Bakhtiyar ve Kasim, 2016: 104-115).

Millet meclisinin görevleri Anayasa'nın 41, 43, 44 ve 76'ncı maddelerinde düzenlenmiştir. Ulusal Meclis, ülke halkının temsilcilerinden tarafından oluşuyordu ve Afganistan'ın siyasi işleriyle ilgileniyordu. Yeni yasalar çıkarılıp yürürlükten kaldırıldı ve bütçe Millet Meclisi'nin onaylandıktan sonra yürürlüğe girdi. Cemaat temsilcileri Millet Meclisinde hazır bulundular ve milli iradeyi temsil ettiler. Millet Meclisi'nde topluluk tarafından üç yıllığına seçilen 111 milletvekili vardı (Anayasası, 1923).

Tüm bakanlar, yönetimin genel politikasından toplu olarak sorumluydu ve bireysel olarak Ulusal Meclise karşı sorumluydu (Anayasası, 1923). Senato'nun 27 üyesi vardı (Farhang ve Sediq, 1988: 404-420). Senato, deneyimli ve bilgili kişiler tarafından oluşuyordu ve bu kişiler Şah ve halk tarafından seçilirdi. Kanunların kabulü ve çıkarılması Millet Meclisi ve Senato'ya bırakıldı. Bakanlar Kurulu tarafından bir yasa tasarısı BMM'ye sunulduğunda, BMM, incelendikten sonra tasarıyı onaylanmak

üzere Senato'ya gönderdi. Benzer adımların ardından, Senato yasayı kabul edilecek ve uygulanmak üzere yürütme organına gönderdi (Anayasası, 1931).

Bakanlar, başbakan tarafından seçilen ve kral tarafından atanan merkezi yönetimin başındaydı. Kabine başbakan tarafından yönetildi ve başbakan kral tarafından atanırdı (Anayasası, 1931).

Bütün bakanlar kanunun verdiği yetkiler dâhilinde hareket etmiştir. Başbakanın yetkilerini aşan bir sorunla karşı karşıya kalırlarsa, konuyu Başbakan'a iletir ve Başbakan sorunu kendi yetkisi dâhilinde çözer; konu Başbakan'ın yetkilerini aşarsa, bir sorun ortaya çıkacaktı kralla paylaşılacaktır (Bugdandı, vd., 2011: 34-35). Şah, merkezi yönetimi önemli ölçüde güçlendirdi, bu dönemin idari sistemi merkezileşmeye dayanıyordu (Farhang ve Sediğ, 1988: 404-420). Bu dönemde ülke 9 iller bölünmüştür. İller 12 büyük yönetime, büyük yönetimler 102 yönetim ve yönetimler 163 mahalleye bölünmüştür (Bugdandı, vd., 2011: 34-35).

Taşra teşkilatlarının yönetimi üç esasa dayanıyordu. Bu ilkeler, yetkilerin genişletilmesi, görevlerin ayrılması ve sorumlulukların belirlenmesi idi. Devlet memurlarının görevleri kanunla belirlenmiş ve yetkileri sınırlandırılmıştır. Her memur, bir sonraki yüksek makama karşı eylemlerinden sorumluydu. Taşra teşkilatları, yetkinin kapsamı esasına göre yönetiliyordu. Belediyeler ve il danışma kurulları bu konumda değildi (Anayasası, 1931). Her ilde merkezi yönetim uzantıları vardı (Anayasası, 1931). Anayasa'nın 105. maddesinde belediyelerden bahsedilmiş ve belediyelerin kuruluş ve görevleri ayrı bir kanuna bağlanmıştır. Ancak bu döneme ait belediye kanunları hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır.

İllerin yüksek ve büyük yönetimlerinin merkezlerinde danışma meclisleri vardı. Bu konseylerin üyeleri yerel olarak atanır ve seçilirdi (Anayasası, 1931). Seçilen üyelerin milletvekili olduğu düşünülüyordu. Atanan üyeler, merkez ofis geliştirme kuruluşlarının başkanlarından oluşuyor ve bakanlık temsilcisi olarak görev yapıyorlardı. Bu meclis, valinin gözetiminde görevini sürdürüyordu (Bugdandı, vd., 2011: 34-36).

3.3.3. Üçüncü Dönem (1964-2021)

Yerel yönetimlerin tarihsel gelişimi incelendiğinde üçüncü dönem 1964-2021 yılları arasını kapsamaktadır. Bu dönemde Afgan devletinin başında Kral Muhammed

Zahir Şah, Muhammed Davut Han, Afganistan Halkın Demokratik Cumhuriyetçi Partisi, Mücahid İslam Devleti, Taliban İslam Emirliği, Hamid Karzai ve Aşraf Ghani Cumhuriyet dönemi yer alınmıştır. Bu dönem, Afganistan'da yerel yönetimlerin daha fazla yetki ve sorumluluk kazandığı dönemdir. 1964 Anayasası ile yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve yerel halkın daha aktif katılımı hedeflenmiştir. Bu dönemde, iller, ilçeler ve köyler yerel yönetim birimleri olarak örgütlenmiştir. Ancak, ülkenin iç çatışmalar ve siyasi istikrarsızlıklarla mücadele ettiği bu dönemde yerel yönetimler de zorluklarla karşılaşmıştır. Savaşlar, terör saldırıları ve güvenlik sorunları, yerel yönetimlerin etkinliğini ve işleyişini olumsuz etkilemiştir.

Muhammed Zahir Şah (1933-1973): Bu dönemin idari sistemi 1964 Anayasası ve 1965 Anayasası Kanunu çerçevesinde ele alınacaktır. 1964'te ve 1965'ten önce, ülkenin yönetim sistemi 1931 anayasasına göre düzenlendi (Bakhtiyari ve Kasim, 2016: 115-137).

Bu dönemin idari sistemi ilkeye odaklanmıştır. Anayasanın 8. Bölümü yönetim başlığını içerir ve ülkenin idari sistemine ilişkin 108. Maddesi aşağıdakileri sağlar: "Afganistan'ın yönetimi merkeziyetçilik ilkesine dayanmaktadır (Anayasası, 1964). Anayasa'nın 1. maddesinde, "Afganistan'da ulusal egemenlik millete aittir." diyen bir anayasa vardı ve bu konuda bazı demokratik kurumlar (Senato, Parlamento, Belediyeler ve Kent Konseyleri gibi) vardı (Anayasası, 1964).

1964 Anayasası'nın kabulüyle Afganistan modern, demokratik bir yönetime kavuştu (Bugdandi, vd., 2011: 36). Afganistan Anayasası'nın yönetim şekli ve egemenlik ile ilgili 1. Maddesi: "Afganistan anayasal bir monarşidir, bağımsız, üniter ve bölünmez bir devlettir, Afganistan'da ulusal egemenlik millete aittir." Anayasa'nın 6. maddesine göre, padişah Afganistan'da yönetimi temsil ederdi (Anayasası, 1964).

Padişah, yönetimin başında şu yetkilere sahipti: Başbakanın atanması, görevden alınması ve istifasının kabulü, Bakanların atanması ve Başbakanın önerisiyle istifa etmeleri, seçilmemiş üyelerin atanması. Senato ve Senato Başkanı, üyeler, Başkan ve Yargıtay üyeleri atanması (Anayasası, 1964).

Konsey, parlamento ve senatodan oluşuyordu. Milletvekilleri (temsilciler) halk tarafından, Senato üyelerinin üçte biri halk, üçte biri her il, üçte biri il meclisleri ve biri de padişah tarafından seçilirdi (Bakhtiyari ve Kasim, 2016: 129).

Konsej, Afganistan halkını temsil ediliyordu ve halkın ülkenin siyasi yaşamına katılımını sağladı. Anayasa'nın 41. maddesi şöyle diyor: Afganistan Meclisi, halkın iradesinin tecelli ettiği ve bütün milletin temsilcisidir. Afganistan halkı, konsey aracılığıyla ülkenin siyasi hayatına katılmaktadır. Anayasa'nın 43. maddesinde milletvekili seçimine ilişkin olarak Meclis üyeleri, halk tarafından serbest, genel, gizli ve doğrudan seçimlerle seçilir denilmektedir. Temsilciler dört yıllığına seçilirdi (Anayasası, 1964).

Yönetim, başbakanın devlet başkanı ve bakanların da üyesi olduğu bir başbakan ve bakanlardan oluşuyordu (Anayasası, 1964). Başbakan ve bakanlar kral tarafından atanırdı ve meclisten güvenoyu alırdı. Güven oylamasından sonra yönetim Şah tarafından onaylandı ve göreve başlamaktadır. Yönetim parlamentoya karşı sorumluydu (Anayasası, 1964).

Anayasanın 8. Bölümü yönetime ayrılmıştır. Afganistan'ın idari sistemi merkezileşme ilkesine dayanıyordu. Afganistan'da yönetim, merkezi ve yerel yönetimler olarak ayrıldı (Anayasası, 1964).

Merkezi yönetimde bakanlıklar dışında başka bir idari birim oluşturulmamıştır. Devlet faaliyetleri sadece bakanlıklara bölünebilir. Bakanlar, kanunlar çerçevesinde ve Başbakanın emir ve yönlendirmesi ile görevlerini ifa ettiler. Başbakan, üç yardımcısına sahiptir ve gerekli görevleri vekillerine devredebilirdi (Temel Teşkilat Kanunu, 1965). 1965 Anayasası'na göre merkezi yönetimde 14 bakanlık ve bir özerk yönetim vardı.

Anayasa'nın 108. maddesine ve Anayasa'nın 35. maddesine göre illere ayrılmıştı veya başka bir deyişle birim (idari birim) ilin toprak bölünmeleriydi. Bu dağılım nüfus, coğrafi konum, ekonomik ve sosyal esaslara göre yapılmıştır. Yerel amaçları, adli ve idari işlemleri kolaylaştırmak için iller nüfus ve coğrafi koşullara göre ilçelere ayrılmıştır. İlçe teşkilatlarının yanı sıra ilçe, mahalle ve büyük köyler de illerin alt birimleri olarak il idaresine verilmiştir. Bazı ilçeler valilik tarafından, bazıları ise büyük ilçe tarafından yönetiliyordu. Bazı mahalleler ilçe, bazı mahalleler ise büyük mahalleler tarafından yönetiliyordu (Temel Teşkilatın Kanunu, 1965). Vali, yürütme organının ve yerel ve merkezi yönetimin genişlemesinin en büyük temsilcisiydi. Valiler yaptıklarından dolayı İçişleri Bakanlığı'na karşı sorumluydu (Temel Teşkilat Kanunu, 1965).

İler, coğrafi bölgenin büyüklüğüne ve nüfusuna göre birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sıralara ayrılmıştır ve kanuna göre hepsi aynı yetkilere sahipti. İlçeler arasında sıralamada yasal bir avantaj yoktu (Temel Teşkilat Kanunu, 1965). Mahalleler, kentler ve büyük kentler köylere ayrıldı ve her köyün bir muhtar bulunmuştur. Muhtar, köyde halk tarafından seçilmiştir. Her ilin bir meclisi ve bir belediye idaresi vardı.

İl yönetimine ek olarak, her ilin halkının yönetim kararlarına katılması, yerel işlerin iyi gitmesini sağlaması yerel ve il yönetimleriyle istişare edebilmeleri için demokratik il meclisleri öngörülmüştür. Bu il meclislerinin üyeleri yerel halk tarafından serbest, genel, doğrudan ve gizli seçimlerle seçilirdi. Bu meclisler köylere yayılacaktı. Amaç, yerel halkın yerel yönetimlere daha iyi ve daha fazla katılımını sağlamaktı (Danish, 2015: 164).

Anayasa'nın 109 ve 110'uncu maddelerinin ikinci fıkrası ile Anayasa'nın 45 ve 46'ncı maddeleri il meclisleri için özelleştirildi. Anayasa'nın 109. maddesinin ilgili metni şöyledir: Her ilde bir il genel meclisi oluşturulur. İl Genel Meclisi üyeleri yerel halk tarafından serbest, genel, doğrudan ve gizli seçimlerle seçilecektir. İl Genel Meclisi, üyelerinden birini başkanlık etmek üzere seçer. İl Konseyi, eyalet kalkınma hedeflerine ulaşılmasına yardımcı oluyor. Ayrıca işlemleri iyileştirmek ve ilin genel durumunu iyileştirmek için il için bir yönetim danışmanı olarak hareket edecek. İl meclisleri, görevlerini il idaresi ile birlikte yerine getirecektir (Anayasası, 2004). İl meclisleri anayasada yer almış ancak uygulanmamıştır.

Kentsel işleri yönetmek için demokratik belediyeler kuruldu. Belediye meclisleri genel, serbest, doğrudan ve gizli seçimlerle seçilecekti. 1958 yılında belediye tüzüğü çıkarılmış ve belediyelerin çalışmaları bu tüzüklere göre yapılmıştır (Anayasası, 1964). Belediye başkanları ve meclis üyeleri seçimlerle yerel halk tarafından seçilirdi. Belediyelerin bütçelerini ayarlama yetkisi vardı.

Muhammed Davut Han (1973-1978): 1976'da yeni bir anayasa kabul edildi ve Afgan yönetim sistemi "cumhuriyet" ilan edildi (Bugdan, vd., 2016: 36). Afganistan'ın idari sistemi merkezileşme ilkesine dayanıyordu. Anayasa'nın 26. Maddesi: Afganistan'ın yönetimi merkezileşme ilkesine dayanmaktadır (Anayasası, 1976). Başkan devletin başıydı ve yönetimin yürütme organıydı. Yönetim, başkan yardımcıları ve bakanlardan oluşuyordu ve Cumhurbaşkanı'nın idaresi altında

çalışıyordu. Ülke yönetim tarafından yönetiliyordu ve 336 devlet kurumunda 17 bakanlık ve özerk bir basın dairesi vardı. Ülke 25 ile bölünmüştü ve iller merkezi yönetime karşı sorumluydu. Anayasaya göre bu dönemde yerinden yönetim ilkesi üzerine hiçbir kurum kurulmamıştır. Bu dönemde güçlü merkezi yönetim olduğu ve bir yerel yönetim olmadığı için bu bilgi elde edilememiştir (Stanikzai, 2013: 131-136).

Afganistan Halk Demokratik Cumhuriyet Parti'sinin Egemenliği (1978-1986): Bu dönemde yönetim sistemi odak ilkesine dayanıyordu. Afganistan Demokratik Halk Partisi'nin yönetimi sırasında, ülke Marksist-Komünist ideoloji tarafından yönetiliyordu. Yönetimsel açıdan bakıldığında, bu dönemin yönetim sisteminde temel bir değişiklik olmamıştır. Ülke, bir önceki dönemin (Muhammed Daud Han Cumhuriyeti dönemi) kanunlarıyla yönetiliyordu. Bu dönem, Afganistan tarihinde tarihi ve siyasi olaylar açısından çok önemli bir yere sahip olmakla birlikte, idari açıdan ele alınmamıştır (Bugdandi, vd., 2011: 36-37). 1980 anayasası hem Senato hem de Parlamento için öngörüldü. Senato üyeleri demokratik olarak halk tarafından seçilecekti. Senato ayrıca anayasayı geçirmekle görevlendirildi (Anayasası, 1980).

Milletvekilleri, meclis yürütme kurulu tarafından halk arasından seçilirdi. Mevzuat, ülke bütçesinin onaylanması, ülke programlarının onaylanması ve denetlenmesi, parlamento, Bakanlar Kurulu (yönetim) ve yargının yönetim organının oluşturulması ve Başsavcı atanması vb. Ayrıca bakanlıkları kurma ve kaldırma, bakanları seçme ve görevden alma yetkisi de sahipti. Yönetim parlamentoya karşı sorumluydu (Anayasası, 1980: Madde 36-37). Başbakanın atanmasına kadar Meclis Başkanı, Başbakanın görevlerini de üstlendi. Parlamento başkanı yürütme ve yasama liderleri olarak görev yaparak organının başıydı (Anayasası, 1980: Madde 45).

Afganistan Demokratik Cumhuriyeti Anayasası'nın 51'inci maddesinde İl, İl, İlçe, Mahalle ve Köylerde Yerel Demokratik Meclisler öngörülmüştür. Bu konseylerin üyeleri doğrudan yerel halk tarafından seçilirdi. Bu meclislerin yetki ve görevlerinin ayrı kanunlarla düzenlendiği söylendi. Ancak bu meclisler sadece kanunda kaldı ve uygulanmadı (Afganistan Demokratik Cumhuriyeti'nin Temel İlkelerinin Kanunu, 1980)

Afganistan Demokratik Cumhuriyeti'nin Yargı, Bütün yargı işlerinden sorumluydu. Yargı, anayasanın verdiği sorumluluk ve yetki sınırları içinde bağımsızdı. Merkezde yargıtay iller ve ilçelerde mahkemeler vardı. Yüksek Mahkeme,

eylemlerinden parlamento önünde sorumluydu. Tüm mahkemelerin yargı yetkisi parlamentonun yönetim organı tarafından belirlendi. Bu anlamda devlet sistemini parlamenter sistem olarak tanımlandı. Yeni anayasa, iktidardaki Demokratik Halk Partisi'nin sonuna kadar hazırlanmadı. Ülkenin bütün işleri, 1980 Afganistan Demokratik Cumhuriyeti Anayasasında yürütülmüştür.

Afganistan Demokratik Halk Cumhuriyeti sırasında üç Cumhurbaşkanı; Noor Mohammad Taraki (1978-1979), Hafızullah Âmin (1979-1999) ve Babrak Karmel (1979-1986) arasında Cumhurbaşkanlığı görevlerinde bulundular.

Dr. Necibullah (1987-1992): Bu dönemde ülke komünist düşünceyle yönetiliyordu. Yönetim sistemi merkeziyetçilik ilkesine dayanıyordu. Tüm yetki merkezi yönetimde toplandı ve ülke merkezi yönetimler tarafından yönetildi. Loya Jirga 1987'de kuruldu ve yeni anayasa Loya Jirga tarafından onaylanmıştır. 1990'da Loya Jirga'da anayasanın bazı maddeleri değiştirildi (Stanikzai, 2013:137-142).

Parlamento, Afganistan Cumhuriyeti'nin en yüksek yasama organıydı. Parlamento, birincisi Ulusal Meclis (Parlamento) ve ikincisi Senato olmak üzere iki kamaradan oluşuyordu. Millet Meclisi üyeleri (temsilciler) halk tarafından beş yıllık bir dönem için seçilirdi. Senato üyeleri, her ilden ikişer beş yıl için yerel halk tarafından, her il meclisinin iki üyesi üç yıl için ve kalan üyelerin üçte biri dört yıl için yerel halk tarafından seçilmiştir (Anayasası, 1990).

Kabine (Yönetim), Afganistan Cumhuriyeti'nin en büyük yürütme organıydı. Bakanlar Kurulu, Başbakan, Başbakan Yardımcıları ve Bakanlardan oluşuyordu. Kabine, Cumhurbaşkanı'na ve parlamento'ya karşı sorumluydu (Anayasası, 1990).

Merkezi yönetim teşkilatı Başbakan, Başbakan yardımcıları, kıdemli danışmanlar, 24 Bakanlık, sekiz daire, Yüksek Mahkeme Ulusal Konseyi ve Başsavcı, Yüksek Uzlaşma Komisyonu, Sendikalar, Konseyler ve Komitelerden oluşuyordu. Yönetim bu organlar aracılığıyla yapıldı.

Yargı bağımsız bir yönetim organıydı. Ticaret alanında hukuk içinde bağımsızdı. Başkan, yardımcısı ve Yargıtay'ın diğer üyeleri Cumhurbaşkanı tarafından atanıyordu. İllerde, kentlerde ve kasabalarda mahkemeler vardı (Anayasası, 1990).

Anayasanın 11. Bölümü yönetime ayrılmıştır. Anayasa'nın 128. maddesine göre Afganistan Cumhuriyeti'nin yönetimi merkezi ve yerel yönetimler temelinde

örgütlenmiştir. Ülke illere, kentlere ve mahallelere bölündü. Vali ilin başında, ilçe başkanı ilçenin başında, belediye başkanı kentin başında ve başkanlar ilçelerin başındaydı. Bu örgütlerin başkanları merkezi yönetim tarafından atanır ve merkezi yönetim tarafından kontrol edilirdi (Anayasası, 1990: Mad. 128).

Her ilde il meclisi ve her ilçede bir ilçe meclisi vardı. Bu konseylerin üyeleri yerel halk tarafından üç yıllığına seçilirdi. Meclislerin başkan ve kâtipleri kendi aralarından seçilirdi. 360 İl ve ilçe meclisleri, yasaya uygun olarak, yerel kalkınma hedeflerine ulaşılmasına yardımcı olur ve yerel makamlara sorunların iyileştirilmesi konusunda tavsiyelerde bulunurdu (Anayasası, 1990).

Her ilde belediyelerin ilçeleri ve mahalleleri vardı. Kenti ve mahallelerini yönetmek için mahalle meclisleri vardı. Anayasa veya diğer kanunlar, belediye başkanlarının, milletvekillerinin ve belediye meclisi üyelerinin seçimi ve atanması hakkında fazla bilgi mevcut değildi.

Mücahitler İslam Devleti (1992-1996): 1992 Yılında Mücahitler dönemi başladı neredeyse bu dönem on yıl sürdü. Bu dönemde, Dr. Necibullah'ın büro yapıları büyük ölçüde korunmuştur. Bir İslam Devleti olarak başlayan Sabghatullah Majdadi, Devlet teşkilatını şu şekillerde oluşturdu. Maliye Bakanlığı, Kentsel Kalkınma Bakanlığı, Enformasyon Bakanlığı, Halk Sağlığı Bakanlığı, Sosyal İşler Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Avukat, Güvenlik Bakanlığı, Bakanlık Kamu İşleri, Su ve Enerji Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Yüksek Eğitim Bakanlığı, Sınırlar Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, İletişim Bakan Yardımcısı, İletişim Bakanlığı, Belediyeler Bakanlığı, Kırsal Rehabilitasyon Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve bir dizi Bakanlık çağrıldı. Devlet teşkilatı sonlandırılmadı. Mücahit yönetiminin şekli parlamenter sisteme dayanıyordu. Cumhurbaşkanı yönetimin başında, başbakan ise yönetimin (kabine) başındaydı. Bu dönemde Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin idari teşkilatı Kamu Yönetimi adı altında kurulmuştur. Bazı bakanlıklar ve bakanlıklar devlet teşkilatında kurulmuş, bazıları ise yeniden adlandırılmış, birleştirilmiş veya kaldırılmıştır (Stanikzai, 2013: 146-149).

Mücahitler döneminde her bir Mücahit grubu veya siyasi parti kendi bölgelerine göre hüküm sürdüler. Sermaye, her biri kendi alanına sahip beş kuruluş arasında bile bölündü. Bu nedenlerle, Mücahitler döneminde kapsamlı bir yönetimin eksikliği

hissedildi. Bu dönemde yerel yönetimlerden ve bu alandaki araştırmalardan bahsetmek güçtür (Bakhtiyari ve Kasim, 2016: 178-201).

Sonuç olarak, Mücahidler arasındaki örgütsel savaş başladı ve neredeyse on beş yıl sürdü. Bu umutlar sadece savaş sırasında gerçekleşmedi, Ayrıca ülkenin bugüne kadar elde ettiği tüm başarılar elde edilmiştir. Sonunda yani toplumun neredeyse tüm altyapısı savaş tarafından tahrip edildi. Bununla yönetim de anlamını kaybetti.

Taliban'ın İslam Emirliği (1996- 2001): Başlangıçta, Taliban hedeflerini çok dar ve basit hale getirdi. İktidarı ele geçirdiğinde siyasi sistemi bile değiştirdi, Emir El-Muminin ilan etti. Daha sonra aşağıdaki hedefleri eylem şekli olarak belirledi ve uygulamaya başladı.

1. İslam Devleti kurulması,
2. İslam, devletin dinidir,
3. Şeriatın gerçekleştirilmesi,
4. İslami kurumların kurulması,
5. Zekât, usher ve bileşen gibi İslami finansal alımlar.

Taliban yönetiminin biçimi otoriterliğe dayanıyordu. Bu dönemde şeriat yönetiminin şekli belirlenmiş ve bunun için yeni bir anayasaya ihtiyaç duyulmamış, ülke kanun ve kararnamelerle yönetilmiştir. En prestijli yönetim organı, altı üyeli Geçici Yönetim Konseyi veya Yüksek Konsey adı verilen bir organdı. Bu konsey aslında yönetimin konumundaydı ve başkanı da Cumhurbaşkanı konumundaydı. Bu dönemde biri Kabil'de, diğeri Kandahar'da olmak üzere iki yönetim merkezi vardı (Attayi, 2010: 525-526). Bu yönetim konseyi, Geçici Konsey ve Askeri Konsey olmak üzere iki komiteye ayrıldı. Ülke geçici bir konsey, bakanlar, yargı ve başsavcı tarafından yönetiliyordu.

Taliban'ın İslam Emirliği Örgütü, Başbakan, Yüksek Mahkeme, 27 bakanlık, 10 başkanlık, komisyonlar, Kızılây ve Başsavcılık'tan oluşuyordu. Ülke illere, kentlere ve köylere bölündü. İlin başında bir vali, ilçenin başında bir ilçe başkanı ve köyün başında bir belediye başkanı vardı. İl ve ilçelerde merkezi yönetim uzantıları vardı. Taşrada kent yönetimi vardı ve belediye idaresi belediye kanununa tabiydi. Belediye kanunu uyarınca, belediye idaresi için gelir, gider ve bütçe ayrı bir tüzel kişilik tarafından kabul edildi ve yönetim kontrolü hiyerarşiye tabi değildi. Belediye başkanı atandı ve

belediye meclisi kanunda yer almıyordu. Taliban döneminde, Mücahidler ve diğer grupları ve Taliban arasında iç çatışmalar devam edidi. Bu nedenle, yönetime dikkat edilmemiştir (Bakhtiyari ve Kasim, 2016: 202-227).

1747 yılından 2021'e kadar, Afganistan'da yerel yönetimlerin idari sistemi, zaman içinde değişiklik göstermiştir. Bu değişiklikler, ülkedeki siyasi, ekonomik ve sosyal koşullarla ve yabancı müdahalelerle ilişkilidir. Afganistan'da yerel yönetimlerin idari sistemi, geleneksel olarak, kabile liderleri veya kentlerdeki yerel aileler tarafından yönetilirdi. Ancak, 19. yüzyılın sonlarından itibaren, ülkenin modernleşmesiyle birlikte, merkezi hükümetlerin yetkileri artmaya başladı ve yerel yönetimlerin yetkileri kısıtlandı. Sovyetler Birliği'nin 1979'da Afganistan'ı işgal etmesinden sonra, ülkede merkeziyetçi bir idari sistem kuruldu ve yerel yönetimlerin yetkileri daha da kısıtlandı. Taliban'ın iktidara gelmesinden sonra ise, yerel yönetimlerin tamamen kaldırıldığı ve ülkede tek tip bir yönetim modelinin benimsendiği bir dönem yaşandı. Afganistan'da 2001 yılında gerçekleşen ABD müdahalesinden sonra, yerel yönetimlerin yeniden kurulması ve yetkilerinin genişletilmesi gündeme geldi. Bu süreçte, ülkede 2004 yılında yeni bir anayasa kabul edildi ve buna göre, ülke 34 iller bölündü. Her il, bir vali tarafından yönetildi ve yerel yönetimlerin yetkileri genişletildi. 2004 yılında kabul edilen Afganistan Anayasası, ülkenin federal bir yapıda yönetilmesini öngörmüş, yerel yönetimlere geniş yetkiler vermiştir. Ancak uygulamada, merkezi hükümetin yerel yönetimler üzerindeki kontrolü oldukça kuvvetlidir ve yerel yönetimlerin yetkileri sınırlı kalmaktadır. Ayrıca, ülkedeki istikrarsızlık, terörizm ve yolsuzluk gibi sorunlar, yerel yönetimlerin etkin bir şekilde çalışmasını da engellemektedir.

3.3.4. 2021 ve Sonrası: Afganistan'da Mevcut Kamu Yönetim Sisteminde Yaşanan Dönüşümler

2021'li yıllardan günümüze kamu yönetim sistemi bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreçte diğer ülkelerin, uluslararası örgütlerin yerel yönetim sistemi üzerindeki etkileri belirleyici olmuştur. Bu dönem, 2021 yılından itibaren başlamış olan dönemdir. Bu dönemde, Afganistan'da yerel yönetimlerin geleceği belirsizlik içindedir, çünkü ülkede siyasi ve güvenlik koşullar büyük değişimler geçirmiştir. Bu dönemde yerel yönetimlerin nasıl örgütleneceği ve rolünün ne olacağı henüz belirsizdir. Taliban'ın yönetimi ele geçirmesinin ardından, yerel yönetimlerin nasıl

örgütleneceği ve işleyeceği konusunda net bir yol haritası henüz oluşmamıştır. Yerel yönetimlerin rolü, yetkileri ve işlevleri üzerinde belirsizlikler bulunmaktadır.

3.3.4.1. Afganistan Üzerine Doha'da Barış Müzakeresi

Doha Anlaşması 29 Şubat 2020'da ABD ile Taliban arasında Katar'ın Doha kentinde imzalandı (Qazi, 2020). Bu anlaşma ABD ve NATO birliklerini Afganistan'dan çekmesi, Taliban'ın El Kaide'nin kendi kontrolleri altındaki bölgelerde faaliyet göstermesini izin vermemesi ve Taliban ve Afganistan İslam Cumhuriyeti arasındaki müzakerelerin taahhüdüydü. Bu anlaşmaya barış anlaşması da denir (BBC, 2020). Anlaşma Çin, Rusya ve Pakistan tarafından desteklendi ve Güvenlik Konseyi tarafından oybirliğiyle onaylandı, ancak o zaman Afgan yönetimi anlaşmaya taraf olmadığı için dâhil edilmedi. ABD birliklerinin Afganistan'dan çekmesinden sonra, Taliban Afganistan genelinde büyük çaplı bir saldırı başlattı ve sonunda Kabil'in Taliblerin eline geçmesine, Cumhurbaşkanının görevden alınmasına ve Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin çöküşüne yol açtı (Doucet, 2020). Taliban Barış Antlaşması dört bölüme ayrılmıştır. (Mohmand, 2021: 161-164):

1. Afgan topraklarının ABD ve ortaklarının güvenliğine yönelik oluşturduğu herhangi bir tehdit güvenliğine karşı kullanılmasını önleyecek garantiler ve yaptırım mekanizmaları,
2. Tüm yabancı birliklerin Afganistan'dan çekilmesi için garantiler, yürütme mekanizmaları ve bir takvimin duyurulması,
3. Afgan toprakları ABD ve müttefiklerinin güvenliğine karşı kullanılmayacak olması. Uluslararası tanıkların huzurunda ABD tarafından devlet olarak tanımayacak ve Taliban olarak bilinen Taliban İslam Emirliği ile Afganlar arası müzakereler 10 Mart 2020'de başlayacaktır.
4. Kalıcı ateşkes, Afganlar arası görüşme ve müzakerelerin gündeminde yer alacaktır. Afganlar arası görüşmelere katılanlar, Afganistan için gelecekteki kapsamlı ve uzun vadeli bir ateşkesin arka planı ve tasarımı ile siyasi bir yol haritasının tamamlanıp üzerinde anlaşmaya varılmasının ardından açıklanacak olan uygulama usulleri hakkında konuşulacaktır.

Taliban'ın geçici yönetimi olarak da bilinen Afganistan İslam Emirliği'nin geçici yönetimi, Afganistan'daki durumu ele almak için 2021'deki Taliban işgalinden bu yana Afganistan'da kurulmuş bir yönetimdir. Bu kabinenin en önde gelen üyeleri arasında ABD kara listesinde bulunan ve uluslararası alanda aranan kişiler yer almaktadır. Afganistan İslam Emirliği yönetimi, Afganistan'daki Taliban İslami Hareketi'nin mevcut çerçevesinde uygulanan Afganistan yönetimidir. Bu kanun yasama, yürütme ve yargı sistemlerinden oluşmaktadır, ancak yeni anayasa 2022'de hazırlanacağı için mevcut düzenleme geçicidir. Bu arada, mevcut yönetim, Afganistan Anayasası 1964'un değiştirilmiş versiyonunun geçici olarak ülkenin en yüksek yasası olarak hareket ettiğini duyurdu (Hashimy, 2022).

Muhammed Omar, 1996'dan 2001'e kadar Afganistan'ın ana siyasi yapısından en yüksek liderdi. Omer resmen Müminlerin emiri olarak tanıtıldı. 1998 Anayasa taslağında, Amir el-Mu'minin, devlet başkanının resmi unvanıydı. Şu anda bu görev, ülkenin en yüksek dini otoritesi olan Afganistan İslam Ordusu'nun devlet başkanı, başkomutanı Hebatullah Ahundzadeh'in elinde ve tüm siyasi karar ve atamalarda son söz sahibidir. Tüm yasa koyucular, kabine bakanları ve yargıçlar, Liderlik Konseyi ile istişare ve onay alındıktan sonra doğrudan dini lider tarafından atanır. Ancak fakih, nihai onay için yetkilileri aday göstermek üzere liderlik konseyi üyelerini de aday gösterebilir (Watkins, 2022).

Liderlik konseyi, üyeleri molla Omer rejiminin üst düzey yetkilileri olan ve Pakistan'ın Ketta Şurası olan Afganistan İslam Emirliği'nin yürütme ve yasama organlarından biridir. Liderlik konseyinin selefi, başkanlığını bizzat Omer'in yaptığı Afganistan İslam Emirliği Yüksek Konseyi idi. Konsey, kabine bakanları, baş adalet ve üst düzey askeri komutanlardan oluşur. Liderlik Konseyi 30 üyeden oluşur. Yarısından biraz fazlası, çeşitli politika alanlarını denetlemekten sorumlu olan komisyona liderlik ediyor. Diğer üyeler arasında kıdemli ulema komutanları yer alıyor. Devralmalarından önce, Taliban 2021'de bir liderlik konseyi tarafından yönetiliyordu ve komisyonlar devlet kurumları ve kontrolleri altındaki bölgelerde departmanlar olarak hareket ediyordu. Şu anda Liderlik Konseyi, hâkimleri, komutanları ve kabine bakanlarını onaylama veya görevden alma yetkisine sahip Afgan kabinesi, yargı ve güvenlik güçlerinin yasal denetimine sahiptir. Ancak savunma bakanı, işleri bakanı ve dışişleri bakanı gibi kabine atamaları doğrudan

liderlik konseyi tarafından yapılır. Ancak, kabine içindeki daire başkanlarının çoğu üyesi çoğunlukla konsey üyesidir ve her iki organa karşı sorumlulukları eş anlamlıdır. Uygulamada kabinenin pratik olarak yetersiz olduğu ve çoğu kararın liderlik konseyi tarafından alındığı anlamına gelmektedir. 2021 itibariyle, hiçbir ülke Afganistan İslam Emirliği'ni Afganistan'ın de resmi yönetimi olarak tanımamıştır. Liderlik Konseyi'nin kurucu organları şunlardır (Sayed, 2021):

- Yüksek Adalet Divanı
- Siyasi İşler Komisyonu
- Askeri İşler Komisyonu
- Kültür İşleri Komisyonu
- Ekonomi Komisyonu
- Bağımsız Mali İdaresi
- Eğitim Komisyonu
- Sağlık Komisyonu
- Kurumsal Komisyon
- Mahpus İşleri Komisyonu
- Tarım Komisyonu
- Kamu Hizmetleri Teşkilatı
- Hudut ve sınır Komisyonu
- Yetim ve Özürlüler İdaresi
- Bilgi Komisyonu
- Maden Komisyonu
- Rehberlik ve Davet Komisyonu
- Sivil kayıpların önlenmesi/dinlenmesi raporları
- Din bilimi ve denetim görevlileri.

Başbakanlık 2021'de Kabil'in ele geçirilmesinden sonra kurulmuştur. Başbakanın mevcut konumu çok sınırlıdır ve Afgan kabinesinin başı olarak kamu hizmetini denetlemekten sorumludur. Mevcut Başbakan, 7 Eylül 2021'de atanan Mohammad Hassan Ahund'dur. Başbakanın ayrıca birinci başbakan yardımcısı ve ikinci başbakan yardımcısı olmak üzere iki yardımcısı vardır. Bu pozisyonlar sırasıyla Abdul Ghani Baradar ve Abdul Salam Hanafi tarafından yürütülmektedir. Başbakan

ve Başbakan Yardımcıları Liderlik Konseyinin üyeleridir, genellikle Siyasi İşler Komisyonunun başkanı veya üyeleridir. Mevcut kabine, 7 Eylül 2021'de ilan edilen geçici bir yönetimdir. Ancak kabinede kadınlar yer almadı. Kabine, bakanlık ve daire başkanlarının çalışmalarını koordine ederek Afganistan'ın kamu hizmetini denetlemekten sorumludur. Teoride, liderlik konseyi kabinenin çalışmalarını denetlemekten ve başbakan, içişleri bakanı, dışişleri bakanı ve savunma bakanı gibi pozisyonları doğrudan atamaktan sorumludur. Ancak uygulamada, kabine üyelerinin çoğu aynı zamanda kendi komisyonlarının üyesi veya başkanı olan ve liderliğe rapor veren liderlik konseyinin üyeleridir.

Kabinenin sonlarına doğru Taliban yönetimi, Parlamento İşleri Bakanlığı, Barış Bakanlığı, seçim komisyonları ve seçim şikâyetlerini kaldırma kararı alınmıştır. Taliban, daha önce eski Kadın İşleri Bakanlığı'nı İyiliği Ezberleme ve Kötülüğü Yasaklama Bakanlığı'na dönüştüren iki bakanlık ve iki komisyonun kaldırıldığını duyurdu (Sayed, 2021). Adalet Bakanlığı dışında, önceki yönetimin herhangi bir biçiminde işleyen bilinen resmi bir yargı sistemi yoktur. Yargı artık Taliban isyanı sırasında kurulan geçici mahkemelere dayanmaktadır. Mevcut yargı resmi olarak Liderlik Konseyi'nin bir parçasıdır.

Yargı sistemi, adil yargılanma, ağır ceza için yasal temsil eksikliği nedeniyle insani ve yasal hakları nedeniyle ciddi şekilde eleştirilmektedir. Ancak diğerleri, yönetimin yolsuzluğu nedeniyle Taliban'ın yargı sisteminin adaleti sağlamada daha verimli olduğunu savunuyor. Bu nedenle, Taliban mahkemeleri, davaları çözmek için kırsal alanlarda yerel halk tarafından sıklıkla arandı. Yüksek Mahkeme muhtemelen Afganistan İslam Emirliği Yüksek Mahkemesinin sonucudur. Bu mahkeme son çare olarak hareket eder, ancak Yüksek Adalet Divanı Başkanı, liderlik konseyinin bir parçası olarak yalnızca Emir el-Müminin'e karşı sorumludur. Yüksek Adalet Divanı Başkanı, Liderlik Konseyi ile istişare halinde Emir el-Mümin tarafından atanır. Her ilde bir hâkim ve iki alimlerden oluşan bir il mahkemesi vardır. İl mahkemeleri, yerel düzeyde çözilemeyen sorunları çözen ilk derece mahkemesi olarak hareket eder. İl mahkemesi hâkimleri, Amir al-Momenin'in onaylanması ve atanması için eyalet valileri tarafından aday gösterilir. Hukuki uyuşmazlıklar ilk olarak ilçe, belediye ve köy jirgaları tarafından ele alınmıştır. Bazı alimler ve bir komutan, eğer olay militanlarla ilgiliyse, davalardan sorumluydu. Kabil, Kandahar, Herat veya Mezar-ı

Şerif gibi daha büyük kentlerde, davalar nitelikli bir hukukçu yargıç tarafından görülür (Clark, 2011).

Taliban yönetimi, Afgan Ulusal Konseyi'nin yakında faaliyete geçeceğini söylüyor, ancak nasıl çalıştığına dair daha bilgi yok. Ancak Taliban yönetimi gelecekte hem büyük Konseyi'nin hem de Halk Konseyi'nin kurulacağı konusunda ısrar ediyor, ancak soru, Taliban'ın amacının Wolesi Jirga veya başka bir yeni konsey olup olmadığı, ancak Taliban yönetimi alimler Konseyi'nin kurulmasında ısrar ediyor ve ülkenin çeşitli sorunlarını çözmek için tavsiyelerde bulunacaklar. Taliban'ın Ulusal Meclis üzerindeki konumu hala belirsizdir. Ancak Taliban yönetimi, yeni sistemin Ulusal Meclis'in yapısını değiştireceğini ve önceki yönetimle aynı olmayacağını söylüyor. Ancak Taliban, Ulusal Meclis'in yeni rejim altında nasıl çalışacağı konusunda ayrıntılı bilgi verilmemektedir.

3.3.4.2. Yerel Yönetim Sisteminde Yaşanan Güncel Gelişmeler

Afganistan'da bağımsızlığını ilan etmesinden bu yana terör eylemleri, devam eden iç çatışmalar ve uluslararası toplumun Afganistan için uygulamaya çalıştığı stratejiler, ülkenin idari sistemini ve dolayısıyla yerel yönetimlerin gelişmesini olumsuz etkilemiştir. 1979 Sovyet İşgali sonrası idari belediye yönetimleri için en önemli konulardan biri çeşitlilik olmuştur. Ülkedeki Sovyet İşgali'yle yerel yönetim sistemi güvenilirliğini kaybetti. Ülkenin bazı bölgeleri Mücahitler'in (yerel askeri güçler) bazı bölgeleri de diğer siyasi grupların yönetimi altındaydı. Bu durumdan belediyeler de yerel düzeyde idari olarak olumsuz etkilendi ve bu bölgedeki belediyelerin kontrolü mücahit grupları tarafından sağlandı. 1991'de Sovyet destekli yönetim düştüğünde, mücahitler ülke içinde birbirlerine saldırmaya başlamadan önce durum kısa bir süre istikrar kazanarak ülkede iç savaş başlattılar. Ülke genelinde yaşanan iç karışıklıklar neticesinde Taliban 1996 yılında otoriter rejimi ile ülke genelinde hakimiyetini kurmuş üstelik bu süre zarfında totaliter bir yönetim altında yerel yönetimler oluşturulmuştur.

Taliban rejiminin çöküşünün ardından Afganistan'daki savaşı bitirmek için ulusal bu nedenle temsili bir devlet kurmak gerekliydi. Bu ihtiyacı tartışmak için Birleşmiş Milletler, Amerika Birleşik Devletleri'nin önerisi üzerine 2001 yılında Almanya'da Bonn konferansını düzenledi ve nihayetinde Afgan siyasi partileri ile Mücahid liderleri arasında Bonn anlaşması imzalandı. Bu anlaşma, kalıcı bir

demokratik yönetimin oluşturulması için demokratik bir geçiş dönemi öngörüyordu. 2001'den sonra ortaya çıkan merkezi ve yerel yönetim yapısı, ülkenin siyasi gündemine güvenlik, hukuk, barışın temeli ve insan haklarını koydu. Merkezi yönetimin iyi yönetişim uygulamaları, Cumhurbaşkanlığı'na bağlı Bağımsız Yerel Yönetimler Başkanlığı'dır. 30 Ağustos 2007 tarih ve 1047 sayılı Kararname ile kurulan Bağımsız Yerel Yönetimler Başkanlığı, yerel yönetim işlerini yürütmekten, yasa ve yönetmelikleri, programları uygulamaktan il, belediye ve ilçedeki koordinatörlük ilgili departmanlar aracılığıyla resmi işleri yürütmekten sorumludur. Bütün yerel organlar Cumhurbaşkanlığı'na bağlı Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı tarafından denetlenmekte ve yönetilmektedir. Bütün ilçe ve köylerdeki yerel yönetim kurumları tarafından idare edilmekle birlikte, merkezi yönetim tarafından kararların çoğunu alınmaktadır. Afganistan'da yaşanan siyasi, ekonomik, güvenlik ve yönetim sorunlarının etkileri yerel yönetimleri de etkilemektedir. Yirmi yıl sonra Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin sistemi 15 Ağustos 2021'de Taliban'ın eline geçti. Taliban kabinesi, teşkilat uyarlama komisyonunun yerel yönetim başkanlığının adını "Belediyeler Genel Müdürlüğü" olarak değiştirmesine karar vermiştir. Kabil Belediyesi hariç tüm il ve ilçe belediyelerinin Belediyeler Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Ancak şu ana kadar bu göreve atanmış kimse yoktur. Kısa zaman sonra Taliban kabinesi tarafından, "Belediyeler Genel Müdürlüğü" olarak değiştirilen yerel organların idaresini kaldırılmıştır ve Kabil belediyesi hariç tüm ildeki ve ilçedeki belediyeleri, il müdürlüğe bağlanmıştır. Ancak bundan bir süre sonra Taliban lideri Molahbatullah Akhonzadeh'in emriyle illerdeki ve ilçedeki belediyeler, ilgili il müdürlüğe amirlerinin denetiminde faaliyet gösterecektir. İldeki başkan (vali), Amir al-Mu'minin tarafından liderlik konseyine danışılarak atanan valilerden sorumludur. Vali, sırayla, yönetişim ve güvenliğin çeşitli yönleriyle ilgilenmek üzere kurulan çeşitli komisyonlar aracılığıyla ilin idaresini denetler. Eyalet valisi, aynı zamanda Dini Lider tarafından atanan birkaç ilçeye başkanlık edilmektedir. Bu karara göre İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve belediye genel Müdürlüğü yetkililerinden oluşan heyet görevlendirilerek bu Müdürlüğün araç, gereç ve teçhizatı tescil edilerek taliban işleri dairesine teslim edilmelidir. Taliban liderinin talimatına göre, bu Taliban'ın Maliye Bakanlığı da Belediyeler Genel Müdürlüğü'nün cari mali yılının (2022) kalan bütçesini İşler Daire Başkanlığı'na devretmekle yükümlüdür.

Aynı şekilde Taliban'ın iktidara gelmesiyle beraber bir önceki cumhuriyetin sekiz idaresi ve yönetimi feshedildi. Ulusal Güvenlik Konseyi İdare si, Parlamenter İşlerden Sorumlu Yönetim Bakanlığı, Meshrano Jirga ve Wolesi Jirga Müdürlükleri, Seçim ve Şikâyet Komisyonları, Anayasal İzleme Komisyonu ve İnsan Hakları Komisyonu Taliban'ın tarafından bir yıllık yönetimi sırasında feshedilen idareler arasındadır.

Afganistan'ın yeni siyasi sistemi, yıllarca süren savaş ve iç çatışmalardan sonra ortaya çıktı, ancak yirmi yıl sonra, Afganistan'daki cumhuriyetçi sistem, şaşırtıcı ve öngörülemez bir şekilde askeri güç tarafından yeniden dağıtıldı. Amerika Birleşik Devletleri demokrasi, iyi yönetim ve kadın haklarının savunulması gibi yirmi yıllık vaat ve hedeflerinden hiçbirini yerine getirmeden ülkeyi terk etti. Afganistan'ın yirmi yıldır demokratik, özgür ve ayrımcı olmayan bir toplum oluşturma ve koruma çabası boşa çıktı ve ülke çapında bir kez daha umutsuzluk hüküm sürmektedir.

2021'de Afganistan'da gerçekleşen olaylar sonrasında, Taliban'ın iktidara gelmesiyle birlikte ülkenin kamu yönetim sisteminde önemli değişiklikler yaşandı. Taliban, kendi kontrolündeki bölgelerde kendi yönetim sistemini kurarken, Afganistan yönetiminin yaptığı reformların çoğunu geri alınmıştır. Afganistan'daki yerel yönetim sistemi, Taliban'ın yeniden iktidara gelmesi sonrasında önemli değişiklikler yaşadı. Taliban, ülkenin farklı bölgelerinde kendi yönetimlerini kurdu ve bazı yerel yönetim birimlerinin kontrolünü ele geçirdi. Bu yerel yönetim birimleri arasında ilçeler, köyler ve kabileler gibi çeşitli alanlar yer almaktadır. Ancak ülkedeki istikrarsızlık ve güvensizlik nedeniyle yerel yönetimlerin gelecekte nasıl bir yol izleyeceği belirsizdir.

4. KABİL'DE BELEDİYE YÖNETİMİ: SORUNLAR VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

4.1. Kabil İline İlişkin Genel Bilgiler

Kabil, Afganistan'ın başkenti ve en kalabalık kenttir. Asya'nın ortasında bulunan kent, nüfus açısından Afganistan'ın en büyük kenti olan Kabil, ülkenin ticari, ekonomik ve kültürel merkezlerinden biridir. Tarihi boyunca, Persler, Makedonyalılar, İskitler, Türkler, Moğollar ve İngilizler gibi çeşitli kültürler tarafından yönetilmiştir.

Günümüzde, Kabil Afganistan'ın siyasi, kültürel ve ekonomik merkezi olarak hareket eden dünyanın en büyük 75. kentidir (World Mayor, 2021). Kabil kentinin, Kuzeybatıda Parwan, Kuzeydoğuda Kapisa, Doğuda Laghman, Güneydoğuda Nangarhar, Güneyde Logar ve Güneybatıda Vardak Maidan ile ortak bir sınırı vardır. Kabil ili 4585 km² Yarisından fazlası engebeli dağlar ve ovalardan oluşan kentin üçte biri düz arazidir. Kabil'in en yüksek zirvesi olan Paghman Dağı 4700 metre yüksekliğindedir ve ilin diğer dağları 2000 ila 3000 metredir. Kabil'in geri kalanı tarımsal tortul topraklardır (Ariaz, 2000). Kabil nehir kenti iki kısma ayrılmaktadır ve Kabil'de halkların nehirden geçişi için çok sayıda köprü yapılmıştır. Bunların en ünlüleri Pole Khashti Köprüsü, Bagh Omomi Köprüsü, Şah Dushamshire Köprüsü ve Mahmoud Han Köprüsü'dür. İklim değişikliği sorunu nedeniyle 21. yüzyıldan beri Kabil nehri yılın büyük bir bölümünde kuru kalmakta sadece kışın ve ilkbaharda suyla dolmaktadır. Bala Hesar'ın yanında Heshmat Kan Lake adında kentte büyük bir göl vardır (United Nation, 2017).

Kabil halkı Farsça ve Peştuca konuşmaktadır. Kabil, %85.9'u kentsel alanlarda ve %14.1'i kırsal alanlarda yaşayan 5.3 milyon nüfusa sahiptir. Kabil, ülkenin dört bir yanından gelen Afganlar da dahil olmak üzere nüfusu ile ülkedeki etnik açıdan en çeşitli kenttir (Skaine, 2009). Kabil nüfusunun yaklaşık %45'i Peştun'dur. Dörtte biri Hazara, diğer %25'i Tacik ve azınlık etnik grupları arasında Beluç, Özbek, Türkmen ve Afgan Hinduları yer almaktadır. Kabil nüfusunun neredeyse dörtte üçü Sünni İslam'ı takip ediyor ve sakinlerinin yaklaşık %25 Şiidir. Kabil'deki nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Peştun, Tacik ve Hazara topluluklarının yanı sıra Özbek, Türkmen, Kuçi, Kızılbaş, Hindu, Sih ve diğer gruplar da vardı ve daha geniş olan Kabil iline Peştun ve Tacik grupları hakimdir (NSIA, 2020). Bu ildeki tarihi yerler arasında Babar Bagh, Maranjana Tepesi, Çehil Seton Sarayı, Karte Sakhi, Darelman Sarayı,

Takht Astalaf, Paghman Sarayı'dır. Kabil'in başlıca ürünleri arasında taze ve kuru meyveler, Afgan halıları, koyun derisi, yerel giysi, aksesuarlar ve antik ürünlerin yer almaktadır. 1978-2001'deki iç savaşlar bu sektörde birçok sorun görmüştür ve ekonomiye çok zarar verilmiştir (Ministry of Mines and Petroleum, 2022).

Günümüzde Kabil kenti, Hindu Kush arasındaki dar bir vadide yüksekte bulunur ve Kabil Nehri ile sınırlanır. 1790 metre (5873 ft) yükseklikte, dünyanın en yüksek başkentlerinden biridir. Antik ipek yolu önemli bir varış noktası olan Kabil'in, Ahameniş Pers İmparatorluğu döneminden bu yana bahsedilen 3500 yaşın üzerinde olduğu söylenmektedir. Asya'da bir kavşakta (Batıda İstanbul, Türkiye ile Doğuda Hanoi, Vietnam'ın aşağı yukarı yarısı arasında) bulunan bu merkez, Orta Asya ve Güney Asya'nın ticari yollar boyunca stratejik olarak yerleştirilmiştir (Tadjbakhsh, 2012). Geleneksel olarak Tartarya, Hindistan ve İran arasındaki buluşma noktası olarak görülüyordu. Kabil ayrıca Seleukoslar, Kuşanlar, Hindu Şahları, Türk Şahları, Samaniler, Harezmler, Timurlar ve Moğollar dahil olmak üzere çeşitli diğer hanedanların ve imparatorlukların yönetimi altında olmuştur. 16. yüzyılda Babür İmparatorluğu, Kabil'i ilk yaz başkenti olarak seçilmiştir, bu süre zarfında giderek zenginleşti ve önemi artmıştır (Samrin, 2006). Nadir Şah'ın Hindistan'ı işgal etmesinin ardından kısa süreliğine Afşarlıların kontrolü altına girmiştir ve nihayet 1747'de Afgan İmparatorluğu'nun yerel yönetimine girene kadar Kabil, 1776'da Timur Şah Durrani tarafından başkent olarak seçilmiştir (Hanifi, 2011).

Kabil daha önce birkaç kez yıkıldığı için, Kentin etrafına savunma amaçlı tahkimatlar inşa edildi. Surlar o zamandan beri büyük savaşlar görmüş olsa da kalıntıları günümüze kadar gelebilmiştir (Ghubar, 1999). Daha sonra 1880 yılında Abdurrahman Han döneminde yeniden gelişmeye başlayan kent, en önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Günümüzde bu döneme ait birçok eser bulunmaktadır. Özellikle Cumhurbaşkanlığı Sarayı, Bage Bala parkı ve saray en bilinen eserleri arasındadır. Modern devlet anlayışıyla birlikte halkın refahı ve sosyo-kültürel gelişimi için eğitime önem verilmiş, üniversiteler ve okullar kurulmuş, 1901 yılında iktidara gelen Amir Habibullah Han döneminde Kabil önemli kentsel ve sosyal gelişmelere uğramıştır ve kent büyük bir gelişme göstermiştir. Ancak aynı dönemde bağımsızlık mücadelesi verildiği için gelişme yavaş ilerlemiştir. 1919'da Amanullah Han'ın bağımsızlığının ilanından sonra, Kabil'in modern bir kent olması için adımlar atılmıştır

ve ilk kez farklı Avrupa ülkelerinden mühendislerin sorumluluğunda bir kent planı hazırlanmıştır. Bu stratejinin bir parçası olarak kentin çekirdek ve kamu kurumları birleştirilecek şekilde tasarlanmıştır.

Zahir Şah'ın (1933-1973) sonraki döneminde daha ekonomik ilerlemeler uluslararası ticaret ve transit yollar gelişmiş, sanayi alanında, özellikle tekstil işinde ilerlemeler kaydedilmiştir. Kentlerarası ve kent içi ulaşım planları kısa, orta ve uzun vadeli planlar olarak hazırlanmış ve uygulanmaya çalışılmıştır (Shahir, 2016).

1973 yılında Muhammed Davud Han Demokratik Cumhuriyet dönemine adım atmış ve Afganistan için faaliyet odağı olan Kabil kenti için ekonomik kalkınma planları hayata geçirilmiştir. Kabil'in master planı yeniden hazırlandı, sanayi bölgeleri oluşturuldu ve fabrikalar açıldı. Kabil, Batı ve Doğu uluslarının ilgisini çeken yatırımlar sonucunda önemli bir göç hareketine maruz kalmış ve kent merkezinden çevre mahallelere kadar yayılmıştır. Yapı sektörünün geliştiği bu yıllarda toplu konut projeleri gerçekleştirildi (Ghobar, 1999). Söz konusu dönemin önemli gelişmelerinden biri, şematik planları tüm ihtiyaçları (okul, cami, sosyal-kültürel tesis, ticaret, otopark, yeşil alanlar, eğlence alanları, vb) karşılayacak şekilde tasarlanmıştır. Ancak bu gelişmeler sırasında daha önce tarım alanı olarak kullanılan geniş alanlar kentsel alanlara dönüşmüştür. Kanalizasyon, su şebekesi ve elektrik altyapısının önemli ölçüde geliştiği bu dönemde, sadece mekansal ve ekonomik anlamda değil, sosyo-kültürel ve eğitimsel alanlarda da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ülke tarihinde ilk kez genç ve başarılı öğrenciler ihtiyaçlarına göre seçilerek Afgan yönetiminin bütçesiyle yurt dışına üniversite eğitimine gönderilmiştir (Mumtaz, 2004). Bu gelişme ve gelişmelerin ardından 1979 yılında Sovyet işgali ile başlayan dönem, iç savaşın başlamasıyla Kabil'in tarih boyunca gördüğü en büyük yıkımlardan birine neden olmuştur. Bu dönemde kent sürekli göç etmiştir. Tarihsel süreçte 2001'i Kabil kenti için yeni bir başlangıç olarak değerlendirmek mümkündür. Yirmi yıldan fazla süren savaşın ardından 2000 yılında Taliban yönetiminin sona ermesiyle birlikte Afganistan'ın ve Kabil kentinin kalkınması için fırsatlar yeniden ortaya çıkmıştır (Kabil Belediyesi, 2016). Savaş sırasında Kabil'den ayrılanların geri dönmesi ve iş bulmak için diğer illerden kente göç etmesiyle Kabil, eşi görülmemiş bir göç hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. Kentin nüfusu 2000 yılında 974000 iken, 2006 yılında 2.7 milyon, 2015 yılında 4. kenti olmuştur. Bu dönemde Kabil, dünyanın en

hızlı beşinci göç kenti olmuştur. Yaşanan hızlı göç hareketi ile birçok bölgede gecekondu bölgeleri oluşmuştur. Kentteki yerler ve kontrolsüz bir gelişme başlamıştır (Afganistan Adalet Vakfı, 2017).

Kabil, tarihi bahçeleri, çarşıları ve sarayları ile ünlüdür. Bilinen örnekleri Babür Bahçeleri ve Darul Aman Sarayı ile Arg'dır. 20. yüzyılın ikinci yarısında ve kent bu süre zarfında "Orta Asya'nın Paris'i" lakabını da kazanmıştır (Bumiller, 2009). Ancak bu sükûnet dönemi 1978'de Devrim ve ardından 1989'a kadar uzayan Sovyet-Afgan Savaşı'nı ateşleyen 1979'daki Sovyet askeri müdahalesiyle sona ermiştir. 1990'lar, dağılmış Afgan mücahitlerinin çeşitli fraksiyonları arasındaki sürekli iç savaşlarla damgasını vurmuştur. 1996'da Kabil, diğer Afgan gruplarıyla aralıklı olarak dört yıl süren çatışmaların ardından Taliban tarafından ele geçirildi. Bununla birlikte, Taliban tarafından yönetilen kent, 2001'de Amerikan liderliğindeki Afganistan işgalinin ardından kısa süre sonra ABD'nin eline geçti. 2021'de, Amerikan liderliğindeki askeri kuvvetlerin Afganistan'dan çekilmesinin ardından Kabil, Taliban tarafından yeniden ele geçirildi.

Kabil Uluslararası Havalimanı, genellikle ülkenin ana havalimanı olan Kabil'in merkezine 25 km uzaklıktadır. Bu havaalanı, Ariana Afghan Airlines (Afganistan National Airlines), Afghan Jet International Airlines, Kam Air Airlines, Pamir Airlines ve Safi Airlines'ın merkezidir. Spice Jet, Fly Dubai, Emirates Airlines, Gulf Air, Mahan Air, Pakistan International Airlines ve Türk Hava Yolları gibi diğer bölgesel havayollarının da bu havalimanına düzenli seferleri bulunmaktadır. 2008'de Japonya tarafından birkaç uluslararası terminal inşa edildi ve hizmete girdi. Kabil'de tren hizmeti yoktur. Tek demiryolu hizmeti olan Kabil Dar al-Aman tramvayı, 1923'ten 1929'a kadar altı yıl boyunca çalışmıştır (Jalal, 2015). Kabil ilinin 14 ilçesi vardır İstalaf, Paghman, Deh Sabz, Şeker Dara, Kabil, Kalkan, Gul Dara, Mir Bacha Kod, Farza ve Shekar Dara. Bu ilin ilçeleri arasında Kabil kentinin kentler arası bölünmeyi gösteren 22 semt (Nahai) bulunmaktadır.

Ülkenin diğer illerine göre oldukça etkileyici olan Kabil ilinde haber ajansı, televizyon, radyo, gazete, haftalık, aylık ve dergi olmak üzere 134 medya grubu faaliyet göstermektedir. Kabil ilinde 30 TV kanalı, 34 radyo istasyonu, 14 gazete, 37 haftalık gazete, 4 iki haftada bir yayın, 4 aylık gazete, 4 dergi ve sekiz haber ajansı bulunmaktadır. Ulusal TV'ler Tolo Ariana, Kabil ve Afganistan'da en çok ziyaret

edilen TV kanallarıdır. Kabil'deki en başarılı Afgan medya grupları, Kabil'in en iyi gazetesi olan Daily Information gazetesi, Pajhwok Haber Ajansı ve Arakozia Radyo'dur. Ancak Taliban Kabil ve illerin yönetimi ele geçirmesinden beri, 153 medya kuruluşu kapatılmıştır. Kadın gazeteciler değerlerini kaybetmiştir ve gazetecilere yönelik tehditler ve şiddeti arttırmıştır (International Federation of Journalists, 2021).

Tablo 4.1. Kabil Hakkında Genel Bilgiler

Kabil Hakkında Genel Bilgiler	
Kabil	Başkent
Dağlar	Paghman Dağları, Ghorogh Dağları, Dağ kapısı, Merkezdeki Asmai ve Aliabad, Safi Dağı ve Bagrami, Şina, Lataband ve Tang Garosı
Komşu İlleri	Parwan, Kapisa, Lagman, Nangrahar, Logar ve Maidan vardak ili
Yüzölçümü	4585 km ²
Nüfus	4.6 Milyon (2020)
Dil	Farsça ve Peştuca
İlçeler Sayısı	14
Semtler (Nahailer) Sayısı	22
Gozarlar Sayısı	630
Tarihi Yerler	Babar Bagh, Maranjan Tepesi, Çehil Seton Sarayı, Karte Sakhi, Darelman Sarayı, Takht Astalaf, Paghman Sarayı
Kabil Üretimi	Taze ve kuru meyveler, Halılar, koyun postu ürünleri, Yerel Giysi ve aksesuarlar
Demiryolu Hizmeti	Yok
Bölgede Yaşayan İnsanlar %	%85.9'u kentsel alanda ve %14.1'i kırsal alanda yaşamaktadır.

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/wiki/Kabul>, Erişim 20 Aralık 2022.

4.2. Kabil'de Belediye Yönetimine Genel Bakış

Kabil Belediyesi, Kabil'in kentsel yönetiminden sorumludur ve belediyenin tarihçesi 1900'lü yıllara kadar uzanmaktadır. Kabil Belediyesi, 1919 yılında Amanullah Han döneminde "Belediye İdaresi" adı altında kurulmuştur (Viaro 2004: 154) ve Amir Şir Ali Han döneminde açıldığından beri kentsel temizliği denetleyen küçük bir ofiste (Safa'i) çalışan mevcut çalışanlara dayanmaktadır. Kamusal temizlik ve yağmurlama işlerine doğrudan katılımının aksine, ofis aynı zamanda belediye vergilerini, koleksiyonlarını günlük olarak teslim etmesi gereken atanmış vekil-e-gozarlardan oluşan dolaylı bir sistem aracılığıyla da topluyordu.

1922 yılında, ülke genelinde on dört seçilmiş belediye meclisinin kurulmasını öngören bir belediye kanunu kabul edildi, seçilen üyelerin okuma yazma bilmesi, seçmenlerin camilerde yapılacak ve yasaklanacak olan seçimlerden önce kayıt yaptırmaları zorunlu kılındı (Yavari, vd., 2003: 7-8). Yerel yönetimin bir aracı olarak ikincil bir ilke getirildi ve yukarıda açıklandığı gibi daha önce bütünüyle merkezi yönetime iletilmesi gereken il gelirlerinden kentlere pay hakkı verildi. Bu, kamu giderlerinin düzenli olarak kamu gelirlerinden ağır bastığı Kabil'de belediye maliyesinin değişmez bir özelliği olan, karşılanmayan belediye giderlerinin hâlâ Başbakanın onayına bağlı olmasına rağmen gerçekleşmiştir. Bu, ulusal kurumların başkent üzerindeki politik-ekonomik etkisini resmi olarak güçlendirdi. Dolayısıyla Afganistan kentleri, yakın dönem Afgan tarihinde deneysel demokrasinin ilk ve tek mekânları olarak kabul edilebilir (Grevemeyer 1990: 237-238, Hondrich 1966: 226).

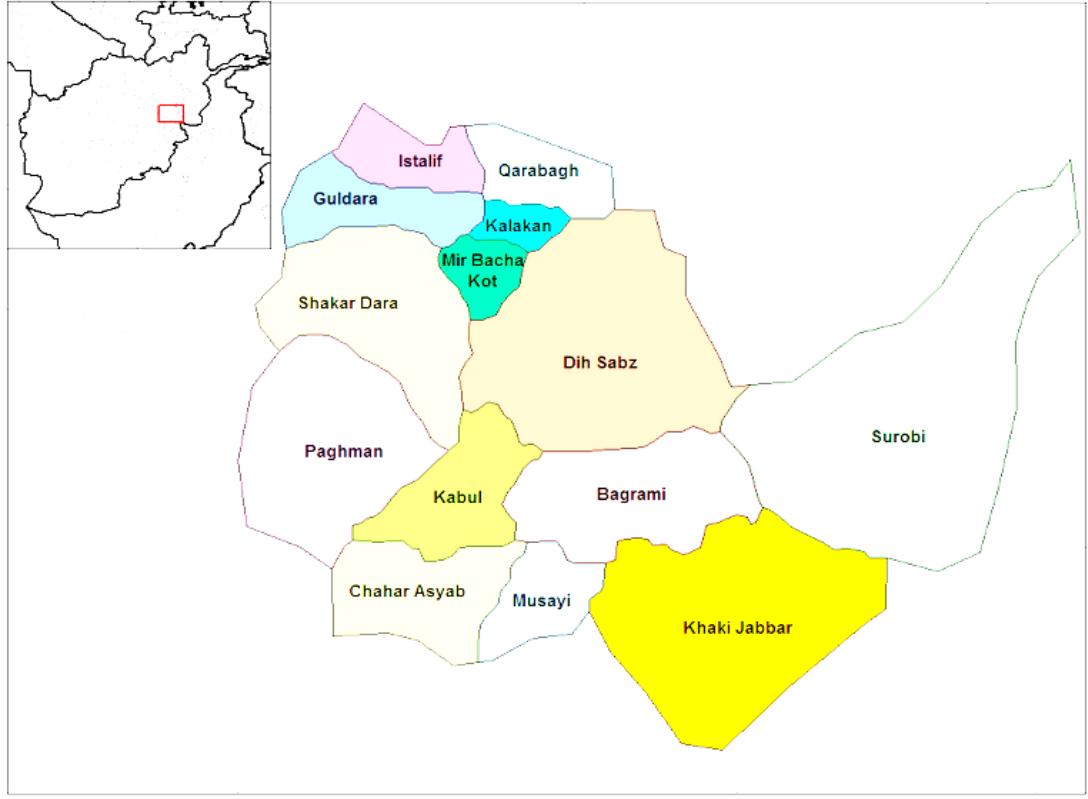
Mohammad Nader Han'ın otoritesi yıllarında, kentsel gelişim süreci daha müreffeh hale gelmişti ve Mohammad Zaher Şah döneminde, ilk kez bir kentsel "Yönetmelik" derlenmiştir. 1941'de "Şarvalı" (belediye) adıyla değiştirilmiştir. 1948'de, Kabil belediye seçimleri yapılmıştır ve Gholam Mohammad Farhad, Kabil'in ilk seçilmiş belediye başkanı olarak seçilmiştir. Kabil belediyesi başkanı doğrudan Cumhurbaşkanı'na bağlıdır ve diğer 33 il belediyesinde her doğrudan IDLG tarafından atanan, Başkan tarafından onaylanan bir belediye başkanı vardır. Belediye seçimleri günümüze kadar yapılmamıştır (Ghani, 2014). Kabil belediyesinin başlıca görevleri arasında hizmetler, su temini, yönetim binalarının yapımının denetimi ve bahçelerin ve yönetimin denetimi ve bakımı alanında çok sınırlı hizmetler sunulması yer almaktadır (Miraan, 2017).

Belediye, 2018 Belediye Kanuna göre, belediye başkanının gözetiminde yönetilen bir devlet ve yerel yürütme kurumudur. Bu ofisin görevi 5, 10 ve 25 yıllık nazım planı uygulamak, yolları asfaltlamak, kenti temiz tutmak, kentsel atıkları toplamak ve taşımak, kentsel yapı ruhsatı vermek, dış cephelere kaplamalar ve posterler asmak, kenti yeşillendirmek, spor alanları inşa etmek, tüm devlet ve sivil toplum mülkleri üzerindeki vergi oranlarını toplamak ve belirlemek, kent alanlarında vatandaşlar için kontrol ve iş bulmak, vatandaşlardan kent ücreti almak ve ayrıca kentte düzeni sağlamak şeklinde yer almaktadır.

Kabil Belediyesi'nin şimdiki iki tür idari teşkilatı vardır. Birincisi, kent içindeki kent bölgeleri (Nahia) adı verilen kuruluşlardır. İkincisi, kent dışındaki ilçe (valasvali) adı verilen kuruluşlardır. Afganistan'da belediyenin adı belediyenin genel müdürlüğü olarak bilinmektedir. Bu dairenin başkanı belediye başkanıdır. Belediye başkanı merkezi yönetim tarafından seçilmektedir. Afganistan belediyesi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'nun idaresi altında faaliyet göstermektedir. 1986 yılında Şehircilik Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyete başlamıştır. Kabil ilinin 22 Nahia'dan biri olan Kabil kent içinde yer almaktadır. Kabil belediye, belediye başkan tarafından atanan bir bölge müdürü tarafından yönetilen Nahia'ya (Kent Bölgeleri) bölünmüştür. Prensip olarak, her Nahia'nın Nahia coğrafi bölgesinde yer alan bir ofisi vardır ve çeşitli departmanları (örnek olarak, gelir departmanı, mühendislik departmanı) içerir, ancak uygulamada bazı Nahia'larına ofis binası yoktur ve belediye ile paylaşırlar. Nahia genellikle vatandaşlar ve belediye arasındaki ilk temas noktasıdır. Görevleri arasında, safayı (temizlik) vergilerinin toplanması; inşaat ruhsatı vermek ve yerel nüfus sayımı/nüfus kayıtlarını desteklemek yer alır. Her Nahia, genellikle bölgenin yaşlısı olan bir Vekil-e-gozar tarafından yönetilen Gozarlara bölünmüştür. Vekil-e-gozar, bölge sakinleri tarafından belirlenir ve belediyeye tanıtılır ve bu nedenle, ödenmemesine rağmen belediye yönetim yapısının bir parçası olarak kabul edilir. Gozarların boyutları değişir, ancak genellikle 1000-1250 bitişik hane içerirler. Gozar yapısı, yerel alan bazlı seçimler yoluyla ve Toplumsal Kalkınma Konseyleri ile bağlantılıdır. Her Gozar Meclisi, Toplumsal Kalkınma Konseylerine bölünmüştür. Özünde, erkek ve kadın meclislerini demokratik bir şekilde seçen, eylem planları geliştiren, alt projeleri uygulayan ve geniş çapta topluluk uyumunu, dayanışmasını ve belediyeleriyle bağlantılarını destekleyen 200-250 haneden oluşan bir kümedir (UN-Habitat, 2015).

Öte yandan, Kabil ilinin 15 ilçesi faaliyet göstermektedir. İl ilçe sayısı 2005 yılında 11'den 18'e, 2010 yılında ise 22'ye yükselmiştir. Çevredeki kırsal bölgelerden Kabil Belediyesi tarafından ilhak edilen 14 ve 19-22, bölgelerin dahil edilmesinden sonra, kent sınırları böylece önemli ölçüde artmıştır. İl yönetimi ile sınır anlaşmazlıkları nedeniyle, bu yeni ilçelerin bazıları belediyeden daha fazla il ilçeleri tarafından yönetilmektedir. Kabil'de 15 ilçe vardır: Bagrami, Chahar Asyaab, Dehsabz, Ferza, Guldera, İstalef, Kabil, Kalakan, Khaki Cabbar, Mir Bacha Kot,

Mussahi, Paghman, Qarabagh, Shakardara ve Surobi Kabil ilçeleri arasında yer almaktadır (Integrity Watch Afghanistan, 2016).

Şekil 4.1. Kabil İlçelerin Haritası

Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kabul_districts.png/. Erişim 18 Ekim 2022.

Şimdiki Kabil Belediyesi, bir belediye başkanı, üç belediye başkan yardımcısı vardır. Kabil belediyesinin amaç ve hedeflerinden bazıları şunlardır (Popal, 2019): Kabil belediyesinin hizmet organizasyonuna dönüştürülmesi, kültürel ve ekonomik kriterlere dayalı olarak Kabil'in sürdürülebilir kalkınması, standart altyapı inşaatı, yeşil alanların geliştirilmesi, Kentsel planlama ve kentsel hizmetler alanında küresel ve bölgesel standartların uygulanması.

4.3. Kabil’de Belediye Yönetiminin Sorunları

Afganistan kentleri, yılda yaklaşık %4 olduğu tahmin edilen hızlı bir büyüme oranında sahiptir (NRVA, 2011). Bu hızlı büyüme oranı kısmen, kamu hizmetleri, istihdam fırsatları ve güvenlik de dâhil olmak üzere daha iyi bir yaşam koşulları arayışıyla kırsal alanlar yerine kentsel alanlara yerleşmeyi tercih eden Pakistan ve İran'dan geri dönen kişilerden kaynaklanmaktadır. Buna ek olarak, kırsal alanlardaki güvensizlik de mevcut kentleşme eğilimini hızlandırmıştır. Bu benzeri görülmemiş büyümenin bir sonucu olarak kent yönetimleri, vatandaşlarına temel hizmetleri sağlama konusunda büyük bir baskı altında olmaya başlamıştır. Kabil’de yaşanan hızlı kentleşme kontrol altına alınamazsa, göç, konut, çevre kirliliği, altyapı sorunları başta olmak üzere, kentsel hizmetlere ve güvenliğe ilişkin sorun alanları oluşacaktır. Bu sorunların çözümüne yönelik politika önerilerinin geliştirilmesi, belediyelerin mevcut yasal, sosyal, ekonomik, mali ve idari durumlarına eleştirel bir bakış açısıyla bakılmasını ve bu konuya yapıcı bir yaklaşım getirilmesini gerektirmektedir.

Kabil’deki belediye yönetiminin sorunlarını altı başlığa ayırabiliriz: Kentsel sorunlar, yerel demokrasiyi sağlamada yaşanan sorunlar, mali kaynakların yetersizliğine ilişkin sorunlar, personele ilişkin sorunlar, denetime ilişkin sorunlar ve yönetsel ve kurumsal yapılanmaya ilişkin sorunlar Kabil kentinde belediyenin karşılaştığı başlıca sorun alanlarıdır.

4.3.1. Kentsel Sorunlar

Kentleşme hem sosyal hem de ekonomik ilerleme için fırsatlar sunmaktadır. Bununla birlikte, hızla büyüyen kentsel nüfusun güvenli ve sağlıklı bir yaşam beklentilerini karşılamak önemli zorluklar içermektedir. Afganistan, dünyanın en hızlı kentleşen ülkeleri arasında yer almaktadır. Bu da başta Kabil olmak üzere kentlerde çeşitli sorunların oluşmasına neden olmaktadır. Afgan kent merkezleri, kırsal alanlara göre daha güvenli görülmekte ve bunların çoğu tarih boyunca yönetim tarafından kontrol edilerek isyancı saldırılara karşı korunmuştur.

Altyapı ve hizmet sağlama eksikliği nedeniyle, Afganistan'ın hızlı kentleşmesi, konut ve işgücü piyasalarındaki sorunların yanı sıra suç oranında da artışa neden olmuştur. Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi'nin (ANDS) 2008-2013 kentsel gelişme stratejik hedefi, kentsel altyapıyı ve hizmetleri iyileştirmek ve kentsel

yoksulluğu azaltacak şekilde belediyelere yetki ve sorumluluklar devrederek kentsel alanların yönetimini iyileştirmek ve kent sakinlerinin güvenli, sağlıklı ve üretken hayatlar yaşamalarına ve kentlerin büyümesine ve gelişmesine izin vermektir. Bununla birlikte, Afganistan'daki kentsel gelişimden sorumlu makamlar, kentsel gelişim projelerinin planlanması ve uygulanmasında ve kalkınma bütçesinin harcanmasında yozlaşmış ve başarısız olarak görülmüştür. Aralık 2018'de Kentsel Gelişim ve İskân Bakanı, Afgan parlamentosu tarafından kalkınma bütçesinin %70'ini harcamadığı için çağırılmıştır (Tolo New, 2018). 2009'da Kabil belediye başkanı yolsuzluk suçlamasıyla dört yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. 2018'de Kabil belediye başkanı parlamento denetim komisyonu tarafından yolsuzluktan mahkûm edilmiştir ve ardından davayı Başsavcılığa havale etmesi talep edilmiştir. Birkaç ay sonra Kabil belediye başkanının görevine son verilmiştir (Khama Press News Agency, 2018).

Afganistan'da başta Kabil kenti başta olmak üzere göçle birlikte artan kentsel nüfus, kaynakların sürdürülebilirliği için bir tehdit oluşturarak, başta arsa, konut, gecekondulaşma ve kentsel çevre sorunlarının oluşmasına yol açmış, belediye yönetimindeki usulsüzler de hizmetlerin etkin ve adil sunulamamasına neden olmuştur.

4.3.1.1. Göç Sorunu

Uzun yıllardır devam eden Afgan göçü ülkenin tarihinde önemli bir yer almaktadır. Afgan göçünü yönlendiren en belirgin unsurlar, neredeyse 1980'lerden itibaren süren siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, uluslararası müdahaleler ve iklim değişikliğinin şiddetlendirdiği kuraklık ve açlıktır. Afganistan'ın bitmeyen çatışması ve istikrarsızlığı, Afgan halkının yaşam koşullarını etkileyerek ülke içinde ve dışında göç hareketlerine yol açmıştır. Afganistan, son kırk yılda ekonomik istikrarsızlık ve yoksulluğun neden olduğu iç çatışmalar sonucunda en yüksek göç oranlarına sahip ülkelerden biridir. Kabil kentinin nüfus artış hızı 1992'den 2002'ye kadar yılda %15'e yükselmiştir. 2004'te kentin toplam nüfusunun %3.602'si göç etmiştir. 1999'da 1.78 milyon olan tahmini nüfus artışı 3 milyona yükselmiştir (Noori, 2010).

Kabil'de göç eğilimlerinde iki belirgin süreç vardır. İlk olarak, insanlar iş ve diğer ekonomik fırsatlar arayışında büyük bir çoğunlukla kırsal alanlardan Kabil'e göç etmiştir. İkinci olarak, çatışma yıllarında komşu ülkelere giden ülke içinde yerinden edilmiş kişiler ve Afgan mülteciler Kabil'e dönmüştür. Bu nedenle nüfus artışı,

çevresel kırılganlıkların yüksek olduğu tepelik topografyalarda bile kentsel genişlemeye yol açılmıştır. Hızlı nüfus artışı ve kentsel genişleme, Kabil'deki yerel yönetim yetkilileri için büyük bir zorluk olmaya devam edilmektedir. Pazarın konut talebini karşılayamaması, sınırlı planlama kapasitesi ve kontrolsüz gelişme, arazi ve konutların gayri resmi gelişiminin Kabil kentinde kentsel genişlemenin belirleyici bir özelliği olduğu anlamına geliyordu. Kentin planlanan alanının yaklaşık %69'u gayri resmi yerleşim birimleri tarafından işgal edilmiştir (Dünya Bankası, 2005; Kabul Belediyesi, 2008). Yaklaşık 2.44 milyon kişi gayri resmi yerleşimlerde ikamet etmektedir (Dünya Bankası, 2005). Bu nedenle gayri resmi yerleşimler yaygın ve kapsamlıdır.

Ayrıca çatışmalar, istikrarsızlık, kentsel güvensizlik ve genel kırılgan siyasi, ekonomik ve sosyal durum kentin 1978 yılında hazırlanan nazım planının uygulanmasını etkilemiştir. 2002 yılı itibarıyla nazım planının sadece %20'si uygulanabilmiştir (Habib, 2001; Viaro, 2004; JICA, 2011). Yine çevre koruma, güvenlik, rekreasyon ve gelişmemiş alanlar için ayrılan alanlar ele geçirilerek düşük gelirli göçmenlere satılmıştır. Bu alanlar genellikle kanalizasyon sistemleri ve katı atık bertaraf hizmetleri gibi altyapılara erişim eksikliğinin yanı sıra parklar ve oyun alanları gibi kamu hizmetlerine yetersiz erişime sahiptir. En önemlisi, birçok sakin, işgal ettikleri topraklarda mülkiyet hakkına sahip değildir. Kabil kentindeki iç göçün bir sonucu olarak, gayri resmi yerleşimler, “Zorabad” olarak anılmaktadır. “Zorabad”, insanların devlet ve kamu arazilerini alıp başkalarına sattıkları veya resmi izin almaksızın evlerini inşa ettikleri alanları ifade eder.

Kabilde kırsaldan kente göç perspektiften üç ana faktör vardır. Bunlardan ilki, kırsal güvensizlik, kırsal işsizlik ve kırsal alanlardaki hizmet eksikliğidir. Kabilde kırsal kesimlerindeki güvensizlik ve kırılganlık, kırsal-kentsel göçün önde gelen itici faktörleridir. İkinci faktör, insanların, kırsal alanlarda savaştan ve şiddetten kaçarak kentlere taşınmasıdır. Kayıt dışılık ve işgücünün yetersiz kullanımı kırsal alanlarda yaygındır. Kırsal alanlarda eksik istihdam ve düşük gelirli üretim, kayıt dışılık ve işgücünün yetersiz kullanımı, Kabil'daki kırsal-kentsel göç için ekonomik bir itici faktördür. Üçüncü faktör, Kabilde temel hizmetlere erişimde kentsel-kırsal farklı boyutlara ulaşmasıdır. Temel hizmetlere erişimdeki bu tür farklılıklar, Kabilde kırdan kente göç için bir itici faktör olmuştur. İnsanlar, kentsel hizmetlerden, sağlık

hizmetlerinden, eğitim fırsatlarından ve daha yüksek yaşam standartlarından yararlanmak için kentlere taşınmıştır. Altyapı geliştirme ve hizmet sunumu, ülkenin hızlı kentsel geçişine ayak uyduramamıştır. Bu durum, kentsel alanlarda kaynakların sürdürülebilirliği için bir tehdit oluşturmuş, gecekondu mahalleleri, hava kirliliği, trafik sıkışıklığı ve iklim değişikliklerinin artmasına neden olmuştur.

Kabilde göç, hem kaynakta (göçün gerçekleştiği yer) hem de varış noktasında (göçmenlerin yöneldiği yer) etkilere sahiptir. Kabilde son yıllarda meydana gelen doğru devam eden iç göçlerin çoğu, genellikle kültür, yaş, cinsiyet oranlarında değişikliğe ve köylerde el sanatlarının azalmasına neden olmaktadır. Genellikle genç erkekler iş bulmak için kente göç etmekte, bu durum köylerde kadın ve yaşlıların sayısının nüfusun geri kalanından daha fazla olmasına neden olmaktadır. Ekonomik gelişme açısından; göçler bazen köylerin geri kalmasına, göçün kaynağı olan kırsal kültürlerin unutulmasına neden olmaktadır. Bu göçlerin diğer sonuçları marjinalleşme ve kentsel yoksulluktur. Göçmenler, kent yaşamında kültürel, sosyal ve ekonomik uyum sorunları da yaşamaktadırlar. Başta Kabil olmak üzere Afganistan'ın büyük kentlerindeki toplumsal zararların birçoğunun bu iç göçlerden kaynaklandığı ülke medyasında hâlâ dile getirilmektedir. Dolayısıyla yaşanan bu göç, kentlerde de nüfus yoğunluğuna yol açarak, arsa, konut, gecekondulaşma, çevre sorunlarının da oluşmasına olmaktadır.

4.3.1.2. Arsa, Konut ve Gecekondulaşma Sorunu

1970'lerden bugüne Kabil'de kentsel nüfusun hızla artması, kaynakları ve araziyi sürdürülebilir bir şekilde yönetme noktasında sorun alanları oluşturmuştur. Kabil'de, arazi sorunlarına ve çatışmalara birden çok faktör neden olmuştur. Demografik ve coğrafi kaymalar, 2002'den bu yana geleneksel yerleşim ve mülkiyet modellerini değiştirerek arazi rekabetini yoğunlaştırmıştır. 2012'nin başlarında, önceki çatışmalar sırasında kaçan yaklaşık 5.7 milyon Afgan Afganistan'a geri dönmüştür ve nüfusu yaklaşık %25 artırmıştır (UNHCR, 2012). Afganistan genel nüfusu, geri dönen vatandaşlardan bağımsız olarak önemli ölçüde artmıştır. Kırsal alanlarda bu büyüme, zaten ağır biçimde alt bölümlere ayrılmış aile arazilerinin daha küçük alanlara bölünmesine yol açarak çok sayıda miras sorununa yol açmıştır (UNHCR, 2012). 2002'den itibaren arazi sorunlarına yol açan bir diğer kritik faktör, devlet aktörleri ve silahlı gruplar arasında arazi gaspına ve yağmacı davranışlara yol açan yüksek

mülkiyet değerleridir. Bonn Anlaşması'ndan bu yana, kısmen yurt dışından dönen varlıklı Afganların artan yatırımları ve kısmen de uluslararası askeri ve kalkınma yardımı akışı nedeniyle önemli kentsel alanlarda arazinin değeri %1000'den fazla artmıştır. Kentsel alanların dışında, haşhaş ekimi kırsal arazi değerini artırmıştır. Haşhaş ekimi, daha önce tarım için mevcut olan arazileri de ele geçirmiş ve kırsal arazi çatışmasını artırarak sulama kaynaklarını tüketmiştir (Alex and Sharna, 2007).

Daha yüksek mülkiyet değerleri, zayıf arazi yönetim sistemi, genel güvensizlik ve yolsuzluk arazi gaspı için elverişli bir ortam yaratmıştır (MEC, 2014). Afganistan Arazi Otoritesi 1.2 milyondan fazla (240,000 hektar) arazinin gasp edildiğini tahmin etmiştir. Arazi gaspı, devlet arazi yönetim sisteminin meşruiyetini tehlikeye atan ve arazi reformu için ek bir engel oluşturan, mahkeme tapu sicilinde ve yönetimin arazi dağıtım planları aracılığıyla çok sayıda sahte arazi belgesine yol açmıştır. Arazi sorunlarının yaygınlığının ardındaki bir diğer önemli neden, Afgan devleti veya toplum temelli mekanizmalar aracılığıyla arazi çatışmasını düzenlemek veya önlemek için mevcut mekanizmaların olmamasıdır. Kabil'daki çoğu arazi mülkiyeti ve kullanımı, zaman içinde gelişen gayri resmi veya geleneksel düzenlemelere dayanmaktadır. Tarihsel olarak, belediyeler toprak yönetiminde yalnızca minimal bir rolü varmıştır. 1920'lerde Kral Amanullah yönetiminde ve 1930'larda Zahir Şah yönetiminde vergi tahsilatı amacıyla arazi belgelerini özelleştirmeye ve artırmaya yönelik çabaların çok az etkisi olmuştur. 1964 yılında, araziye yönetmek ve vergi tahsilatı için mülkleri kaydetmek üzere Arazi İşleri Dairesi (AMLAK) kurulmuştur.

1960'lardan 1970'lere kadar AMLAK, Afgan topraklarının toplanması ve izlenmesi için ilk gerçek girişimleri yaparak, bunları temel veya ilke kitapları olarak adlandırdıkları kitaplarda topladı. AMLAK'a kayıt, 1978'de zorunlu hale getirildi. Ayrıca, 1960'larda ve 1970'lerde, Afgan yönetimi, arazi tapu ve tescilini genişletmek için ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) ve diğer uluslararası bağışçılar tarafından desteklenen ve teşvik edilen bir girişime öncülük etmiştir. Afganistan'da kadastro haritası olarak bilinen tüm tescilli ve tasdikli mülkiyet iddialarının bir kaydını geliştirmiştir. Bu haritalar herhangi bir koordinat içermemiştir. Bu arazi parsellerinin yerini belirlemeyi zorlaştırmıştır.

1979'da Sovyet işgali ile başlayan yirmi yıllık süreçte yaşanan iç savaş ve çatışma nedeniyle Afgan devleti, yasaları uygulama, var olan resmî belgeleri koruma

kapasitesini kaybetmiştir. Mülkiyet sahipleri veya yerel mahkemeler nezdinde tutulan haritaların temel kitapların ve tapuların büyük bir kısmı hasar görmüştür veya kaybolmuştur. Belediye kayıtları ve haritaları kasıtlı olarak yok edilmiş veya arazi gaspını ve zimmete para geçirmeyi sağlamak için değiştirilmiştir. Sadece bazı kayıtlar kaybolmamıştır. Bu arada, demografik ve sosyal yapıdaki değişiklikler, devam eden arazi transferleri, yeni arazi parçalarının yaratılması, arazi mülkiyetini ve kullanımını büyük ölçüde değiştirmiştir, ancak bu değişiklikler belediyeler tarafından kaydedilmemiştir. Sonuç olarak, 2002'den beri tapuları netleştirmek için önemli bir çaba harcanmış olmasına rağmen, 2013'te arazinin yalnızca %20'sinin doğru tapuya sahip olduğu tahmin edilmiştir.

Devletin arazi meselelerinde sınırlı rolü ve kapasitesi göz önüne alındığında, topluluklar uzun zamandır arazi sorununu çözmek için yerel yaşlılar veya şuralar olarak bilinen yaşlı grupları aracılığıyla arabuluculuk gibi gayri resmi bir şekilde anlaşmazlık çözümlerine başvurmuştur (Coburn ve Dempsey, 2010). 2009'dan 2011'e kadar olan pilot projeler, vatandaşların yönetim sistemine güvensizliği, yolsuzluk veya vergi korkusu, belge eksikliği gibi nedenlerle resmi adalet sistemi yerine büyük bir çoğunlukla yaşlı grupları aracılığıyla anlaşmazlıklarını çözmeyi tercih ettiğini ortaya koymuştur. Sovyet işgalinden iç savaşa ve Taliban dönemine kadar geçen yirmi yıllık çatışma, iç çekişme ve baskı, diğer sonuçların yanı sıra nüfusun neredeyse yarısını yerinden etmiştir ve en az bir milyon kişi ölmüştür (Dünya Bankası, 2015). Bu tür büyük demografik değişiklikler, geleneksel mülkiyet kalıplarını defalarca bozarak, topluluk anlaşmazlıklarının çözümüne yetki sağlayan temel güç yapılarını zayıflatmıştır.

Son yıllarda yurt dışından gelen Afganların yanı sıra Pakistan ve İran'daki Afgan göçmenlerin dönüşü nedeniyle kentsel alanlar önemli ölçüde büyümüştür. Buna ek olarak, devam eden iç çatışma birçok insanı kendi kırsal bölgelerinden kentlere göç ettirdi. Başkent Kabil'e bu ani insan akını, bu kentin çevresindeki alanlarının hızla genişlemesine neden olmaktadır. Öte yandan, Afgan yönetiminin toprağın nasıl korunacağına ilişkin kapasitesinin olmaması, kırsal yaşamın gelişimi için etkin planlamayı engellemektedir. Resmi arazi belgelerinin olmaması, çoğu arazi sahibinin yerel topluluklara dayalı yerleşim mekanizmalarına yönelmesine neden olmaktadır. Bu yöntemin devam etmesi, topluluk odaklı mekanizmaların güvenilirliğini artırmakta

ve devlet mekanizmalarının kullanımını azaltmaktadır. Kabil kentindeki arazi sorunları ele alınmazsa, proje gecikmelerine, artan operasyonel, işçilik ve yasal maliyetlere, tedarik zinciri sorunlarına, mülk hasarına, güvenlik kaygılarına ve itibar zedelenmesine yol açabilmektedir.

Kabil’de kentsel sorunlar arasında yer alan bir diğer sorun da konut sorunudur. Konut satın alınabilirliği, finansal kaygılar, arz ve talep arasındaki, konutun kullanıcı tercihlerine göre sosyal ve kültürel uygunluğu, kalite kaygıları, arazi kıtlığı, artan nüfus yoğunluğu tüm ülke genelinde konut sorunlarına neden olan göstergelerdir. Geleneksel inşaat yöntemleri, çeşitli nedenlerle ülkenin yoğun konut talebine cevap verememiştir.

Kabil, uzun bir tarihsel geçmişe sahip bir kenttir. 1775 yılında Afganistan'ın başkenti olduktan sonra, kentin nüfusu ve toprakları giderek genişlenmiştir. 1970'lerden yüzyılın sonuna kadar kentin gelişimi çeşitli siyasi çatışmalarla yavaşlamıştır. Mevcut altyapı da bu dönemde ciddi şekilde hasar görmüştür. 2001'den beri Afganistan yönetimi ve halkı, Kabil'in yeniden inşası için çaba sarf etmektedir. Bununla birlikte, kentin işleyen bir master planı olmadığı için, Kabil kentinin yeniden inşası ve gelecekteki gelişimi için bir ortak vizyon veya yön yoktur. Bir kent master planının olmaması, arazilerinin ve mülklerinin yaşam ve ticari faaliyetler için öngörülemez nedeniyle vatandaşların hayatını ve işletmelerin ekonomik faaliyetlerini etkilemektedir (Dünya Bankası, 2005).

Son yıllarda, çoğunluğu başkent Kabil'de olmak üzere ülkenin kentsel merkezlerine yerleşen üç milyondan fazla mülteci ülkeye döndü. Kabil, onlarca yıllık iç savaştan sonra güvenlik ve daha iyi yaşam arayan Afganlar için, özellikle de yurt dışından dönen mülteciler için önemli bir çekim merkezi olmuştur. Günümüzde Bugün kentin nüfusu 6 milyondan fazla olan bu kentte, yoksul kişiler kentin savaştan harap olmuş bölgelerini doldurmuş ve çevredeki yamaçlarda daha yüksek yeni konutlar inşa edilmiştir. Kabil'in büyümesi önümüzdeki 10-15 yıl içinde hız kesilmeden devam edecektir. Hızlı kentleşme aynı zamanda nüfusun büyük bir bölümünün su, elektrik ve diğer gereksinimlerini karşılayamayan eski altyapı üzerinde tehlikeli baskılara neden olmuş ve yüksek yoğunluklu yerleşim yerleriyle ilişkili sağlık ve hijyen sorunları yaygınlaşmıştır (RECS, 2011).

Otuz yıllık savaş ve çatışmanın bir sonucu olarak, kentsel evlerin yarısından fazlası yıkılmıştır ve aynı oranda kırsal evler de harap olmuştur. Ülke genelinde ya doğrudan savaşın etkisiyle ya da erozyonla yaklaşık bir milyon ev yıkılmıştır (Hallet ve Samizay, 1980). Esasen, başta Kabil'de olmak üzere yeni konutların sağlanması, büyük bir sosyal sorun ve ülke ekonomisi üzerinde ağır bir yüküdür. Ayrıca, plansız, minimum altyapı ve tesisle geliştirilen enformel yerleşimler, konut geliştirme önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Kabil kentinin son otuz yıllık Master Planına (1971-1975) göre, 4-12 katlı apartman blokları inşa etmek için kentin mevcut konutlarının %80'inin yıkılması gerekiyordu. Yüksek katlı, monoton apartmanlar inşa etmek sadece yerli, geleneksel ve İslami mimari üslubun yerini almakla kalmamış, önemli arazi topografyası da göz ardı edilmiştir. Nazım Plan, gerek kamu gerekse özel sektörün kapsamı dışında kalmıştır. Konut sektörü için bir diğer temel sorun ise kurumsal finansman eksikliğidir. Devlete ait konut finansmanı bankası, kötü performans nedeniyle 2003 yılının ortalarında kapatıldı. Bugün ülkede faaliyet gösteren on altı ticari banka, ana kentlerdeki konut finansmanı piyasasını potansiyel olarak kazançlı olarak algılamak, konut sektörüne çok az finansman sağlamıştır.

Afganistan'da, özellikle de başkent Kabil'de büyüyen konut krizinin ardındaki diğer bir ana faktör, sürdürülebilir yöntemlerin uygulanmasıyla ilgili olarak düzenlemelerin, tasarımın ve ulusal konut politikasının eksikliğidir. Yönetmeliklerin eksikliği, uygulanabilir yapı kurallarının olmaması ve ülkede sürdürülebilir mimari ilkelerini bütünleştiren takip edilmesi gereken herhangi bir düzenlemenin olmaması gerçeğinde açıkça görülmektedir. Birçok araştırmacı, sürdürülebilir uygulamaların yaygın kullanımını teşvik etmenin en önemli ve uygun maliyetli yollarından birinin, özellikle azalan ev enerji ve su tüketimiyle ilgili olarak anlaşılır bir dizi kod, standart ve politika belirlemek olduğunu savunmuştur. Bu düzenlemelerin İslam yasalarına uyması ve muhafazakâr İslam kültürünü ve Afgan sakinlerinin Afgan kültürünü birleştirmesi gerekecektir. Afganistan, herhangi bir eylemin yargı temelini Kur'an ve Sünnet'te yazılanlara (peygamber Muhammed'in sözleri ve eylemleri) dayanması gereken muhafazakâr bir Müslüman ülkedir. Buna ek olarak, Afganistan'ın ekonomik sistemini anlamak için, ekonomik sistemin Kuran ve Sünnet'e, fikir birliği (icma), analogi (kıyas) ve bağımsız yorum (İctihad) tarafından oluşturulan İslami hukuk bilgisi

birikimine dayandığını anlamak gerekir. İslam Ekonomisi ilkelerini anlamak, Afganistan'da olduğu gibi İslam temelli konut finansmanı yaratmak için çok önemlidir.

Kabil'de kentsel sorunlar arasında yer alan bir diğer sorun da gecekondulaşma sorunudur. 1960 yılından itibaren gelişmekte olan ülkelerde kentler hızlı kentleşmeyle karşı karşıya kalmış ve plansız kalkınmaya neden olmuştur. İnsanların uygunsuz konutlarda ve uygunsuz yaşam olanaklarıyla yaşadığı yerlerde, arazi yasadışı olarak alınmış ve barınaklar kötü inşa edilmiştir. Tarih boyunca bu bölgelere çeşitli isimler verilmiş ancak ortak adları gecekondu mahallesi, gecekondulaşma, kendiliğinden yerleşmeler, kasabaları, özerk yerleşimler, gecekondu ve yanı sıra gayri resmi bir yerleşim olarak adlandırmıştır (Ackelman ve Andersson, 2008). Gecekondu yerleşim sorunları, düşük kaliteli konut, yüksek sağlık ve çevresel tehditlerle aşırı kalabalık, temel hizmet ve altyapı eksikliği, güvensiz arazi kullanımı, mahallenin uygun olmayan fiziksel durumu ve yeşillik ve rekreasyon eksikliği veya eksikliğine atıfta bulunur. Enformel yerleşim yerlerinde yaşayanlar, kentsel çevrenin fayda ve fırsatlarından sosyal, mekansal ve ekonomik dışlanma yaşamaktadırlar (Abebe, 2011; UN-Habitat, 2015: 1-9). Dik yamaçlar, taşkınlara meyilli gibi uygun olmayan alanlarda bulunan gecekondu yerleşimleri doğal afet risklerine karşı da savunmasızdır. Siyasi ve ekonomik yönetim sürecindeki aksaklıklar (politika oluşturma, planlama, planlamanın uygulanması, izleme, arazi yönetimi ve ayrıca insanlar tarafından arazi gaspına neden olan kentsel yönetim), marjinalleşme, belirli insanlara karşı ayrımcılık, yolsuzluk, iklim değişikliği ve çatışmalar bölgede gecekondu ve doğal afetlere neden olmaktadır (Habitat III, 2015). Gecekondulaşmayı artıran diğer faktörler, sosyal ve ekonomik çatışmalar nedeniyle kentsel alanlara göç ve yerinden edilme, yoksulların sosyal entegrasyonuna yönelik belirli politikaların, arazi paylaşımında özel arazi sahiplerinin sorumluluklarının olmaması ve ayrıca kentsel alanlarda zayıf yönetim nedeniyle kural ve düzenlemelerin bulunmamasıdır (Abebe, 2011).

Kabil kentinde gecekondu yerleşiminin ortaya çıkmasına farklı faktörler neden olmuştur. 1978'den bu yana yaşanan savaş, nazım planın uygulanmasını engellenmiştir. Üçüncü nazım planın hazırlanmasından sonra nazım planın uygulanması için imar planı ve detay planları hazırlanmıştır. Ancak Afganistan'daki istikrarsız siyasi durum, nazım planın uygulanmasını ve yerleşim alanlarını kısıtlamış ve konut da nazım planın alanları arasında genişletilmiştir. Afganistan'daki sosyal

aksaklıklar, çatışmalar, yerinden edilmelere ve Kabil'e göçe neden olmuştur. Bunun dışında 2001 yılından sonra mültecilerin çoğu komşu ülkelerden ülkelerine geri dönmüştür. Son yıllarda Afganistan'a geri dönen üç milyondan fazla insanın çoğunluğu kentsel alanlarda ikamet etmiştir. Yönetimin yüksek konut talebini karşılama ve barınmayı resmi bir uygulama biçiminde hazırlama yeteneğinin olmaması, gecekonduların yerleşimlerinin büyümesine ve gelişmesine yol açmıştır. Sınırlı yönetim kapasitesi nedeniyle, yüksek bir nüfusla başa çıkmak ve resmi yerleşim sağlamak onlar için büyük bir zorluktu; yönetim gecekonduların yerleşiminin büyümesini engellemedi (Ranjbar ve Mizokami'ye, 2015). Böylece, Kabil kentindeki nüfusun %80'i, tüm Kabil kentinin %69'unu oluşturan gecekondular bölgelerinde yaşamaktadır (Fazlı, 2016).

Arazi edinim şekline bağlı olarak, Kabil kentinde dört tür gecekondular yerleşiminin bulunabileceği belirtilmektedir. İlk olarak, kamu arazisi üzerinde gecekondular yerleşimi gelişti. İkincisi, gecekondular yerleşimleri özel mülkiyete ait araziler üzerinde gelişti. Üçüncüsü, çoğu evin doğrudan gasp edilen veya arazi gaspçılarından satın alınan araziler üzerinde geliştirildiği gecekondular yerleşimleridir. Dördüncüsü, belirsiz bir yasal durumun olduğu gecekondular yerleşimidir (Gebremedhin, 2005). Kamu arazisi üzerinde gelişen gecekondular yerleşimi, resmi izin alınmadan kamu arazisi üzerinde gelişen yerleşimi ifade etmektedir. Savaş ve siyasi çatışmalar sırasında, güçlü bir merkezi yönetimin olmaması, kamu arazileri, yamaçlarda ve dik yamaçlarda çıplak arazi halk tarafından ele geçirilmiş ve gecekondular arsaları inşa edilmiştir. İkincisi, şahıs arazisi üzerinde gelişen gecekondular yerleşimi, fiili şahıs arazisi üzerine inşa edilen gecekondular yerleşimini ifade eder. Şahsa ait arazi üzerinde gelişen gecekondular yerleşimi, Kabil kentindeki gecekondular yerleşiminin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Kabil kentinde özel mülkiyete ait arazi, halkın örf ve adetlere, geleneksel mülkiyete veya resmi mülkiyete dayalı olarak üzerinde hak iddia ettiği araziye ifade eder (Gebremedhin, 2005). Düz ve ovalardaki gecekondular yerleşimcilerinin önemli bir kısmı, arazi mülkiyeti için örfi tapuya sahiptir. Mülkiyetleri için örfi tapuları elinde bulunduran sakinler, arazilerinin âdet veya geleneksel sahiplerinden arazi satın almaları yoluyla arazilerinin fiili mülkiyetini elde etmişlerdir. Arazilerin geleneksel veya geleneksel sahipleri, arazinin organik sahipleri. Toprak ve köylerin organik sahipleri olan insanlar, devlet izni olmadan

topraklarını ve köylerini yerleşim yeri olarak geliştirmişlerdir. Üçüncüsü, ele geçirilen arazi üzerindeki yerleşim, güçlü adamlar tarafından ele geçirilen ve 1992'de Komünist yönetim düştüğünde meydana gelen araziye ifade eder (Gebremedhin, 2005). Güçlü silahlı adamlar hem evler inşa etmek hem de araziye dağıtmak için araziye kendilerine tahsis edilmiştir. Dördüncüsü, yasal durumları belirsiz olan evler iki tipe ayrılmaktadır. Birincisi, malik tarafından yasal sahibinden satın alınan, ancak resmî belgeleri olmayan ve mülkiyeti yasallaştırmak için yasal formaliteleri yerine getirmeyen arsa üzerinde geliştirilen konut. Tapu işlemi, yetkili mahkemeden kanuni tapu alınmadan satıcı ve alıcının anlaşması ile gerçekleşmiştir. Bunun nedeni, devlet görevlilerine işlem vergisi ödememektir. İkincisi, sahibi araziye devralan ve araziye uzun süre işgal eden arazi üzerinde konut geliştirdi. Bu tür arazilerin bir kısmı köyde bulunmaktadır. Ancak sosyal değişimler, kuraklık, pazarda daha fazla fayda, kentleşme ve köylerin arazileri gibi birçok nedenden dolayı Kabil'in nazım planına uyulmadan Gecekondu mahalleleri satılarak Gecekondu yerleşimlerine dönüştürülmüştür (Gebremedhin, 2005). Gecekondu ve gayriresmi yerleşim Kabil'deki en ciddi sorundur. Afganistan'da kayıt dışılığın artmasının ana nedenleri arasında bulunan, nüfusun hızlı büyümesi, mültecilerin gelişi, kırdan kente göçler, Kabil'de gecekondu bölgelerine ve gayri resmi yerleşimlere katkıda bulunmaktadır.

4.3.1.3. Kentsel Çevre Sorunları

Afganistan'ın başkenti ve beş milyon nüfusa sahip olan Kabil, diğer illerle karşılaştırıldığında özellikle Afganistan'da yaşanan savaşlar nedeniyle son yıllarda mültecilerin çoğunun varış noktası olan ve çok sayıda iç göç alan bir kenttir. Kabil'de yaşanan göç hareketleri kent nüfusunu artırarak, göçmenlerin çoğu kent merkezlerine veya çevresine yerleşmeye başlamıştır. Göçün engellenememesi, nüfusu ve konut sorununu artırmıştır. Kentin eski planlaması yetersiz kalmış ve kent çevresinde kalitesiz, dengesiz ve çarpık yapıların inşasına neden olmuştur. Kabil'deki kentsel çevre sorunları arasında, Su kıtlığı ve kirliliği, hava kirliliği, iklim değişikliği, alt yapı ve kanalizasyon, katı atık sorunu vb. yer almaktadır.

Ulaşım sorunundan bahsederken ulaşımın hava kirliliğine yol açtığı, vb konularınla da bağlantı kurulabilir Konut sorununun yanı sıra aşırı nüfus, ulaşım sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Kabil'deki ulaşım sorunu 2001 yılının başlarında ortaya çıkmış ve bugüne kadar devam etmektedir. Ancak kent içi ulaşım

net standartların olmaması, düzenli durakların olmaması, bazı ilçelerde toplu ulaşımın olmaması, kentlerarası karayollarının standart hale getirilmemesi devam ediyor. 2002'den beri Hindistan, Pakistan, Japonya, İran ve İtalya tarafından Afganistan yönetimine yaklaşık 900 otobüs ve minibüs bağışlandı. Ancak, yönetimdeki aksaklıklar bu araçların çoğunun hizmet dışı kalmasına neden olmaktadır ve şu anda sadece 110 otobüs kentte çalışmaktadır. Günümüzde Kabil'de toplu taşımada kamudan ziyade özel sektörün hâkim olduğu görülmektedir. Ancak özel sektörle ilgili sorunlar devam etmektedir. Yönetimle uygun iş birliğinin olmaması, bazı hizmetlerin düzensiz, erişilemez, güvenilir ve rahatsız olmasına neden olmuştur. Ayrıca kayıt dışı toplu taşıma kente büyük sorunlar getirmiştir. Araçlar ve operatörleri, yetkili makamlardan resmi onay, lisans veya tescile sahip değildir. Belirli bir bölgenin operatörlerinin kendi birlikleri vardır ve hizmetlerin ücreti, programı ve sıklığı onlar tarafından düzenlenmektedir. Sürücülerin çoğu eğitilmiş kişiler olmadığından ve resmi çalışma ruhsatlarına sahip olmadığından, bu sürücüler arasında trafik kanunu ihlalleri çok yaygındır. Her şeyden önce araçların kontrol ve bakımlarının düzenli yapılmaması çevreyi tehdit etmektedir. Afganistan, geçmişte nispeten kapsamlı ve etkili bir karayolu taşımacılığı izleme ve düzenleme sistemine sahipti. Ancak bugün, güvenlik ve teknik standartlar artık katı yaptırımlara tabi değildir. Kabil'de mevcut trafik kurallarına göre emniyet kemeri kullanımının zorunlu olmaması şaşırtıcıdır. Daha da kötüsü, taksilerin ücretleri artırmak için iki kişiyi ön koltuğa oturtması çok yaygın ama sürücülerin bunu yapmasını engelleyecek bir kural ya da yaptırım yoktur. Ülkede ehliyet kurslar ve sınavları da yetersizdir. Hatta bazı yerlerde sınavları geçmeden ehliyet almak da mümkündür. Bu nedenle, sürücülerin genel profesyonellik ve trafik kuralları bilgisi düzeyi çok düşüktür. Bunlara ek olarak, sürücü belgesi verilmeden önce araçlar için üçüncü şahıs mali sorumluluk sigortası zorunlu değildir. Kapsamlı trafik kurallarının ve düzenlemelerinin bu eksikliği, yetkililerin trafiği kontrol etmesini çok zorlaştırdı ve yolların güvenliğini düşürmüştür.

Kentlerin altyapısı geçmiş nüfusa göre hazırlanmıştı ancak kentlerde nüfusun artmasıyla birlikte insanların temel ihtiyaçlarının karşılanamaması sorununa neden olmaktadır. Bunlardan biri de kanalizasyon sorunudur. Ancak bu sorunu çözmek için insanlar inşa ettikleri arazinin boş kısımlarına veya binanın yanına kuyular açmışlardır. Kabil kentlerinde yaşanan bir diğer önemli sorun ise içme suyu sorunudur. Kabil temiz

su kaynaklarına ulaşma bakımından dünyanın en az gelişmiş kentlerinden biridir (Eqrar, 2015). Kabil kentinin belediyeleri kentlerde bazı su temini çalışmaları yaptı ancak bu da sorunu çözmeye yetmedi. İnsanlar su ihtiyaçlarını evlerinde kuyular açarak ve bu kuyulara su pompaları kurarak karşılamıştır. Bazı mahallelerde sokaklara çeşmeler yapılmış ve insanlar topluca ihtiyaç duydukları suyu temin etmişlerdir. Su sorunu dışında genel olarak kentlerin yol ve sokaklarında önemli sorunlar yaşanmaktadır. Yani yollar ve sokaklar standart olarak asfaltlanamamıştır. Bir süre sonra bu sorunlara karşı bazı illerde yenileme politikaları geliştirilmiştir, ancak sorunların tam olarak çözülebilmesi için uygun çözümler sunulmamıştır. Atık, Kabil kentinde bir başka büyük sorundur. Kabil ilinde standart olmayan bir şekilde atıklar açık havada depolanıyor. Belediye atıklarını yönetmek için farklı yöntemler olmasına rağmen, Kabil belediyesi atık toplamak için hala geleneksel yöntemler kullanmaktadır ve nihayetinde kentten otuz (30) kilometre uzakta saklanmaktadır.

Afyon, Kabil belediyesi için bir başka büyük sorundur. Afganistan, dünyanın önde gelen afyon üreticisi haline gelmiştir ve şu anda uyuşturucu kullanımı sorunlarıyla ilgili zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Kabil ilinde yaklaşık 133000 uyuşturucu kullanıcısı yaşamaktadır. Günümüzde Afganistan, %2.65 ile dünyadaki en yüksek afyon kullanıcılarının yaygınlığına sahip ülkelerden biridir. Kabil'da uyuşturucu kullanımı, özellikle mülteciler ve genç nesil arasında büyüyen bir sorundur ve toplumda birçok soruna neden olmuştur. Afyon kullanmak Kabil'daki çocukların akademik ilerlemesini etkilemiştir; bazıları okulu bırakmış ve bir aile üyesi uyuşturucu kullandığı için çalışmak zorunda kalmıştır. UNODC, bir anket aracılığıyla uyuşturucu kullanımının aile içi şiddete de yol açtığını tespit etmiştir. Birçok çalışan işini kaybetti ve bazı aileler uyuşturucu kullanıcıları tarafından borç para almaya zorlandı. Bu nedenle aileler uyuşturucu kullanımı sonucu maddi sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Kabil'de uyuşturucu kullanımı nedeniyle suç, erken ölüm, yolsuzluk, işyeri zorlukları ve güvenlik sorunları artmıştır (UNODC, 2014). Tutuklananlar arasında Afganistan'daki genel nüfustan çok daha fazla uyuşturucu kullanıcısı ve satıcısı vardır; mahkumlar arasında üçte birinin uyuşturucuyla ilgili suçları vardır (UNODC, 2011).

Kabil belediyesi için bir başka sorun ise, kentteki umumî tuvalet sorunudur. Kabil dört farklı şekilde tuvaletler vardır: Basit Çukur Tuvaletler, Sifonlu Çukur

Tuvaletler, Ökme-Gömme Tuvaletler ve Geleneksel Gömme Tuvaletler. UNICEF tarafından yapılan bir saha çalışması sırasında tuvaletlerden gelen sarı renkli atık suların sokaklara boşaltılarak ciddi sağlık ve çevre sorunlarına yol açtığı gözlemlenmiştir. Ev sahipleri çukur tuvaletlerini amatörce inşa etmiştir. Ayrıca, kuyu tuvaletleri beton, tuğla, cam elyafı ve paslanmaz çelik gibi dayanıklı malzemelerden yapılmamıştır. Platformsuz veya dayanıklı malzemelerden yapılmayan ve temizlenmesi kolay olmayan kuyu helaları, iyileştirilmiş sanitasyon tesisleri değildir. Buna göre, Kabil'in yerleşim bölgelerindeki %50'sinden fazlasının iyileştirilmiş tuvaletleri bulunmamaktadır (UNICEF, 2018).

Kabil, hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği, gürültü kirliliği, kanalizasyon ve katı atık yönetimi ve korunan alanların bozulması gibi birçok çevresel soruna sahiptir. Kabil kenti, dünyanın hava kirliliğine sahip ilk on kentinden biridir (Waseq, Mohammad, 2020: 1). Son yirmi yılda kentleşmede, nüfus artışında, yoksullukta ve sanayileşmede muazzam bir hızlanmanın yanı sıra artan enerji kullanımı ve motorizasyon seviyesi olmuştur. Sonuç olarak, artan kaynaklar nedeniyle hava kirliliği önemli ölçüde bozulmuştur. Afgan yönetiminin hava kalitesini yönetme kabiliyeti ve iç ve dış hava kalitesi standartlarının olmaması nedeniyle, hava kirliliği önemli bir çevre ve sağlık tehdidi olmaya devam etmektedir.

Yüzey ve yeraltı suyunun aşırı çekilmesi ve kanalizasyondan kaynaklanan kirlilik de dahil olmak üzere çeşitli faktörler Kabil'in su kaynağını tehdit ediyor. Aşırı su kullanımı, kaynakların yanlış yönetilmesi, Afganistan'daki yoksulluk ve istikrarsızlık, ormansızlaşma su kaynakları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Son yıllarda, yardım programları tarafından finanse edilen sığ kuyular görüldü, ancak yüksek nüfus artış hızıyla birlikte yeraltı suları da aşırı kullanıldı. Sakinlerin yaklaşık %85'i suyunu yeraltı sularından, özellikle de el pompalarıyla elde edilen sığ akiferlerden elde etmektedir. Yeraltı suyunun durumu, 2003'ten 2020'ye kadar yeraltı suyu seviyelerinin hızla düştüğünü (1.8 m/yıl) göstermektedir (Gesim vd., 2018). Kabil'deki arazi bozulması, insan yapımı kimyasalların ve toprak kirliliği gibi doğal toprak ortamındaki diğer değişikliklerin sonucudur. Kabil'deki toprak kirliliği öncelikle endüstriyel faaliyetler, tarımsal kimyasallar veya uygunsuz atık imhasından kaynaklanmaktadır. Petrol Hidrokarbonları, Polinükleer Aromatik Hidrokarbonlar ve

diğer ağır metaller, üretim sürecinde kullanılan en yaygın kimyasallardır (Jawadi vd., 2020).

Birleşmiş Milletler, Bölgesel Bilgi Ağları (IRIN) 2008'e göre, çoğu 10 yaşın üzerinde olan ve modern araçlardan daha kirletici olan binlerce kayıt dışı ve yasa dışı arabaya bakılmaksızın, her ay yaklaşık 8000 yeni araç Kabil trafik departmanına kaydedilmektedir. Otomobil bağımlılığına paralel olarak yayılan bu kentsel yapı, kenti motorlu taşıtların ve nüfus artışının %52'lik katkısıyla dünyanın en kirli kentlerinden biri haline getirmiştir (Osman, 2015).

Kabil'de belediye katı atık yönetimi devlet ve halk tarafından ihmal edilmiştir. Katı atık üretimi ve yanlış yönetimin Kabil kenti üzerinde büyük etkisi oldu. Her gün 3.050 ton katı atık üretilen kentlerde 5 milyondan fazla insan yaşamaktadır, ancak sadece 1800 ton bertaraf için toplanmıştır. Kabil Belediyesi'ne göre, bu maddelerden bazıları birikiyor, halk sağlığına ve çevreye zarar vermektedir. Kabil'de modern bir atık bertaraf tesisi bulunmamaktadır. İlde uygun toplama, taşıma ve yakma tesisleri bulunmamaktadır. Evsel atıkların yanı sıra hastane atıkları ve tehlikeli atıklarla ilgili birçok zorluk vardır. Yanma işleminde herhangi bir kontrol yoktur, bu nedenle çeşitli sorunlara yol açabilecek zehirli gazlar açığa çıkarmıştır (Khoshbeen vd., 2020).

4.3.2. Yerel Demokrasiyi Sağlamada Yaşanan Sorunlar

Vatandaşların siyasi karar alma süreçlerine katılımı, Afganistan'da tamamen yeni bir olgudur. Öte yandan, yeni anayasa, ulusal ve bölgesel düzeylerde yönetimin iki katmanının yanı sıra yetkililerin yetkileri üzerinde önemli kontroller yaparak bu konuların bazılarını ön plana çıkarmıştır. Halkın katılımının etkili olabilmesi için vatandaşların karar alma süreçlerinin merkezinde olması gerekir. Demokrasinin temel ilkesi “halk tarafından yönetim” olduğu için demokrasinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Böylece demokratik ülkeler kendilerini insanlara hayatlarını etkileyen kararlar alma fırsatı vererek tanımlarlar.

Afganistan'ın 2004 anayasasının 6. ve 35. maddeleri, tüm yönetim kurum ve kuruluşlarının yanı sıra üst düzey yetkilileri içeren ülkedeki yönetim ilke ve değerleri de dahil olmak üzere demokratik değerler ve halkın katılımını içermektedir (Afganistan Anayasa, 2004: 6-35). Bireylere, özellikle seçimler sırasında siyasi kararlar alma özgürlüğü tanımak, demokrasinin pekişmesi için kritik öneme sahiptir.

Bu seçme özgürlüğü hakkı, halkın isteklerine göre ne kadar iyi yönetildiğine bağlı olarak, yetkileri düzenli olarak yenilenen sorumlu ve hesap verebilir bir yönetim yaratmalarına izin verilmektedir. Bununla birlikte Afganistan halkı tarih boyunca bu ayrıcalıktan mahrum bırakılmıştır. Ancak demokrasi, yeni bir yönetim çerçevesi ve özellikle vatandaşların yönetimin karar alma süreçlerine yararlı bir şekilde katılabileceği devredilmiş bir yönetim biçimi yaratılmıştır. Sonuç olarak, daha iyi geleceğe sahip olmak için tüm Afgan vatandaşları anayasanın temel demokratik ilkelerini desteklemelidir.

Halkın belediye karar alma ve yönetimine katılımını sağlamak için mevcut Belediye Kanununun 16. maddesinde aşağıdaki hükümler yer almaktadır: (1) Temizlik, yeşillendirme faaliyetlerine katılmak için insanlardan gönüllü yardım istemek; (2) Kent hizmetlerinin sunumuna ilişkin bir toplantıya davet etmek ve düzenlemek ve (3) Halkı kabul etmek ve şikâyetlerini zamanında ve adil bir şekilde çözmek (Afganistan Belediye Kanunu, 2000). Buna göre, belediye başkanı ve belediye başkan yardımcıları, halkın öneri, şikâyet ve dilekçelerini almak için haftalık bir halk toplantısı yapmalıdır. Ancak uygulamada belediye ile vatandaşlar arasında iletişim ve bilgi akışı zayıftır. İnsanlar hizmet sunumu, vergilendirme, ruhsatlandırma, yapı izinleri ve buna bağlı sorunlarda nasıl yardım alacaklarını bilemedikleri için çok büyük zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Düzenli halk istişareleri ve vatandaş katılımı, önemli politika tartışmaları ve kent düzeyinde kalkınma önceliklerinin belirlenmesi konusunda sivil toplumla ilişki kurmak için henüz kurumsallaştırılmamıştır. En önemlisi, belediye kararlarında halkın çıkarlarının temsil edilmesini sağlayacak belediye seçimleri yapılmamaktadır.

Afganistan'da valiler ve belediye başkanları doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır, valiler merkezi yönetimin yerel düzeydeki temsilcileridir. Vali, ilçe yöneticilerini Kabil'deki bağımsız yerel yönetim başkanıyla tanıştırmaktadır, ardından Millî Savunma Bakanlığı alt düzey yetkilileri atılmaktadır, üst düzey yetkililerin atamaları Cumhurbaşkanının onayını gerektirir ve son kararı Cumhurbaşkanı verilmektedir. Halk tarafından seçilen yerel yönetim birimleri il meclisleri ve belediye başkanlarıdır. Ancak Kabil'da belediye seçimleri henüz yapılmadı. Merkezi yönetimdeki yönetici grubun yerel yönetimlerin seçilmesini engellemesinin birkaç nedeni olabilmektedir. Yoksulluk, savaş, yolsuzluk ve düşük

okuryazarlık oranı, Kabil'daki demokrasi sürecinin yavaşlığının veya başarısızlığının nedenleridir.

Yerel yönetim birimleri olan belediyelerin anayasal olarak yerel halkın özgür iradesiyle olduğu söylenirken, Afganistan'da belediye başkanını tamamen merkezi yönetim belirliyor. Afganistan'da belediye başkanlarının merkezi yönetim tarafından atanması, onların merkezi yönetimin denetiminde çalışmasını sağlıyor. Bu nedenle belediyeler de diğer yerel yönetim kurumları gibi idari, ekonomik veya siyasi açıdan merkezi yönetimin denetiminde faaliyet göstermektedir. Dolayısıyla yerel hizmetler, yerel halkın taleplerine göre değil, merkezi yönetimin takdir ettiği bir şekilde sunulmaktadır. Bu nedenle belediyeler, yerel hizmetleri yerel halkın ihtiyaçlarına uyarlama konusunda çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Yerel hizmetlerin boyutu ve şekli merkezi yönetim tarafından belirlendiği için sunulan hizmetlerin kalitesi düşmekte ve hizmetler etkin bir şekilde sunulamamaktadır. Öte yandan, bakanlıkların ve idari birimlerin yerel hizmetleri de belediyelerin özerkliğini engellemektedir. Sonuç olarak, merkezi otoriteler, özellikle de Afganistan'daki başkanlık kalesindeki iktidar çevreleri yıllarca tüm gücü ellerinde tutulmuştur. Bu davranış halkı yönetimden uzaklaştırılmaktadır, yerel düzeyde karar alma sürecinde söz sahibi olamamak, halkı yönetimden ayrılmaya ikna etmiş ve bu da nihayetinde Afgan yönetiminin düşmesine yol açılmıştır.

4.3.3. Mali Kaynakların Yetersizliğine İlişkin Sorunlar

Afganistan'ın yerel yönetimlerin mali kaynakları artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersiz kalmaktadır. İl özel idaresi tarafından sağlanan hizmetler, merkezi bütçeden paylaştırılmamakta ve tahsis edilmemektedir. Mahalli idarelerde, plan kapsamında toplanan gelirler merkezi yönetime yatırıldıktan sonra, söz konusu ilin bütçesi, her ilin derecesine göre genel bütçeden ayrılmaktadır. Öte yandan, belediye yönetiminde, merkezi yönetim tarafından tüm vergi ve harç oranlarının oranı tanımlanır.

Ancak, Kabil'de belediyeler mali özerkliklerine rağmen uygulamada birtakım sorunlarla karşı karşıyadır. Belediyeler, yerel olarak desteklenmeyen görevleri tamamlamakla yükümlüdür. Sonuç olarak, kaynak yetersizliğinden dolayı gerekli yerel hizmetleri sağlamakta zorlanmaktadır. Ayrıca, kasabaların öz kaynaklarının yapılandırılma biçimiyle ilgili bir sorun var. Bunun nedeni, kamusal alanın gelir

kaynağı olan vergi ve kullanım ücretlerinin doğru ve tutarlı bir şekilde tanımlanmamasıdır. Ayrıca, mali kaynağın önemli bir yüzdesi, kasabaların kamu arazilerinden elde ettiği gelirlerden oluşmaktadır. Bununla birlikte, gelir yönetimi inanılmaz derecede yetersizdir. Merkezi yönetimin belediyelere fon aktarması için yerleşik bir prosedür olmadığı göz önüne alındığında, bu sürecin adaletsiz olduğu söylenebilir (Dünya Bankası, 2007). Afganistan'da, belediye yetkilileri mali özerkliğe ve ne kadar para harcadıkları üzerinde kontrole sahiptir. Ancak giderlerini gerçekleştirebilmek için merkezi izine ihtiyaç vardır. Sonuç olarak, kasabaların mali bağımsızlığı konusunda bir ikilem vardır. Mali kaynakların oluşumundaki gecikmenin getirdiği tahsilat sorunu, belediyelerin mali kaynaklar açısından karşılaştıkları önemli sorunlardan biridir. Mali kaynakların oluşumu ve üretimi ile ilgili önemli sorunlar belediyeler tarafından karşılanmaktadır.

Bunlardan bazıları vatandaşlar tarafından oluşturulan sorunların sonucuyken, diğer sorunlar belediye personeli tarafından oluşturulan sorunların sonucudur. Vatandaşların aldıkları kentsel hizmetler için ödedikleri belediye vergileri ertelenmektedir. Belediye mülklerinin kira gelirleri, hane başına ve kent temizlik giderleri ödemeleri gibi gecikiyor, ticari alan ödemeleri de programın gerisinde kalıyor ve belediye arazileri haksız kazançlar sağlıyor. Kasabaların karşı karşıya olduğu büyük sorunlardan biri, yerel hizmetlerin sunumu üzerinde ciddi bir etkisi olan mali kaynak eksikliğidir.

4.3.4. Personele İlişkin Sorunlar

Kabil belediyesinde personel yönetimi belediyelerin en önemli sorun alanlarından biridir. Personel yönetimine ilişkin sorunlar arasında liyakat, eğitim ve siyasi müdahale yer almaktadır. Bu sorunun kökü, siyasi değişkenler, siyasi ilişkiler, etnik köken ve çatışan çıkarların birleşimidir. Bu nedenle yerel yönetim kurumlarının çalışanları hesap verme konusunda isteksizdir. Bu iletişim kesintisi sonucunda personel arasında gruplaşma sorunu vardır. Liyakatten farklı olarak, yeni çalışanları işe alırken çıkar ilişkileri ve parti bağlantıları daha aktif olarak göz önünde bulundurulur. Bu konu, insan eğitimi konusu için çok önemlidir, çünkü yetersiz hizmet ve hedefleriyle ilgili olarak hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim konusundaki bilgi eksikliği eğitimde hizmetle ilgili sorunlara yol açmaktadır.

2014'ten önce, belediyelerinin personeli çok az eğitime sahipti. Bunun nedeni büyük ölçüde ulusun savaşta olması ve nüfusunun çoğunluğunun ya çatışmalarda ölmesi ya da mülteci olarak diğer uluslara kaçmasıydı. Ayrıca, pratikte taşra birliklerinin askere alınmasında bir standart olmasına rağmen, çıkar çatışmalarının oluşması ve hizipçilik nedeniyle standardın niteliği kabul edilememektedir. Belediye personel seviyeleri hem hizmet sağlamak hem de hesap verebilirlikten kaçınmak için yetersizdir. Bireysel personel alımı sorununun en büyük nedeni belediye çalışanları arasındaki dengesizlik ve iletişim eksikliğidir. Bu nedenle personel arasında partinin bir gruplaşma ve temsiliyet duygusu oluşmakta ve personel arasında sağlıklı bir rekabet ortamı oluşmaktadır. İşe almanın zorluğu, kasabaların istihdamıyla ilgili sorunlardan biridir ve vurgulanan zorluklara göre mevcut işgücünün eğitilmesi bir diğer önemli konudur. Yönetimlerin performansının büyük ölçüde yüksek kaliteli, uzmanlaşmış hizmetlere öncelik vermesine ve bu hizmetleri sunarken vasıflı çalışanları kullanmasına bağlı olduğunu söylemeye gerek yok. Açıktır ki, belediyeler şimdi personel eğitimi ile ilgili sorunlar yaşıyor. Öte yandan, kapasite yetersizliği bazı kentlerin karşı karşıya olduğu önemli sorunlardan biri iken, Afgan belediyeleri için de önemli bir sorundur. Bu sorunlar belediye yapılarında, inşaat araçlarında ve işgücünde mevcuttur. Kabil'de belediye personeli neredeyse çok az eğitime sahiptir. Ayrıca belediye personeli alımında herhangi bir şart aranmamakta, sınav, mülakat gibi teknikler uygulanmamaktadır. Yerel hizmetlerin var olmayan kuruluşlar tarafından düzgün ve etkin bir şekilde sağlanması beklenemez. Kabil'da kamu çalışanlarının liyakat, iş ve sınıflandırma sisteminin uygulanması çeşitli sorunlara yol açmıştır. Özellikle kasabalarda bu kavramları uygulamaya koymak zaman zaman zorlaşıyor. Siyasi varlıklar belediyeleri ifade eder. Yerel yönetimlerin çalışanları, özellikle belediye çalışanları üzerindeki siyasi etki, işe alım sürecinde başlar ve çalıştıkları süre boyunca sürer. Belediye başkanları, özellikle de politikacılar, göreve geldikten sonra ya özgürce ya da siyasi partilerinin baskısına tepki olarak ek işçileri işe alırlar. Gerekli iş kimlik bilgilerine sahip olan ve olmayan personel bu durumlarda işe gelebilmektedir. Bu eylem, yetkilendirme ilkesini zayıflatmak için yapılmaktadır.

4.3.5. Denetime İlişkin Sorunlar

Yönetimin sürecinin en önemli aşamalarından biri denetimdir. Afganistan'da merkezi yönetim adına, belediye kurumları yakından izlenmektedir. Bağımsız Yerel

Yönetim Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kent İşleri ve İskân Bakanlığı ve diğer bakanlıklar, merkezi yönetim adına belediye birimleri üzerinde önemli bir denetime sahiptir. Belediyenin merkezi yönetim tarafından kontrolü, mümkün olan en geniş ölçüde, il alt bölümlerine zarar verecektir. Belediyelerin ve yerel makamların, merkezi yönetim tarafından bu tür bir denetim altında hizmet vermeleri engellenebilir. Kabil Belediyesinde denetlemekle görevli yukarıda belirtilen birimler arasında belirli bir zaman çizelgesinin olmaması nedeniyle, kent düzeyindeki hizmetler verimli bir şekilde sağlanamamaktadır. Devlet organları yerel yetkililer, bu baskıcı kontrolün bir sonucu olarak merkezi yönetimin ciddi sonuçlarından korkmaktadır. Merkezi yönetime sunulan raporlar kamuoyuna açıklanmamakta ve bir gerçeklik olan şeffaflık anlayışına uyulmamaktadır.

Kabil’de merkezi yönetimin belediyeyi kapsamlı bir şekilde incelemesinin bir sonucu olarak yerel yönetim kurumlarının zarar göreceğine dair çok az şüphe vardır. Hem belediye yönetimi hem de yerel yöneticiler tarafından hizmetlerin sağlanması, bu tür merkezi yönetim denetimi tarafından engellenebilir. Afganistan belediyelerini yönetmekten sorumlu kuruluşlar üzerinde anlaşmaya varılan bir zaman çizelgesi olmadığından, bu sorun kent düzeyindeki hizmetlerin verimli bir şekilde sunulmasını engellemektedir. Yerel yöneticiler, söz konusu baskıcı denetim görünür olmadığı için merkezi yönetim tarafından ağır cezalara maruz kalma korkusuyla hareket etmektedir. Merkezi yönetim denetiminin raporlaması ve açıklama yapmaması şeffaflık ilkesini ihlal etmektedir. Aksine, merkezi yönetim tarafından istihdam edilen denetim personeli Yerel yönetim kurumlarının sayısı az olmakla birlikte, yerel yönetimlerin sayısı fazla olduğu bilinmektedir. Daha spesifik olarak, merkezi yönetim denetim personelinin denetim faaliyeti yerel yönetim birimleriyle sınırlı olmadığı için yerel yönetim birimlerinin çoğunluğu denetlenememektedir. Kabil’de yerel yönetim birimi denetimi sektöründeki idari ve denetleyici makamların koordinasyonundan kaynaklanan sorun, kontrol mekanizmaları için de önemli bir zorluk teşkil edilmektedir. Merkezi yönetime bağlı il müdürlüklerinin sunduğu mahalli hizmetlerin, müdürlüğün bağlı olduğu bakanlıklarla birlikte denetim yapması bu engeli artıran bir sorun olarak değerlendirilebilir. Denetlenen ve müfettiş bazen aynı kişi veya kuruluşlar olabilir. Belediyelerin genellikle kentsel hizmetler sunması beklense de

Afganistan'da birçok kuruluş kentsel hizmetler sunmaktadır. Bu nedenle belediyelerin yetersiz kentsel hizmetler sunduğuna inanılmaktadır.

Siyasi kontrol veya belediye öz-denetim, belediyelerin kendi organları tarafından yönetilmesi anlamına gelir. Gelişmiş demokrasilerde bu kontrol tekniği çok önemlidir. Ancak Afganistan, gelişmekte bir olan ülke olarak bu sorunların bazılarıyla karşı karşıyadır. Afganistan kasabalarının bu durum üzerinde neredeyse çok az etkisi var. Bu belediye denetimleri çeşitli nedenlerle etkisizdir. Bunun temel nedeni, belediye meclislerini ve belediyeyi halk adına denetlemekle görevli belediye danışma kurulunu düzenleyen düzenlemelerin olmamasıdır. Bu kuruluşların yalnızca koordinasyon ve danışma sorumlulukları vardır; herhangi bir denetim işlevi yerine getirmezler. Bunun temel nedeni, yerel meclislerin seçimle seçilmesi gerektiğini belirten anayasal bir maddeye rağmen, merkezi atama ile seçilmeleridir. Kentlerdeki nüfus net olarak tanımlanmadığından, kentlerin sınırları işaretlenmediğinden, güvenlik net olarak sağlanmadığından ve merkezi yönetim sakinlerin tutulması konusunda net yasalar oluşturmadığından, bu kurum seçimlerle kurulmamıştır. Siyasal denetimde kamu gücünü kullanma hakkına sahip olan ve devletin birincil denetleyicisi olan yurttaşlar, amaçlanan sonuçlara ulaşmak için yerel düzeydeki kurumların denetiminde ve bu konuda çeşitli teknikler benimseyerek söz sahibi olmalıdırlar. Halk, yerel düzeydeki kurumların faaliyetlerini aktif olarak izlemelidir. Belediyelerin kamu gözetimi hem hizmetlerin sağlanmasını hem de personelinin üretken ve verimli çalışmasını garanti etmektedir. Bununla birlikte, Afganlar yerel yönetime katılım oranının düşük olmasının yanı sıra belediyelerini etkin bir şekilde yönetmekte de zorlanmaktadır. Sonuç olarak, belediyenin faaliyetleri kamu tarafından yakından izlenmemektedir.

4.3.6. Yönetimsel ve Kurumsal Yapılanmaya İlişkin Sorunlar

Kabil Belediyelerinin yönetimsel sorunları, karşılaştığı zorluklardan biridir. Belediye görevlilerinin yerel demokratik geleneklere uygun olarak ve merkezi yönetimin etkisinden bağımsız olarak seçilmesi çok önemlidir. Bazı durumlarda, örneğin Kabil belediyesi başkanı atanması için yasal ve öngörülen şartları sağlamamakla birlikte, Cumhurbaşkanı, tarafından şartlara bakmadan doğrudan atanmıştır. Bu atamalarla işe gelen bazı belediyelerin iş tecrübesi yeterli olmamakla birlikte eğitim düzeyleri ortaöğretim düzeyindedir. Kabil'de belediye başkanı seçimindeki ikinci sorun, belki de en büyüğü, neredeyse tüm belediye başkanlarının

etnik kökene göre atanması ve siyasi bir kimliğe sahip olmasıdır. Bu durumda valiler kendi siyasi kökenli insanlara sempati duyarken, yetkileri altındaki halka eşit ve tarafsız davranmalarına engel teşkil etmektedir. Üçüncü sorun, belediye başkanını çok kısa sürede değiştirmektir. Bazen bir ilde bir yılda iki valinin değişmesi, işletmenin düzenli ve başarılı işleyişini etkiler. Atanan valilerin çevre ve halkla ilişkilerinde ciddi sorunlar olduğu için bu durum kamu hizmetlerinin etkinliğini garanti altına almak için durumu olumsuz etkilemektedir.

Belediye meclislerinin seçilememesi de belediyelerde idare ile ilgili bir diğer sorundur. Bu, seçilmiş belediye meclisi üyelerinin gerekli ilgiyi görmediğini açıkça ortaya koymaktadır. Belediye meclis üyelerinin siyasi veya kişisel itibarlarına göre seçilmesi ciddi bir sorundur. Diğer yerel yönetimler diğer bir konu da kentlerin amaçlarını gerçekleştirebilecek nitelikli bireylerin yönetimde sesinin çıkmamasıdır. Afganistan'ın kentsel planlamasını temelden yeniden düşünmeye ihtiyacı var. Daha fazla yetki yerel yönetimlere sahip olması ve merkezi yönetimin daha az baskı altında kalması için anayasa değiştirilmelidir. Demokratik bir sistem de seçim reformuna tabi tutuldu ve belediye yetkilileri halk tarafından seçilmektedir. Yerinde bir sistem olmalıdır. Merkezi yönetimin kaynaklarının yetersiz kaldığı durumlarda uluslararası kuruluşlar çalıştırılmalıdır. Bu gruplara kent yararına projeler sunulmalı ve gerekli para bu şekilde oluşturulmalıdır. Demokratik değerlerin zayıf olduğu ve temel insani ihtiyaçların hala tam olarak karşılanmadığı Afganistan'da bu gelişmelerin hızlı olmayacağı tahmin edilmektedir. Güvenlik sorunlarının devam ettiği yerlerde yerel hizmetlere öncelik verilmemektedir. Bu durumda, Afganistan'ın bölgesel eşitsizliği ortadan kalkmış ve bölge yaşanabilir kentleri içermektedir.

Kabil Belediyesinde bir diğer sorun, görev ve sorumlulukların yasalarla tanımlanmamasına ilişkindir. Belediye sektörlerinde genellikle sorumlulukların belirli bir tanımı yoktur. Departmanlarının ve küçük birimlerinin bir kısmında, görevlerin yetki ve sorumlulukları arasında denge yoktur ve bazı görevler uygun değildir. Böyle bir durumda, çalışanların görev tanımlarının kesin ve ölçülü olmaması nedeniyle, çalışanların kafası karışır ya da kesinlikle asıl mesleki sorumlulukları olmayan şeyler yapmalarına neden olur (Sarker, vd., 2017). Ayrıca, örgütsel enflasyon ülkenin bazı ofislerinde verimlilik ve iş performansı için başka bir sorundur. Böyle bir durumda, sekiz saatlik bir idari süre içinde bir kişinin yapabileceği bir iş, pratikte birkaç kişi

tarafından yapılır (Chanthamith, vd., 2018). Bu nedenle, her insan zamanın sadece bir kısmını doğru şekilde kullanabilmektedir. Uluslararası kurumların çoğu, bir ulusun eğitim düzeyini, becerilerini ve uzmanlığını, kalkınma ve refahın ana faktörü olarak görmüş, uzmanlığın nitelik ve niceliği ile eğitilmiş nüfus, kalkınma için bağımsız bir değişken olarak belirtilmiştir. Bu nedenle, Afgan yönetimi etkin, yetenekli ve eğitilmiş uzmanlık kapasitesinin olmaması, mevcut kaynakları gerektiği gibi kullanamaması nedeniyle stratejik hedeflere ulaşmak için yönetim projelerini uygulamaktadır. İşe alım sistemi esas olarak liyakatten ziyade ilişki ve nepotizme dayanmaktadır. Böylece bu mekanizmalar, siyasi liderlerle ilişkisi olmayan vasıflı ve kalifiye kişilerin yönetim sistemine girmesini engelleyecektir (Sultana, vd., 2017).

Kabil Belediyesinde bir diğer sorun örgütsel değişimin hızıdır. Belediye yönetiminde çalışan devir hızının iki önemli nedeni vardır; ilk olarak, farklı birimlerin profesyonel kadrosunun eksikliğinden dolayı iş ihtiyaçlarının dikkate alınması, bazen profesyonel kadronun dönüştürülmesini gerektirir. Bu dönüşüm sadece orijinal birimler üzerinde olumsuz bir etki yaratmayacaktır. Ama aynı zamanda, yeni pozisyonu adapte etmek ve anlamak için daha fazla bir zamana ihtiyacı vardır. İkincisi, siyasi nedenlerden dolayı Afgan liderler ve yöneticiler farklı siyasi gruplara ve ulusal eğilimlere mensuptur. Farklı seviyelerdeki liderler iktidara geldiklerinde, bazı çalışanları o zamana kadar daha güvenilir bulmaya çalışırlar, böylece kendi pozisyonlarında çalışan devrinde bazı değişiklikler getirirler (Sultana, vd., 2017). Ancak belediye yönetim sektörlerindeki bu değişikliklerin aslında çalışma ve idari gereklilikleri iyileştirmek için değil, siyasi bir motivasyonu vardır.

Kabil Belediyesi'nde örgütsel ile ilgili iletişim ve koordinasyon eksikliği diğer bir sorundur. İletişim ve koordinasyon yoluyla çeşitli departmanlar arasındaki bağlantılar güçlendirilebilir, sektörler arasındaki bilgi kanalları yumuşatılabilir (Sarker, vd., 2019). Çelişkilerin giderilebilmesi, ilişkinin rasyonelize edilebilmesi, düzensizliğin düzene dönüşebilmesi ve ajansların kendi planlamalarına konsantre olabilmelerinin sağlanması da gereklidir (Sarker, vd., 2019). Afganistan'daki belediye yönetimi departmanları nispeten dağınıktır ve birimler arasında sistematik bir iletişim ve koordinasyon eksikliği vardır. Bu nedenle devlette sektörler arası koordinasyon eksikliğinden dolayı bazen sektörü aynı işi yapıyor ve tekrar ediyor.

Kabil Belediye yönetiminde, kadınların katılımı eksikliği diğer bir sorundur. Kadın yöneticiler, görevdeki yönetsel becerilerini kullanma ve teşvik etmede erkeklerden daha iyi performans göstermeleri nedeniyle iyi yöneticiler olarak kabul edilmektedir (Sarker, vd., 2019). Afgan kadınlarının yönetim ve kamu hizmeti birimlerine katılımı çok sınırlıdır. Belediye güvenli bir çalışma ortamı sağlamıyorsa, birçok aile kadınların belediye sektörlerinde çalışmasına izin verilmemektedir ve hatta birçok kadın belediye sektörlerinde çalışmaktan gönüllü olarak vazgeçmiştir (Sarker, 2016).

Kabil Belediye yönetiminde siyasallaştırma diğer bir sorundur. Siyasallaştırma, idari ve ekonomik sistemi yok etmek için sorumlu bir faktördür. Son on yılda, siyasi liderler ve politikacılar, iktidarı ele geçirmek ve nüfuzu yasadışı bir şekilde sürdürmek için yönetim sisteminde yandaşlarını işe almakta ve idari süreci kendi lehlerine değiştirmektedir (Bizhan, 2018). Bugün bir kültür haline geldi ve siyasi iktidarı almak, büyük ekonomik projelerden yasadışı ekonomik ve zenginlik çıkarları elde etmek tek çözüm oldu. Şimdi Afganistan'daki harcanabilir sektörlerin çoğu, polis karakolları, güvenlik güçleri, yargı organları, yasama organları ve idari kurumlar gibi farklı siyasi partiler, bağlar, etnik gruplar vb vardır. İç kurumların siyasallaşması, yönetimdeki yetersizliğin, yolsuzlukların ve iktidardaki siyasi çatışmaların artmasına neden olmuştur.

Belediye kurumları arasında doğru ve sürekli izleme eksikliği belediye yönetimindeki en önemli sorunlardan biridir. Devlet kurumları demokratik olarak parlamentoya ve il meclislerine karşı sorumludur, parlamentonun ve yerel il meclisinin devlet kurumlarının davranışlarını izlediğini nadiren görüyoruz. Ayrıca, yönetimin yönetim kademeleri arasında zamanında ve etkin bir denetim değildir; değerlendirme etkinliği ve performansın değerlendirilmesi, Afgan yönetim sisteminde unutulmuş olan kamu yönetimi için gerekli bir parçasıdır. (DANIDA, 2012). Ne yazık ki, projelerin ve ulusal süreçlerin yeterince denetlenmemesi, şeffaflığın artmasına ve beşerî, finansal ve doğal kaynakların kötüye kullanılmasına neden olmuştur.

Kabil Belediyesi'nin örgütsel sorunlardan biri de ödül ve ceza mekanizmalarının eksikliğidir. Ödül ve ceza, kamu yönetiminde birbiriyle çelişen iki kavram ve etkili mekanizmadır, ancak Kabil Belediyesinde, personel için ödüllendirme ve cezalandırma için açık bir mekanizmanın olmaması nedeniyle zarar görmektedir

(Roberts, 2015). Temel olarak tüm kurumlarda her zaman çalışan ve zayıf çalışanlar olacaktır bu çalışanların artılarını eksilerini anlamak ve onları takdir etmek veya eleştirmek yöneticinin görevidir. Bununla birlikte belediye kurumlarda iyi ve kötü çalışan arasında hiçbir fark yoktur. Aksine, aynı maaşı ve aynı ödülleri alırlar. Uzun vadede ise yöneticinin çalışanları eşit şekilde yönetmeye devam etmesi, mükemmel çalışanların motivasyonunu etkileyecektir. Yenilik ve fikir üretimi, kamu yönetiminin gelişimi için ön koşullardır (Sarker, vd., 2018). Afganistan'da, liderlerin devlet kurumlarının çalışmalarına daha fazla siyasi müdahalesi olduğu için, yöneticiler kendi konumlarını korumak için iş geliştirmedeki avantajlarını tam olarak kullanamadılar. Bunun yerine, olumsuz bir tutum ya da uyumlu bir tutum benimsemişlerdir. Bu nedenle, çoğu belediye kurumunun muhafazakarlığı, departman yönetiminin gelişmesinin önünde büyük bir engel haline gelmiştir (Sarker, 2019).

4.4. Kabil Belediye Yönetiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Politika Önerileri

Kabil'de yerel düzeyde yaşanan sorunlar, birçok faktörden kaynaklanmaktadır. Bu faktörler arasında siyasi istikrarsızlık, güvenlik sorunları, yetersiz altyapı, hizmet sunumundaki eksiklikler ve yolsuzluk gibi nedenler bulunmaktadır. Siyasi istikrarsızlık, ülkedeki savaş ve çatışma ortamı nedeniyle Kabil Belediye yönetimi'nin görevlerini yerine getirmesini zorlaştırmaktadır. Siyasi çekişmeler ve bölgesel ayrılıklar, belediyenin kaynaklarını doğru bir şekilde tahsis etmesini ve hizmetlerin adil bir şekilde dağıtılmasını engellemektedir. Güvenlik sorunları, kentteki yatırımların ve hizmetlerin sürdürülebilirliğini etkilemektedir. Saldırıları, bombalama ve çatışmalar nedeniyle altyapı tesisleri ve kamu hizmetleri zarar görmekte, yatırımlar engellenmekte ve halkın güvenliği tehlikeye atılmaktadır. Yetersiz altyapı, kent sakinlerinin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Yolların, su ve elektrik hatlarının, kanalizasyon sistemlerinin yetersiz olması, temel ihtiyaçların karşılanmasını zorlaştırmaktadır. Hizmet sunumundaki eksiklikler, Kabil Belediye yönetiminin vatandaşlara etkili bir şekilde hizmet vermesini engellemektedir. Sağlık hizmetleri, eğitim, ulaşım ve çevre temizliği gibi alanlarda eksiklikler bulunmaktadır.

Bu sorunların çözümü için, siyasi istikrarın sağlanması, güvenliğin artırılması, altyapı yatırımlarının ve hizmet sunumunun geliştirilmesi ve yolsuzluğun önlenmesi gibi adımlar atılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra, belediyenin vatandaşların

katılımını artırması ve sorunların çözümünde onların görüşlerini dikkate alması da önemlidir.

Çalışmada, başkent Kabil’de yerel düzeyde yaşanan sorunlara yönelik politika önerileri sunulurken benzer sorunları yaşayan ülke deneyimlerine de yer verilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde Türkiye’nin başkenti Ankara’nın başkent olma sürecinde Ankara’ya Afgan temsilcilerin gelerek incelemelerde bulunması, Kabil kenti üzerinde çeşitli etkilere yol açmıştır. Bu ziyaret, Türkiye ile Afganistan arasındaki diplomatik ilişkilerin güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Afgan temsilcilerin Ankara’da gerçekleştirdiği incelemeler, iki ülke arasında siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarında iş birliğini artırmıştır. Ayrıca, Türkiye’nin Afganistan’a yönelik stratejik iş birliği ve destek çabalarını vurgulamıştır. Ankara’da yapılan görüşmeler, Türkiye’nin Afganistan’da barış, istikrar ve kalkınma için çeşitli projelere ve insani yardımlara katkıda bulunduğunu göstermiştir. Bu ziyaret aynı zamanda Kabil kenti için altyapı geliştirme ve rekonstrüksiyon çalışmalarının hızlanmasına yol açmıştır. Türkiye, daha önce Afganistan’da altyapı projeleri gerçekleştirmiş ve bu alanda deneyime sahip olduğunu kanıtlamıştır (Nawabi, 2019; Erdal, 2022). Çalışmanın Kabil kentinin sorunlarına yönelik politika önerilerinde Türkiye başta olmak üzere diğer ülkelerin büyük kentlerinde yaşanan sorunlarına ve deneyimlerine yer vermesi, Kabil’in yeniden yapılandırılmasına yönelik çabaların hızlanmasına katkı sağlayacaktır.

4.4.1. Kentsel Sorunlara Yönelik Politika Önerileri

Kabil’deki kentsel sorunların çözümünde uluslararası örgütlerin yardımlarıyla çözülmeye çalışılmıştır. 2001 yılında Taliban’ın devrilmesinden sonra, Afganistan için yaklaşık 50 milyar dolar yardım toplanmıştır (Zahir, 2013: 30). Yolsuzluk ve yeterli insan kaynağının olmaması nedeniyle yardım Afganistan yönetimi tarafından etkin bir şekilde kullanılmamıştır. Bu nedenle Kabil’deki yeniden inşa süreci belediye ve yönetim kuruluşlar açısından istenen sonuca ulaşmamıştır. Öte yandan Kabil’de özel sektörden gelen yatırım çok büyüktür. Bu nedenle belediyeler, özel sektörün kamu projelerine büyük ölçüde dahil olması için bazı çekici planlar sağlamalıdır.

Kabil belediyesi kentsel planlama ve kalkınma ile ilgilenenler, kentin çok hızlı büyümesine cevap verecek insan ve mali kaynaklara ve yeterli zamana sahip değildir. Bu nedenle, Kabil kenti gayri resmi olarak büyümüştür ve kent bölümlerinin çoğu temel altyapı ve hizmetlere sahip değildir. Kabil kent için geleneksel master plan ve

imar planları 1978'de geliştirilmiştir ve Kabil kenti sadece yaklaşık 70000 kişilik bir nüfus için tasarlanmıştır (Beall ve Esser, 2003). Bu ana plan, gelecekte değişen ekonomik ve demografik koşulları önceden bilmesi mümkün olmayan birkaç uzmanın vizyonuna dayanıyordu. Buna karşılık, gerçek kentin varlık ve yükümlülükleriyle birlikte arazide analizi, gerçekçi imar planlarının başlangıç noktasını oluşturur. Bu kalkınma planları değişen ekonomik ve demografik şartlara göre sürekli güncellenmelidir.

Kabil'deki belirli kentsel sorunları çözmeye yönelik birçok çabanın bir parçası olarak yeni bir kentin geliştirilmesi tasarlanmıştır. Yeni Kabil kentinin projesi, Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin önceki yönetimi tarafından Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya yönetiminin mali ve teknik iş birliğiyle başlatıldı (Amini, 2017: 81). Bölgede önem taşıyan bu projenin bölgenin ticaret ve ekonomi merkezi haline gelmesi, bu büyük ulusal projenin pratik çalışmalarının yakında başlaması gerekiyordu. Ancak projenin ertelenmesinin nedenleri, ülkenin siyasi liderliğinin bu projeyi dikkate almamasına ve devlet dairelerinin yerel halkın yasal talepleri yerine getirmekte etkisiz kalmasına bağlanabilmektedir. Proje çalışması hiçbir zaman pratik bir şekilde uygulanmadı. Artık Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin yönetim dönemi sona ermiştir. Şu anda Afganistan'ın liderliği Taliban'ın elinde ve böyle bir projenin hayata geçirildiğine dair bir haber yoktur. Aşağıda Kabil göçü, arsa, konut, gecekondü, altyapı ve çevre sorunlarına yönelik politika önerileri yer almaktadır.

4.4.1.1. Göç Sorununa Yönelik Politika Önerileri

Afganistan'daki otuz yıllık savaş neredeyse tüm altyapıyı yok etmekle birlikte nispeten istikrarlı siyasi koşulların hüküm sürdüğü son on yılda Afganistan, özellikle başkent Kabil'de hızlı bir kentleşme artışı olmuştur. Kırsaldan kente göçün nedenleri ve sonuçları dikkate alınarak, Kabil'de yoğun göçmen akışını kontrol altına almak için aşağıdaki önlemler alınmalıdır:

- Öncelikle kırsal nüfusun kente göç etme nedenleri üzerinde durulmalıdır. İnsanların büyük bir kısmının ekonomik nedenlerle göç ettiği görüldüğünden, kırsal ekonomiyi dönüştürecek adımlar mutlaka kırdan kente göç akışını değiştirecektir. Bunun için özellikle eko turizm ağırlıklı olmak üzere ülkenin dağlık bölgelerinde küçük ölçekli ev sanayii birimleri ve bahçecilikle ilgili birimlerin geliştirilmesi için özel önlemler

alınmalı ve tarım teşvik edilerek ülkenin düzlük alanları geliştirilmelidir. Bahçıvanlık, çiçekçilik, mandıracılık, arıcılık, ormancılık vb. gibi ilgili tarım ve yan sanayiler ülkede vurgulanmalıdır. Madencilik, ormancılık ve tarımsal işleme sanayi birimlerinin küçük ölçekte teşvik edilmesi sağlanmalıdır.

- Belediyeler, çiftliklerini ve işlerini genişletmek ve yeni mahsuller satın almak için kırsal kesimdeki yoksullara çok daha düşük faiz oranlarıyla krediler ve kredi programları sağlamalıdır. Yine kimyasal gübreler, böcek ilaçları, zirai ilaçlar ve diğer temel çiftlik girdileri için sübvansiyonlar verilmelidir. Belediyeler, çiftlik girdilerini doğrudan şirketlerden satın alabilir ve taksitler halinde ödenmek üzere sübvansiyonlu bir kredi oranı üzerinden çiftçilere satabilir. Kırsal alanlarda kırsal bankacılık hizmetleri ve kırsal mikro finans kurumları, çiftçilerin tasarruflarını artırmak, donanımlarını artırmak ve onları finans sektörüyle tanıştırmak için kurulmalıdır. Tarımsal yayım görevlileri, kırsal alanlardaki ulus kurucuları yeni tarım yöntemleri konusunda eğitmek için sosyal yardım programlarını artırmalıdır. Böylece kırsal kesimde yaşayanlar iş alanlarında daha canlı ve üretken hale gelmekte ve finans kuruluşuna ulaşmak için kent merkezlerine taşınmalarının önüne geçilmektedir.
- Kırsal Kalkınma Projeleri: Türkiye, kırsal alanların ekonomik ve sosyal gelişimini desteklemek için kırsal kalkınma projeleri uygulamaktadır (Işık ve Baysal, 2011: 74-76). Bu projeler, tarımın modernizasyonu, kırsal turizmin teşvik edilmesi, altyapı yatırımları ve istihdam fırsatlarının artırılması gibi alanlarda çalışmalar içermektedir. Türkiye'deki kırsal kalkınma projeleri, Kabil'in kırsal alanları için bir başlangıç noktası olabilir, ancak yerel ihtiyaçlar ve koşullar göz önünde bulundurularak özelleştirilmiş projelerin tasarlanması ve uygulanması gerekmektedir. Yerel yönetimler, yerel halk ve diğer paydaşların aktif katılımıyla, Kabil'in kırsal alanlarının kalkınmasına yönelik sürdürülebilir ve yerel ihtiyaçları karşılayan projeler geliştirilebilir.
- Kırdan kente göç nedenlerinden biri de kentlerdeki eğitim olanaklarıdır. Kırsal kesimde yüksek ve kaliteli eğitim için çok sayıda öğrenci kent

merkezlerine göç etmektedir. Eğitimlerini tamamlayan kişiler, iş imkanlarının olmadığı, sivil ve sosyal tesislerin bulunmadığı kırsal alanlara dönmeyi çok tercih etmemektedirler. Bu nedenle, kırsal alanlardan öğrenci çıkışını kontrol etmek için kırsal alanlarda da yüksek öğretim kurumlarının geliştirilmesi önerilebilir. Ayrıca eğitim kurumlarında kırsal kesimdeki öğrencilerin eğitimlerini tamamladıktan sonra kendi mesleklerini yapabilmeleri için mesleki eğitime daha fazla önem verilmelidir. Bu nedenle, kırsal alanlarda ilk ve orta düzey eğitimi güçlendirmek için özel girişimlerde bulunulmalı, aynı zamanda yüksek ve mesleki eğitimin kırsal kesimde yaygınlaştırılmasına önem verilmelidir, böylece kırdan göç eden gençlerin sayısı artabilir. Yüksek öğrenim için kentsel alanlar da önemli ölçüde kontrol edilebilir. Belediyelerin gerçekçi samimi bir idari taahhüdü olmalıdır. Kırsal alanlardaki mesleki eğitimin teşvik edilmeli ve kırsal göçmenleri kentsel alanlardaki eğitime yönlendirilmelidir.

- Kırsal kesimdeki yoksulluk yetersiz barınma ve ulaşım olanakları, temiz suya ve sağlık hizmetlerine erişimdeki zorluklar, çeşitli bulaşıcı hastalıklar olmaktadır. Sağlık durumu açısından Afganistan, dünyada en çok ihmal edilen sağlık sistemlerinden biridir. Ülkede özellikle Kabil kentinde özel ve kurumsal hastaneler mevcuttur, kırsal alanlarda ise az sayıda halk sağlığı merkezleri bulunmaktadır. Ancak sağlık merkezlerindeki olanakların yetersiz olması, sağlık görevlilerinin, teknisyenlerin ve doktorların buralardan ayrılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, yönetimin sağlık hizmetlerine vereceği önem, kent merkezlerine gelen kırsal göçmenleri sınırlayabilecektir. Ayrıca tıbbi hizmetler için ülkenin iç ve geri bölgelerindeki her türlü sağlık tesisleri modern hatlara yayılmalıdır.
- Kentsel alanlardaki sosyal olanaklar ve tesisler, parlak kent ışıkları, tiyatrolar, alışveriş merkezleri, spor akademileri, metal kaplı yollar, parklar vb. kırsal kesimden kentsel alanlara binlerce kırsal genci çeker; bu nedenle, kırsal sektörden kentsel sektöre yoğun kırsal göçmen akışını kontrol altına almak için bu altyapı tesislerinin ve olanaklarının kırsal alanlara yaygınlaştırılması önemlidir.

- Tarımsal Destek Politikaları: Kırsal alanlarda tarıma dayalı geçimini sürdüren insanları desteklemek amacıyla tarımsal destek politikaları uygulanmaktadır. Bu politikalar arasında tarım girdilerine sağlanan destekler, tarım kredi imkanları, verimlilik artırıcı projeler ve tarım sigortası gibi önlemler yer almaktadır.
- Altyapı Yatırımları: Kırsal bölgelerde yaşam kalitesini artırmak ve göçü önlemek için altyapı yatırımları büyük önem taşımaktadır. Ulaşım ağının geliştirilmesi, su ve elektrik gibi temel altyapı hizmetlerinin sağlanması, sağlık ve eğitim gibi kamu hizmetlerinin kırsal bölgelere ulaştırılması için çalışmalar yapılmaktadır.
- İstihdam Fırsatları: Kırsal alanlarda eğitim olanaklarının ve istihdam fırsatlarının artırılması, göçün azaltılmasına katkı sağlayabilir. Mesleki programları, girişimcilik destekleri ve tarım dışı iş imkanlarının yaratılması gibi önlemler bu konuda etkili olabilir.

Çeşitli bölge ve toplumların ihtiyaçlarına göre bazı insanlar bir bölgeden diğerine hareket etmedikçe, durağan bir toplum bu modern ve dinamik dünyada rekabet edemez ve gelişemez. Bu nedenle, yerel, bölgesel ve ulusal düzeylerde göç politikaları formüle edilmeden önce, etkileri değerlendirmek için çeşitli göç akımlarındaki göçmenlerin sosyoekonomik ve demografik özelliklerinin mikro düzeyde analizinin yapılmalıdır. Ayrıca, göç akışlarını kontrol etmeye, değiştirmeye veya düzenlemeye yönelik rasyonel politikalar ve planlar oluşturmak için göçün nedenlerine ilişkin kapsamlı bir bilgi de aynı derecede önemlidir.

4.4.1.2. Arsa Sorununa Yönelik Politika Önerileri

Arazinin mülkiyeti ve kullanımı ile ilgili anlaşmazlıklar Afganistan'da çok yaygındır. Bu alanda birçok faktör söz konusudur. Bunlardan biri, kayıt sisteminin olmayışı ve resmî belgelerin yok edilmesinin yanı sıra savaşın yol açtığı yoğun göçtür. Milyonlarca Afgan, tarım arazilerini ve evlerini umursamadan terk etmiş ve geri döndüklerinde evlerine ve arazilerine başkaları ve hatta devlet kurumları tarafından el konulmuştur. Böyle bir durumda arazileri ve evleri gasp edilen kişiler adli protesto başlatarak haklarının iadesini talep edilmiştir. Bu arazileri gasp eden kişiler ile tekrar gasp etmek isteyenler veya devlet görevlileri arasında devlet arazileri konusunda anlaşmazlıklar devam etmektedir (Afghanistan Institute of Strategic Studies, 2019).

Ayrıca bazı durumlarda göçmenler, göçten döndükten sonra geçmişte kendilerine ait olmayan toprakların mülkiyetini talep etmektedir.

Bu nedenle, resmi tescilin ötesinde, arazi anlaşmazlıklarıyla ilgili olarak ortaya çıkan eşitsizlikleri gidermek için başka planlara ihtiyaç duyulmaktadır. Kabil’de arsa sorunun çözümüne ilişkin politika önerileri arasında şunlar yer almaktadır:

- **Yasal Düzenlemeler:** Arsa sahiplerini korumak amacıyla güçlü yasal düzenlemeler oluşturulmalıdır. Arsa sahipliği haklarını güvence altına alan yasalar ve hükümetin gasp ile mücadele etmek için etkin bir yasal süreç oluşturması gerekmektedir.
- **Kayıt ve Belge Güvenliği:** Arazi ve mülkiyet kayıtları güvenli bir şekilde tutulmalı, yetkisiz erişimlere karşı sıkı güvenlik önlemleri alınmalıdır. Elektronik kayıtların kullanımı ve veri yedeklemesi gibi teknolojik önlemler de uygulanmalıdır. Afganistan'ın bağımsız arazi idaresinde, mahkemelerin tapu kayıtlarından farklı olarak, arazi bilgilerine erişimi basit ve etkili kılmak için, arazi kaydı ve bilgileri için bir birim otorite olarak merkezi bir bilgisayar sistemi kurmalı.
- **Kamu Denetimi:** Kamu kurumları ve yerel yönetimler, arsa gaspıyla mücadele etmek için etkin denetim mekanizmaları oluşturmalıdır. Arazi ve mülkiyet kayıtlarının sıkı bir şekilde tutulması ve denetlenmesi, arsa gaspını önlemek için önemlidir.
- **Şeffaflık ve Açıklık:** Arazi işlemleri ve mülkiyet transferleri, şeffaf ve açık bir şekilde yapılmalıdır. Kayıtların kamuya açık olması ve her türlü işlemin izlenebilir olması, gaspı zorlaştırabilir.
- **Bilinçlendirme ve Eğitim:** Arsa sahipleri ve toplum genelinde bilinçlendirme ve eğitim çalışmaları yapılmalıdır. Arsa sahipleri, haklarını ve mülkiyetlerini nasıl koruyacaklarını bilmelidir. Bu konuda kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve meslek odaları iş birliği yapabilir.
- **Hukuki Destek:** Arsa sahiplerine hukuki destek sağlanmalıdır. Gasp edilen arsalar için etkin bir hukuki süreç ve gerekli hukuki yardım mekanizmaları oluşturulmalıdır.

- Ceza Yaptırımları: Arsa gaspını caydırıcı kılmak için, ciddi cezalar ve yaptırımlar öngörülmelidir. Gasp yapanların adalet önüne çıkarılmaları ve cezalandırılmaları, gasp olaylarının azalmasına katkı sağlayabilir.
- İş birliği ve Koordinasyon: Kamu kurumları, yerel yönetimler, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör arasında iş birliği ve koordinasyon sağlanmalıdır.
- Güçlendirilmiş Denetim Mekanizmaları: Arazi işlemlerinin denetimi için güçlendirilmiş ve etkin denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır.
- Toplumsal Farkındalık: Toplum genelinde arsa gaspının olumsuz etkileri ve mücadele yöntemleri hakkında farkındalık yaratılmalı, toplumun desteği ve katılımı teşvik edilmelidir.
- 2014 tarihli mevcut Arazi Yönetim Kanunu taslağı, 2007 tarihli Ulusal Arazi Politikasına dayandığından, parlamento tarafından derhal onaylanmalı ve Ulusal Birlik Yönetimi tarafından uygulanmalıdır. Gerekirse Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile yasa teyit edilmelidir.

4.4.1.3. Konut Sorununa Yönelik Politika Önerileri

Kabil'deki mevcut konut krizine yanıt olarak, Kabil belediyesi, kentsel gelişim bakanlığının yardımıyla, mevcut kentin Kuzeyinde yer alan ve çok maliyetli olacak bir yeni Kabil kenti önermiştir. 2004 yılında Hamid Karzai İslam cumhuriyeti devlet başkanı olduktan sonra Afganistan ve yönetimi sırasında “ANDS” (Afghanistan National Development Strategy) olarak adlandırılan Afganistan Ulusal Kalkınma Stratejisi ortaya çıkmıştır. Mevcut Kabil'deki belirli kentsel sorunları çözmeye yönelik birçok çabanın bir parçası olarak, 2002-2008 arasındaki geçici ANDS'de Dahsabz 'da yeni bir kentin geliştirilmesi tasarlanmıştır. ANDS, sürdürülebilir kalkınma için uluslararası toplumdan sürekli anlayış ve destek sağlama çabalarının bir parçası olarak Afganistan yönetimi tarafından kurulmuştur. ANDS, üç ana sütunla görevlendirilmiştir. Güvenlik, yönetim ve sosyo-ekonomik kalkınma olmak üzere şu başlıkla yapılandırılmıştır: Altyapı ve doğal kaynaklar, tarım ve kırsal kalkınma, insan sermayesi ve cinsiyet eşitliği, sosyal koruma, ekonomik yönetim ve özel sektör gelişimi, uluslararası ve bölgesel iş birliği, iyi yönetim ve hukukun üstünlüğü ve güvenlidir (Amani, 2017).

Hamid Karzai'nin başkanlığında, Afganistan yönetimi, 2006 yılında Kabil kenti için bir master plan hazırlamak üzere Japon yönetiminden teknik iş birliği talebinde bulunmuştur. Yanıt olarak, Japon yönetimi'nin Japonya uluslararası iş birliği ajansı (JICA), teknik iş birliği programının uygulanmasından sorumlu resmi kurum olmuştur. JICA, Kabil'in kentsel gelişimi için strateji ve yönleri incelemek ve Kabil metropoliten bölgesi'nin kentsel gelişimi için bir ana plan hazırlamak üzere bir çalışma yürütmeye karar verilmiştir. Kabil'deki kentsel gelişme, diğerlerinin yanı sıra, hasarlı ve bozulan kentsel altyapılar, mültecilerin dönüşü nedeniyle yukarıda belirtilen hızlı nüfus artışı ve kırdan kente göç ile uğraşmak ve kayıt dışı yerleşimlerin çoğalması, etkili ana planların olmamasının ve uygunsuz kentsel çevre ve sanitasyonun bir sonucudur. Bu sorunlar en çok başkent Kabil'de ciddiydi çünkü başkent Kabil %90'a kadar yıkılmıştı ve gerçek kentleşme 30 yıllık savaştan önce bile hiçbir zaman gerçekleşmemiştir (Zahir, 2013).

Bu nedenle Kabil'in kentsel gelişiminin, uluslararası toplumun sürekli desteğini sağlamak için ANDS kapsamında Afganistan'ın sosyo-ekonomik gelişimini destekleyecek şekilde planlanması gerekmektedir. Afgan yönetimi, başkent Kabil'de artan kentsel sosyo-ekonomik sorunları çözmek için daha büyük yeniden yapılanma çabalarının bir parçası olarak 2006 yılında Kabil yeni kent projesini başlatmıştır. Yeni kent, mevcut kent Kuzeyindeki Dahsabz ve Barikab bölgelerinde yer almaktadır ve iki katı büyüklüğünde olması planlanmaktadır. Bu yeni kent gelişimi, uzun vadede 250000'den fazla yerleşim birimi sağlayarak ve 500000'den fazla iş yaratarak Kabil'deki plansız kentleşmeyi, büyük konut açığını ve hizmetlere ve sağlıklı yaşam koşullarına erişimin zayıflığını ele almayı amaçlanmaktadır. Ana planı, çeşitli kamu-özel sektör ortaklıkları (Public Private Partnership, PPP) modelleri aracılığıyla kaliteli altyapı ve kamu tesislerini ortaya koyarken konut ve ticari geliştirme, orta (%25) ve düşük gelirli (%25) konutların belirlemek için özel gereklilikleri takiben özel sektör tarafından gerçekleştirilecektir (Amani, 2017: 83-90). Özellikle, yönetim tüm kalkınmada uzun vadeli bir paya sahiptir ve kentin her yerinde farklı ölçeklerde tarımsal kalkınmanın entegrasyonunu dahil edilmiştir. Kabil yeni kenti, geri dönen mülteciler, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler ve kentsel yoksullar için fırsat yaratırken, özel yatırımı çekmeyi ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamayı hedeflenmektedir.

2006 yılında ANDS'nin kentsel gelişim noktalarını örtbas etmek için Afganistan Cumhurbaşkanı, Kabil Yeni Kenti'nin (Kabul New City, KNC) gelişimi için Bağımsız bir Kurul kurulmuştur. Kurul, Cumhurbaşkanı'nın kıdemli ekonomi danışmanı, Şehircilik Bakanı, Tarım, Sulama ve Hayvancılık Bakanı, Kabil Belediye Başkanı, özel sektör temsilcileri, kent planlama uzmanları ve bir kent ekonomistinden oluşmuştur. JICA'nın kapsamlı çalışmaları ve araştırmaları, yeni Kabil kentinin ve mevcut Kabil kentinin 2025 yılına kadar 6.5 milyon kişiyi barındırabileceği başkent Kabil'in çeşitli bölgelerinde nüfus tahminlerine yol açılmıştır. Kabil'in yeni kenti tek başına 2025'te 1.5 milyonluk ve nihayetinde 2050'de 3 milyonluk bir nüfusa sahip olacak şekilde geliştirilecektir. Kabil metropoliten alanı için master plan geliştirme çalışması, JICA'nın teknik iş birliği ile Mart 2008'de gerçekleştirilmiştir. Çalışma, bağımsız kurulu ve kentsel gelişim bakanlığı tarafından temsil edilen Afgan yönetimi'nin muadil kurumlarıyla yakın iş birliği içinde yürütülmüştür. Sonunda 26 Mart 2009'da Afgan Kabinesi tarafından prensip olarak resmen onaylanmıştır (JICA, 2009: 13).

Kabil Yeni Kenti (KNC), yönetim bu kentin inşasını on beş yıllık bir süre için belirlemiştir; 5 yıllık 3 aşamaya ayrılmıştır (JICA, 2009). Birinci faz 2010'da başlayıp 2015'te bitecektir, ikinci faz 2015'te başlayacak ve 2020'de bitecektir ve üçüncü faz 2020'de başlayacak ve 2025'te bitecektir.

Tablo 4.2. Kabil Yeni Kent Hakkında Genel Bilgeler

Zaman Aralığı	2006 – 2036
Arsa Büyüklüğü	740 kilometre kare
Amaçlanan Nüfus	3,000,000 Kişi
Maliyet	80 Bilyon Dolar
Finansman	- Birincil Altyapı ve Kamu Tesisleri: Afgan Yönetimi ve JICA ve ADB dahil olmak üzere Uluslararası Bağışçılar. - İkincil ve Üçüncül Altyapı ve Kamu Tesisleri: Olumlu Kamu Özel Ortaklığı aracılığıyla özel geliştiriciler (PPP) modeli. - Konut ve Ticari Alanlar: Özel Geliştiriciler dahil arazi sahibi geliştirme modelleri ile ortaklık.

Kaynak: (KAEC, 2015)

Kabil yeni kenti başlıca yatırım alanları şunlardır (JICA, 2009):

- Arsa Parsellerinin Geliştirilmesi: Belediye arazisinde Parsel geliştirme, şahıs arazisinde parsel geliştirme, arsa sahipleri ile ortaklaşa parsellerin geliştirilmesi.
- Altyapının Geliştirilmesi: Kabil yeni kenti özel sektörden aşağıdaki alanlardan herhangi birinde büyük miktarda altyapı yatırımı gerektirir. Hafif raylı transit (LRT), otobüs hızlı transit (BRT), metro ağı vb. dahil olmak üzere karayolu ağları ve ulaşım yatırımları, Kanalizasyon ve drenaj şebekelerine yatırım, kanalizasyon arıtma tesisi yatırımı, düzenli depolama ve geri dönüşüm dahil olmak üzere katı atık yönetimine yatırım, güneş, rüzgâr ve biyogaz enerjisi dahil enerji üretimi ve iletimine yatırım, üreten sistemler, fiber optik ağlar, internet servis sağlayıcıları (ISP) vb. dahil olmak üzere telekomünikasyon ağlarına yatırım, kar ve yağmur suyu yönetimine yatırım.
- Sanayi Bölgelerinin Geliştirilmesi: Dahsabz birinci endüstri parkı, Dahsabz ikinci sanayi bölgesi, Dahsabz üçüncü endüstri parkı, Barikab endüstri parkı.
- Kamu Tesislerinin Geliştirilmesi: Çok fonksiyonlu medikal kompleksler, yüksek öğrenim köyleri, bilgi ve iletişim teknolojileri köyleri, mesleki eğitim kompleksleri.
- Dinlenme Tesislerinin Geliştirilmesi: Kabil yeni kent (KNC), merkezi parkı (13 km kare alan), yeşil parklar, müzeler, turistik bölgeler, otel ve restoranlar, aile piknik alanları, merkez göl geliştirme, turistler için askılı teleferikler, safi majestic karlı dağlarda çok amaçlı oyun alanları.
- Sosyal Konut Birimlerinin Geliştirilmesi.
- Hizmet Sektörü: Ekonomik ve teknik fizibilite çalışmaları, tasarım ve planlama hizmetleri, anketler, bankacılık ve finansman hizmetleri, danışmanlık hizmetleri, eğitim ve kapasite geliştirme hizmetleri, inşaatla ilgili diğer hizmetler.

Kabil'in yeni kentinin ana planı mükemmel ve ayrıntılı bir şekilde detaylandırılmıştır. Yol ağları, su sistemleri, kanalizasyon, elektrik, telekomünikasyon ve eğitim, dini, kültürel, sağlık gibi sosyal altyapıların altyapısı ve eğlence tesisleri,

farklı aşamalarda nasıl uygulanacağı kesin olarak planlanmış ve açıklanmıştır, ancak ironik bir şekilde, hiçbir şey yapılmamıştır. Eski Başkan Hamid Karzai'nin kişisel emriyle, Dahsabz kenti kalkınma idaresi o zamanlar büyük projeden sorumluydu, ancak öngörülen uygulama zaman çizelgeleri ve bütçeleme sürdürülemedi.

Kabil belediyesinin, özellikle su ve kanalizasyon temini, elektrik, yollar ve kamu tesisleri gibi gerekli kamu tesis ve hizmetlerine yatırım yapacak kendi sermayesi yoktur. Basit özel yatırımların yanı sıra kamu-özel ortaklıklarına çok fazla güvenmektedir. Bunlar, yatırımcıların Kabil'in Yeni Kenti güvenlik durumunun yanı sıra mevcut olmayan gerekli altyapılar, yani yol bağlantısı veya hatta yeterli su kaynağı nedeniyle asla gerçekleşmedi. JICA ekibinin teknik olarak "mükemmel" bir plan önerme gerçeğine ve profesyonellik ve mükemmellik çabalarına rağmen, verilen tüm koşulların karmaşıklığını anlamak için birçok düzeyde sosyal, kültürel, geleneksel ve politik düzeyi ihmal edilmiştir. Daha önceki hatalardan alınan derslerden kaçınılabilmesi için tarihsel bağlam derinlemesine incelenmiş olsaydı vizyon daha iyi uygulanabilmektedir. Kültürel ve etnik özellikler teorik olarak ele alındı ve uygun bir sosyal analiz eksik kalmıştır. Kabil'in yeni kenti gibi mega bir proje için mali imkanlar kesinlikle verilmemiştir. Projenin sorunları aşağıdaki gibidir:

- Bölgede kötü güvenlik ve silahlı isyancıların saldırılarını önlemek sürekli bir sorundur.
- Afgan yönetimi ve yabancı ülkeler bu projenin masraflarını mevcut koşullarda karşılayamaz.
- Arazi gaspı ve halkın arazilerinin devlet tarafından satın alınması (kamulaştırması) projeyi engelleyen temel sorunlardır.
- Bu projenin altyapısının çoğu (okul, yol, elektrik, su, kanalizasyon, marketler, ofisler, bakanlıklar vb.) binalar yapılmadan önce devlet tarafından inşa edilmelidir. Yılda bir milyar dolardan fazlasını ödeyemeyen bir yönetim inşaat masraflarını nasıl karşılayacak? Yabancı şirketler bu tür bilinmeyen koşullarda yatırım yapılmaktan çekineceklerdir.
- Komşuların Afganistan sınırını kapatmasına rağmen inşaat malzemelerinin komşu ülkelere temin edilmesindeki zorluklar.

Ülkenin mevcut ekonomik koşulları göz önüne alındığında, yeni kentin inşa edilmesi mümkün değildir. Tamamen yeni bir kentle başlamak için, yönetimin yeni kente en az altyapı ve hizmet sağlamak için büyük miktarda nakit akışına ihtiyacı varken, mevcut nüfusun %70'i hiçbir hizmet ve altyapıya sahip değildir (Zahir, 2013). Ayrıca, mevcut kenti yeni kente bağlamak için büyük nakliye maliyetleri gerekmektedir. Böylesine uzak bir kenti yatırımcılar için çekici kılmak için belediyelerin çok ağır sübvansiyonlar sağlaması gerekmektedir. Afganistan'ın mevcut ekonomik koşulları bu tür bir projeyi desteklenmemektedir. Belediyeler, tamamen yeni bir kenti inşa etmektense, sınırlı mali ve insan kaynaklarını mevcut kenti iyileştirmede kullanmayı tercih etmelidir. Boş arsalar üzerine bina yapmak yerine mevcut konut stokuna hizmet ve altyapı sağlamalıdır. Kentin topografyası nedeniyle Kabil kent merkezine farklı semtlerden ulaşım sağlanabilmektedir. Bu gerçek, toplu taşımanın sağlanmasının kentin tüm noktalarını merkezden etkin bir şekilde bağlayabildiği kentin tek merkezli karakterini pekiştirmektedir. Bu nedenle, arazi kullanım planı, kent merkezini daha iş odaklı ve kullanımda verimli hale getirmeye odaklanmalıdır.

Kabil'in yapılaşma yoğunluğu dünya standartlarına göre yüksektir ancak büyük Asya kentlerine göre yoğunluk normaldir. Yüksek yoğunluğa rağmen kent dağınıktır. Kent yatay olarak büyümüştür ve enformel alanların çoğu kent merkezinden uzaktadır. Dünya Bankası raporlarına göre, kent mahalleleri, özellikle gayri resmi mahalleler olmak üzere ek cazibe kapasitesine sahiptir. Arsa boyutları, ilave kat alanı kapasitesi ile çok büyüktür. Bu nokta çok avantajlı olarak kullanılabilir, özellikle kent merkezine yakın bölgelerde, geniş karma kullanımlı mahalleler planlanarak iyi bir altyapı, iş imkanları ve yaşanabilir bir kentsel çevre oluşturulabilmektedir.

Kabil'deki mevcut konut krizinin nedeni yalnızca onlarca yıllık savaş değildir. İç savaşın sona ermesinden hemen sonraki yıllarda en görünür sorun, büyük ölçüde kitlesel kentleşmenin, hızlı demografik büyümenin, Afganistan dışından gelen büyük göçmenlerin ve kırsal alanlardan kentsel alanlara büyük insan göçü kentleşmenin neden olduğu evsizliktir. Kabil'deki gayri resmi evler, o dönemdeki evsizlik krizine olumlu bir yanıt olarak görülmüştür. İnsanlar belediyenin kendilerine düzenli bir şekilde ev sağlamasını beklemek zorunda kalsaydı, bekleme listeleri milyonları bulurdu. Belediye, konutları ve arsaları düzenli bir şekilde temin edememiştir.

Kabil kenti, gayri resmi yerleşimlerin inşasıyla büyük ölçüde büyümüştür. Şu anda, Kabil'deki yerleşim bölgesinin %70'i gayri resmi ve Kabil nüfusunun yaklaşık %60'ını barındırmaktadır. Bu yerleşim yerlerine yapılan yatırımın değeri milyarlarca dolarlık özel yatırımdır. İster resmi ister gayri resmi olsun, nüfusun neredeyse tamamının kalacak bir evi vardır, Kabil'deki nüfusun yalnızca %0.5'i geçici konutlarda yaşamaktadır. Kabil'de barınmanın temel sorunu, kayıt dışı stokta altyapı ve hizmetlerin bulunmamasıdır ve Kabil belediye bu hizmetleri sağlamaya çalışmaktadır. Kabil'de ev fiyatlarındaki son artışa ve ekonomik baskıya rağmen, orta ve düşük gelirli aileler için çalışmak için uygun fiyatlı konut eksikliği olan daha geniş bir sorun ortaya çıktı. Buna karşılık, insanlar hala gayri resmi evler inşa etmeye devam edilmektedir (Zahir, 2013: 64-68).

Avrupa'daki sosyal konutların, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan konut krizine iyi bir yanıt olduğu kanıtlanmıştır. Fransa da Avrupa'da iyi uygulama örneklerinden biridir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Fransa'nın ulusal planında, konut krizi önemli bir yere sahipti. Bu soruna yönelik, düşük faizli kredi sağlanması ve farklı inşaat teşvikleri en önemli adımlar olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem, özellikle kiralık sosyal konut başvurularındaki artış nedeniyle yönetimin müdahalesi Fransa'da sosyal konutların "altın çağı" olarak anılır. Devletin konut piyasasının hem arz hem de talep tarafında konut sahipliğini teşvik etmesi de bu dönemde yaşanan bir diğer gelişmedir (Haffner, 2009: 112-113).

Fransa'da sosyal konut denildiğinde genellikle düşük kiralı konutlar ("HLM Housing" düşük kira konutları) anlaşılmaktadır (Karakaş, 2015). Ülkede sosyal konut sağlama ve yönetimi konusunda öne çıkan kuruluşlar HLM kuruluşlarıdır. HLM (Habitation à Loyer Modéré) kuruluşları, Fransa'da sosyal konut projelerini geliştiren, inşa eden ve yöneten kuruluşlardır. HLM kuruluşları dışında, yarı kamusal işletmeler ve kâr amacı gütmeyen dernekler de Fransa'da sosyal konut faaliyetlerinde yer almaktadır. Yarı kamusal işletmeler, devlet veya yerel yönetimlerle iş birliği yaparak sosyal konut projelerini gerçekleştirirken, kâr amacı gütmeyen dernekler genellikle sosyal konutların yönetimi ve hizmet sağlanması konusunda aktif rol oynamaktadır (Laino ve Pittini, 2011). Fransa'da sosyal konut politikaları, düşük gelirli bireylerin ve ailelerin ekonomik olarak erişilebilir ve kaliteli konutlara erişimini sağlamayı hedeflemektedir. Bu şekilde sosyal konutlar, konut ihtiyacı olan kesimlere uygun

fiyatlı ve sürdürülebilir konut seçenekleri sunmayı amaçlamaktadır. Sosyal konut sağlama ve yönetimi konusunda HLM kuruluşları, yarı kamusal işletmeler ve kâr amacı gütmeyen dernekler Fransa'da önemli roller üstlenmektedir. Diğer taraftan, Almanya, İkinci Dünya Savaşı sonrasında konut üretimine ve piyasasına geçici destek sağlayacak politikalar geliştirmiştir. Bu anlayış zaman içinde değişse de ülkede yönetim politikaları günümüzde genel olarak piyasanın işleyişinde ortaya çıkan sorunların giderilmesine odaklanmıştır (Haffner, 2009: 153).

Almanya'daki toplu konut politikalarının zaman içinde nasıl değiştiğinin en iyi örneği, sübvansiyonlardır. Aslında, toplumun dar gelirli kesimlerinin barınma ihtiyacına yönelik olarak yararlanılan destekler, sınırlı kâr algısı nedeniyle önceleri toplu konut kiralamaya yönelikti. Zaman içinde bu pozisyon gelişti ve bireylerin kabul edilebilir koşullarda ev sahibi olmalarına yardımcı olmayı hedefleyen stratejiler çoğaldı. Öte yandan yerel yönetimlerin bölgesel koşullara göre değişebilen esnek destek politikaları ve kira yardımı gereksinimlerinin son dönemde daha da önem kazandığı görülmektedir (Pawson, vd., 2011:19).

Almanya'daki sosyal konut sorunu, piyasaya dayalı bir sistemin geniş bir örneği olarak hizmet edilmektedir. Özel firmalar bu düzenlemedeki kilit oyuncularından biridir. Burada devlet, bu işletmelerin yeni sosyal konut oluşturma veya mevcut konutları iyileştirme eylemlerini desteklemek için doğrudan ödemeler veya vergi indirimleri gibi yardımlar sağlar. Öte yandan, sosyal konut faaliyetlerini yönetmek için devlet tarafından kira kontrolü veya gelir kısıtlaması gibi yasalar da uygulanmaktadır (Housing Europe Review, 2012).

Almanya'da, "sosyal konut politikası" terimi genellikle uygun fiyatlı konut için geçici kamu sektörü sübvansiyonlarına atıfta bulunur. Ancak 1980'lerden beri toplu konut kanunları, toplumun tamamına yönelik kurallara odaklanmak yerine yaşlılar, bekar ebeveynler ve geniş aileler gibi belirli hedef grupları hedef almıştır (Droste ve Knorr-Siedow, 2017: 91).

Almanya'da, ülkenin ikinci dünya savaşı sonrası yıkımın neden olduğu yaklaşık 4.5 milyon ev talebinin bir sonucu olarak sosyal konut üretilmiştir. Buna rağmen Almanya, Avrupa Birliği'nde kiralık konuttan daha az kişinin konut taleplerini kendi evlerine sahip olarak karşıladığı tek ülkedir. Kira kontrolleri, özellikle büyük kentler

ve metropoliten bölgelerdeki önemli kira artışlarının ışığında, konut politikasının temel bir bileşeni olarak ortaya çıkmıştır (Pittini, vd., 2015: 51).

Bu modeller Kabil için iyi bir uygulama örneği olabilir. Yine de ülkeler arasındaki var olan büyük ekonomik ve sosyal farklılıkları göz önünde bulundurmak gerekir. Konut sorununun çözümünde bu modeller üzerinde çalışılabilir ve bu modeller Kabil kenti için uyarlanabilir. Almanya ve Fransa'da İkinci Dünya Savaşı'ndan bugüne kadar olan sosyal konut sağlama tarihi, bazı çok önemli noktalara işaret etmektedir; örneğin, yatırım üstlenmek ve yeni inşaat veya yenilemeyi finanse etmek için özel sektör katılımı, farklı grupların ve farklı kullanım süresi tiplerinin sosyal karışımı ve sürdürülebilirlik konuları giderek daha fazla teşvik edilmektedir. Aynı politika Kabil kenti için de geçerlidir. Belediyenin büyük ölçekte toplu konut sağlanmasına dahil olacak mali ve insan kaynakları yoktur. Yerel yatırımcılar, örneğin Dubai emlak piyasalarında olduğu gibi, Afganistan dışında büyük projelere giderek daha fazla yatırım yapmıştır. Belediyenin bu tür yatırımcılar için bazı cazip yatırım paketleri belirlemesi ve Kabil'de kamu-özel ortaklıkları oluşturması gerekmektedir. Bu, konut sağlanmasını, sermayenin ülkeye geri akışını ve istihdam yaratılmasını sağlayacaktır.

Öte yandan, ipotek sisteminin çok yakında Afgan pazarına girmesi gerekmektedir. Çok sayıda kamu ve özel banka ve finans kuruluşunun varlığına rağmen ipotek sisteminin Kabil emlak piyasasında hala bulunmaması şaşırtıcıdır. Bu sistem, özellikle düşük gelirli devlet çalışanları için ev sahipliği sağlanmasında iyi çalışabilmektedir. Ancak yönetim bunu bir kamu-özel ortaklığı yoluyla sağlamak zorunda kalacaktır. Kabil belediyesi, sübvansiyonlar ve özel katılım ile sosyal ve uygun fiyatlı konut sağlanmasını başlatmalıdır. Şu anda Avrupa'da uygulanan en iyi uygulamalardan biri, alan bazlı kentsel yenileme ve yenileme programları aracılığıyla uygun fiyatlı konut sağlanmasıdır. Kabil kentinin topografyası, mevcut kente çok fazla genişlemeye izin vermemektedir ve yerleşim alanlarının çoğu gayri resmi olduğundan, alan bazlı kentsel dönüşüm iyi bir yaklaşım olabilmektedir.

En savunmasız gruplardan bazıları, düşük gelirli devlet çalışanları, devlet okullarının öğretmenleri, şehit ve gazi yakınları ve çoğunlukla kadınların dahil olduğu aile içi şiddet mağdurları gibi özel ihtiyaçları olan kişilerdir. Gelir düzeyi düşük olan bu kişiler sosyal konutları kendi başlarına ödeyemiyorlar, ya devlet onlara ev yardımı

gibi birden çok sübvansiyon sağlamak zorunda kalacak, ama yine de bu yönetim için mali açıdan mümkün değildir. Öte yandan, kiralar çok düşükse özel finansmanı çekmez. Bu insan grupları, uzun vadeli bir ipotek sistemi aracılığıyla ev sahipliği ile uygun fiyatlı konutlarda barındırılabilir. İpotek sistemine aylık ödeme, kiracıların karşılayabileceği şekilde çok düşük olmalı ve ipotek çok uzun bir sürede ödenmelidir. Yarı sosyal konut ve normal sosyal konut, doğru bir şekilde tanımlandığı takdirde, toplumun diğer gruplarına kontrollü fiyatlarla kiralanabilir. Ancak bu yine çok zordur çünkü insanlar devlete kayıtlı değildir ve gelirleri hakkında bilgi sahibi olmak yönetim için tamamen belirsizdir. Ancak Kabil konut piyasasında böyle bir stok ortaya çıkarsa, en azından özel piyasa fiyatlarını etkileyecek ve fiyatların düşmesine yardımcı olabilir. İmar planlarının özel finansmanı çekecek kentsel dönüşüm programları için herhangi bir fizibilite belirlemediği gayri resmi konut stokunun bir kısmında, merkezden çok uzak ve ticari alan kapasitesi olmayan gayri resmi konutlar çok cazip olmayabilir. Yatırımcılara, ancak yönetim kaynaklarını, yaşam ortamını iyileştirmek için onlara temel hizmetler ve altyapı sağlamaya yatırmalıdır.

Konut sorununun çözümünde Brezilya örneği de Kabil için yol gösterici olabilir. Bunlardan biri belediyelerin sosyal konut projeleri geliştirmeleri ve düşük gelirli ailelere uygun fiyatlı konutlar sağlamalarıdır (Ministério do Desenvolvimento Regional, 2021). Benzer şekilde, Kabil belediyeleri de düşük gelirli aileler için sosyal konut projeleri başlatabilir ve uygun fiyatlı konutlar inşa edebilir. Ayrıca, konut kredileri ve finansal destek mekanizmaları da konut sorununun çözümünde etkili olmuştur (Ministério do Desenvolvimento Regional, 2021). Kabil belediyeleri, düşük gelirli ailelere konut sahibi olmaları için uygun kredi imkanları sunabilir veya finansal destek programları oluşturabilir. Kabil belediyeleri, kentsel alanlarda yeniden yapılanma projeleri yürüterek eski ve tehlikeli yapıları yenileyerek konut sorununu hafifletebilir. Kabil belediyeleri, ev sahibi olma imkânı olmayan ailelere kira yardımı veya sosyal hizmetler sunarak konut sorununu hafifletebilir. Bu öneriler, Brezilya belediyelerinin deneyimlerine dayanmaktadır ve Kabil kenti için benzer stratejilerin uygulanmasına katkı sağlayabilir.

Genel olarak yönetimin, yüksek kapasitesine sahip mevcut kentin potansiyelini anlaması gerekiyor. Özel finansmanın kamu projelerine katılımı başlatılmalıdır. Kamu konutlarını finanse etmek ve inşa etmek için yatırımcılar için cazip mali paketler

sunulmalıdır. Yeni uygun fiyatlı konut, farklı kullanım süresi türlerine, sosyal karışıma ve sürdürülebilirliğe vurgu yapmalıdır. Belediyeler, sınırlı kaynaklarını ve finansmanını, mevcut Kabil kentinde hizmetler ve altyapı ile daha kaliteli bir kentsel çevre elde etmeye yatırmalıdır.

4.4.1.4. Gecekondu Sorununa Yönelik Politika Önerileri

Savaş sonrası yaşanan göç oranındaki artış, güvenliğe ilişkin yaşanan durumlar, hızlı kentleşme, arazi gaspı ve yönetimin uygun fiyatlı konut sağlama konusundaki sınırlı kapasitesi, gayri resmi yerleşimlerin Kabil'deki gecekondu sorununu artıran unsurların başında gelmektedir. Buna karşılık, Afgan yönetimi uluslararası kalkınma ajanslarının desteğiyle bir yerleşim programı uygulamaya koydu. Bu programa göre üç yaklaşımın Kabil kentindeki gayri resmi yerleşimi iyileştireceği belirtilmektedir. Birincisi, 2008 ve 2013 yılları arasında Kentsel Gelişim Bakanlığı, Bağımsız Yerel Yönetimler Başkanlığı ve Belediye öncülüğünde Gayri Resmi Yerleşim İyileştirme Politikası taslağı hazırlanmıştır. Afganistan yönetimi, Kabil'de giderek artan gayri resmi yerleşim ve gecekondu mahalleleriyle mücadele etme girişiminde, uluslararası yardım kuruluşlarının BM-Habitat ve Dünya Bankası desteğiyle, katılımcı iyileştirme programları başlatmıştır. İyileştirme programı, altyapının iyileştirilmesine, arazi kullanım hakkının güvence altına alınmasına ve tarihi bölgelerin korunmasına odaklanmaktadır. Program üç ana düzeyde düzenlenmiştir: Topluluk, belediye ve ulusal düzeyler. Topluluk düzeyinde, aileler ve sakinler oluştururlar ve projelerin tasarımından, uygulanmasından ve bakımından sorumludurlar. Kabildeki yükseltme programı, on beş stratejik adımı içeren beş aşamada düzenlenmiştir. 2005'teki tanıtımından bu yana, bazı ilçeler iyileştirildi. Mahalle önceliklerini tartışmak için topluluk istişarelerini içeriyordu. Topluluk geliştirme konseyleri biçimindeki topluluklar, proje maliyetinin %10-15'ine katkıda bulundu (Nazire vd., 2016b: 479-480). Politikanın temel amaçları şunlardır:

- Afganistan'daki tüm gayri resmi yerleşim yerlerinde kentsel hizmetlerin sunulmasını ve yaygınlaştırılmasını sağlamak.
- Mülkiyet haklarının sürekliliği boyunca kullanım hakkı güvencesinin kademeli olarak iyileştirilmesini teşvik etmek.

- Resmi olmayan kentsel yerleşim yerlerine temel hizmetlerin ulaştırılması yoluyla belediye gelir ve harçlarını kayıt dışı kentsel yerleşimleri düzenli hale getirmek.

İkinci yaklaşım, arazi düzenlemesidir. Arazi düzenlemesi, Kabil kentinde arazi parselini yeniden şekillendirmek ve yeniden birleştirmek için kullanılır. Halkın katılımıyla yapılan arazi düzenlemelerine göre, kentsel alanlarda kamu tesisleri ve temel hizmetler oluşturulacak veya mevcut tesisler geliştirilerek kentsel alanların kullanılabilirliği artırılabilecektir. Kabil kentinde arazi düzenleme projesini planlamak ve uygulamak için Kabil Belediyesi, Arazi Düzenleme ve Kentsel İyileştirme Prosedürü'nü hazırladı ve 8 Şubat 2017'de Afgan Kabinesi tarafından onaylandı (Rezayee, vd., 2019: 11-13).

Üçüncü yaklaşım ise, kentsel dönüşümdür. Kentsel dönüşüm projesi, arazi değeri ve arazi konumu dikkate alınarak mülkiyet hakkının arsadan apartman dairesine dönüştürülmesini içerir. Bu durumda daire adedinin satışı, apartman inşaat maliyeti, temel hizmetler maliyeti ve projenin diğer gereksinimlerini içeren bütçe ve proje maliyetini sağlamaktadır. Afganistan'ın başkenti Kabil, son yıllarda gayri resmi yerleşim yerlerinin sayısında önemli bir artışa neden olan büyük bir nüfus artışına tanık oldu. Sakinleri, zayıf altyapı, kamu tesislerinin eksikliği, mülkiyet duygusundan yoksunluk ve çok fazla çevresel bozulma ile karşı karşıya kalma gibi birçok sorundan muzdariptir. Yerel halkın çoğunluğu bu koşullarda yaşıyor olsa da yönetimin tepkisi oldukça zayıf oldu. Yönetimin ana planlama stratejisi, tesislerin sağlanması ve fiziksel altyapının unsurlarının iyileştirilmesi şeklinde olmuştur. Ne yazık ki, topluluk desteği almayan projelerin çoğu, insanların direnişi gibi birçok zorlukla karşılaşır. Geçmişte birçok projenin belirli hedeflere ulaşmada etkili olamamasının en önemli nedeni, yerel halkın bu sürece dahil olmamasıdır. Gecekondu geliştirme projelerinde toplum katılımı önemli bir rol oynar. Bugünlerde katılımcıların ve toplumun mobilizasyonu olmadan bütünsel bir kentsel gelişme konseptinin geliştirilmesi zor ve imkânsız görünüyor (Rezayee, vd., 2019: 13-14). Kabil kentindeki gecekondu mahallelerinin sorunlarına dayanarak, gecekondu mahallelerinin çözümüne yönelik en önemli politika öneriler şunlardır:

- Gecekondulaşma sorununun çözümünde kültürel çözümler, toplumun değerlerini, kültürel mirasını ve sosyal bağlarını güçlendirerek

sürdürülebilir bir dönüşüm sağlamayı amaçlar. İlk olarak, kültürel bilinçlendirme ve eğitim önemlidir. Gecekondu yaşamının sosyal ve ekonomik sonuçlarını vurgulayan kampanyalar düzenlenmeli ve topluma bu sorunun önemini anlatmalıdır. Eğitim programları ve seminerler aracılığıyla gecekondu yaşamının dezavantajları hakkında bilgi verilerek, insanlar bu sorunun etkileri konusunda farkındalık kazanabilir. Katılımcılığı teşvik etmek de kültürel çözümlerin bir parçasıdır. Yerel halkın sorunlara aktif katılımı, karar süreçlerine dahil edilmeleri ve yerel bilgi ve deneyimlerinden yararlanılması önemlidir. Yerel toplumun kendini sahiplenmesi ve çözüm sürecine katkıda bulunması, dönüşümün kalıcılığını ve sürdürülebilirliğini artırabilir. Toplumsal dayanışma ve iş birliği kültürel çözümlerin temel unsurlarıdır. Kültürel çözümler aynı zamanda yerel değerleri, kültürel mirası ve toplumsal bağları koruma amacı güder. Gecekondu bölgelerinde kültürel mirasın korunması ve yerel kimliğin güçlendirilmesi için önlemler alınmalıdır. Geleneksel yapı tekniklerini kullanarak modern ve sürdürülebilir konutlar inşa etmek, yerel sanat ve el işi üretimini desteklemek gibi adımlar atılabilir. Son olarak, kültürel çözümler gecekondulaşma sorununu çözerken toplumun dayanışma ve sosyal bağlarını güçlendirmeye yönelik faaliyetlere odaklanmalıdır. Topluluk etkinlikleri, yerel festivaller, sanat etkinlikleri gibi kültürel etkinlikler, insanların birbirleriyle etkileşimini artırabilir ve toplumun birlik ve beraberlik duygusunu güçlendirebilir.

- Gecekondulaşma sorunuyla mücadelede güvenlik çözümleri, insanların yaşadıkları alanlarda güvenli ve huzurlu bir ortam sağlamayı hedefler. İlk olarak, yerel yönetimlerin ve güvenlik birimlerinin gecekondu bölgelerindeki polis ve güvenlik güçlerinin varlığını artırması önemlidir. Polis devriyeleri, güvenlik kameraları ve aydınlatma sistemlerinin kurulması gibi önlemler, suç oranlarını azaltabilir ve gecekondu bölgelerindeki güvenlik algısını güçlendirebilir. Ayrıca, gecekondu bölgelerinde komşuluk dayanışmasını teşvik etmek ve toplum güvenliğini artırmak önemlidir. Mahalle güvenlik ekiplerinin oluşturulması ve toplumun katılımıyla gerçekleştirilen güvenlik önlemleri, hırsızlık ve diğer suçların önlenmesine yardımcı olabilir.

Mahalle sakinlerinin birbirlerini tanınması, şüpheli faaliyetleri bildirmesi ve dayanışma içinde olması, güvenlik açısından önemli bir rol oynar. Bununla birlikte, altyapı iyileştirmeleri de güvenlik çözümlerinin bir parçasıdır. Güvenli sokaklar, yollar, aydınlatma ve acil durum çıkışları gibi fiziksel altyapı unsurları, insanların güvenliğini artırmaya yardımcı olur. Ayrıca, yangın güvenliği, afetlere hazırlık ve acil durum planlaması gibi konuların da ele alınması önemlidir. Güvenlik çözümleri, gecekondu bölgelerinde insanların yaşam ve mülkiyet güvenliğini sağlamak için önemli adımları içerir. Bu çözümlerin başarılı olması için yerel yönetimler, güvenlik birimleri ve toplumun iş birliği içinde çalışması önemlidir. Güvenlik önlemleri, insanların güvenli bir çevrede yaşamalarını sağlayarak, gecekondu sorununun çözümünde önemli bir rol oynar.

- Türkiye Ankara'da gecekondu sorunu çeşitli yöntemlerle çözülmeye çalışılmıştır. Örnek olarak, Ankara'da bulunan Mamak, Etimesgut, Yenimahalle ve Çankaya gibi ilçelerde gecekonduların yaygın olduğu alanlar bulunmaktadır (Mamak Belediyesi, 2022). Ankara'da gecekondulaşma sorunu çeşitli yöntemlerle çözülmeye çalışılmıştır. Bunlar arasında kentsel dönüşüm projeleri, sosyal konut projeleri, altyapı iyileştirmeleri ve planlı yapılaşma gibi adımlar yer almaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri, Ankara'da gecekondulaşmanın azaltılmasında etkili olmuştur. Bu projelerle birlikte kaçak ve sağlıksız yapılar yıkılarak yerlerine modern ve planlı konutlar inşa edilmiştir. Gecekondu sakinleri, daha iyi yaşam koşullarına sahip olan bu yeni konutlara taşınmışlardır. Sosyal konut projeleri, düşük gelirli vatandaşlara uygun fiyatlarla konut sağlamayı hedeflemiştir (Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022). Bu projelerle beraber gecekondu bölgelerindeki insanlara daha iyi konut seçenekleri sunulmuş ve gecekondulaşmanın önüne geçilmiştir. Ankara'da altyapı iyileştirmeleri de gecekondulaşma sorununun çözümünde önemli bir adımdır. Elektrik, su, kanalizasyon gibi altyapı hizmetlerinin sağlanmasıyla gecekondularda yaşam koşulları iyileştirilmiş ve bu bölgelerin düzenlenmesi sağlanmıştır. Planlı yapılaşma ve düzenlemeler de

Ankara'da gecekondulaşmanın azaltılmasına yönelik önlemler arasında yer almaktadır. Yönetim ve yerel yönetimler, yapılaşmanın kontrol altında olduğu bölgeleri belirlemiş ve gecekondulaşmasına izin verilmeyen alanları belirlemek için düzenlemeler yapmışlardır. Afganistan'ın başkenti Kabil için benzer adımlar önerilebilir. Kabil'de gecekondulaşma sorununu çözmek için kentsel dönüşüm projeleri uygulanabilir. Kaçak ve sağlıksız yapıların yıkılıp yerine modern konutlar inşa edilmesiyle gecekondulaşan sakinlerine daha iyi yaşam koşulları sunulabilir. Sosyal konut projeleriyle düşük gelirli ailelere uygun fiyatlarla konut sağlanabilir. Altyapı iyileştirmeleriyle gecekondularda yaşam koşulları iyileştirilebilir ve planlı yapılaşma teşvik edilebilir. Altyapı geliştirmeleri: Kabil'de altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi gecekondulaşma sorununu azaltabilir. Elektrik, su, kanalizasyon gibi altyapı hizmetlerinin sağlanmasıyla gecekondulaşan bölgelerde yaşam koşulları iyileştirilebilir. Planlı yapılaşma ve düzenlemeler gecekondulaşmanın önüne geçmek için planlı yapılaşma teşvik edilebilir. Yönetim ve yerel yönetimler, yapılaşmanın kontrol altında olduğu bölgeleri belirleyebilir ve gecekondulaşmasına izin verilmeyen alanları belirlemek için düzenlemeler yapabilir.

4.4.1.5. Altyapı Sorununa Yönelik Politika Önerileri

Kabil kentinde üretilen evsel katı atık, temel olarak gıda atığı olmak üzere biyolojik olarak parçalanabilen organik fraksiyonu oluştururken, diğer bileşenler arasında bahçe atığı, kâğıt, plastik, metal ve cam yer almaktadır (NEPA, Environmental Law, 2007). Nüfusun yaklaşık üçte biri çöplerini evin içinde herhangi bir depolama alanı olmaksızın sokaklara veya boş arazilere atmaktadır. Atık konusunda yaşanan sorunların başında, giderek artan atık oranı, atıkların uygun bir şekilde bertaraf edilmemesi, geri dönüşümün yaygın olmaması, plastiklerin yakılması ve açıkta imha edilmesi sayılabilir. İlgili kurum tarafından atık toplama, hanelerin yalnızca %10'unu kapsıyor ve günlük toplama ile sistematik değildi (Ghaforzai, vd., 2021: 70). Bu durum suların kirlenmesi, kanalizasyon ve kanalizasyonların tıkanması ve hastalıkların yayılması gibi çevresel ve sağlık risklerinin artmasına neden oluyordu. Aynı şekilde, eşek arabalarında atık toplama, ortak kullanıma açık konteynirlarda

depolama ve açık araziye boşaltma çevre ve halk sağlığını etkilemektedir. Bu durum yerel topluluk tarafından da tepkiyle karşılanmaktadır. Düzenli bir katı atık yönetim sisteminin olmaması, eğitilmiş sivil personel gibi kaynaklar, finansman, altyapı ve uygun planlama, katı atık yönetiminin önündeki başlıca engellerdir. Halkın atık yönetimi sorunlarına olan ilgisi yüksek olmakla birlikte atık odaklı entegre bir katı atık yönetim sistemi gerekiyor. En aza indirme, tüm nüfusu kapsayacak yeterli tesislerin sağlanması ve atıkların nihai olarak bertaraf edilmesi için düzenli depolama alanları. Ayrıca, çöp atmanın, yakmanın ve atıkların yasa dışı bir şekilde atılmasının durdurulması için toplumda artan bir bilinç gereklidir. Ayrıca düzenli mali ve teknik kaynakların daha fazla tahsis edilmesi, katı atıkları yönetmek ve yasa dışı uygulamaları engellemek için yasal ve kurumsal mekanizmalar gereklidir. Kabil kentindeki atık su sisteminden kaynaklanan sorunların önlenmesine ilişkin politika önerileri aşağıda yer almaktadır.

- Afganistan için sürücü ehliyeti sorunlarına yönelik önerilerde ilk olarak, ehliyet sınavları ve eğitim süreçleri güncellenmeli ve daha katı hale getirilmelidir. Sürücü adaylarının trafik kurallarını, işaretlerini ve araç kullanma becerilerini daha iyi öğrenmelerini sağlamak için etkin bir eğitim programı oluşturulmalıdır. Sürücü kursları ve eğitmenlerin kalitesi artırılmalıdır. Ayrıca, sürücü adaylarının uygulama sınavları daha titiz bir şekilde değerlendirilmeli ve standartlara uygunlukları kontrol edilmelidir. Ehliyet alacak kişilerin gerçek bir trafik ortamında yetkinliklerini göstermeleri önemlidir. Bu sayede, güvenli ve becerikli sürücülerin trafiğe çıkması sağlanabilir. Diğer bir önemli adım, trafik denetimi ve cezaların etkin bir şekilde uygulanmasıdır. Trafik kurallarının ihlali durumunda caydırıcı cezaların verilmesi, trafik disiplinini sağlayacak ve sürücülerin daha dikkatli olmalarını teşvik edecektir. Son olarak, trafik güvenliği ve bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmelidir. Sürücülerin trafik kurallarına uyma konusunda farkındalıklarının artırılması ve trafikte saygılı davranışları için eğitici programlar ve bilgilendirici kampanyalar düzenlenmelidir.
- Ankara, Türkiye'nin başkenti ve yoğun bir kent olması nedeniyle ulaşım sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Ancak Ankara'da ulaşım sorunlarının

çözümü için çeşitli adımlar atıldı. Öncelikle, metro ağı genişletildi ve yeni hatlar eklenerek toplu taşıma seçenekleri çeşitlendirildi. Bu sayede trafik yoğunluğu azaltıldı ve insanlar metro gibi hızlı ve güvenilir bir toplu taşıma aracını tercih etmeye başladı. Ayrıca, otobüs hatları yeniden düzenlendi ve hızlı otobüs sistemleri kuruldu. Bu sistemlerle toplu taşıma daha etkili hale getirildi. Ankara'da bisiklet yolları da genişletildi ve bisiklet paylaşım sistemleri uygulamaya konuldu. Bu sayede, bisiklet kullanımı teşvik edildi ve ulaşım alternatifleri çeşitlendirildi (Türkiye Cumhuriyeti Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2022). Bunun yanı sıra, trafik yönetimi ve denetimi önemli bir rol oynadı. Akıllı trafik sistemleri kullanarak trafik akışı izlendi ve trafik sıkışıklığına müdahale edildi. Ayrıca, otopark alanları ve park sistemleri gibi çözümlerle özel araç kullanımı teşvik edildi. Afganistan için ulaşım sorunlarını çözme konusunda da birkaç öneride bulunabilirim. İlk olarak, altyapı geliştirilmelidir. Yolların, köprülerin ve havaalanlarının inşa edilmesi ve iyileştirilmesi önemlidir. Bu, ülkenin farklı bölgeleri arasında bağlantı sağlayacak ve insanların daha hızlı ve güvenli bir şekilde seyahat etmelerini sağlayacaktır. Ayrıca, toplu taşıma sistemleri kurulmalı ve desteklenmelidir. Eğitimli personel ve modern araçlarla donatılmış bir toplu taşıma ağı, insanların güvenli ve etkili bir şekilde seyahat etmelerine yardımcı olabilir. Yolcu trenleri, otobüs hatları ve metro hatları gibi çeşitli toplu taşıma seçenekleri düşünülmelidir. Son olarak, trafik yönetimi ve güvenlik konularına odaklanılmalıdır. Trafik kurallarının uygulanması ve trafik kazalarını önlemeye yönelik önlemler alınmalıdır. Bu, trafik akışını düzenlemek ve güvenliği sağlamak için önemlidir. Afganistan'da ulaşım sorunlarının çözümü için bu adımlar atılarak daha etkili bir ulaşım ağı oluşturulabilir ve insanların güvenli ve kolay bir şekilde seyahat etmeleri sağlanabilir.

- Altyapı sorunlarının çözümünde Türkiye'den bir örnek de İSKİ (İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi)'dir. İlerleyen zamanla beraber sosyal ve ekonomik sebeplerle çok sayıda göç alan İstanbul'un nüfusu hızla artmış, şehrin su ve kanalizasyon ihtiyacını karşılamak için 1981 yılında İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, kurulmuştur. 2560 sayılı Kanun'la İstanbul

Valiliği denetiminde kurulan İSKİ, 1984 yılında 3009 sayılı Kanun'la İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesine alınmıştır. İSKİ, İstanbul'da içme suyu temini, atık su yönetimi, kanalizasyon altyapısı, yağmur suyu drenajı gibi su ve kanalizasyon hizmetlerini planlama, işletme, bakım ve onarım faaliyetlerini yürütmektedir (İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, 2022). İSKİ, İstanbul'da su kaynaklarının korunması, suyun etkin ve verimli kullanımı, kanalizasyon altyapısının modernizasyonu ve atık suyun arıtılması gibi konularda çalışmalar yapmaktadır. Su temini için barajlar, su depoları ve su şebekeleri gibi altyapı projelerini gerçekleştirirken, atık su yönetimi için arıtma tesisleri inşa etmekte ve kanalizasyon hatlarını genişletmektedir. İSKİ'nin amacı, İstanbul'da sürdürülebilir ve kaliteli su ve kanalizasyon hizmetlerini sağlamak, çevreye duyarlılık ve insan sağlığını korumak için çalışmalar yürütmektir. Ayrıca, su tasarrufu ve bilinçli tüketim konularında halkı bilgilendirme ve farkındalık oluşturma çabaları da bulunmaktadır. İstanbul'un su ve kanalizasyon altyapısı için İSKİ, önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca Türkiye'de diğer büyük kentlerde Örneğin, İzmir, Bursa, Antalya gibi büyük kentlerde de bu model mevcuttur (Türkiye Belediyeler Birliği, 2023). Kabil başkent için İSKİ gibi bir su ve kanalizasyon idaresinin oluşturulması önerilebilir. Afganistan'ın başkenti Kabil, su ve kanalizasyon hizmetleri konusunda önemli zorluklarla karşı karşıyadır. Bu nedenle, İSKİ'nin deneyimlerinden ve uygulamalarından yararlanarak benzer bir kuruluşun Kabil'de kurulması ve çalışmaların yürütülmesi önerilebilir. Kabil'de su kaynaklarının etkin ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi, içme suyu temini, kanalizasyon altyapısının inşası ve atık su yönetimi gibi alanlarda çalışmaların yürütülmesi büyük önem taşır. Sonuç olarak, İSKİ gibi bir su ve kanalizasyon idaresi modelinin Kabil'de uygulanması, su ve kanalizasyon hizmetlerinin iyileştirilmesi ve sürdürülebilirliği için faydalı olabilir. Ancak, yerel koşulların ve ihtiyaçların dikkate alınması ve idarenin yerel kaynakları kullanarak uygun stratejiler geliştirmesi önemlidir.

- Atık yönetimi, ülkemizde 1930'lu yıllardan itibaren yasal düzenlemelere konu olmuş ve temel uygulayıcı kuruluşlar olarak belediyeler

görevlendirilmiştir (Türkiye'de Atık Yönetimi Raporu, 2007). Öte yandan, 1994 yılında dönemin Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nca Ankara Nazım Planı kapsamında “Ankara Katı Atık Yönetim Projesi” geliştirmiştir (Güngör, 2005). Bunlar arasında sıfır atık geri dönüşüm ve atık ayrıştırma programları, atık toplama sistemlerinin geliştirilmesi ve atık bertaraf tesislerinin kurulması yer almaktadır (Karaosmanoğlu ve Demirel, 2020). Ankara'da geri dönüşüm programları, halkın bilinçlendirilmesi ve katılımının teşvik edilmesiyle başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Geri dönüştürülebilir malzemeler için ayrı toplama konteynerleri sağlanmış ve atıkların kaynağında ayrıştırılması teşvik edilmiştir. Ayrıca, belediye tarafından geri dönüşüm tesisleri kurulmuş ve geri dönüşüm süreçleri için teknolojik yenilikler yapılmıştır. Ayrıca, Ankara'da atık bertaraf tesisleri modernize edilmiş ve çevre dostu yöntemlerle çalışmalar yürütülmüştür. Atık bertaraf tesisleri, çöp depolama alanlarının kontrol altında tutulması ve çevresel etkilerinin minimize edilmesi için düzenli olarak denetlenmektedir. Bu sayede çevreye zararlı gaz salınımı ve yeraltı su kaynaklarının kirlenmesi gibi sorunlar en aza indirgenmiştir. Kabil başkenti için atık sorunlarının çözümüne yönelik önerilerde bulunmak gerekirse, Ankara'nın deneyimlerinden bazılarına benzer adımlar atılabilir. İlk olarak, geri dönüşüm ve atık ayrıştırma programları oluşturulabilir. Halkın bilinçlendirilmesi ve eğitimi için kampanyalar düzenlenebilir. Ayrıca, geri dönüşüm tesisleri ve atık bertaraf tesisleri kurularak, sürdürülebilir atık yönetimi sağlanabilir. Ayrıca, Kabil'de atık toplama sistemlerinin geliştirilmesi büyük önem taşır. Düzenli ve etkili bir atık toplama sistemi kurularak, atıkların doğru şekilde toplanması ve yönetilmesi sağlanabilir. Belediye tarafından atık toplama araçları ve ekipmanları sağlanabilir, atık toplama bölgeleri belirlenerek düzenli toplama hizmeti sunulabilir. Son olarak, Kabil'de atık yönetimi politikalarının oluşturulması ve düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Atık yönetimiyle ilgili yasal düzenlemeler ve standartlar belirlenmeli ve bu standartlara uyum sağlanmalıdır. Ayrıca, denetim mekanizmalarının kurulması ve atık yönetimi süreçlerinin düzenli olarak denetlenmesi önemlidir.

4.4.1.6. Çevre Sorunlarına Yönelik Politika Önerileri

Çevre sorunları, son yıllarda toplumların en önemli güvenlik konularından biri olmuştur (Kitchin ve Thrift, 2009: 553). 21. yüzyılda, enerji sektörüne büyük ölçüde bağlı olan iki zorlukla karşı karşıyayız: Sürdürülebilir ekonomik kalkınma ve küresel iklim değişikliği. Bu nedenle son yıllarda başta hava kirliliği olmak üzere çevre sorunlarına büyük önem verilmektedir. Dünyanın birçok büyük kentinde hava kirliliği ciddi boyuttadır ve bu durum, yönetimleri hava kirliliğini azaltmak için kısa ve uzun vadeli politikalar ve programlar benimsemeye zorlamıştır. Temiz ve sağlıklı bir çevre, insanların vatandaşlık haklarından biridir ve yönetimler, kirlilikten arındırılmış bir çevrenin korunmasında vatandaşlarla iş birliği yapmakla yükümlüdür. Hava kirliliğinin ulusla arası etkilerinden biri de iklim değişikliği sorunudur. Çevre bilimcileri, iklim değişikliğini insan faaliyetlerine, özellikle de son birkaç on yılda fosil yakıtların aşırı kullanımına bağladılar. Dünyadaki hava kirliliği ve sera gazı emisyonlarının başlıca kaynakları sanayi, inşaat sektörü, ulaşım, orman yangınları, tarım ve hayvancılık ve enerji üretimidir. Sanayi ülkesi olmayan Afganistan’da en fazla kirlilik ve sera gazı üretimi ulaşım sektörü, evsel kullanım tarım ve hayvancılık sektörleri tarafından üretilmektedir (Wakili, 2020). Öte yandan, Afgan yönetimi’nin şu anda içinde bulunduğu güvenlik ve ekonomik sorunlar iklim değişikliğiyle mücadeledeki en büyük engeller arasındadır. Bu nedenle ulusal, uluslararası kuruluşlar ve ülke halkı birlikte olarak çevrenin daha fazla kirlenmesine izin vermemelidir. Çevre sorunlarının çözümünde de diğer ülkelerin politikalarının ortaya konulması, Kabil için yol gösterici olacaktır. Bu ülkelerden biri de Türkiye’dir.

- Türkiye’de çevre sorunlarının çözümü için çeşitli adımlar atılmıştır. Bunlar arasında, çevresel düzenlemelerin geliştirilmesi ve uygulanması, atık yönetimi sisteminin iyileştirilmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılması, su kaynaklarının korunması, orman ve doğal alanların sürdürülebilir yönetimi gibi önlemler yer almaktadır (Başar, 2020). Ayrıca, halkın çevre bilincinin artırılması ve çevresel eğitim programlarının düzenlenmesi de önemli adımlar arasındadır (Önder, 2006). Afganistan’ın başkenti Kabil için çevre sorunlarının çözümüne yönelik bazı öneriler şunlar olabilir: İlk olarak, atık yönetimi sistemi geliştirilmeli ve atık geri dönüşümü teşvik edilmelidir. Bu, atık miktarını

azaltır ve çevre kirliliğini önler. Ayrıca, su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi için su tasarrufu önlemleri alınmalı ve atık su arıtma tesisleri inşa edilmelidir. İkinci olarak, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş sağlanmalı ve fosil yakıtlara olan bağımlılık azaltılmalıdır. Güneş, rüzgâr ve hidroelektrik gibi temiz enerji kaynaklarına yatırım yapılması, çevresel etkileri azaltırken enerji ihtiyacını karşılamaya yardımcı olabilir. Üçüncü olarak, Kabil'deki ormanlık alanlar ve doğal yaşam alanları korunmalı ve sürdürülebilir yönetim modelleri benimsenmelidir. Orman yangınlarına karşı önlemler alınmalı, ağaçlandırma projeleri desteklenmeli ve biyolojik çeşitlilik korunmalıdır. Son olarak, çevre bilincini artırmak ve halkın katılımını sağlamak için eğitim programları ve kampanyalar düzenlenmelidir. Çevre konularında farkındalık yaratmak, çevre dostu davranışları teşvik etmek ve toplumun çevre sorunlarına karşı duyarlılığını artırmak önemlidir.

- Türkiye, hava kirliliği sorununu çözmek için çeşitli önemli adımlar atmıştır. Bunlar arasında, enerji sektöründe dönüşüm ve temiz enerji kaynaklarına yatırım yapma, endüstriyel tesislerde emisyon kontrolü sağlama, araç emisyonlarını azaltma, binalarda enerji verimliliğini artırma ve halkın bilinçlendirilmesi için kampanyalar düzenleme gibi önlemler yer almaktadır (Demir ve Zengin, 2020). Türkiye, kömür santrallerinin modernizasyonu ve filtreleme sistemlerinin kullanımı ile kömür kaynaklı emisyonları azaltmıştır. Ayrıca, fosil yakıtlardan temiz enerji kaynaklarına geçiş sağlanmış, toplu taşıma sistemleri geliştirilmiş ve sıkı araç emisyon standartları uygulanmıştır. Halkın bilinçlendirilmesi için ise eğitim programları ve medya kampanyaları düzenlenerek hava kirliliği sorununun önemini vurgulanmıştır (Önder, 2006). Kabil kenti için hava kirliliği sorununu çözmek için bazı önerilerde bulunulabilir. İlk olarak, Kabil kentinin temiz enerji kaynaklarına yatırım yapması ve fosil yakıtların kullanımını azaltması önemlidir. Güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi ve hidroelektrik gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş sağlanmalıdır. Aynı zamanda, araç emisyonlarını kontrol etmek için sıkı araç emisyon standartları getirilmeli ve elektrikli araçların teşvik edilmesi gerekmektedir. Endüstriyel tesislerde emisyon kontrolü

sağlamak için düzenlemeler yapılmalı ve temiz üretim teknolojileri benimsenmelidir. Orman ve yeşil alanların korunması da hava kirliliğinin azaltılmasına yardımcı olabilir, bu nedenle ağaçlandırma projelerine ve ormancılık faaliyetlerine yatırım yapılmalıdır. Son olarak, halkın bilinçlendirilmesi ve eğitimi için kampanyalar düzenlenmeli ve hava kirliliği konusunda farkındalık artırılmalıdır. Bu önlemler, Afganistan'ın hava kirliliği sorununu azaltmaya ve daha temiz bir çevre sağlamaya yardımcı olabilir.

- Türkiye'de su kirliliği sorunuyla mücadele etmek için çeşitli önlemler alınmıştır. Su kaynaklarının korunması, atık su arıtma tesislerinin kurulması, tarım ve endüstriyel faaliyetlerden kaynaklanan kirliliğin kontrol altına alınması bunlardan bazılarıdır (Kılıç ve Demir, 2021). Türkiye, su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi için su havzalarını koruma ve iyileştirme projeleri yürütmektedir. Ayrıca, içme suyu ve atık su arıtma tesislerinin sayısını artırarak atık suların arıtılması ve temiz su kaynaklarının korunması sağlanmaktadır. Tarımsal faaliyetlerde verimliliği artırmak için su tasarrufu yöntemleri teşvik edilmekte ve tarımsal ilaçların kontrollü kullanımı sağlanmaktadır. Endüstriyel tesislerde su kirliliğinin kontrol edilmesi için daha sıkı düzenlemeler ve denetimler uygulanmaktadır. Afganistan için su kirliliği sorununu çözmek için şu önerilerde bulunulabilir: Öncelikle, Kabil'de alt suları yerine karasularının kullanılmalıdır. Temiz içme suyu kaynaklarının korunması ve iyileştirilmesi için su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi önemlidir. Bu, su havzalarının korunması, erozyon kontrolü ve su kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılması gibi adımları içerebilir. Atık su arıtma tesislerinin inşa edilmesi veya mevcut tesislerin iyileştirilmesi, atık suların arıtılması ve su kaynaklarının korunması için önemli bir adımdır. Tarımsal faaliyetlerde su verimliliğini artırmak için modern sulama tekniklerinin kullanımı teşvik edilmeli ve tarım ilaçlarının kontrollü kullanımı sağlanmalıdır. Endüstriyel sektörde su kirliliği kontrolünü sağlamak için sıkı düzenlemeler uygulanmalı ve atık su arıtma tesislerinin kurulması teşvik edilmelidir. Ayrıca, halkın su kullanımı konusunda bilinçlendirilmesi ve su tasarrufu alışkanlıklarının

yaygınlaştırılması için eğitim programları düzenlenmelidir. Bu önlemler, Afganistan'ın su kirliliği sorununu azaltmaya ve temiz su kaynaklarını korumaya yardımcı olabilir.

- Türkiye'de toprak kirliliğiyle mücadele etmek için çeşitli önlemler alınmıştır. Bunlar, çevresel mevzuatın güçlendirilmesi, atık yönetimi politikalarının geliştirilmesi, kirlilik kaynaklarının kontrol altına alınması ve toprak rehabilitasyonu çalışmalarını içermektedir (Önder, 2006). Çevresel mevzuatın güçlendirilmesi, çevresel koruma ve atık yönetimi konularında daha sıkı kurallar ve düzenlemelerin getirilmesini sağlamıştır. Bu düzenlemeler, atık bertaraf tesislerinin kurulması, tehlikeli atıkların kontrol altına alınması ve geri dönüşümün teşvik edilmesi gibi önemli adımları içermektedir. Ayrıca, kirlilik kaynaklarının tespit edilmesi ve kontrol altına alınması da toprak kirliliğiyle mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Endüstriyel tesisler, tarım faaliyetleri ve atık depolama alanları gibi potansiyel kirlilik kaynakları sıkı denetimlere tabi tutulmaktadır. Bu denetimlerle, atıkların uygun şekilde yönetilmesi ve toprak kirliliği riskinin azaltılması hedeflenmektedir. Toprak rehabilitasyonu çalışmaları da toprak kirliliğinin çözümünde önemli bir rol oynamaktadır. Kirlenmiş alanların temizlenmesi, toprak iyileştirme tekniklerinin uygulanması ve yerel ekosistemlerin yeniden canlandırılması amaçlanmaktadır. Bu önlemler Türkiye'de toprak kirliliğiyle mücadelede önemli başarılar elde edilmesini sağlamıştır (Önder, 2006). Kabil Belediyesi için benzer yöntemler ve önlemler uygulanabilir. Belediye, çevresel mevzuatı güçlendirebilir, atık yönetimi politikalarını geliştirebilir ve kirlilik kaynaklarını kontrol altına almak için denetimler yapabilir. Ayrıca, toprak rehabilitasyonu çalışmalarına önem vererek kirlenmiş alanların temizlenmesini ve yeniden canlandırılmasını sağlayabilir. Bu şekilde, Kabil Belediyesi toprak kirliliğiyle mücadelede önemli adımlar atarak çevresel sürdürülebilirliği artırabilir.

4.4.2. Yerel Demokrasinin Sağlanmasına Yönelik Politika Önerileri

Afganistan İslam Cumhuriyeti Yönetimi'nin yapısı, devletin Anayasasına dayanmaktadır ve üç koldan oluşmaktadır. 2004 anayasa 137. Maddesine göre, Afganistan, merkezi bir idari sisteme sahiptir. Bu tür bir siyasi sistem, federal sistemin ortadan kaldırılmasıyla merkezi ABD başkanlık yönetim sisteminden sonra modellenmiştir ve son yirmi yılda Afganistan'da yeni bir deneyim olmuştur. 2001 yılında, Taliban'ın düşüşünden ve yeni bir siyasi düzenin kurulmasından sonra Afganistan kritik bir durumdaydı. Bağımsız yerel yönetimler başkanlığının kurulması ve 2010 yerel yönetim politikasının başlatılması, yerel yönetimin gelişmesinde önemli başarılar arasındadır. Ancak uygulamada yerel yönetim temsilcilerinin çok fazla yetkisi yoktur. Yerel sektörlerle ilgili kaynaklar ve tesisler üzerindeki ana kontrol bakanlıkların elindedir. İl meclislerinin yetkileri de sınırlıdır ve bu meclisler öncelikle mahallî organların idaresine karşı sorumludur. Batılı ülkelerden doğrudan kopya edilen yönetim sisteminin Afganistan'da olumlu sonuçlar üretememesinin nedeni ise bu ülkenin sosyal ve ekonomik koşullarına uygun olmamasıdır. Merkezi yönetim sistemi, Afganistan'daki yerel kurumlar için sorun kaynağı olmuştur. Bütün güç merkezdeki belli çevrelerin elindedir. Her şey merkezde kararlaştırılıyor ve yerel yönetimlere kendi yetki alanları ile ilgili karar almaları için yeterli yetkiler verilmemektedir. Ancak, valilerin sınırlı yetkileri vardır ve doğrudan Cumhurbaşkanlığına karşı sorumludurlar. Aynı şekilde ilçelerdeki müdürlükler de il idaresine bağlı bürolar gibi hareket edilmektedir. İller hiçbir şekilde ayrı bürokratik birimler değildir ve örgütleri, üst düzey personel alımı, taban düzeyi ve personel kompozisyonu ile ilgili resmi kararlar üzerinde çok az etkiye sahiptir. Kabil'deki merkezi bakanlıklar, yerel işe alma birimleriyle ilgili tüm kararlar kabil'de alınmaktadır. Valinin düşük rütbeli çalışanları atama ve nakletme yetkisi vardır, ancak Kabil'deki ilgili bakanlıkların üçüncü ila beşinci kademedeki çalışanları atama yetkisi vardır ve Cumhurbaşkanı üst düzey yöneticileri atanmaktadır. Bölge işe alım tahsisi, Kabil'deki merkezi yönetim bakanlığı tarafından belirlenmektedir, dolayısıyla eyalet yetkililerinin bu alanda çok az yetkisi vardır. Savaş ağaları tarafından yönetilen illerde, Kabil'deki merkezi yönetim, ulusal yönetim yerine yerel seçkinlere bağlıdır ve Kabil'deki ilgili bakanlıkların yerel kurumlarda seçkinler isteklerine göre yöneticiler atanmaktadır.

Öte yandan, yerel yönetim birimleri olan belediyelerin anayasal olarak yerel halkın özgür iradesiyle oluşturulacağı ifade edilirken, Afganistan'da belediye başkanı tamamen merkezi yönetim tarafından atanmaktadır. Belediye başkanlarının Afganistan'daki merkezi yönetim tarafından atanması, onların merkezi yönetime bağlı olarak faaliyet göstermesine yol açmaktadır. Bu nedenle belediyeler, diğer yerel yönetim birimleri gibi idari, ekonomik veya politik olarak merkezi yönetimin himayesinde faaliyet göstermektedir. Böylelikle yerel hizmetler de yerel halkın taleplerine göre değil, merkezi yönetimin takdir ettiği gibi verilmektedir. Bu nedenle belediyeler, yerel hizmetlerin yerel halkın ihtiyaçlarına göre uyarlanmasıyla çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Yerel hizmetlerin boyutunun ve şeklinin merkezi yönetim tarafından belirleniyor olması dolayısıyla verilen hizmetlerin kalitesi düşmekte ve hizmetler etkin bir şekilde yapılamamaktadır. Bakanlıkların ve idari birimlerin yerel hizmet vermesi belediyelerin özerkliğini de engellemektedir. Yerel halk gerçekten de pratik olarak yerel yönetimin karar alma sürecine dahil değildir. Bürokratik süreçte anlamlı bir rolleri yoktur. Bu nedenle, Afgan yerel yönetim sisteminde bazı yerinden yönetim uygulamalarına önemli bir ihtiyaç vardır.

Afganistan Anayasası, il ve ilçe düzeylerinin aksine, ülkenin kentsel bölgelerinde seçilmiş belediyeler kurarak vatandaşlara kamu alanı üzerinde kontrol sağlamaktadır. 2004 Anayasası'na göre, ülkenin her belediyesinde belediye başkanı ve belediye meclisi temsilcileri bağımsız, demokratik, özel ve açık seçimlerle seçilmelidir. Ancak Afgan yönetimi içindeki bazı siyasi ve yasal sorunlar nedeniyle, belediye başkanı ve belediyenin diğer çalışanları yine de Başkanlık emri doğrultusunda Bağımsız Yerel Yönetimler Başkanlığı tarafından seçilmektedir (Boex, Buencamino ve Kimble, 2011: 7). Afganistan'da yerel olarak seçilmiş belediye başkanlarına güçlü bir ihtiyaç var çünkü şimdiye kadar merkezi yönetim tarafından seçilen belediye başkanları Afganistan'daki yerel yönetime faydalı olamadı. Yerel halkın yararına değildir, kendi çıkarları için çalıştılar. Bu nedenle, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, katılımcı süreçlerin teşviki, şeffaflık ve hesap verebilirlik, kapasite geliştirme, hukukun üstünlüğü, iç ve dış iş birliği, sürdürülebilir kalkınma ve demokratik olarak seçilmiş temsili yönetimin kenti yönetmesini sağlamak için yerel yönetim seçimlerinin yapılması ve daha merkezi olmayan bir yerel yönetim çerçevesi oluşturulmak gerekmektedir.

4.4.3. Mali Kaynakların Yetersizliğine Yönelik Politika Önerileri

Afganistan'daki belediyeler, gelir toplama ve bunları belediye operasyonları ve hizmetlerine harcama sorumluluğuna sahip, kendi kendini idame ettiren yerel kuruluşlardır (Municipal law of Afghanistan, 2000). Belediye kalkınmasını finanse etmek için ulusal veya eyalet yönetimlerinden düzenli mali transferler için yasal bir zorunluluk yoktur. Belediye vergisi ve harç oranları ulusal yönetim tarafından onaylanıp belirlense de belediyelerin kendi kendine yeterli olmaları ve tüm harcamalarını karşılayacak yeterli gelirleri toplamaları beklenir. Afganistan Belediye Yasasına göre, belediye gelirlerinin %45'i olağan bütçeyi finanse etmek ve gelirin %55'i kalkınma bütçesine tahsis edilmek isteniyor (Municipal law of Afghanistan, 2000). Gerçekte çoğu belediye, kent altyapısına ve hizmetlerine yatırım yapmak için yeterli geliri toplayamamaktadır. Bu nedenle, kentsel hizmet seviyeleri ve kalitesi düşük kalmaktadır. Diğer taraftan, Afganistan'daki belediyelerin, yerel halka hizmet sunarak kendi gelir kaynaklarına sahip olan, ancak aynı zamanda merkezi yetkililerin güçlü kontrolü ve etkisi altında olan kendi kendine yeten kurumlar olduğu görülmüştür.

Kabil belediyeleri en büyük üç gelir kaynağına sahiptir: (1) belediye arazisinin ve mülkünün satışı ve özel mülk üzerindeki devir vergisi; (2) ulusal vergilerdeki payın devri dahil, Gelir Dairesinin çeşitli gelirleri ve (3) Safai veya Temizlik Vergisidir. Ulusal yönetimden aktarılan ortak vergiler, ticaret ve iş kurma kazançları üzerinden %1'lik bir vergidir; gümrükte %1 vergi ve emlak satış tapularında %1 vergisidir. Kabil belediyesi için diğer önemli belediye gelir kaynakları, belediye arazisi ve mülkünün kirasıdır; işletme ruhsatı ücreti, piyasa vergisi; afiş/pano vergisi ve hayvanat bahçesi, bahçeler ve sinema salonları gibi kültürel hizmetlerden alınan ücretlerdir (Pathak, 2011: 295-297).

Düşük belediye gelir üretiminin ana nedenlerinden biri, kenti büyük bir kısmı gayri resmi olarak geliştirildiğinden ve Kabil belediyesi tarafından hizmet verilmediğinden sınırlı kapsama alanıdır. Diğer nedenler, düşük değerlendirme, karmaşık ve uzun vergi/hizmet bedeli tahsilat prosedürleri, şeffaflık eksikliği, kent ve ilçe düzeyindeki yönetimler arasındaki zayıf mali yönetim bağlantısı ve insanların ödeme yapma motivasyonuna yol açmayacak şekilde hizmetlerde sınırlı iyileştirmedir. Bazı

vergiler ve harçlar, özellikle de kent hizmetleri (Safai) vergisi geçerliliğini yitirmiştir. Bu konudaki önerilerden bazıları şunlardır:

- Merkezi yönetimin güçlü kontrolü altında olan belediyelere, mevcut fonları kullanabilmeleri ve nerede kullanacaklarına karar verebilmeleri için mali özerklik verilmelidir.
- Vergi Sisteminin Güçlendirilmesi: Vergi tabanının genişletilmesi ve vergi tahsilatının etkinleştirilmesi için reformlar yapılabilir. Vergi kaçakçılığıyla mücadele edilerek vergi gelirleri artırılabilir.
- Yolsuzlukla Mücadele: Yolsuzluğun azaltılması, kaynakların etkili ve adil bir şekilde kullanılması için kritik önem taşır. Yolsuzluğa karşı sıkı önlemler alınmalı, şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlanmalıdır.
- Ekonomik Çeşitlendirme: Afganistan'ın ekonomik tabanını çeşitlendirmek, farklı sektörlerde gelir kaynakları oluşturmak önemlidir. Tarım, turizm, madencilik gibi potansiyel sektörlerle yatırım yapılabilir ve bu alanlarda ekonomik büyüme teşvik edilebilir.
- Uluslararası Yardımların Etkin Kullanımı: Uluslararası toplumdan gelen yardım ve destek kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılması için yönetim mekanizmaları güçlendirilebilir. Bu kaynakların kritik alanlara yönlendirilmesi ve projelerin izlenmesi önemlidir.
- Özel Sektörün Teşviki: Özel sektörün güçlendirilmesi ve iş fırsatlarının artırılması, ekonomik büyümeyi destekleyebilir. Yatırım ortamının iyileştirilmesi, iş yapma kolaylıklarının sağlanması ve girişimciliğin teşvik edilmesi önemli adımlardır.
- Uluslararası iş birliği: Afganistan, uluslararası toplumun desteğine ihtiyaç duymaktadır. Uluslararası kuruluşlar, yardım programları ve donör ülkelerle aktif iş birliği sağlanmalı, mali kaynakların artırılması için ortak projeler ve programlar geliştirilmelidir.
- Eğitim ve İnsan Kaynakları Geliştirme: İnsan kaynaklarına yatırım yapılması, eğitim ve beceri geliştirme programlarının genişletilmesi önemlidir. Nitelikli iş gücü, ekonomik büyümeyi destekler ve gelir kaynaklarının artmasına yardımcı olur.

- Yatırım ve Projelerde Ortaklıklar: Belediye, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yaparak ortak yatırım ve projeler geliştirebilir. Bu şekilde, mali kaynaklar çeşitlendirilebilir ve belediyenin hizmet sunum kapasitesi artırılabilir.
- Verimlilik ve Maliyet Azaltma: Belediye, harcamalarını gözden geçirerek verimlilik artırıcı önlemler alabilir. İş süreçlerini iyileştirmek, gereksiz maliyetleri azaltmak ve bütçe yönetimini daha etkin hale getirmek önemlidir.
- Alternatif Finansman Kaynakları: Belediye, alternatif finansman kaynaklarını araştırabilir ve kullanabilir. Örneğin, hibe programlarına başvurabilir, kamu-özel sektör ortaklıklarını değerlendirebilir veya belediye gelirlerini artırmak için ticari faaliyetlere yönelebilir.
- Halk Katılımı ve Şeffaflık: Belediye, halkın katılımını teşvik ederek yerel kaynakların kullanımında şeffaflığı sağlayabilir. Bütçe sürecine halkın katılımını sağlamak, projelerin ve harcamaların halk tarafından denetlenebilir olmasını sağlar.

4.4.4. Personel Sorununa Yönelik Politika Önerileri

Personel yönetimi, yerel yönetimlerin ve özellikle belediyelerin yönetsel sorunlarında önemli bir yere sahiptir. Kabil belediyesinin personel yönetimi sorunları, "Çalışan hareketliliği, personel sayısı ve dağılımı, kalifiye ve teknik personel ihtiyacı, ücret dengesizliği, eğitim, sosyal tesis sorunları, performans değerlendirme" alt başlığı altında toplanmıştır. Yaşanan sorunlar nedeniyle belediyenin personel politikasına ilişkin şu önerilerde bulunmaktadır:

- Belediyelerde çalışan ve çalışanlar arasındaki maaş ve ücret dengesizliği personelin moralini olumsuz etkiler. Bu durumu düzeltmek için eşit işe eşit ücret kuralı uygulanmalıdır.
- Etkili İşe Alım Süreci: Kabil Belediyesi için personel sorununu çözmek için etkili bir işe alım süreci oluşturulmalıdır. İşe alım süreci, yetenekleri, deneyimleri ve uyum sağlama potansiyelleriyle örtüşen adayları belirlemek için objektif ve kapsamlı bir değerlendirme sağlamalıdır.
- Yetenek ve Deneyim Odaklı Eğitim Programları: Mevcut personelin beceri ve yeteneklerini geliştirmek için odaklı eğitim programları

sunulmalıdır. Bu programlar, personelin mesleki becerilerini güncellemelerine ve yeni görevlere hazırlanmalarına yardımcı olacaktır.

- İş Yükünün Dengelemesi: Personelin iş yükü dengelenmelidir. Gereksiz veya aşırı yüklemeler yerine, görevler ve sorumluluklar adil bir şekilde dağıtılmalı ve personelin verimli bir şekilde çalışmasına olanak sağlanmalıdır.
- Performans Değerlendirme Sistemi: Kabil Belediyesi, performans değerlendirme sistemi kurmalıdır. Bu sistem, personelin performansını objektif bir şekilde değerlendirecek ve başarılarına dayalı olarak teşvikleri ve ödüllendirmeleri belirleyecektir. Aynı zamanda, performans eksikliklerini tespit etmek ve gelişim alanlarını belirlemek için geri bildirim sağlayacaktır.
- Motivasyon ve Teşvikler: Personeli motive etmek ve bağlılıklarını artırmak için çeşitli teşvikler ve motivasyon programları uygulanmalıdır. Örneğin, mükemmeliyet ödülleri, terfi fırsatları, ek ödenekler veya eğitim fırsatları gibi teşvikler sunulabilir.
- İyi İletişim ve iş birliği: Personelin birbirleriyle ve yönetimle iyi iletişim kurması teşvik edilmelidir. İyi iletişim, sorunların çözülmesini kolaylaştırır, motivasyonu artırır ve birlikte çalışma verimliliğini artırır. Aynı zamanda, personelin katılımını teşvik etmek için iş birliği ve takım çalışması odaklı projeler geliştirilmelidir.
- Kariyer Gelişimi ve İlerleme Fırsatları: Kabil Belediyesi, personelin kariyerlerini ilerletmelerine olanak sağlamak için kariyer gelişimi ve ilerleme fırsatları sunmalıdır. Yeteneklerini geliştirmeleri için eğitim imkanları sağlanmalı, terfi fırsatları ve yükselme yolları belirlenmelidir.
- Belediyelerde sözleşmeli personel uygulaması yaygınlaştırılmalıdır. Bu sayede uzmanlık gerektiren tüm işler verimli bir şekilde gerçekleştirilecek ve sözleşmeli personelin istihdam pozisyonu ve maaşının belirlenmesi tamamen belediyelere bırakılacaktır,
- Belediye personelinin seçimi, işe alınması, nakli ve işten çıkarılmasında belediyeler tam yetkiye sahip olmalıdır.

- Belediye personel yönetiminde kayırmacılığın, partizanlığın ve siyasi desteğin önlenmesi için insan kaynakları yönetimi birimleri yatay bir yapıda bağımsız bir şekilde reform edilmelidir.
- Kadınların ve dezavantajlı sosyal grupların istihdamı hedefi belediye personel politikası söylemine dahil edilmelidir.

Sonuç olarak, Afgan yönetimi ülke genelinde ulusal bir kapasite geliştirme eğitim programı başlatmalıdır. Bu programlarda idari ve idari personel, idari yapılarda şeffaflık, hesap verebilirlik, hukukun üstünlüğü ve demokrasi mekanizmalarını öğrenmekte ve bu mekanizmaları uygulamaktadır. Dünya ülkelerinin deneyimlerinden yararlanılarak bu tür eğitim programları ülke yönetimi için çok faydalı ve verimli olacaktır.

4.4.5. Denetim Sorununa Yönelik Politika Önerileri

Afganistan'daki Bağımsız Yerel Yönetim Genel Başkanlığı, yerel örgütleri denetlemekle görevlidir. Aynı şekilde valinin de belediye üzerinde doğrudan denetime sahip olması beklenmektedir. Ancak mevzuatta bu duruma ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Bakanlık, Afganistan Bağımsız Yerel Yönetimler Genel Başkanlığı adına zaman zaman belediyeleri sevk ve teftiş etmekte, ayrıca belediyeden ve diğer ilgili makamlardan bilgi almaktadır (Afganistan Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı, 2010: 95).

Kabil belediyesi, merkezi yönetim bakanlıkları, Şehircilik ve İskân Bakanlığı ve belediyenin bağımsız müdürlüğü tarafından geniş çapta izlenmekte ve teftiş edilmektedir. Mümkün olduğunca merkezi yönetimin belediye üzerindeki denetimi, yönetim birimleri açısından olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Merkezi yönetimin bu tür bir denetimi, belediyelerin hizmet vermesini ve yerel yönetimlerin hizmet vermesini engelleyebilir. Belediyeleri denetlemekle görevli olan söz konusu dairelerin kendi aralarında belirli bir takvimleri olmayıp, bu sorun nedeniyle il düzeyinde hizmetlerin verimli bir şekilde sunulması mümkün olmamaktadır. Bu baskıcı denetim nedeniyle yerel yöneticiler, merkezi yönetimin ağır yaptırımlarından korkmaktadır. Gerçek şu ki, merkezi yönetime sunulan raporların kamuoyuna açıklanmamakta ve şeffaflık ilkesine aykırı neden olmaktadır.

Öte yandan Belediye öz denetimi veya siyasi denetim, belediyelerin kendi organları tarafından yönetilmesini ifade edilmektedir. Gelişmiş demokrasilerde bu kontrol tekniği çok önemlidir. Bununla birlikte, Afganistan gelişmekte olan bir ülke olarak bu sorunların bazılarıyla karşı karşıyadır. Afganistan’da belediyelerinin bu tür denetimin etkisizliği çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır. Halk adına belediyeyi denetlemekle görevli olan Belediye Meclisleri ve Belediyeler Danışma Kurulu'nun herhangi bir düzenlemeye tabi olmaması temel sebeptir. Bu kuruluşların sorumlulukları istişare ve koordinasyonla sınırlıdır ve denetleyici rolü yoktur. Bunun başlıca nedeni, anayasada yerel meclislerin seçilmesi gerektiğine dair bir madde bulunmasına rağmen, bunların merkezi atama ile seçilmesidir. Ancak, Afgan yerel yönetimine katılımın düşük düzeyde olmasının yanı sıra, belediyenin faaliyetleri halk tarafından yakından incelenmemektedir (Turan, 2019: 86). Kabil Belediyesinde denetim sistem için aşağıdaki öneriler sunuyoruz:

- Denetim Mekanizmalarının Güçlendirilmesi: Belediyede iç denetim birimi kurulmalı veya var olan birim güçlendirilmelidir. Bu birim, belediyenin tüm departmanlarını denetleyerek yolsuzluk, usulsüzlük ve kaynak israfı gibi sorunları tespit etmeli ve önlem almalıdır.
- Eğitim Programları: Belediye çalışanlarına düzenli olarak etik ve hesap verebilirlik konularında eğitim verilmelidir. Bu eğitimler, çalışanların denetim süreçlerine uygun şekilde katılımını teşvik eder ve kötü niyetli faaliyetlerin önlenmesine yardımcı olur.
- Dış Denetim Kuruluşlarıyla iş birliği: Bağımsız denetim kuruluşları, belediyenin faaliyetlerini ve hesaplarını periyodik olarak denetlemelidir. Bu, tarafsız bir gözle denetim yapılmasını sağlar ve güvenilirlik ve şeffaflık sağlar.
- İstek ve Şikâyet Mekanizmalarının Güçlendirilmesi: Vatandaşlar, belediyenin faaliyetleriyle ilgili şikâyetlerini iletebilecekleri etkili bir mekanizmaya sahip olmalıdır. Bu mekanizmaların yanı sıra vatandaşların taleplerine yanıt verilmesi önemlidir.
- Denetim Raporlarının Yayınlanması: Denetim birimleri tarafından yapılan denetimlerin sonuçları ve bulguları düzenli olarak

yayınlanmalıdır. Bu, kamuoyunun belediyenin performansı hakkında bilgi sahibi olmasını sağlar ve denetim sürecini şeffaf hale getirir.

- Yolsuzlukla Mücadele Politikalarının Güçlendirilmesi: Belediye, yolsuzlukla mücadele politikaları oluşturmalı ve bu politikaların uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almalıdır. Yolsuzlukla mücadele birimleri kurulabilir ve şüpheli durumların bildirilmesini teşvik edecek koruyucu mekanizmalar oluşturulabilir.
- İç denetçiler üst düzey yönetici ve çalışanları bilinçlendirmek için daha çok çalışmalı ve iç denetimlerin daha etkin olabilmesi için iç denetim birimleri her ilde bağımsız bir şekilde örgütlenmeli ve doğrudan iç denetim koordinasyon kuruluna raporlanmalıdır.
- Denetim, denetçi, kontrol gibi kelimeler yönetici ve çalışanların bilinçaltında olumlu bir yere sahip değildir, bu terimler yerine "yönetim iyileştirme faaliyeti" ve "yönetim iyileştirme" gibi terimler oluşturulmalıdır.

4.4.6. Yönetimsel Sorunlara Yönelik Politika Önerileri

Günümüzde yerel yönetimler kavramı ve demokrasi birbirini tamamlayan iki kavram olarak görülmektedir. Günümüzde yerel yönetimlerin önemi her geçen gün artmaktadır. Yerel yönetimlerin daha önemli bir konuma getirilmesinde yaptıkları hizmetlerin yanı sıra bulundukları ülkenin demokratik yapısındaki etkileri de yerel yönetimleri önemli bir konuma getirmiştir. Bu bağlamda ülkesindeki demokratik rejimin işleyişini ve inandırıcılığını etkileyen unsurlardan biri de yerel yönetimlerdir. Özellikle kendilerini son derece demokratik kabul eden ülkelerde yerel yönetimler, yönetişimin temeli ve demokrasinin mihenk taşıdır. Yerel yönetimler denilince akla ilk olarak belediye, il müdürlükleri ve köy yapıları gelmektedir. Merkezi yönetimin yetki ve yetkilerinin merkezden taşraya devri sonucunda yerel kurumlara meşru ve özerk denilebilir. Merkezi yönetim ile yerel yönetim arasındaki ilişkiler, kamu yönetiminin temel sistemini belirleyen önemli unsurlardır. Kabil belediyesinin sorunlarından biri de yönetiminden kaynaklanan sorunlardır. Belediyelerin performansından kaynaklanan sorunlar olarak da ifade edilebilir. Belediye yöneticilerinin yerel demokrasi geleneğine göre ve merkezi yönetimin etkisinden uzak bir şekilde seçilmesi önemlidir. Ancak, belediye yönetim kurulu ve özellikle belediye

başkanı, pratik ve yasal nedenlerle merkezi yönetim tarafından atanır. Yani merkeze bağlı olarak çalışmaya devam eder. Bu nedenle yerel ihtiyaçları karşılayacak mali kaynak yaratmaktan çok hizmetlerin yerel düzeyde gerçekleştirilmesi esastır. Belediyelerin bir diğer yönetim sorunu da belediye meclislerinin seçimle oluşturulamamasıdır. Bu nedenle seçilmiş belediye meclis üyelerine gereken önemi vermediği açıktır. Kent konseyi üyelerinin kişisel itibar ya da siyasi nedenlerle seçilmesi önemli bir sorundur. Diğer belediyeler Diğer bir sorun da belediyelerin amaçlarını gerçekleştirebilecek donanıma sahip nitelikli kişilerin yürütme işlerinde söz sahibi olmamasıdır.

Kabil Belediyesi'ndeki yukarıda belirtilen idari sorunların çözümü için şu önerileri sunuyoruz: Belediye yönetiminde köklü değişiklikler (halkın katılımını ve mali özerkliği) gerekli ve önemlidir. Yerel yönetimlerin yetkilerinin artırıldığı ve merkezi yönetimin baskılarının kaldırıldığı anayasanın değiştirilmesi gerekmektedir. Demokratik bir sistemde seçim sistemi de ıslah edilmeli ve yerel yöneticiler halk tarafından atanmalıdır. Afganistan belediyesinde, il yönetiminde köklü bir değişikliğe ihtiyaç duyulmaktadır ve şu anda seçilmiş organların özgürce karar vermesini sınırlayan özerklik ve ayrıca merkezi yapı, yerel yönetim görevlilerinin, özellikle de belediyelerin yetkilileri, kamu hizmetlerine sahip olmak yerine, merkezi yönetimi hedef almakta ve onların emirlerini yerine getirmektedir. Buna göre, yerel yönetimlerin yetkilerinin artırıldığı ve merkezi yönetimin baskılarının azaltıldığı anayasada daha ılımlı değişikliklere ciddi anlamda ihtiyaç duyulmaktadır. Sonuç olarak Kabil Belediyesi'nde yönetsel sorunların çözümü için ilk olarak, Kabil Belediyesi şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkesini benimsemeli ve faaliyetlerini halka açık bir şekilde paylaşmalıdır. Ayrıca, yetkinlik ve liyakate dayalı personel atamaları yaparak nitelikli ve deneyimli çalışanları istihdam etmelidir. İç kontrol ve denetim mekanizmalarını güçlendirmek, mali yönetim süreçlerinin izlenmesini sağlamak ve yolsuzluk riskini azaltmak için önemlidir. Belediyenin karar süreçleri katılımcı ve şeffaf olmalı, paydaşların görüşleri dikkate alınmalıdır. Personelin eğitim ve kapasite gelişimine yatırım yapmak da belediyenin etkin bir şekilde yönetilmesine katkı sağlar. Son olarak, belediyenin iş birliği ve ortaklık yapısı güçlendirilmeli, sivil toplum kuruluşları, yerel halk ve özel sektörle iş birliği yaparak projelerde ortaklık kurulmalıdır.

4.4.7. Örgütsel Sorunlara Yönelik Politika Önerileri

2001 yılında Almanya'da yapılan Bonn Konferansı ile ülkemiz Afganistan'da geçici yönetim kurulmuştur. 2004 anayasası, yönetimin üniter yapısını kabul etmiş ve önceki anayasa gibi merkezi ve yerel yapılardan söz etmiştir. İlleri yerel birimler olarak gösterdi. 2016 yılında ülke yerel ofislerinin sorumluluğu İçişleri Bakanlığı'ndan alınmış ve yerel birimlerin yöneticilerini belirlemek için bir sınav merkezi kurulmuştur. Aynı yıl, merkezin taşra teşkilatları ile il ve ilçelerdeki belediyelerin işlerini kolaylaştırmak, merkez ile yerel arasında bir iletişim köprüsü oluşturmak, hızlandırmak amacıyla Afganistan Yerel Yönetimler Bağımsız Genel Başkanlığı kurulmuştur. Afganistan'da idari yerelleşme için birçok anayasal ve yasal önlem alınmış olmasına rağmen, Afganistan'ın yerel yönetiminde, özellikle Kabil Belediyesi'nde kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulması alanındaki sorunlar günümüze kadar devam etmektedir. Belediyelerin sorunlarından biri de örgütsel sorunlarıdır.

2001 yılında Afganistan'da yeni yönetimin kurulmasının ardından Kabil belediyesi birçok zorlukla karşı karşıyadır. Tanımlanmış sorumluluk eksikliği, insan kaynaklarının kapasite geliştirme eksikliği, hızlı değişim, koordinasyon eksikliği, kadınların katılımı eksikliği, siyasallaşma, yeterli denetim eksikliği, ödül ve ceza mekanizmalarının eksikliği ve muhafazakarlık Kabil belediyesinde örgütsel sorunlar arasındadır. Kabil'de iyi bir belediye sistemi oluşturmak için, sürdürülebilir ve verimli hizmetler sağlamak için bazı önemli stratejik adımların atılması gerekmektedir. Yukarıda belirtilen sorunları çözmek için sunulan politika önerileri şunlardır:

- Afganistan Anayasası, merkezi ve yerel yönetimlerin kurum ve alt kurumlarına yol açan güç ve yetkinin Cumhurbaşkanının elinde toplanması olan merkezi yönetimi desteklemektedir. Bütçeyi kullanma yetkisi çok azdır. Gücün yoğunlaşması, Afganistan'da bir diktatörlük yönetiminin kurulmasına yol açmıştır. Yerel yönetim sisteminin güçlendirilmesi ve kanal temelli yolsuzluğun ortadan kaldırılması için anayasanın oluşturulması ve yerel yönetimini doğrudan halkın seçmesi çok gereklidir.
- Kabil için büyükşehir belediyesi modelinin uygun olup olmadığına ilişkin kesin bir değerlendirme yapmak için yerel koşullar ve ihtiyaçlar

dikkate alınmalıdır. Kabil, Afganistan'ın başkenti ve en büyük kenti olması nedeniyle kentsel gelişimin ve yönetimin önemli bir merkezi konumundadır. Büyükşehir belediyesi modeli, büyük ve nüfusu yoğun kentlerin yönetimine ilişkin olarak kullanılan bir modeldir ve temel hizmetlerin etkin bir şekilde sunulmasını, kentsel planlamanın yapılmasını ve altyapı projelerinin yönetilmesini sağlar. Ancak, Kabil'in siyasi ve güvenlik koşulları, sosyal yapısı ve yönetim kapasitesi gibi faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Bu modelin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için yerel halkın katılımının sağlanması, güçlü bir yönetim kapasitesinin oluşturulması ve istikrarlı bir siyasi ortamın sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, Kabil'in özel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde modelin adapte edilmesi ve yerel önceliklere odaklanması önemlidir. Dolayısıyla, Kabil için büyükşehir belediyesi modelinin uygunluğunu belirlemek için detaylı bir analiz ve yerel paydaşların görüşlerine başvurmak önemlidir.

- İş Süreçlerinin Gözden Geçirilmesi: Belediyenin iş süreçleri analiz edilmeli ve verimlilik açısından iyileştirmeler yapılmalıdır. Gereksiz bürokrasi, iş akışındaki engeller ve etkisiz iletişim gibi sorunlar belirlenmeli ve çözüm odaklı adımlar atılmalıdır.
- Performans Değerlendirme Sistemi: Belediyede çalışanların performansını objektif ve adil bir şekilde değerlendiren bir sistem oluşturulmalıdır. Performans hedefleri belirlenmeli, geri bildirim mekanizmaları kurulmalı ve başarıya dayalı teşvikler sunulmalıdır. Bu, motivasyonu artırır ve performansı iyileştirir.
- İş birliği ve Çalışma Teşvikleri: Belediye çalışanları arasında iş birliği ve takım çalışması kültürünün geliştirilmesi için teşvikler oluşturulmalıdır. Ortak projeler, eğitim atölyeleri ve etkileşimli iletişim platformları gibi araçlar kullanılabilir. Bu, iş birliğini teşvik eder ve departmanlar arası iletişimi güçlendirir.
- İletişim Kanallarının İyileştirilmesi: Belediyenin iç iletişim mekanizmaları gözden geçirilmeli ve geliştirilmelidir. Çalışanların bilgiye erişimi kolaylaştırılmalı, yönetim ile çalışanlar arasında açık ve

etkili iletişim sağlanmalıdır. İletişim engelleri ortadan kaldırılmalı ve çift yönlü geri bildirim kanalları kurulmalıdır.

- Eğitim ve Gelişim Programları: Belediye çalışanlarının yeteneklerini geliştirmek için sürekli eğitim ve gelişim fırsatları sunulmalıdır. Yöneticilerin liderlik becerileri, çalışanların ise mesleki yeterlilikleri artırılmalıdır. Bu, belediyenin genel performansını yükseltir ve çalışanların memnuniyetini artırır.
- Değerler ve Etik Kültürünün Güçlendirilmesi: Belediyede etik değerlerin vurgulandığı ve benimsendiği bir kültür oluşturulmalıdır. Etik davranışların teşvik edildiği politikalar ve prosedürler oluşturulmalı, çalışanlara etik eğitimleri verilmeli ve etik ihlallerle ilgili ciddi sonuçlar doğuracak mekanizmalar geliştirilmelidir.
- Yönetimde Şeffaflık ve Katılımcılık: Belediye yönetiminde şeffaflık ve katılımcılık ilkesi benimsenmelidir. Karar süreçlerine çalışanların ve diğer paydaşların katılımı teşvik edilmeli, yönetim süreçleri ve kararlar hakkında bilgi paylaşımı yapılmalıdır. Bu, çalışanların motivasyonunu artırır ve güven oluşturur.
- Türkiye'de e-devlet sistemi, vatandaşların kamu hizmetlerine elektronik olarak erişim imkânı sağlayarak önemli bir katkı sağlamıştır. Bu sistem, kolay ve hızlı erişim, bürokrasi ve zaman tasarrufu, kâğıt tüketiminin azalması ve maliyet tasarrufu gibi avantajlar sunmuştur. Kabil Belediyesi için benzer bir e-Devlet sistemi oluşturulabilir. Elektronik hizmetlerin yaygınlaştırılması ve hızlı, pratik işlem süreçlerinin oluşturulması, belediye hizmetlerine erişimi kolaylaştırabilir, vatandaşların zaman ve maliyet tasarrufu yapmasına yardımcı olabilir.
- Afganistan anayasası kadınların eşitliğini vurgular, her türlü cinsiyet ayrımcılığını yasaklar ve sivil hayatın her alanında fırsatların genişletilmesini garanti edilmektedir. Bu kurallar uygulanmalı. Kadınlar, çalışanları güçlendirmek ve teşvik etmek ve yönetim becerilerini kullanmak için erkeklerden daha sabırlı ve yönetimde daha iyidir. Bu nedenle, Afgan yönetimi güvenli bir ortam ve kadınların idari düzeylere katılımını sağlamalıdır.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada, Afganistan belediye yönetim sisteminde yaşanan sorunlar ve bu sorunlara yönelik politika önerileri Kabil örneği üzerinden ele alınmıştır. Afganistan'da yerleşik bir yerel yönetim geleneğinin olmaması, çeşitli tarihi, kültürel ve politik faktörlere bağlanabilmektedir. Afganistan, istikrarlı bir yönetim yapısının gelişimini kesintiye uğratan yüzyıllarca süren istilalara ve yabancı etkiye maruz kalmıştır. Ayrıca, Afganistan'ın çeşitli etnik ve dilsel grupları sık sık birbirleriyle çatışmıştır ve bu da birleşik istikrarlı bir yönetimin kurulmasında zorluklara yol açmıştır.

1979'daki Sovyet işgali ve ardından gelen iç savaş, ülkeyi daha da istikrarsızlaştırdı. 1979 Sovyet İşgali sonrası idari farklılıklar yerel yönetimlerin en önemli sorunlarından biri olmuştur. Ülkedeki Sovyet İşgali ile yerel yönetim sistemi güvenilirliğini kaybetti. Ülkenin bazı bölgeleri Mücahitlerin (yerel askeri güçler) bazı bölgeleri de diğer siyasi grupların yönetimi altındaydı. Bu durumdan yerel düzeyde olumsuz etkilenen belediyeler de idari olarak etkilendi. Bu bölgedeki belediyelerin kontrolü mücahit grupları tarafından sağlandı. 1991 yılında Sovyet destekli rejimin çökmesiyle bu durum sona erdi, kısa bir süre için istikrar sağlandı ve ardından mücahitler birbirlerini hedef alarak ülkede iç savaş başlattılar. Ülke genelinde yaşanan iç karışıklıklar neticesinde Taliban 1996 yılında otoriter rejimi ile ülke genelinde hakimiyetini kurarak, bu dönemde otoriter bir rejim kapsamında yerel yönetimler oluşturulmuştur. Taliban'ın baskıcı yönetimi ve terörist grupları desteklemesi, ülkenin siyasi ve sosyal dokusuna daha fazla zarar vermiştir. Taliban rejiminin çöküşünün ardından Afganistan'daki savaşı bitirmek için ulusal ve temsili bir devletin kurulmasına ihtiyaç vardı. Bu ihtiyacı tartışmak için Birleşmiş Milletler, Amerika Birleşik Devletleri'nin önerisi üzerine 2001 yılında Almanya'da Bonn Konferansı düzenledi ve nihayetinde Afgan siyasi partileri ile Mücahit liderleri arasında Bonn Anlaşması imzalandı. Anlaşma sonrasında, 2004 yılında Afganistan'da ilk defa demokratik anayasa kabul edilerek, ülkenin yeni idari yapısı oluşturulmuştur. Bonn Anlaşması'nın etkileriyle oluşturulan bu anayasanın ülkedeki merkezi yönetim ve yerel yönetim birimlerinden bahsetmesi yerelleşmeyi gündeme getirmiştir. Afganistan'ın yeni Anayasasının 136. ve 137. maddeleri yönetim ve idareden bahsediyor. Yönetimin merkeziyetçilik ilkesini korumakla birlikte, bölge halkına daha

iyi ve zamanında hizmet sunabilmeleri için yerel yönetim organlarına gerekli yetki ve gücü sağlaması gerektiğini belirtmiştir. Afganistan'da 2004 Anayasası'nın 132. maddesine dayanılarak, merkezi ve yerel yönetim arasındaki ilişkiyi güçlendirmek amacıyla 2007 yılında Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığı kurulmuştur. Bu başkanlığın doğrudan Cumhurbaşkanlığı makamına bağlı olması, kurumu siyasileştirmiş, anayasada belirtilenin aksine, yönetimin daha da merkezilesmesine yol açmıştır.

Afganistan, büyük ölçüde merkezi bir yönetim sistemine sahiptir ve yerel kurumların özerk karar verme yetkisi yoktur. Afganistan'da yerel yönetim yetkililerinin doğrudan merkezi yönetim tarafından seçildiği ve merkezi yönetimin kontrolü altında olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, Afganistan'daki yerel savaş ağalarının çoğunun devlet bürokratları gibi hareket etmesi ve bunun sonucunda merkezi yönetimin yerel bölgelerdeki hakimiyetini zayıflatması, yerel demokrasiyi de olumsuz etkilemektedir.

Afganistan'da yerel yönetmlerin idari ve mali özerklikleri de yoktur. Uygulamada yerel yönetim temsilcilerinin çok fazla yetkisi yoktur. Ancak, valilerin geniş yetkileri vardır ve doğrudan Cumhurbaşkanlığına karşı sorumludurlar. Aynı şekilde ilçelerdeki müdürlükler de il idaresine bağlı bürolar gibi hareket ederler. Yerel sektörlerle ilgili kaynaklar ve tesisler üzerindeki ana kontrol bakanlıkların elindedir. İl meclislerinin yetkileri de sınırlıdır ve bu meclisler öncelikle mahallî organların idaresine karşı sorumludur.

Afganistan, yerel yönetimin maliyesi de dahil olmak üzere yerel yönetim işlerinin her yönünü kontrol eden büyük ölçüde merkezileşmiş bir yönetime sahiptir. Yerel yönetim birimleri olan belediyelerin anayasal olarak yerel halkın özgür iradesiyle oluşturulacağı ifade edilirken, Afganistan'da belediye başkanı tamamen merkezi yönetim tarafından atanmaktadır. Belediye başkanlarının Afganistan'daki merkezi yönetim tarafından atanması, onların merkezi yönetime bağlı olarak faaliyet göstermesine yol açmaktadır. Bu nedenle belediyeler, diğer yerel yönetim birimleri gibi idari, ekonomik veya politik olarak merkezi yönetimin himayesinde faaliyet göstermektedir. Böylelikle yerel hizmetler de yerel halkın taleplerine göre değil, merkezi yönetimin takdir ettiği gibi verilmektedir. Belediyeler, yerel hizmetlerin yerel halkın ihtiyaçlarına göre uyarlanmasıyla çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Çünkü

yerel hizmetlerin boyutu ve şekli merkezi yönetim tarafından belirlenmektedir. Bu soruna bağlı olarak verilen hizmetlerin kalitesi düşmekte ve hizmetler etkin bir şekilde yapılamamaktadır. Öte yandan bakanlıkların ve idari birimlerin yerel hizmet vermesi belediyelerin özerkliğini de engellemektedir.

Tezde, Afganistan'da yerel yönetim birimlerinin yerel alanlarda yeterli yetki ve güce sahip olmayan, sembolik, merkezi yönetim kurumları olduğu tespit edilmiştir. Yerel yönetim demokrasisi açısından, Afganistan'ın büyük ölçüde merkezi bir yönetim sistemine sahip olduğu ve yerel kurumların karar alma yetkisine sahip olmadığı görülmüştür. Demokratik ülkeler kendilerini vatandaşlarına hayatlarını etkileyen kararlar alma fırsatı verirler. Gerçekte siyasi katılım, vatandaşların kamu işlerine etkin katılımını gerektirir. Bu nedenle, Afganistan'da demokratik katılımı teşvik etme ve katılımı yönetimde kilit bir unsur haline getirme arayışı, yönetim tartışmalarında önemli bir konu haline gelmektedir.

2004 Anayasası'nın 137. maddesi, oldukça merkezi bir yönetim sistemi belirlemekle birlikte, aynı zamanda köy, ilçe ve belediye başkanlarının yerel halk tarafından seçilmesini talep etmektedir (Afganistan Anayasa, 2004: Madde 137). Ancak belediye seçimleri henüz yapılmamıştır. Şu anda ülkenin merkezi olmayan bir yönetim sistemi oluşturmak için bütçesi, kapasitesi ve lojistiği yoktur.

Yerel yönetim maliyesine bakıldığında ise, ülke, yerel yönetim maliyesi de dahil olmak üzere yerel yönetim işlerinin her yönünü kontrol eden büyük ölçüde merkezi bir yönetime sahiptir. Merkezi yönetim, yerel bütçenin yerel yönetimler tarafından nerede kullanılacağına karar verir ve il meclislerinin sadece danışmanlık rolü vardır.

Köylere ilişkin olarak, Afganistan'da bu yerel yönetim birimlerine de gereken önem verilmemiş ve aynı zamanda seçilmiş tek yerel organ olan il meclisi yürütme yetkisine sahip olmamıştır. Bu, aşırı merkezileşmeyle sonuçlandı ve nihayetinde yerel halkı yönetimden uzaklaştırarak, halkın katılımını azalttı. Genel olarak değerlendirildiğinde, Afganistan'ın yerel yönetim sistemi, merkezi otorite, halkın katılımının olmaması ve savaş ağaları bürokrasisi gibi bazı büyük zorluklarla karşı karşıyadır.

Bonn Anlaşması'yla başlayan süreçte, Batılı ülkelerden doğrudan aktarılan yönetim sisteminin Afganistan'da olumlu sonuçlar üretememesinin nedeni ise bu

ülkenin sosyal ve ekonomik koşullarına uygun olmamasıdır. Merkezi yönetim sistemi, Afganistan'daki yerel kurumlar için bir sorun kaynağı olmuştur. Bütün güç merkezdeki belli çevrelerin elindedir. Her şey merkezde kararlaştırılmaktadır ve yerel yönetimlere kendi yetki alanları ile ilgili karar alma konusunda yeterli yetki verilmemektedir. Merkezdeki otoriteler bazı illere etnik bağları nedeniyle öncelik vermişler, bu da eşitsiz fon dağılımına ve kalkınma projelerinin uygulanmasına neden olmuştur. Ayrıca yolsuzluk, kamu hizmetlerini bazı merkezi yönetim çalışanları için bir mali kaynağı haline getirmiştir.

Afganistan'daki yerel yönetimler, temel hizmetleri sağlama ve topluluklarında istikrarı koruma yeteneklerini etkileyen çeşitli yasal ve kurumsal sorunlarla karşı karşıyadır. Sınırlı yasal çerçeve, kaynak eksikliği, güvenlik eksikliği, yolsuzluk, kabilecilik ve etnik bölünmeler yasal ve kurumsal sorunlar arasındadır.

Bu sorunlardan biri, sınırlı yasal çerçevedir. Afganistan'daki yerel yönetimler sınırlı bir yasal çerçeve içinde faaliyet göstermektedir. Ülkenin anayasası, merkezi yönetime geniş yetkiler vermekte, bu da genellikle yerel yönetimlerin topluluklarını etkili bir şekilde yönetmek için gerekli yasal yetkiden yoksun olmalarıyla sonuçlanmaktadır. 2004 Anayasası'nda yerel yönetimlerle ilgili bir bölüm başlığı yoktur ve anayasada birkaç tane sınırlı madde yer almaktadır. Bu anayasada yerel yönetimlere ilişkin birçok alt hüküm bulunmaktadır. Bir diğer sorun, kaynak eksikliğidir. Afganistan'daki yerel yönetimler, yetersiz finansman ve personel dahil olmak üzere önemli kaynak kısıtlamalarıyla karşı karşıyadır. Bu, vatandaşlarına sağlık, eğitim ve sanitasyon gibi temel hizmetleri sunma yeteneklerini sınırlandırmaktadır. Yolsuzluk da Afganistan'daki yerel yönetimlerin karşı karşıya olduğu önemli bir sorundur. Pek çok yetkili, kamu hizmetlerine yönelik kaynakları kişisel hesaplarına yönlendirerek, konumlarını kendilerini zenginleştirmek için kullanmaktadır. Afganistan'daki güvenlik durumu, özellikle yasa ve düzeni sağlamaktan yerel yönetimlerin sorumlu olduğu kırsal alanlarda istikrarsızdır. Güvenlik eksikliği genellikle yerel yetkililerin görevlerini etkili bir şekilde yerine getirme yeteneklerini engellemektedir. Diğer sorunlardan biri, kabilecilik ve etnik bölünmelerdir. Afganistan, önemli kabile ve etnik bölünmelerle derinden bölünmüş bir toplumdur. Bu genellikle yerel yönetimlerin belirli etnik gruplar tarafından kontrol edilmesiyle sonuçlanır ve bu da kaynak ve hizmetlerin eşitsiz dağılımına yol

açılmaktadır. Ancak ülke hâlâ yolsuzluk, yoksulluk ve Taliban ve diğer aşırılık yanlısı gruplarla devam eden çatışmalar gibi önemli sorunlarla karşı karşıyadır. Genel olarak, Afganistan'da yerleşik bir yerel yönetim geleneğinin olmaması, ülkenin geleceğini şekillendirmeye devam eden karmaşık tarihi, kültürel ve siyasi faktörlerin sonucudur.

Kabil, Afganistan'ın başkenti ve en büyük kentidir. Günümüzde, Kabil Afganistan'ın siyasi, kültürel ve ekonomik merkezi olarak hizmet veren bir kentidir. Kabil'de yaşanan iç çatışmalar ve bunun sonucunda ortaya çıkan istikrarsızlık Taliban'ın Ağustos 2021'de Kabil'i ele geçirmesi, daha fazla siyasi belirsizlik ve istikrarsızlık yaratmış, kırsal alanlardaki güvensizlik, normal kentleşme eğilimini hızlandırmıştır. Kamu hizmetleri, istihdam fırsatları ve güvenlik de dahil olmak üzere daha iyi yaşam koşulları arayışıyla kırsal alanlar yerine kentsel alanlara yerleşmeyi tercih eden Pakistan ve İran'dan geri dönenlerin büyük sayılda Kabil büyük kentlerdeki merkezlerine taşınmıştır. Bu büyümenin bir sonucu olarak, Kabil kenti ve belediye başkanları, vatandaşlarına temel hizmetleri sağlama konusunda büyük bir baskı altındadır. Kabil'de yaşanan hızlı kentleşmeyi kontrol altına alınmazsa, kent merkezlerinin göç sorunu, konut sorunu, gecekondu sorunu, çevre kirliliği, arsa sorunu, altyapı sorunu, kaynak yetersizliği, denetime ilişkin sorunlar, yönetsel sorunlar ve personele ilişkin sorunlar neden olmaktadır.

Kabil'de belediye yönetimine ilişkin sorunlardan biri, konut sorunudur. Kabil'deki konut sorunu karmaşık ve çok yönlüdür. Konut, piyasası üzerinde önemli bir baskı oluşturdu ve konut sakinleri için uygun fiyatlı konut seçenekleri sıkıntısına yol açmıştır. Başlıca zorluklardan biri, kentin birçok yerinde yeterli altyapı ve su, elektrik ve sanitasyon gibi hizmetlerin olmamasıdır. Bu, birçok sakinin temel olanaklara erişimi olmadan kötü koşullarda yaşadığı gayri resmi yerleşim yerlerinin ve gecekondu mahallelerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Konut sorununa katkıda bulunan bir diğer faktör de ülkedeki çatışma ve güvensizliktir. Birçok insan evlerini terk etmek ve kente sığınmak zorunda kaldı, bu da barınma talebini artırdı. Ayrıca, devam eden çatışma, yönetimin ve yardım kuruluşlarının konut ve altyapı projelerine yatırım yapmasını zorlaştırdı. Arsa ve inşaat malzemelerinin yüksek maliyeti de kentte yeni konutların inşa edilmesinin önünde önemli bir engeldir. Bu, kayıt dışı inşaatın çoğalmasına ve mevcut binaların, sakinler için güvenlik ve sağlık riskleri oluşturabilecek birden fazla birime dönüştürülmesine neden oldu. Genel

olarak, Kabil'deki konut sorunu, altyapı ve hizmetlere yatırım, uygun fiyatlı konut inşaatı için destek ve çatışma ve güvensizliğin altında yatan nedenleri ele alma çabalarını içeren kapsamlı bir yaklaşım gerektiren karmaşık bir sorundur.

Kabil'de belediye sorunun adına karşımıza çıkan bir diğer sorun ise altyapı ve çevre sorunlarıdır. Kabil kenti, temiz su, elektrik ve temel sanitasyon tesislerine sınırlı erişim dahil olmak üzere önemli altyapı sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Kabil'deki altyapı sorunu, uygun sanitasyon ve atık yönetim sistemlerinin olmamasıdır. Kentin birçok yerinde temel sanitasyon tesislerinden yoksunluk, sağlıksız koşullara ve sağlık tehlikelerine yol açılmıştır. Yetersiz tesisler ve sınırlı atık toplama hizmetleri nedeniyle atık bertaraf da önemli bir sorundur. Trafik sıkışıklığı ve kötü yol koşulları yaygın sorunlar olduğu için ulaşım da Kabil'de önemli sorunlar arasındadır. Kentinde düzgün bir toplu taşıma sistemi yoktur, bu da sakinler için işe gidip gelmeyi zorlaştırmıştır. Sınırlı yol altyapısı, acil durum araçları ve yük taşımacılığını da zorlaştırmıştır. Pek çok bölge sakini temiz içme suyuna erişimden yoksundur ve kurak mevsimde su kıtlığı yaygındır. Afganistan'ın başkenti Kabil, hava kirliliği, su kirliliği ve atık yönetimi gibi çeşitli çevre sorunlarıyla karşı karşıyadır. Genel olarak, bu altyapı ve çevresel sorunların Kabil sakinlerinin sağlığı ve refahı ile kentin uzun vadeli sürdürülebilirliği üzerinde ciddi etkileri vardır.

Kabil'de belediyenin bir diğer sorunu da denetim konusudur. Kabil belediyesi, merkezi yönetim bakanlıkları, Şehircilik ve İskân Bakanlığı ve belediyenin bağımsız müdürlüğü tarafından geniş çapta izlenmekte ve teftiş edilmektedir. Mümkün olduğunca merkezi yönetimin belediye üzerindeki denetimi, yönetim birimleri açısından olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Merkezi yönetimin bu tür bir denetimi, belediyelerin hizmet vermesini ve yerel yönetimlerin hizmet vermesini engelleyebilmektedir. Kabil belediyesinde yönetsel sorunlar açısından bakıldığında ise belediye yönetim kurulu ve özellikle belediye başkanı, pratik ve yasal nedenlerle merkezi yönetim tarafından atanır. Yani merkeze bağlı olarak çalışmaya devam edilmektedir. Bu nedenle yerel ihtiyaçları karşılayacak mali kaynak yaratmaktan çok hizmetlerin yerel düzeyde gerçekleştirilmesi esastır. Belediyelerin bir diğer yönetim sorunu da belediye meclislerinin seçimle oluşturulamamasıdır. Bu nedenle seçilmiş belediye meclis üyelerine gereken önemi vermediği açıktır. Çalışmalar sırasında karşılaşılan temel sorun kaynak yetersizliğidir. Kabil belediyesinde mali kaynakların

bulunmamasının olası bir nedeni, fonların kötü yönetilmesi veya yolsuzluktur. Belediye yetkilileri fonları etkili bir şekilde yönetilmemektedir sonunda temel hizmetler ve altyapı için kaynak sıkıntısına yol açabilmektedir. Ek olarak, Kabil kentinde ekonomik kalkınma ve yatırım eksikliği de mali kaynakların eksikliğine katkıda bulunabilmektedir. Kabil kentinde vergilerden veya diğer gelir kaynaklarından elde edilen yeterli gelir yoktur, son olarak, Kabil belediyesi yeterli hizmet ve altyapı sağlamakta zorlanabilir. Son olarak çalışan hareketliliği, personel sayısı ve dağılımı, kalifiye ve teknik personel ihtiyacı, ücret dengesizliği, eğitim, sosyal tesis sorunları, performans değerlendirme Kabil belediyesi personel yönetiminin sorunları altında yer almaktadır.

Kabil'de belediyelerin sorunlarının çözülmesi güçlü bir belediye yönetim sistemi gerektirmektedir. Bunun için de ülkede ve kentte çok yönlü reformlara ihtiyaç vardır. Kabil'de yapılacak kentsel dönüşüm merkez ve yerel birimler arasında görev paylaşımının belirlenmesi, koordinasyon ve iş birliğinin sağlanması, finansal kaynakların güçlendirilmesi, atamalarda liyakat standartlarının benimsenmesi, yolsuzluğun ortadan kaldırılması bunlardan bazılarıdır.

Ülkenin mevcut ekonomik koşulları düşünüldüğünde yeni bir kent (Yeni Kabil Kenti) inşa etmek mümkün değildir. Afganistan yönetimin yeni kente en az altyapı ve hizmet sağlamak için büyük miktarda nakit akışına ihtiyacı varken, mevcut nüfusun %70'i hiçbir hizmet ve altyapıya sahip değildir. Ayrıca, mevcut kenti yeni kente bağlamak için büyük nakliye maliyetleri gerekmektedir. Böylesine uzak bir kenti yatırımcılar için çekici kılmak için belediyelerin düşük sübvansiyonlar sağlaması gerekmektedir. Afganistan'ın mevcut ekonomik koşulları bu tür bir projeyi desteklenmemektedir. Belediyeler, tamamen yeni bir kenti inşa etmektense, sınırlı mali ve insan kaynaklarını mevcut kenti iyileştirmede kullanmayı tercih etmelidir. Boş arsalar üzerine bina yapmak yerine mevcut konut stokuna hizmet ve altyapı sağlamalıdır.

Kabil kentinin sorunlarının çözümünde diğer ülkelerdeki iyi uygulama örneklerinin incelenmesi de Kabil belediye yönetimi için yol gösterici olacaktır. Türkiye'nin ve diğer ülkelerin standartlarını ve politikalarını derinlemesine incelemek, analiz etmek ve bunları Kabil'in koşullarına göre uyarlamak önemlidir. Kabil belediyesi, büyük ölçekte toplu konut sağlanmasına dahil olacak mali ve insan

kaynaklarına sahip değildir. Yerel yatırımcılar, örneğin Dubai emlak piyasalarında olduğu gibi, Afganistan dışında büyük projelere giderek daha fazla yatırım yapmaktadır. Kabil belediyesinin, bu tür yatırımcılar için bazı cazip yatırım paketleri belirlemesi, kamu-özel sektör ortaklıkları oluşturmaları sermayenin ülkeye geri akışını ve istihdam yaratılmasını sağlayacaktır.

Bir başka konu da, ipotek sisteminin çok yakında Afgan pazarına girmesi gerekmektedir. Çok sayıda kamu ve özel banka ve finans kuruluşunun varlığına rağmen ipotek sisteminin Kabil emlak piyasasında hala bulunmaması şaşırtıcıdır. Bu sistem, özellikle düşük gelirli devlet çalışanları için ev sahipliği sağlanmasında iyi çalışabilmektedir. Ancak Kabil belediyesi bunu bir kamu-özel ortaklığı yoluyla sağlamak zorunda kalacaktır. Kabil belediyesi, düşük sübvansiyonlar ve özel katılım ile sosyal ve uygun fiyatlı konut sağlanmasını başlatmalıdır. Türkiye'de şu anda uygulanan en iyi uygulamalardan biri, alan bazlı kentsel yenileme ve dönüşüm programları aracılığıyla uygun fiyatlı konut sağlanmasıdır. Kabil kentinin topografyası, mevcut kente çok fazla genişlemeye izin verilmemektedir ve yerleşim alanlarının çoğu gayri resmi olduğundan, alan bazlı kentsel yenileme iyi bir yaklaşım olabilmektedir.

Kabil belediyesi bu arazileri bazı düşük sübvansiyonlarla yatırımcılara sağlayabilmekte, karşılığında konutların %20-50'si yasal bir çerçevede içinde sosyal ve uygun fiyatlı konut olarak kullanılmak üzere devlete tahsis edilebilmektedir. Bu projelerin amacı, kentsel kaliteyi iyileştirmek, uygun fiyatlı konut sağlamak, altyapıyı iyileştirmek, istihdam yaratmak ve farklı grupların sosyal bir karışımını teşvik etmek olmalıdır. Bölgedeki resmi olmayan evlerin sakinleri bu mahallelere yeniden yerleştirilebilir. Hem yatırımcılar hem de yönetim için karlı hale getirmek için, yeni mahalleler, yüksek yoğunluklu, ticari ve konut amaçlı karma bir yapıya sahip olmalıdır. Kabil'de yarı-sosyal konutlar veya çok düşük kiralarla özel olarak kiralanmış evler de tanıtılmalıdır. Bu da yeni mahallelerin müteahhitlerine düşük sübvansiyonlar sağlayarak yapılabilir ve karşılığında müteahhitler kontrollü bir kira ile konutların bir kısmını tahsis edebilmektedir.

En savunmasız gruplardan bazıları, düşük gelirli devlet çalışanları, devlet okullarının öğretmenleri ve savaş sırasında veya mevcut şiddet olaylarında hayatını kaybeden insanların aileleri savaşlar sırasında vücut parçalarını kaybetmiş insanlar ve

çoğunlukla kadınların dahil olduğu aile içi şiddet mağdurları gibi özel ihtiyaçları olan kişilerdir. Bu insan grupları en azından devlete kayıtlı ve düzenli maaşları vardır. Ancak gelirleri o kadar düşük ki, sosyal konutları kendi başlarına ödeyemiyorlar, ya belediye onlara ev yardımı gibi birden çok sübvansiyon sağlamak zorunda kalacaktır, ama yine de bu belediye için mali açıdan mümkün değildir. Aynı şekilde Türkiye'nin de Konut Kooperatifleri ve TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı) adlı bir projeyi hayata geçirmesi Afganistan için güzel bir örnektir. Bu insan grupları, uzun vadeli bir ipotek sistemi aracılığıyla ev sahipliği ile uygun fiyatlı konutlarda barındırılabilir. İpotek sistemine aylık ödeme, kiracıların karşılayabileceği şekilde çok düşük olmalı ve ipotek çok uzun bir sürede ödenmelidir. Genel olarak, sosyal konut, Kabil kenti için uygun fiyatlı konut, iyileştirilmiş yaşam standartları, topluluk gelişimi, iş yaratma ve sürdürülebilir kalkınma dahil olmak üzere sayısız fayda sağlayabilmektedir. Bu faydalar, sakinlerin yaşamları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilmektedir ve kentin genel gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Diğer taraftan Kabil kenti, acil müdahale gerektiren çeşitli altyapı ve çevresel zorluklarla karşı karşıyadır. Kabil belediyesi, trafik sıkışıklığını hafifletmek ve güvenliği artırmak için karayolu ağını iyileştirmeye ve genişletmeye yatırım yapmalıdır. Buna ek olarak, uygun fiyatlı toplu taşıma seçeneklerinin olmaması, işe gidip gelmek için toplu taşıma kullanan vatandaşlar için önemli bir sorundur. Kabil belediyesi, vatandaşlara güvenli ve uygun maliyetli bir ulaşım şekli sağlamak için otobüs ve tren gibi toplu taşımayı yaygınlaştırmaya yatırım yapmalıdır. Temiz suya erişim, Kabil'deki bir diğer önemli sorundur. Vatandaşlar temiz suya erişmekte zorlanıyor ve suyun kalitesi genellikle düşük, bu da suyla bulaşan hastalıklara yol açmaktadır. Kabil belediyesi, vatandaşların temiz suya erişimini sağlamak için daha fazla su arıtma tesisi ve boru hattı inşa etmeye yatırım yapmalıdır. Hava kirliliği Kabil'de diğer bir sorundur. Kabil belediyesi, kirletici madde yayan fabrikalar ve araçlar konusunda daha sıkı düzenlemeler uygulamalı ve emisyonları azaltmak için yeşil girişimlere yatırım yapmalıdır. Kentin atık yönetimi altyapısı yetersizdir, bu da sokakların ve çöplüklerin çöplükle sonuçlanmasına neden olmuştur. Kabil belediyesi, daha fazla geri dönüşüm tesisi inşa etmek ve vatandaşların atık toplama hizmetlerine erişimini sağlamak gibi atık yönetimi girişimlerine yatırım yapmalıdır. Ayrıca kent, vatandaşların fiziksel ve zihinsel refahı için gerekli olan yeşil alanlardan yoksundur.

Kabil belediyesi, vatandaşlara rahatlama ve doğanın tadını çıkarma fırsatı sağlamak için parklar ve bahçeler gibi daha fazla yeşil alan oluşturmaya yatırım yapmalıdır. Sel ve deprem gibi doğal afetler kent için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Kabil belediyesi, bu afetlerin etkisini azaltmak için daha fazla barınak inşa etmek ve acil durum müdahale ekipleri oluşturmak gibi afet yönetimi girişimlerine yatırım yapmalıdır. Sonuç olarak, bu girişimlerin uygulanması, Kabil belediyesi ve vatandaşlar arasında önemli yatırım ve iş birliği gerektirecektir. Bu altyapı ve çevre sorunlarının ele alınması, Kabil vatandaşlarının yaşam kalitesini artıracak ve kentin daha sürdürülebilir ve yaşanabilir bir yer olmasına yardımcı olacaktır.

Kabil'in karşılaştığı zorlukları çözmek, kenti etkileyen karmaşık sosyo-politik ve ekonomik faktörleri hesaba katan çok yönlü bir yaklaşım gerektirmektedir. Altyapı, eğitim, ekonomik kalkınma ve topluluk katılımı gibi konuları ele almak, yönetim, özel sektör ve yerel topluluk arasında iş birliğini gerektirecektir. Altyapı projeleri için finansman sağlamak, düzenli bir bakım programı oluşturmak, toplu taşıma sistemlerini yükseltmek ve kaynakların güçlendirilmesi için Kabil belediyesi ve yönetim kuruluşlarla iş birliği yapmayı içermektedir.

Yukarıdaki önerilere ek olarak, Afganistan Anayasası Cumhurbaşkanı'na sınırsız yetki vermektedir. Cumhurbaşkanı'nın eylemlerinden sorumlu olmadığı mevcut Anayasa gözden geçirilmelidir. Diğer bir konu da merkezi makro politikaların yönlendirilmesi için yerel birimleri daha işlevsel hale getirecek yasal düzenin oluşturulmasıdır. Bu bağlamda il ve ilçe belediye başkanları ile meclis üyelerinin seçimi kamu hizmetlerinin sunumundaki gelişmeler toplumu bilinçlendirmek açısından bir zorunluluktur. Merkez, taşra ve yerel arasında iş bölümü, koordinasyon ve iş birliğinin sağlanması, mali kaynakların güçlendirilmesi ve atamalarda liyakat ilkesinin benimsenmesini sağlayacak politikalar gündeme getirilmelidir. Ayrıca İnsan haklarıyla ilgili olarak, Afganistan yönetimi tüm vatandaşların haklarına saygı gösterilmesini ve korunmasını sağlamak için acil adımlar atmalıdır. Buna, kadınların ve azınlıkların hak ve özgürlüklerini taciz veya şiddet korkusu olmadan kullanabilmelerinin sağlanması da dahildir. Ayrıca, dini inançları veya siyasi eğilimleri ne olursa olsun, tüm vatandaşların haklarının yasa kapsamında korunmasını sağlamak için çalışmalıdır.

Ayrıca, Afganistan'ın doğal kaynakları ülke ekonomisinde önemli bir rol oynamakta ve yerel yönetim için potansiyel bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Ülke, doğal gaz, petrol, kömür, bakır, demir cevheri gibi doğal kaynaklar zümrüt ve yakut gibi değerli taşlar açısından zengindir. Bu kaynaklar, etkin bir şekilde kullanıldıkları ve yönetildikleri takdirde yerel yönetimler için önemli gelirler sağlama potansiyeline sahiptir. Afganistan'da doğal kaynaklardan elde edilen başlıca gelir kaynaklarından biri madencilik faaliyetleridir. Yerel yönetim, madencilik yatırımını teşvik etmek için vergi teşvikleri sunmak, lisanslama süreçlerini kolaylaştırmak ve yatırımcılara güvenlik garantileri sağlamak gibi çeşitli programlar başlatmalıdır. Madencilik faaliyetlerinden elde edilen gelirler, ülkenin genel ekonomik kalkınmasına katkıda bulunabilecek altyapı projeleri ile eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmetlerin finansmanında kullanılabilir. Doğal kaynaklardan elde edilebilecek bir diğer potansiyel gelir kaynağı, ülkenin geniş doğal gaz rezervlerinin işletilmesidir. Afganistan, elektrik üretmek ve ev içi kullanım için güvenilir bir enerji kaynağı sağlamak için kullanılabilir tahmini 15,6 milyar fit küp doğal gaza sahiptir (Donati, 2014). Yerel yönetim, fazla doğal gazı Pakistan ve Hindistan gibi komşu ülkelere satarak önemli gelirler elde edebilmektedir.

Madencilik ve doğal gazın yanı sıra Afganistan, özellikle güneş ve rüzgâr enerjisi olmak üzere yenilenebilir enerji sektöründe de önemli bir potansiyele sahiptir. Ülkenin stratejik konumu, elektrik üretmek ve ülkenin fosil yakıtlara olan bağımlılığını azaltmak için kullanılabilir güneş ve rüzgâr enerjisinden yararlanmak için geniş fırsatlar sunmaktadır. Yerel yönetim, fazla yenilenebilir enerjiyi komşu ülkelere satarak gelir elde edebilmektedir. Genel olarak, doğal kaynaklar Afganistan'da gelir elde etmek için önemli bir potansiyel sunmaktadır, ancak etkili yönetim ve yönetişim bu potansiyeli gerçekleştirmek için kritik öneme sahiptir. Yerel yönetim, doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını ve elde edilen gelirlerin altyapı, sosyal hizmetler ve ekonomik kalkınmaya yapılan yatırımlar yoluyla ülke vatandaşlarının yararına kullanılmasını sağlamalıdır.

Afganistan'da güçlü bir yerel yönetim geleneği oluşturmak, merkezi yönetimi, yerel toplulukları ve uluslararası ortakları içeren çok yönlü bir yaklaşım gerektirir. İlk adımda, yerel yönetimlere önemli ölçüde özerklik verirken aynı zamanda merkezi yönetime hesap verebilirliklerini sağlayan, âdem-i merkeziyetçi yönetim için bir

çerçeve oluşturmalıdır. Bu, idari, mali ve siyasi yetkileri yerel meclislere ve yetkililere devrederek, onlara yeterli kaynak ve kapasite geliştirme desteği sağlayarak ve gözetim ve halkın katılımı için şeffaf mekanizmalar kurarak başarılabilmektedir. Güçlü bir yerel yönetim geleneği oluşturmanın bir diğer önemli yönü, tabandan gelen demokrasiyi ve sivil katılımı teşvik edilmelidir. Bu, yerel yetkilileri sorumlu tutabilen ve toplumun farklı çıkarlarını ve seslerini temsil edebilen sivil toplum kuruluşlarının, siyasi partilerin ve medya kuruluşlarının oluşumu için elverişli bir ortamın yaratılmasını içermektedir. Ayrıca vatandaşları hakları ve sorumlulukları konusunda eğitmeyi, yerel karar verme süreçlerine katılımlarını kolaylaştırmayı ve kadınlar, azınlıklar ve kırsal nüfus gibi grupları güçlendirmeyi gerektirmektedir. Sonuç olarak, Afganistan'da güçlü bir yerel yönetim geleneği oluşturmak, yerel ve ulusal düzeylerde istikrar, demokrasi ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için gereklidir.

KAYNAKLAR

- Abebe, F. K. (2011). Medelling informal settlement growth in Dar Es Salaam, Tanzania. MSc Thesis, University of Twente, the Netherlands.
- Abeer, M. (2021). Despite challenges, Continues Supporting the Safe and Healthy Return to Schools. Erişim:16 Ekim 2021, <https://www.unicef.org/afghanistan/stories/despite-challenges-unicef-continues-supporting-safe-and-healthy-return-schools>.
- Ackelman, H., & Andersson, M. (2008). Methods to solve the problem of informal settlements, the case of Hangberg, South Africa. MSc Thesis, Royal Institute of Technology, Stockholm, Sweden.
- Afganistan Anayasası (2004). Adalet Bakanlığı, Afganistan Yasası ve Kararnameleri Veritabanı. Erişim:11 Mart 2022, <http://laws.moj.gov.af/ShowLawPersian.aspx>.
- Afganistan Anayasası, (1964). Adalet Bakanlığı, Afganistan Yasası ve Kararnameleri Veritabanı. Erişim:19 Ağustos 2022, <http://laws.moj.gov.af/ShowLawPersian.aspx>.
- Afganistan Cumhurbaşkanlığı İşleri İdaresi, (2020). Bakanlıklar. Erişim:01 Şubat 2023, <http://prev.ocs.gov.af/?s=dari&c=ministries-drwww.prev.ocs.gov.af>.
- Afganistan Cumhurbaşkanlığı İşleri İdaresi, (2020). Komisyonlar. Erişim:07 Şubat 2023, <http://prev.ocs.gov.af/?s=dari&c=commissions-drwww.prev.ocs.gov.af>.
- Afganistan'ın Temel Teşkilat Nizamnamesi, (1923). Afganistan Adalet Bakanlığı, Afganistan Yasası ve Kararnameleri Veritabanı. Erişim:15 Haziran 2022, <http://laws.moj.gov.af/ShowLawPersian.aspx>.
- Afghan Pajhwok News, (2021). Kabul. Erişim:18 Ekim 2021, <https://www.pajhwok.com>.
- Afganistan Adalet Bakanlığı, (2017). Seçim Kanunu, Sedef Basın Yayınevi, Kabil.
- Afganistan Institute for Strategic Studies, (2017). The difficult path to democracy in Afghanistan.
- Afganistan Institute of Strategic Studies, (2019). Power, inequality and local conflicts over land Afghanistan: A study of the suburbs of Kabul.
- Ahmadi, M. H. (2022). Higher Education of Afghanistan under the Taliban Rule.
- Akbari, M. Z. (2018). The daily Afghanistan. Erişim:25 Aralık 2021, http://www.outlookafghanistan.net/topics.php?post_id=21906.
- Akseer, T., Hayat, K., Keats, E. C., Kazimi, S. R., Maxwell-Jones, C., Shiwan, M. S., ... & Yousufzai, F. A. (2019). A survey of the Afghan people: Afghanistan in 2019.
- Alex, M., and Sharna, N. (2007). Water Management, Livestock and the Opium Economy: Options for Land Registration, AREU.
- Aliabadi, A. (1994). Afganistan; Dışışleri Bakanlığı Basım ve Yayın Enstitüsü. Tahran.
- Amani. A. (2017). The Vision of a New City.
- Amiri, B. A., & Lukumwena, N. (2018). The Emergence of Smart Growth in Developed and Developing Countries and Its Possible Application in Kabul City, Afghanistan. International Journal of Urban and Civil Engineering, 12(3), 371-376.
- ANONYMOUS., (2001). Handbook in Economics 18. Handbook of Agricultural Economic. Value 1A
- AQI, (2021). *Yıllık rapor*. Erişim:09. Ekim 2022, www.iqair.com > Afghanistan > Kabul.
- AREU (2011). *Yıllık rapor*. Erişim:10 Mart 2021, <https://aissonline.org>.

- Arvin, A. (2010). Zahir Şah döneminde Ulusal Meclis. Erişim:13 Nisan 2021, https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2010/09/100904_k02-pe-afg-parliament-history.
- Attayi, M. I. (2010). Afganistan'ın Çağdaş Tarihine Kısa Bir Bakış, Çeviren, Cemilulrahman Kamgar, Meyvend Yayınları, Kabil.
- Bahtiyari, D., Kasım, M. (2016). Karşılaştırmalı Afganistan Tarihi, Server Saadet Uluslararası Yayınları, Kabil.
- Başar, S. (2020). Environmental challenges in Turkey and potential solutions. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 131, 110054. DOI: 10.1016/j.rser.2020.110054.
- Beall, J., & Esser, D. (2005). Shaping urban futures: challenges to governing and managing Afghan cities.
- Belediye Kanunu, (1999). Adalet Bakanlığı, Afganistan Yasası ve Kararnameleri Veritabanı. Erişim:12 Ocak 2022, <http://laws.moj.gov.af/ShowLawPersian.aspx>.
- Belediye Nizamnamesi, (1923). Adalet Bakanlığı, Afganistan Yasası ve Kararnameleri Veritabanı. Erişim:10 Şubat 2022, <http://laws.moj.gov.af/ShowLawPersian.aspx>.
- Bizhan, N. (2018) Building Legitimacy and State Capacity in Protracted Fragility: The Case of Afghanistan. Erişim:06 Mayıs 2020, <https://doi.org/10.2139/ssrn.3166985>.
- Boex, J., Buencamino, G., & Kimble, D. (2011). An Assessment of Afghanistan's Municipal Governance Framework. Urban Institute Center on International Development and Governance.
- Bugdandı, A. F., Velvrom, Rudriger, (2011). Afganistan'ın İdari Hukuku, Maks Plan'ın Karşılaştırmalı Kamu ve Uluslararası Hukuku Enstitüsü Yayınları, 1. Baskı, Kabil-Afganistan ve Heidelberg- Almanya.
- Bumiller, E. (2009). Remembering Afghanistan's Golden Age. *New York Times*, 17.
- Business dictionary, (2022). Municipality. Erişim:09 Mart 2023, <http://www.businessdictionary.com/definition/municipality.html>.
- Çakır, C. E. (1999). Problems of Turkish public administrative structure, 65–72. Erişim:03 Nisan 2022, <https://repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra>.
- Cerrutti, M. & R. Bertoncello (2003). Urbanization and Internal Migration Patterns in Latin America, Conference on African Migration in Comparative Perspective, Johannesburg, South Africa, June, 4–7.
- City Mayor Statistics, (2017). Largest cities in the world and their mayors. Erişim:19 Mart 2022, <http://www.citymayors.com/statistics/largest-cities-mayors-1.html>.
- Clark, K. (2011). The Layha. AAN Thematic Report.
- Coburn ve Dempsey, (2010). Informal Dispute Resolution in Afghanistan. Erişim:09 Ekim 2021, https://www.usip.org/sites/default/files/resources/sr247_0.pdf.
- Country profile. (2014). Afghanistan. Erişim:19 Mart 2021, <https://web.archive.org/web/20140408085103/http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Afghanistan.pdf>.
- DANIDA, (2012). Evaluation of Danish Development Support to Afghanistan. Evaluation Department, Ministry of Foreign Affairs of Denmark, Denmark.
- Danış, B., ve Kasım, M. (2016). Karşılaştırmalı Afganistan Tarihi, Server Saadet Uluslararası Yayınları, Kabil Afganistan.

- Daniş, S. (2015). Afganistan'ın İdari Hukuku, 2. Baskı, İbn-i Sina Üniversitenin Yayınevi, Kabil, Afganistan.
- DEİK, (2011). Afganistan Ülke Bülteni: Genel Bilgi. Erişim:11 Şubat 2020, <https://www.deik.org.tr/uploads/afganistan-ulke-bulteni.pdf>.
- Demir, İ., & Zengin, H. (2020). Air pollution in Turkey: Policies and actions for sustainable development. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(12), 4306. DOI: 10.3390/ijerph17124306.
- Devlet Memurları Kanunu, (2005). Adalet Bakanlığı, Afganistan Yasası ve Kararnameleri Veritabanı. Erişim:19 Şubat 2022, <http://laws.moj.gov.af/ShowLawPersian.aspx>
- Donati, J. (2014). From New York heroin dealer to Afghanistan's biggest oil man, Erişim: 20 Şubat 2023, <https://www.chicagotribune.com/news/ct-xpm-2014-07-09-sns-rt-us-afghanistan-energy-20140707-story.html>.
- Doucet, L. (2020). Afghan conflict: US and Taliban sign deal to end 18-year war. BBC.
- Droste, C., & Knorr-Siedow, T. (2014). Social housing in Germany. *Social housing in Europe*, 183-202.
- Dünya Bankası, (2007). Afganistan'da alt-ulusal düzeyde hizmet sunumu ve yönetim, Belgeleri.
- Dupree, L. (2022). Afghanistan. Erişim:10 Ocak 2022, <https://www.britannica.com/place/Afghanistan>.
- ERDAL, İ. (2022). AFGANİSTAN'IN MODERNLEŞME SÜRECİ VE DIŞ POLİTİKASINDA TÜRKİYE'NİN ETKİSİ (1920-1973). *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 925-938.
- Eqrar, N., 2015. Groundwater Quantity and Quality problems in Kabul City University of Kabul.
- Essar, M. Y., Wara, U. U., Mohan, A., Tsagkaris, C., Silva, D. V. N. D., Hasan, M. M., ... & Mousavi, S. H. (2021). Challenges of COVID-19 Vaccination in Afghanistan: a rising concern. *Ethics, Medicine, and Public Health*, 19, 100703.
- Europe, C. H. (2012). Housing Review. The nuts and bolts of European Social Housing systems.
- Farahmand, (2021). Afganistan'daki Sovyet savaşının zararları, Deutsche Welle, Kabul. Erişim:15 Ekim 2021. <https://www.dw.com/fa-af/>.
- Farhad, H. (2021). Afganistan'ın Etnik Yapısı ve Kimlik Sorunu. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi., Antalya Akdeniz Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Farhang, M. S. (1988). Afganistan Son Beş Yüzyılda, 2. Baskı, Aryana ofist printerz yayınevi, Peşaver, Pakistan.
- Farr, G. (2023). Female Education in Afghanistan After the Return of the Taliban. Erişim: 10 Şubat 2023. <https://www.e-ir.info/pdf/97118>.
- Fazli, M. (2016). Factors behind the Growth of Informal Settlements in Kabul. Institute of Urban and Spatial planning, Faculty of Architecture, the Slovak University of Technology in Bratislava. DOI: 10.13164/ ACAU.FA2016.9.
- Foschini, F. (2006). A geographical guide to a metropolis in the making. Erişim:09 Haziran 2021, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2006715/Kabul-Police-Districts.pdf>.

- Gebremedhin, Y. (2005). Preliminary Assessment of Informal Settlements in Kabul City. pp. 3-26. Erişim:09 Aralık 2021, http://www.terrainstitute.org/pdf/Informal_settlement_yohannes.pdf.
- Genç, F. N., Özgür, H., & Acartürk, E. (2008). Ege Bölgesi Büyük Köylerinin ve Küçük Belediyelerinin Belediyeleşme Süreci: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. 1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu, Sakarya Üniversitesi, 399-418.
- Gesim, N. A., & Okazaki, T. (2018). Groundwater Quality Mapping Using Water Quality Index in the Kabul City, Afghanistan.
- Ghaforzai, A., Ullah, S., & Asir, M. (2021). Household waste management in formal housing developments in Afghanistan: A case study of Kabul city. *Aust. J. Eng. Innov. Technol*, 3(4), 64-72.
- Ghani, A. (2014) Manifesto of Change and Continuity Team. March 2014
- Ghobar, M.M., (1999). Afganistan Tarih Çizgisinde (1 ve 2. Baskı). Maivand Yayın Evi, Sabah Kütüphanesi/ Kabil.
- Ghulam, J. A. (2000). Geography of the provinces of Afghanistan. Peshawar: Eric Mobile Libraries Department.
- Görmez, K. (2003). Çevre Sorunları ve Türkiye, Gazikitevi, Ankara.
- Government of Afghanistan. (2000). Municipal law of Afghanistan. Decree Number 29. Kabul.
- Grevemeyer, Jan, H. (1990). Afghanistan: sozialer Wandel und Staat im 20. Jahrhundert. Berlin: Verlag für Wissenschaft und Bildung.
- Gubar, M. G. M. (1989). Afganistan Tarihin Yönünde, 4. Baskı, Muhsin Yayınevi, İran.
- Gubar, M. G. M. (2005). Coğrafya-ı Tarihi Afganistan.
- Günel, V. A. (2002). Türkiye'de büyükşehir belediyelerinin yerel yönetimler olarak personel politikaları (Master's thesis, Akdeniz Üniversitesi).
- Güreşçi, E. (2010), "Köyden Kente Göçün Köydeki ve Kentteki Yansımaları: Akpınar Köyü Üzerine Bir Değerlendirme", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(2), Online Der.
- Güreşçi, E. ve Z. Yurttaş (2008), "Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği", *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 14(2), 47-54.
- GÜNGÖR, k. (2005). Ankara'da Katı Atık (Çöp) Sorununa İlişkin Son Durum Ve Düşünceler.
- Güzel, A., & Yılmaz, H. H. (2018). Fiscal Decentralization in Turkey and Differentiation in Selected Provinces. *International Journal of Public Finance*, 3(1), 63-82.
- Habib, A. (2005). Afganistan'daki Ulusal Meclis Tarihi. Erişim:08 Haziran 2021, https://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2005/08/050824_s-afghan-parliamnet_bkground.
- Habib, J. (2011). Urban Cohesiveness in Kabul City: Challenges and Threats. *International Journal of Environmental Studies*, 68, 363-371. Erişim:07 Ekim 2022, <https://doi.org/10.1080/00207233.2011.578338>.
- Habib, S. (2013). Local Government in Afghanistan: How it works and main challenges. 21th Nispacee annual conference, 21(1), 1-16.
- Haffner, M. E. (Ed.). (2009). Bridging the gap between social and market rented housing in six European countries? (Vol. 33). IOS press.

- Haidari, M. (2021). Afganistan, Sovyetler Birliği ile savaş, Taliban'ın yükselişi. Erişim:12 Ekim 2021, <https://jangaavaran.ir/افغانستان-،-جنگ-با-شوروی-،-ظهور-طالبان>.
- Hakcu, M. A. (2006). Afganistan ve Müdahelat-ı Harici. Maivand Yayınları. Kabil.
- Hakimi, A. (2007). Yeni Siyasi Sistem, Şah'ın Ortaya Çıkmasından Üç Yıl Sonra. Erişim:23 Nisan 2021, https://www.bbc.com/persian/afghanistan/story/2007/07/070725_s-zaherhah-democracy.
- Hallet ve Rafi Samizay, (1980). Afganistan'ın Geleneksel Mimarisi, Garland STM Yayıncılık.
- Hanifi, S. M. (2011). Connecting histories in Afghanistan: Market relations and state formation on a colonial frontier. Stanford University Press.
- Haque, T. A., Sahibzada, H., Shome, S., Haven, B. J., & Lee, T. (2018). Afghanistan development update (No. 129163, pp. 1-52). The World Bank.
- Hashimy, S. Q. (2022). The Recognition and Legitimacy of the Taliban Government: A Conundrum in International law. Available at SSRN 4150964.
- Hashimzai, M. Q. (2012). The separation of powers and the problem of constitutional interpretation in Afghanistan. Constitutionalism in Islamic countries, 665-681.
- Hiebert, F. T., & Cambon, P. (Eds.). (2008). Afghanistan: hidden treasures from the National Museum, Kabul. National Geographic Books.
- Hilali, A. (2005). US-Pakistan relationship: Soviet Intervention in Afghanistan. Burlington, VT: Ashgate Publishing Co. (1) Shut down militant websites. call to rein in the terrorists, the Egyptian Al-Watan newspaper issued on, 1, 2015.
- Hondrich, Karl, O. (1966). Verfassungsentwicklung, politische Stabilität und sozialer Wandel. Die Modernisierung des traditionellen politischen Systems in Afghanistan. Verfassung und Verfassungswirklichkeit 1, 200-245. Köln: Opladen.
- Hosseini, S. A. (2013). Hoqoq Adari Afghanistan [Administrative Law of Afghanistan].
- Hughes, G. (2008). The Soviet–Afghan War, 1978–1989: An Overview. Defence Studies, 8(3), 326-350.
- Hüseyini, S. A. (2013). Afganistan'ın İdari Hukuku, Amiri Yayınevi, Kabil, Afganistan.
- IDLG Yönetim Politikası, (2010). Yerel Yönetim Başkanlığı. Erişim:27 Ocak 2022, <https://idlg.gov.af/administration-policy/>.
- İl Meclis Kanunu, (2007). Adalet Bakanlığı, Afganistan Yasası ve Kararnameleri Veritabanı. Erişim:10 Mart 2022, <http://laws.moj.gov.af/ShowLawPersian.aspx>.
- İlhan, S. (2005). Türklerin jeopolitiği ve Avrasyacılık. Bilgi Yayınevi.
- Integrity Watch Afghanistan (2016). *Yıllık rapor*. Erişim:09 Ekim 2022, <https://integritywatch.org/wp-content/uploads/2017/11/KBL-Municipality-CSC-FINAL-REPORT.pdf>.
- International Federation of Journalist, (2021). Afghanistan: Attacks to the media escalate as Taliban control takes hold. Erişim:02 Ekim 2022, <https://www.ifj.org/media-centre/news/detail/category/press-releases/article/afghanistan-attacks-to-the-media-escalate-as-taliban-control-takes-hold.html>.
- İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, (2022). Erişim:08 Mayıs 2022, <https://www.iski.istanbul/>.
- Işık, N., & Baysal, D. (2011). Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'de kırsal kalkınma politikaları: Genel bir değerlendirme.

- İzzetullah, Z. (2015). 1973 Sonrası Afganistan'da Siyasal Partilerin Gelişmesi Ve Cünbiş Partisi Örneği. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- J ICA. (2009). The Study for the Development of the Master Plan for the Kabul Metropolitan Area in the Islamic Republic of Afghanistan.
- J ICA. (2009). The Study for the Development of the Master Plan for the Kabul Metropolitan Area in the Islamic Republic of Afghanistan, Final Report, Executive Summary.
- Jahanmal, Z. (2021). Economic Impact of 20-Year Intl Presence in Afganistan. <https://tolonews.com/business-174467>
- JALAL, E. (2015). The short-term and long-term transportation planning policy in Kabul city. Graduated school of science and technology, kumamoto university.
- Jawadi, H. A., Sagin, J., & Snow, D. D. (2020). A detailed assessment of groundwater quality in the Kabul Basin, Afghanistan, and suitability for future development. *Water*, 12(10), 2890.
- Kabil Belediyesi, (2022). İdare Şeması. Erişim:29 Ekim 2022, <https://km.gov.af/>.
- KAEC (2015). Reflection and analysis of themes emerging from Cityquest – King Abullah Economics City Forum 2015. Erişim12, Mart 2022, <https://newcities.org/wp-content/uploads/2016/03/PDF-New-Cities-and-Concepts-of-Value-CityquestKAECForum2015.pdf>
- Karaosmanoğlu, F., & Demirel, B. (2020). Evaluating the implementation of zero waste approach in Turkey. *Journal of Cleaner Production*, 254, 120083. DOI: 10.1016/j.jclepro.2020.120083.
- Karakaş, B. (2015). Seçilmiş Avrupa ülkelerinde sosyal konut uygulamaları. *İş ve Hayat*, 1(2), 47-68.
- Khalil. S. (2020). Afganistan'da onlarca yıllık Taliban varlığı; Düşüşten yeniden ortaya çıkışına. Erişim:25 Eylül 2021, <https://www.aa.com.tr/fa>.
- Khoshbeen, A. R., Logan, M., & Visvanathan, C. (2020). Integrated solid-waste management for Kabul city, Afghanistan. *Journal of Material Cycles and Waste Management*, 22(1), 240-253.
- Kitchin, R., & Thrift, N. (2009). *International encyclopedia of human geography*. Elsevier.
- Kılıç, E., & Demir, İ. (2021). Water pollution control in Turkey: Current status, challenges, and policy recommendations. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(10), 12167-12181. DOI: 10.1007/s11356-020-11307-6.
- KOÇAOĞLU, M. (2015). A Comparative Analysis within the Context of Central Government–Local Government Relationships in Local Governments at Turkey and Azerbaijan. *International Journal of Business and Management Invention*, S, 4(4), 32-37.
- Lau, M. (2003). *Islamic law and the Afghan legal system*.
- Laino, E., & Pittini, A. (2011). *Housing Europe Review 2012. The nuts and bolts of European social housing systems*. Brussels: CECODHAS Housing Europe.
- Liwal, L. (2017). The republican system in Afghanistan is forty years old. Erişim:10 Ocak 2021, <https://web.archive.org/web/20180120124313/https://da.azadiradio.com/a/25048852>.

- Lynne, O. (2021). School's Out in the Taliban's Afghanistan. Erişim:07 Ekim 2021. <https://foreignpolicy.com/2021/10/08/afghanistan-education-school-taliban-girls-freedom-crisis/>.
- Majidyar, W. (2018). Afghanistan and Pakistan's Looming Water Conflict. The Diplomat, The Pulse.
- MEC (2014). Yıllık rapor. Translated from Dari. Erişim:03 Ekim 2022, www.mec.af/files/2014_11_01_Final_Report_of_the_Public_Inquiry_Into_Land_Use_rparation_ENGLISH.pdf
- Mehmet, S. (1988). Afganistan-Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Yayınları, C. 41. İstanbul.
- Merrill, L., Paxson, D., & Tobey, T. (2006). An introduction to Afghanistan culture. Retrived on July, 23, 2017.
- Mesbahzadeh, Baqer, Seyed Mohammad. (2006). Afganistan'daki etnik grupların tarihine kısa bir bakış, Aftab Araştırma Yayınları. Kabil.
- Ministry of Justice, (2022). The list of political parties that have obtained a license from the Ministry of Justice, Erişim:10 Ocak 2022, <https://web.archive.org/web/20180129025605/http://moj.gov.af/fa/page/registered-political-parties-and-social-organizations/1700>.
- Ministry of Mines and Petroleum, (2022). Kabul Provincial Mining Sources. Erişim:14 Mart 2021, <https://momp.gov.af/sites/default/files/2019-pdf>.
- Ministério do Desenvolvimento Regional. (2021). Política Nacional de Habitação. Erişim:14 şubat 2023, <https://www.gov.br/mdr/pt-br/assuntos/habitacao>
- Miran, H. (2017). Kabul Municipality and the difficulties of urban development. Erişim:09 Mayıs 2021, <https://www.bbc.com/persian/blog-viewpoints-41913861>.
- MMOB, (2008). Konut Raporu, Teknik Güç Dergisi, TMMOB Yay., Ankara.
- Mohmand, A. Q. (2021). The US-Taliban Agreement. ICR Journal, 12(1).
- Momand, (2014). Hamid Karzay'ın 13 Yıllık Yönetim Dönemine Kısa Bir Bakış.
- Moshtaghi, R. (2012). Constitutionalism in an Islamic Republic: The Principles of the Afghan Constitution and the Conflicts between them. Constitutionalism in Islamic countries, 683-713.
- Muhammedi, A. A. (2018). Afganistan'ın İdari Hukuku, Kelime Yayıncılık Enstitüsü, Kabil.
- Mumtaz, B. (2004). A livelihoods approach to urban planning. Development of Kabul, 141.
- Municipality, K. C. (2008). Making Cities More Economically Productive and More Equitable. Urban Development, 11, 15-23.
- Naderi, P. (2007). Afganistan'daki Parlametonun veya Ulusal Meclisin Geçmişi. Erişim:07 Haziran 2021, <http://www.partawnaderi.com/Tazaha/NavishtahaiTazah/29.html>.
- Nagesh, A. (2021). Afghanistan's economy in crisis after Taliban take-over. BBC News, 25.
- NASIA (2021). Yıllık rapor. Erişim:09 Ekim 2021, <http://cso.gov.af/fa>.
- National Statistics and Information Authority of Afghanistan. (2021). Yıllık rapor. Erişim:01 Eylül 2021, <http://www.nsia.gov.af/>.
- NAWABİ, S. (2019). TÜRKİYE'NİN AFGANİSTAN'A DIş YARDIMLARI. Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(1), 79-91.

- Nazire, H., & Kita, M. (2016a). Specifying characteristics of informal settlements by comparing four areas from the aspects of houses, land tenure and social factors in Kabul, Afghanistan. *Journal of Architecture and Planning*, 81(728), 2197-2206.
- Nazire, H., Kita, M., Okyere, S. A., & Matsubara, S. (2016b). Effects of informal settlement upgrading in Kabul City, Afghanistan: A case study of Afshar area. *Current Urban Studies*, 4(04), 476.
- NEPA. (2007). National waste management policy. Retrieved 02 28, 2015,
- Nijat, A. Afganistan'da Yönetişim; Kısa Tanıtım, Afghanistan Research and Evaluation Unit (AREU) Yayınları, Kabil, Afganistan.
- Noori, A. W. (2010). Challenges of Traffic Development in Kabul City. Unpublished PhD Dissertation, Mathematik und Informatik, Physik, Geographie Institut für Geographie, Giessen: Justus-Liebig-Universität Giessen.
- NRVA, (2011). Central Statistics Office, National Risk and Vulnerability Assessment 2011 Afghanistan Living Condition Survey. Erişim:10 Ocak 2021, <http://cso.gov.af/Content/files/NRVA%20REPORT-rev-5%202013%281%29.pdf>.
- NSIA, (2020). Estimation of the country. Erişim:20 Mayıs 2021, <https://web.archive.org/web/20200703171906/https://www.nsia.gov.af:8080/wp-content/uploads/2020/.pdf>.
- Özlü, H. Tarihsel Süreç İçerisinde Afganistan'ın Stratejik Konumu, Günümüzde Afganistan'ın Yeniden Yapılandırılmasında Uluslararası Boyut ve Türkiye. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, (11), 119.
- Önder, S. (2006). Environmental Pollution and solution Recommendations of Konya City, Turkey. *Journal of Applied Sciences*, 6(4), 864-871.
- Park, A. & D. Wank (2010), "Migration and Urban Poverty and Inequality in China", Discussion Paper, No. 4877.
- Pathak, P. (2011). Environment and Urbanization ASIA, The Challenge of Governing a Post-Conflict City Kabul, Afghanistan.
- Pawson, H., Lawson, J., & Milligan, V. (2011). Social housing strategies, financing mechanisms and outcomes: an international review and update of key post-2007 policy developments. City Futures Research Centre University of New South Wales, Sydney.
- Pittini, A., Ghekière, L., Dijol, J., & Kiss, I. (2015). Contributing Author-Editor Michalis Goudis.
- Popal, A. B. (2016). Afganistan Belediyeleri, İDLG Yayınları, Kabil.
- Qazi, S. (2020). Afghanistan's Taliban, US sign agreement aimed at ending war. Erişim:10 Mayıs 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2020/2/29/afghanistans-taliban-us-sign-agreement-aimed-at-ending-war>.
- Rahimi, S. (2016). Afganistan'ın Kamu Yönetimi, 3. Baskı, kuds Yayınevi, kabil Afganistan.
- Raiszada, S. (2019). Press freedom was unique during Amanullah. Erişim:10 Mart 2022, <https://thekabultimes.gov.af/press-freedom-was-unique-during-amanullah-khan-era-dr-raheen>.
- Ranjbar, A. S., & Mizokami, S. (2015). Implementation of land readjustment process in Kabul Afghanistan. *International*.
- Raporu, P. D. (2007). Türkiye'de Atık Yönetimi. *Ulusal düzenlemeler ve uygulama sonuçlarının değerlendirilmesi. Sayıştay Dergisi*, 64, 131-143.

- RECS International ve Yachiyo Engineering Co., Ltd. (2011), "Taslak Kabil Kent Master Planı". Japonya Uluslararası iş birliği Ajansı.
- Rezayee, M., Ling, G. H. T., & Misnan, S. H. (2019). Approaches to Addressing Informal Settlement Problems: A Case Study of District 13 in the Kabul city, Afghanistan.
- Rizayi, A. (2018). Afganistan'ın Âdem - i Merkeziyetleşmesinde Bağımsız Yerel Yönetim Başkanlığının Rolü.
- Roberts, N. (2015) Coping with Wicked Problems: The Case of Afghanistan. In: Jones, L., Guthrie, J. and Steane, P., Ed., Learning from International Public Management Reform, Emerald Group Publishing Limited, Bingley, West Yorkshire, 353-375. Erişim:02 Mart 2022, [https://doi.org/10.1016/S0732-1317\(01\)11006-7](https://doi.org/10.1016/S0732-1317(01)11006-7).
- Samrin, F. (2005, January). The City of Kabul Under the Mughals. In Proceedings of the Indian History Congress (Vol. 66, pp. 1303-1308). Indian History Congress.
- Sarker, M. N. I., Bingxin, Y., Sultana, A., & Prodhan, A. S. (2017). Problems and challenges of public administration in Bangladesh: pathway to sustainable development. *International Journal of Public Administration and Policy Research*, 3(1), 16-25.
- Sarker, M. N. I., Wu, M., Shouse, R. C., & Ma, C. (2019, August). Administrative resilience and adaptive capacity of administrative system: A critical conceptual review. In *International Conference on Management Science and Engineering Management* (pp. 717-729). Springer, Cham.
- Sarker, N. I., Chanthamith, B., Anusara, J., Huda, N., Amin, M. A., Jiachen, L., & Nasrin, M. (2018). Determination of interdisciplinary relationship among political science, social sciences and public administration: Perspective of theory and practice. *Discovery*, 54(273), 353-359.
- Sarker, N.I. (2016) Poverty of Island Char Dwellers in Bangladesh. Diplomica Publishing, Hamburg, Germany.
- Sarker, N.I. (2019) Instrumentally Rationalizing Public Administration. In: Farazmand, A., Ed., *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*, Springer, Cham, 1-5. Erişim:03 Haziran 2021, https://doi.org/10.1007/978-3-319-31816-5_3861-1.
- Sarker, N.I. (2019) Public Administration as an Academic Discipline and Social Science. In: Farazmand, A., Ed., *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*, Springer, Cham, 1-8. Erişim:10 Ekim 2021, https://doi.org/10.1007/978-3-319-31816-5_3856-1.
- Sarker, N.I., Hossin, A., Wu, M., Alam, G.M., Shafi, M., Pervez, A.K. and Rahman, A. (2018) Determinants and Pattern of Urbanization and Counter-Urbanization: The Case of South Asia. *The Journal of Social Sciences Research*, 4, 802-812.
- Sarker, N.I., Wu, M., Liu, R. and Ma, C. (2019) Challenges and Opportunities for Information Resource Management for e-Governance in Bangladesh. In: Xu, J., Cooke, F., Gen, M. and Ahmed, S., Eds., *Proceedings of the Twelfth International Conference on Management Science and Engineering Management*. Erişim:03 Mart 2021, https://doi.org/10.1007/978-3-319-93351-1_53.
- Sayed, A. (2021). Analysis: How Are the Taliban Organized? Erişim:06 Haziran 2021, https://www.voanews.com/amp/us-afghanistan-troop-withdrawal_analysis-how-are-taliban-organized/6219266.html.
- Seçim Kanunu, (2016). Adalet Bakanlığı, Afganistan Yasası ve Kararnameleri Veritabanı. <http://laws.moj.gov.af/ShowLawPersian.aspx> (17.05.2022).

- Selim, Y. (2003). Afganistan. Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Yayınları.
- Selim, Y. (2004). Afganistan ve Dostum. Ankara Ticaret Odası Yayınları.
- Shahir, A. S. (2016). Golden periods; Zahirşah infrastructure and Afghanistan's return to economic development. Erişim:20 Aralık 2022, <http://khabarnama.net/blog/2017/03/04/development-areas-of-afghanistan/>.
- Skaine, R. (2008). Women of Afghanistan in the post-Taliban era: How lives have changed and where they stand today. McFarland.
- Sofia, P. (2021). Afghanistan's media landscape: Before and after the Taliban takeover. <https://whatsnewinpublishing.com/afghanistans-media-landscape-before-and-after-the-taliban-takeover/>
- Sreberny, A., & Torfeh, M. (2010). Broadcasting to Afghanistan: A history of the BBC Pashto Service. Middle East Journal of Culture and Communication, 3(2), 192-215.
- Stanikzay, M. N. (2013). Afganistan'ının Çağdaş İdari ve Teşkilatı Sistemi, Saed Yayınevi, Kabil, Afganistan.
- Suleyman, D. O. Ğ. A. N. (1995). Cihada İttifak Koltukta İhtilaf Afganistan'da Kim Kazandı.
- Sultana, A., Sarker, M. N. I., & Prodhan, A. S. (2017). Job satisfaction of public and private primary school teachers of Bogra District in Bangladesh. Journal of Sociology and Anthropology, 1(1), 41-46.
- Tadjbakhsh, S. (2012). Central Asia and Afghanistan: insulation on the Silk Road, between Eurasia and the Heart of Asia. PRIO.
- Tanin, Z. (2004). Afganistan Dar Karni Bistum. Tahran, Yayınları.
- Tarzi, A. (2006). Afghanistan: The brief history of media freedom. Erişim:10 Aralık 2022, <https://www.rferl.org/a/1068023>.
- Temel Teşkilatın Kanunu, (1965). Adalet Bakanlığı, Afganistan Yasası ve Kararnameleri Veritabanı. Erişim:11 Nisan 2022, <http://laws.moj.gov.af/ShowLawPersian.aspx>.
- The Afghanistan Justice Project, (2005). Erişim:12 Aralık 2022, https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/291156cd-c8e3-4620-a5e1d3117ed7fb93/ajpreport_20050718.pdf.
- The Global Economy, (2022). Afghanistan Unemployment Rate. Erişim:19 Mayıs 2022, https://www.theglobaleconomy.com/Afghanistan/Unemployment_rate/.
- The Khama Press News Agency. (2018). 'Kabul Mayor Abdullah Habibzai Resigns', Erişim:16 Aralık 2022, <http://www.khama.com/kabul-mayor-abdullah-habibzai-resigns-05850/>.
- The London Conference on Afghanistan (2014) London Communiqué.
- The United Nations Office on Drugs and Crime, UNODC, (2011). Prison Drug Use Survey: A National survey of drug use and associated high-risk behavior across the prison population in Afghanistan.
- The World Factbook, (2022). *Yıllık rapor*. Erişim:10 Ocak 2022, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/afghanistan/>
- Tian, N. (2021). 20 years of US military aid to Afghanistan. Erişim:09 Mart 2021, <https://www.sipri.org/commentary/topical-background/2021/20-years-us-military-aid-afghanistan>.

- Tolonews. (2018). MPs Summon Govt Ministers Over Development Budget. Erişim: 15 Aralık 2022, <https://www.tolonews.com/afghanistan/budget/mps-summon-govt-ministers-over-development-budget>.
- Turan, A., (2019). 2001-2015 Arası Afganistanda Belediyecilik ve Belediyelerin Karşılaştığı Sıkıntılar, T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi.
- Turan, C. (2011). Türkiye-Afganistan İlişkileri “Tarihten Gelen Dostluk”. Tusam, Makale.
- Türkiye Cumhuriyeti Mamak Belediyesi, (2022). Erişim:19 Haziran 2022, <https://www.mamak.bel.tr/>
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2022). Erişim:08 Ocak 2022, <https://www.csb.gov.tr/>
- Türkiye Cumhuriyeti Ankara Büyükşehir Belediyesi, (2022). Erişim:17 Mayıs 2022, <https://www.ankara.bel.tr/>
- Türkiye Belediyeler Birliği, (2023). Bağlı İdareler. Erişim:22 Ocak 2023, https://www.tbb.gov.tr/Tr/icerik_bagli-dareler_231.
- UN (2011). Afghanistan. <https://www.un.org/geospatial/content/afghanistan>, Erişim:26 Mart 2022.
- UN-Habitat, (2015). A vital piece of the sub-national governance puzzle. Erişim: 12 Mart 2022, <https://unhabitat.org/municipal-governance-a-vital-piece-of-the-sub-national-governance-puzzle>.
- Un-Habitat. (2015). Habitat III, Issue Paper on Informal Settlement, New York, 31 May 2015. Pp. 1-9.
- UNHCR (2012). Country Operations Profile– Afghanistan. Erişim:06 Mayıs 2021, www.unhcr.org/pages/49e486eb6.html.
- United Nation, (2017). Kabul wetland declared new protected area for migrating birds. Erişim:16 Şubat 2022, <https://www.unep.org/news-and-stories/story/kabul-wetland-declared-new-protected-area-migrating-birds>.
- United Nations Children’s Fund (UNICEF) and the World Health Organization, (2018). Core questions on drinking water, sanitation, and hygiene for household surveys: 2018 Update. New York.
- UNODC, (2014). World Drug Report. Vienna. Erişim:06 Eylül 2021, <https://www.unodc.org/documents/wdr2014/>.
- Viaro, A. (2004). What is the use of a Master plan for Kabul? In Development of Kabul: Reconstruction and planning issues, 10th Architecture & Behaviour colloquium, 4-7 April, ed. Babar Mumtaz and Kaj Noschis, 153-163. Ascona: Colloquia - Parc Scientifique à l’Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne.
- Wakili, A. (2020). Air pollution and its solutions in big cities of Afghanistan.
- Waseq, W. M. (2020). The impact of air pollution on human health and environment with mitigation measures to reduce air pollution in Kabul Afghanistan. Int J Health Sci, 8(1), 12.
- Watkins, A. (2022). The Taliban One Year On. Erişim:25 Aralık 2022, <https://ctc.westpoint.edu/the-taliban-one-year-on/>.
- Wikimedia (2022). Kabil İlçelerin Haritesi. Erişim:18 Ekim 2022, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kabul_districts.png/.

- Wikipedia, (2022). Kabil, Afghanistan. Erişim:20 Aralık 2022, <https://en.wikipedia.org/wiki/Kabul>.
- World Bank (2005). Kabul Urban Policy, Why and How Should Kabul Upgrade Its Informal Settlements: A Policy Note (pp. 1-8). Erişim:10 şubat 2021, <http://siteresources.worldbank.org/SOUTHASIAEXT/Resources/2235461150905429722/PolicyNote2.pdf>.
- World Bank, (2018). Islamic Republic of Afghanistan Citizen Centered Governance. Erişim:14 Eylöl 2021, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/176061540413424342/pdf/131295-WP-P164594-AttachmentSNGPolicy.pdf>.
- World Bank. (2019). Afghanistan Development Update, June 2019: Building Confidence Amid Uncertainty. World Bank.
- World Bank. (2022). Country Context. Erişim:17 Aralık 2021, <https://www.worldbank.org/en/country/afghanistan/overview#1>.
- World Population Review, (2022). Afghanistan. Erişim:02 Ekim 2021, <https://worldpopulationreview.com/countries/cities/afghanistan>.
- Yavari d'Hellencourt, Nouchine, Shuhrat Rajabov, Nasrollah Stanikza, and Abdul Salam. (2003). Preliminary Study of Land Tenure Related Issues in Urban Afghanistan with Special Reference to Kabul City. Kabul: Global Campaign on Secure Tenure/UN Habitat, mimeo.
- Yerel Yönetim Kanunu, (1999). Adalet Bakanlığı, Afganistan Yasası ve Kararnameleri Veritabanı. Erişim:29 Haziran 2022, <http://laws.moj.gov.af/ShowLawPersian.aspx>.
- Yusufi, H. (2022). ölkedeki eğitim durumu; Kız okulları kapatıldı, erkek okulları dini okul oldu. Erişim:20 Ocak 2023, <https://8am.media/the-state-of-education-in-the-country>.
- Zahir. S. (2013). Housing Policy in An Exceptional Crisis Conditions- Kabul, Afghanistan.

ÖZ GEÇMİŞ

Hikmatullah WAHIDI Al Taqwa High School Lisesi’ni bitirdikten sonra Kabil Üniversitesi İdare ve Kamu Politikası Fakültesi, Kamu Yönetim Bölümünden 31/12/2016 tarihinde Yüksek Lisans dereceli mezun oldu. 2018 yılında OMÜ Kamu yönetimi Ana Bilim Dalı doctora programına başladı ve 15.05.2023 tarihte bitirdi. Eylül 2013 yılından itibaren AAI (Accounting and Administration Institute) İdare ve Yönetim Bölümü’nde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. Hikmatullah WAHIDI, iyi derecede İngilizce bilmektedir.

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0000-0002-0025-8170

Yayınlar:

1. Wahidi, H. (2022). “Afganistan İslam Cumhuriyeti’nin Çöküş ve Başarısızlık Sebepleri”. 29th of October (Republic Day) 4th Symposium on Scientific Research, Türkiye.
2. Wahidi, H. (2022). “Gelişmekte olan Ülkelerde Zorunlu Göçün Nedenleri”. SADAB 12th International Social Research and Behavior Sciences Symposium, Türkiye.
3. Wahidi, H. (2023). “Afganistan’da Yerel Yönetim Demokrasisi: Zorluklar ve Fırsatlar” 10th International Academic Research Congress (ICAR), Türkiye.
4. Wahidi, H. (2023). “Afganistan’da İyi Yönetişim Geliştirmeye Yönelik Sorunları ve Çözümleri” 10th International Academic Research Congress (ICAR), Türkiye.
5. Wahidi, H. (2023). “Afganistan’da Belediye Personel Sisteminin Sorunu Üzerine Bir Analiz” Karadeniz 12th International Conference on Social Sciences, Türkiye.

Kazanılan Ödüller, Teşvikler ve Burslar

1. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) Bursu.